

**АРХИВ ВОЈВОДИНЕ
БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ
ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА У НОВОМ САДУ**

БИБЛИОТЕКА
ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Главни и одговорни уредник
Др Небојша Кузмановић

©Архив Војводине, 2025.
©Библиотека Матице српске, 2025.
©Градска библиотека у Новом Саду, 2025.

Љубица Ј. Петковић
Јелена Ђеранић Берић

**БИБЛИОГРАФИЈА
ВЛАДИКЕ
ЈОВАНА ПУРИЋА**

Нови Сад, 2025.

Садржај

Животопис Његовог Преосвештенства Епископа проф. др Јована (Пурића).....	7
Уводна напомена	8
ДЕЛА ЕПИСКОПА ЈОВАНА.....	9
Прилози у серијским и монографским публикацијама предговори, интервјуи и приређивачки радови	9
1985.....	9
1986.....	9
1987.....	9
1988.....	10
1989.....	10
1990.....	10
1992.....	11
1993.....	11
1994.....	12
1995.....	12
1997.....	13
1998.....	13
1999.....	14
2000.....	15
2001.....	16
2002.....	16
2003.....	18
2004.....	20
2008.....	23
2009.....	24
2010.....	25
2011.....	26
2012.....	27
2013.....	28
2014.....	29
2015.....	29
2016.....	31
2017.....	32
2018.....	33
2019.....	36
2020.....	36
2021.....	37

Монографије.....	38
2006.....	39
2007.....	39
2008.....	40
2009.....	41
2010.....	42
2011.....	43
2012.....	47
2013.....	48
2014.....	49
2015.....	50
2016.....	50
2017.....	50
2018.....	51
2019.....	56
2020.....	56
2021.....	57
2022.....	58
2023.....	58
2024.....	59
2025.....	60
Предавања и беседе, објављене (1981–2024).....	61
Пројекти Епископа др Јована (Пурића).....	126
О ЕПИСКОПУ ЈОВАНУ И ЊЕГОВОМ ДЕЛУ.....	127
ПРИКАЗИ КЊИГА (ДОДАТАК 2).....	163
ПРЕДГОВОРИ (ДОДАТАК 3).....	267

Животопис Његовог Преосвештенства Епископа проф. др Јована (Пурића)

Његово Преосвештенство Епископ Јован (Пурић), у свету Младен, родио се од оца Радосава и мајке Зоре (девојачко Бранковић), у Мијачима код Ваљева, 24. маја / 6. јуна 1965. године.

У послушањима Цркви је од 1980. године.

Изабран је за Игумана Манастира Острог 2001. године и за Диоклијског епископа 2004. године. Одлуком Светог Архијерејског Сабора од 2011. године изабран је за Епархијског Архијереја Православне Епархије Нишке. Десетогодишња епархијска служба, као и три године архијерејства у Епархији нишкој представљена је у Гласу епархије нишке (Службени гласник Епархије нишке, број 1-3, 2014).

Године 2016, одлуком Светог Архијерејског Сабора Владика Јован стављен је на располагање Цркви. Од тада наставља пастирски и педагошки рад кроз активну архијерејску службу.

Богословско образовање стицао је у Београду, Петрограду и Источном Сарајеву. На Филозофском факултету – Пале, Источно Сарајево одбранио је, 12. новембра 2009. године, докторску дисертацију, на тему „Философија васпитања Св. Јована Златоуста”.

Педагошки и пастирски дар умножава и дарује Светој Цркви, кроз вишеденијски рад у црквеној просвети: Богословија Светог Саве у Београду, Богословија Светог Петра Цетињског на Цетињу, Православни Богословски факултет у Фочи, Православни Богословски факултет у Београду. Од 2006. године је на Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију у Београду. У звање редовног професора изабран је на катедри Теологија иконе, 2013. године. Педагошки и пастирски рад Владике Јована везан за Академију СПЦ делимично је представљен у публикацији Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију: 1993–2021.

Облагодаћени живот, утемељен на Светом Писму и Светом Предању, у своје време, изнедрио је плодове који значајно доприносе развоју богословске науке. Владика Јован је аутор значајних уџбеника, приручника и знатног броја монографских публикација, из области падагогике, теологије, библистике и иконологије. Научни радови које пише публиковани су у водећим домаћим и страним часописима, а међународним и домаћим научним скуповима својим учешћем даје изузетан допринос.

Члан је Удружења књижевника Србије и Матице српске.

Јелена Теранић Берић

Уводна напомена

Двадесет година епископске службе Његовог Пресвештенства проф. др Јована (Пурића) и четрдесет година његове делатности у Цркви обележено је 2024. године. Богата персонална биобиблиографија која се објављује овим поводом сведочи о његовој плодносној и трудбеној служби Цркви Христовој.

Библиографија броји укупно 577 библиографских јединица, које су рађене *de visu*. Описи библиографских јединица су рађени према Стандарду за опис монографских публикација ISBD(M) и Стандарду за опис компонентних делова ISBD(CP). Библиографска разноврсна грађа представљена је хронолошким редоследом објављивања, у периоду од 1985. до 2025. године, а обухвата монографије, научне радове, беседе, предавања, педагошке радове – уџбенике, студије, научне чланке у зборницима и серијским публикацијама, конференцијске радове, мултимедијалне радове, предговоре, поговоре, рецензије, интервјуе, приређивачке и уредничке публикације. У електронском формату постоји знатан број аудио и видео записа предавања и беседа Епископа др Јована (Пурића). Библиографска грађа распоређена је у три поглавља, хронолошки: Прилози у серијским и монографским публикацијама епископа проф. др Јована (Пурића), предговори, интервјуи и приређивачки радови, затим монографије и предавања и беседе. У библиографији су побројана сва дела Епископа Јована која су потписана псеудонимима. Пописани су и значајни пројекти Епископа др Јована (Пурића), који представљају духовне, библијске и светоотачке теме у српској историји и култури.

Љубица Ј. Петковић

ДЕЛА ЕПИСКОПА ЈОВАНА

Прилози у серијским и монографским публикацијама предговори, интервјуи и приређивачки радови

1985.

1.

ПУРИЋ, Јован

Велики Петак.

У: Православни мисионар : подлистак Гласника Српске православне цркве / одговорни уредник Епископ шабачко-ваљевски Лаврентије (Трифунковић). - Бр. 162 (1985), стр. 50–52.

2.

ПУРИЋ, Јован

Призив Светог Духа на Богословском факултету.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 793 (15. октобар 1985).

1986.

3.

ПУРИЋ, Јован

Н. Берђајев: Дух и реалност – темељи богочовечије реалности (приказ).

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - Бр. 1–2 (1986), стр. 120–125.

1987.

4.

ПУРИЋ, Јован

Кушања Господа Исуса Христа у пустињи.

У: Каленић / главни и одговорни уредник Драгослав Степковић. - Бр. 1 (1987), стр. 3–5.

5.

ПУРИЋ, Јован

Иконоборство и VII Васељенски Сабор.

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - Бр. 3–4 (1987), стр. 167–184. (Текст преведен на руски језик).

6.

ПУРИЋ, Јован

Свети Јован Дамаскин о иконопоштовању.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 12 (1987), стр. 254–257.

У: Хришћанска мисао : свечаник : часопис за теолошка, културна и друштвена истраживања / главни и одговорни уредник Милорад Средојевић. - Бр. 4–6 (1995), стр. 14–15.

7.

ПУРИЋ, Јован

Пастирски проблеми Цркве данас (фељтон) прилог: Мисија и евангелизација.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (1. децембар 1987).

1988.

8.

ПУРИЋ, Јован

О Светом Предању (библиографија).

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - Бр. 3–4 (1988), стр. 180–183.

1989.

9.

ПУРИЋ, Јован

Свети Василије Острошки.

У: Православни мисионар : подлистак Гласника Српске православне цркве / одговорни уредник Епископ шабачко-ваљевски Лаврентије (Трифунковић). - Бр. 2 (1989), стр. 73–79.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 4 (1989), стр. 92–95.

У: Цетињски лист / в.д. главни и одговорни уредник Ранко Јовићевић. - (одломак), 29. септембар (1994).

1990.

10.

ПУРИЋ, Јован

Православље – религија слободе.

У: Политика. - Бр. 27540, 9. јун (1990).

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 793 (15. јун 1990).

1992.

11.

ПУРИЋ, Јован

Савремени смисао Христових кушања у пустињи.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 7-8 (1992), стр. 23-24.

12.

ПУРИЋ, Јован

Милешевска епархија.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 9-10 (1992), стр. 39-41.

1993.

13.

ПУРИЋ, Јован

Симпосион теолога и филозофа на Цетињу.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 17-18 (1993), стр. 64-65.

14.

ПУРИЋ, Јован

Манастир Пустиња и изградња новог параклиса Светог Василија.

У: Православни мисионар : подлистак Гласника Српске православне цркве / одговорни уредник Епископ шабачко-ваљевски Лаврентије (Трифунковић). - Бр. 1 (1993).

15.

ПУРИЋ, Јован

Значај речи у философији и Хришћанству.

У: Политика. - 30. мај (1993).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 17-18 (1993), стр. 64-65.

16.

ПУРИЋ, Јован

У сусрет Новом Видовдану.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 17-18 (1993), стр. 8-9.

17.

ПУРИЋ, Јован

Реч је светиња.

У: Нин : Недељне информативне новине / одговорни уредник Ђоко Стојчић.
- (3. децембар 1993), стр. 6.

1994.

18.

ПУРИЋ, Јован

Полуистина – гора од лажи.

У: Нин : Недељне информативне новине / одговорни уредник Ђоко Стојчић.
- Бр. 2243 (24. децембар 1993).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 24 (1993/1994), стр. 15.

19.

ПУРИЋ, Јован

Видослов – нови часопис наше помесне Цркве (приказ).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 24 (1993/1994), стр. 45.

20.

ПУРИЋ, Јован

Догодио се камен темељац.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 32 (1994), стр. 64.

1995.

21.

ПУРИЋ, Јован

Данас је Свети Сава.

У: Побједа. - 27. јануар (1995).

22.

ПУРИЋ, Јован

Прослава Светог Саве у Црној Гори.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (15. фебруар 1995).1996.

23.

ПУРИЋ, Јован

Мистагогија Преподобног Максима Исповедника.

У: Хришћанска мисао : свечаник : часопис за теолошка, културна и друштвена истраживања / главни и одговорни уредник Милорад Средојевић. - Бр. 9-12 (1996), стр. 15-17.

24.

ПУРИЋ, Јован

Откривење Божије.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 49 (1996), стр. 55-56.

25.

ПУРИЋ, Јован

Литургијска симболика.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 5, 50-51 (1996), стр. 48-52.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - (2000), стр. 32-38.

1997.

26.

ПУРИЋ, Јован

Икона-сведок јединства цркве.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 6, 58 (1997), стр. 6-10.

1998.

27.

ПУРИЋ, Јован

Прослава осамстогодишњице Хиландара.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 68-69 (1998), стр. 14.

28.

ПУРИЋ, Јован

Есхатолошки карактер Свете Земље.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 793 (15. фебруар 1998), стр. 10.

29.

ПУРИЋ, Јован

Христос воскрес, радости моја.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 748 (15. мај 1998), стр. 2.

30.

ПУРИЋ, Јован

Дијалог по Св. Нектарију Егинском.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 73 (1998), стр. 29–31.

31.

ПУРИЋ, Јован

Вера и добра дела (Буквар Православља РТС Београд).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 73 (1998), стр. 19.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 793 (15. јун 1998).

32.

ПУРИЋ, Јован

Учење о Пресветој Богородици.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 75–77 (1998), стр. 3–4.

33.

ПУРИЋ, Јован

О благодати (псеудоним „Ј. Пустуња“).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 78–80 (1998), стр. 26–27.

34.

ПУРИЋ, Јован

Поимање слободе код Св. апостола Павла.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 81 (Божић 1998/1999), стр. 28–29.

1999.

35.

ПУРИЋ, Јован

Библијска теологија храма.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 82 (Свети Сава 1999), стр. 39.

36.

ПУРИЋ, Јован

Светосавска порука Карејског типика.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (1. мај 1999).

37.

ПУРИЋ, Јован

Жртвоприношење (сведочење дато Радио Светигори).

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 771-772 (1-15. мај 1999).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 85-86 (1999), стр. 79.

2000.

38.

ПУРИЋ, Јован

Очинство и наше време.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 789 (1. фебруар 2000).

39.

ПУРИЋ, Јован

Бог се јави.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 790 (15. фебруар 2000).

40.

ПУРИЋ, Јован

Литургијска симболика и иконопоштовање.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 2 (2000), стр. 32-38.

41.

ПУРИЋ, Јован

Манипулација преко медија у Црној Гори (интервју). [Делове је пренео ТАНЈУГ].

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (фебруар 2000).

У: Дан : дневне новине / главни и одговорни уредник Владислав Ашанин. - 6. март 2000.

У: Политика. - 6. март (2000).

42.

ПУРИЋ, Јован

Божанско човекољубље Светог Петра Цетињског.

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - Бр. 793 (1. април 2000). [Објављено на руском језику на сајту Руске Православне Цркве, Сретењски манастир, Москва]

43.

ПУРИЋ, Јован

Цар славе.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 97-98 (2000), стр. 45.

44.

ПУРИЋ, Јован

Откривење и Косовски Завет.

У: Жички благовесник : часопис Епархије жичке. - (Видовдан-Крстовдан 2000), стр. 9-11.

2001.

45.

ПУРИЋ, Јован

Појам стварања код Светог Јована Богослова.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 100 (2001), стр. 28-29.

У: Зборник радова V, VI и VII филозофско-богословског симпозиона. - Никшић-Цетиње (2002), стр. 18-20.

46.

ПУРИЋ, Јован

„Фотографија – сведочанство тајноводственог путовања”, Слово на промоцији.

У: Милинко Б. Стефановић : 45. самостална изложба фотографија : вечна светлост : ходочашће по Светој земљи : са благословом Његове Светости патријарха Павла и Високопреосвештеног митрополита Амфилохија. - [Београд : М. Б. Стефановић, 2001] ([б. м. : б. и.]). - [4] стр. : илустр. у бојама ; 25 см, стр. 4.

47.

СВЕТИ Василије Острошки чудотворац : [1671-2001] / [уредници отац Јован (Пурић), Данило Јокановић]. - [Острог] : Манастир Острог ; Подгорица : Граматик, 2001 (Лапово : Колор прес). - 173 стр. ; 12 см. - (Библиотека Мала књига)

2002.

48.

ПУРИЋ, Јован

Размишљање поводом Недеље Православља.

У: Глас Црногорца : дневни лист за политику, културу и традицију. - (24. март 2002), стр. 14.

49.

ПУРИЋ, Јован

Свеспасоносна Тајна Цркве.

У: Црквени живот : православни просветно-мисионарски лист Верског добротворног старатељства Архиепископије београдско-карловачке / уредник Матеј Арсенијевић. - Бр. 2 (2002), стр. 8–9.

50.

ПУРИЋ, Јован

Христологија.

У: Истина : лист Српске православне епархије далматинске / одговорни уредник Стеван Мрђен. - 7–8 (2002), стр. 143–156.

51.

ПУРИЋ, Јован

Тројична терминологија исповедања вере Никона Јерусалимца.

У: Хришћанска мисао : свечаник : часопис за теолошка, културна и друштвена истраживања / главни и одговорни уредник Милорад Средојевић. - Бр. 5–8 (2002), стр. 12–14.

52.

ПУРИЋ, Јован

Владика Николај Велимировић – нови сведок и учитељ.

У: Глас Црногорца : дневни лист за политику, културу и традицију. - (9. јун; 10. јун 2002).

53.

ПУРИЋ, Јован

Значај Охридског Пролога Владике Николаја.

У: Зборник радова о Владики Николају. - Манастир Жича, 2002, стр. 370–376.

54.

ПУРИЋ, Јован

Цар славе и жртвоприношење.

У: Зборник радова V, VI, VII философско-богословског симпозиона. - Никшић–Цетиње, 2002, стр. 41–43.

55.

ПУРИЋ, Јован

Тројичност Бога по литургијском богословљу.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 109–120 (2003), стр. 25–28.

56.

ПУРИЋ, Јован

Литургија и покајање.

У: Зборник радова V, VI, VII философско-богословског симпозиона. – Никшић–Цетиње, 2002, стр. 83–85.

57.

ПУРИЋ, Јован

Вијести истражују: колико је видовњака у Црној Гори.

У: Вијести : независни дневник / главни и одговорни уредник Љубиша Митровић. - (9. децембар 2002).

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (1. март 2003).

58.

ПУРИЋ, Јован

Поводом напада на Острог: Острошка Светиња је мјесто које не треба дирати.

У: Дан : дневне новине / главни и одговорни уредник Владислав Ашанин. - 25. март 2002; 8. март 2003.

У: Вечерње новости / главни и одговорни уредник Перо Симић. - (7; 9. март 2003).

2003.

59.

ПУРИЋ, Јован

Светост и одговорност.

У: Календар – Црква. – (2003).

60.

ПУРИЋ, Јован

О црквеној јерархији.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 135-136 (2003), стр. 35–38.

61.

ПУРИЋ, Јован

Благодат, вера и добра дела.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 135-136 (2003).

62.

ПУРИЋ, Јован

Молитвеност Светог Саве.

У: Књижевне новине : орган Савеза књижевника Југославије / одговорни уредник Јован Поповић. - Год. 15, бр. I-15. III (2003).

63.

ПУРИЋ, Јован

„Нека сама провери...” (изјава Игумана Острошког о. Јована о тврдњама хашке тужитељице).

У: Новости. - 7. март 2003.

64.

ПУРИЋ, Јован

Преко Острога се одвија живот целе Цркве и показује духовно стање народа (интервју, „Дану”).

У: Дан : дневне новине / главни и одговорни уредник Владислав Ашанин. - 12. мај 2003.

65.

ПУРИЋ, Јован

Мајка Божија у Тајни Домостроја Божанског спасења.

У: Жички благовесник : часопис Епархије жичке. - (јун 2003), стр. 43–49.

66.

НИКЧЕВИЋ, Радомир

Тајна Острошког Чудотворца : [илустровани роман] / [Радомир и Весна Никчевић]. - Никшић : Манастир Острог ; Цетиње : Светигора, 2003 (Никшић : Светигора). - 296 стр. : фотогр. ; 33 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Православна књижевност ; књ. 1) Податак о ауторима преузет из импресума. - Тираж 5000. - Стр. 5: Ново чудо Острошког Чудотворца / Митрополит Црногорско-приморски Амфилохије. - Стр. 295-296: **Поговор / игуман Јован Пурић.** - Садржи и: Повијест о животу Василија Светога митрополита захумскога и скендеријскога и чудотворца острошкога.

67.

НИКЉЕВИЋ, Radomir

The Mystery of the Wonder- worker of Ostrog / Radomir Nikchevich, Vesna Nikchevich ; translated by Ana Smylyanich. - Cetinje : Svetigora, 2003 (Nikshich : Svetigora ; Belgrade : Publicum). - 293 str. : fotogr. ; 33 cm. - Izv. stv. nasl.: Тајна Острошког Чудотворца. - Tiraž 5.000. - Str. 5: A New Miracle of St. Basil of Ostrog

/ Met. of Montenegro and the Littoral Amfilohije. - Str. 287-291: "The Mystery of the Wonder-worker of Ostrog" / John (Purich). - ISBN 86-7660-005-8 (karton s omotom).

2004.

68.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна спасења. (антологија молитвеног предања оца Јустина) / приредио Епископ Јован (Пурић).

У: Хришћанска мисао : свечаник : часопис за теолошка, културна и друштвена истраживања / главни и одговорни уредник Милорад Средојевић. - (2004).

69.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Тајна Евхаристије.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 141 (2003), стр. 29-31.

70.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Издаз из свих безизлаза је у Богу (Интервју ТВ Српске, 3. мај 2002).

У: Православље : новине Српске Патријаршије. - (3. мај 2002).

У: Српски Сион : часопис за верску поуку и духовну надградњу Српске православне епархије сремске / главни и одговорни уредник Драган Сандо. - (2004).

У: Видослов : саборник Епархије захумско-херцеговачке / главни и одговорни уредник Григорије Тврдошки (Дурић). - (2004).

71.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Острог између вере и празноверја (Интервју Радио Светигори јесен 2003).

У: Принцип. - Бр. 1 (2004).

У: Пут, истина и живот : лист за духовно просвећење / главни и одговорни уредник Архимандрит Гаврило (Вучковић). - (2004).

72.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сретење Господње.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 2 (2004), стр. 57-61.

У: Жички благовесник : часопис Епархије жичке. - Васкршњи број (2004).

73.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Откривење Божије.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

74.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Тајна Евхаристије.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

75.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Погрешна учења о јерархији.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

76.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Саборност Цркве.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

77.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир

Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

78.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Начела освећења.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

79.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Једно сведочење.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

80.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сведочење јединства Цркве.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

81.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Тајна Крштења.

У: Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интер-клима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

2008.

82.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословске основе благодатне педагогије светог Јована Златоуста /
Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Ап-
стракт ; Summary.

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - ISSN 0497-2597. - Год. 38, бр.
2/3 (2008), стр. 39–55.

83.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Улога Псалтира у богослужењу.

У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности. - ISSN 1452-8908. - Год.
2, бр. 2 (2008), стр. 159–172.

84.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О Успенију.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни
уредник Радомир Никчевић. – август–септембар 2008, стр. 20–21.

85.

ПУРИЋ, Епископ др Јован,

Предавање о филму „Сусрет под Острогом”.

У: Соко : гласило Епархије шабачке / главни и одговорни уредник Раде Те-
шић. - Бр. 2 (2008).

86.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О Светим Тајнама.

У: Православље: новине Српске Патријаршије. – (1. март 2010), стр. 6–8.

87.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Духовни живот.

У: Православље: новине Српске Патријаршије. – (1. март 2010).

88.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Име Божје у делу Светог Саве.

У: Свевидје : лист епархије Будимљанско-никшићке за вјеронауку, хришћанску

културу и живот цркве / главни и одговорни уредник Драгиша Маџгаљ. - Бр. 42 (2008), 5–8.

У: Календар Црква (2008).

89.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Успеније Мајке Божје / В. Лоски ; превео Епископ Јован (Пурић).

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - октобар 2008, стр. 20–21.

2009.

90.

ИЛИЋ, Ненад

Литургија [Видео снимак] / режија Ђакон Ненад Илић ; **сценарио Епископ др. Јован (Пурић)** ; наратор Бојан Жировић. - Београд : Метох манастира Острог, 2009 (Београд : Колортон). - 2 DVD : звук, боја ; 12 см. - Тираж 2.000. - isan: 0000-0002-5E36-0000-Q-0000-0000- X

91.

СВЕТИ Василије Острошки : чудотворац и исцелитељ / [уредник Радомир Никчевић ;

Уводно слово Амфилохије (Радовић), Јован (Пурић) ; фотографије Живота Ђирић ... и др.]. - Цетиње : Светигора, 2009 (Gütersloh : Mohn Media Mohndruck). - 158 стр. : илустр. ; 30 см. - (Едиција Светитељи / [Светигора, Цетиње] ; књ. 7). - Тираж 100.000. - Текст штампан двостубачно. - Предњи и задњи форзец илустр. - Свети Василије Острошки - чудотворац и исцелитељ: стр. 2–3. - Свети Василије, жива слика односа Бога и човека: стр. 4–5. - ISBN 978-86-7660-113-4 (картон)

92.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургија / Епископ Јован (Пурић) ; [илустрације Радомир Изгаревић]. - Београд : Метох Манастира Острог, 2009 (Београд : Публикум). - 237 стр. : илустр. ; 23 x 23 cm + 2 електронска оптичка диска (DVD-ROM-a). - Тираж 3.000. - Стр. 6–7: Предговор / Ненад Илић. - ISBN 978-86-87973-04-6

93.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна иконе Христа / Јован Пурић. - Summary ; Резюме. - Напомене и библиографске референце уз текст.

У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности. - ISSN 1452-8908. - Год. 3, бр. 3 (2009), стр. 9–41.

94.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургијска димензија благодатне педагогије светог Јована Златоуста.

У: Отачник : часопис за светоотачку праксу и теорију / главни и одговорни уредник Дејан Лучић. – Св. 1 (2009), 224–264.

95.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Божанска педагогија и проблем теодикеје у антропологији Светог Златоуста.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 3 (2009), стр. 75–78.

96.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Социолошки оквири педагогије Св. Јована Златоуста.

У: Црквене студије : годишњак Центра за црквене студије = Church studies : annual journal of the Centre of Church Studies / уредник Драгиша Бојовић. - Год. 6, бр. 6 (2009), стр. 131–145.

97.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење је центар живота.

У: Видослов : саборник Епархије захумско-херцеговачке / главни и одговорни уредник Григорије Тврдошки (Дурић). - Бр. 46 (2009)

2010.

98.

ЈОВАН Златоусти, свети

О сујети и како треба родитељи да васпитавају децу / свети Јован Златоусти ; превео са грчког изворника архиепископ цетињски и митрополит црногорско-приморски Амфилохије (Радовић). - Београд ; Острог : Манастир Острог, 2010 (Врњци : Интерклима графика). - 203 стр. : илустр. ; 21 см. - (Острошка библиотека изабраних дјела светих отаца Цркве ; књ. 2). - Превод дела: Peri kenodoxias kai opos toys goneas anatrephein ta tekna / agios Ioannes o Chrysostomos. - Упоредо старогрчки текст и срп. превод. - Тираж 1.000. - Увод: стр. 7–54. - Стр. 165–203: **Васпитни утицај породице у философији**

васпитања св. Јована Златоустог / Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-88427-00-5 (брош.)

99.

ЈЕВТИЋ, Атанасије

Од Откривења до Царства небеског : (катихезе младима у сали Патријаршије, 1990. године) / Атанасије (Јевтић). - Врњачка Бања : Братство св. Симеона Мироточивог ; Острог : Манастир Острог ; Требиње : Манастир Тврдош, 2010 (Врњци : Интерклима графика). - 486 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 2.000. - Стр. 5–7: **Предговор катихетским предавањима јером. Атанасија: Од Откривења до Царства небеског** / Епископ Јован Пурић. - Стр. 478–482: Поговор / митрополит Амфилохије. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистар. - ISBN 978-86-85383-28-1 (БССМ; картон са омотом)

100.

ЈЕВТИЋ, Атанасије

Од Откривења до Царства небеског : (катихезе младима у сали Патријаршије, 1990. године) / Атанасије (Јевтић). - Београд : Јасен ; Врњачка Бања : Братство св. Симеона Мироточивог ; Острог : Манастир Острог ; Требиње : Манастир Тврдош, 2010 (Врњачка Бања : Интерклима- графика). - 486 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 2.000. - Стр. 5–7: **Предговор катихетским предавањима јером. Атанасија: Од Откривења до Царства небеског** / Епископ Јован Пурић. - Стр. 478–480: Поговор катихетским предавањима јером. Атанасија: Од Откривења до Царства небеског / митрополит Амфилохије. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистар. - ISBN 978-86-85337-75-8 (Јасен; брош.)

2011.

101.

ЈЕВТИЋ, Атанасије

Од Откривења до Царства Небеског : (катихезе младима у сали Патријаршије, 1990. године) / Атанасије (Јевтић). - 2. изд. - [Никшић] : Манастир Острог, 2011 (Врњци : Интерклима-графика). - 486 стр. : илустр. ; 21 цм. - Стр. 5–7: Предговор катихетским предавањима јером. Атанасија: **Од Откривења до Царства небеског** / Епископ Јован Пурић. - Стр. 478–480: Поговор катихетским предавањима јером. Атанасија: Од Откривења до Царства небеског / митрополит Амфилохије. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистар. - (брош.)

102.

ПАВЛЕ, српски патријарх

Одговори на питања вере и живота / патријарх Павле ; приредили острошки монаси ; [уредник издања Јован (Пурић)]. - 3. изд. - [Никшић] :

Манастир Острог, 2011 (Суботица : Ротографика). - 431 стр. ; 24 см. - Ауторова слика на корицама. - "...приређени цветник - избор из трокњижа 'Да нам буду јаснија нека питања наше вере' (I-III)..." --> стр. 5. - Тираж 1.000. - Животворне речи патријарха Павла: стр. 5-8. - ISBN 978-86-81779-08-8 (картон)

103.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона / Епископ др Јован (Пурић). - Београд : Академија СПЦ за уметности и конзервацију; Манастир Острог 2011 (преведено на грчки, енглески, руски, бугарски и румунски језик.). - 1 DVD ; 12 см

104.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Служење Пресвете Богородице у тајни Богопознања и спасења људског рода.

У: Жички благовесник : часопис Епархије жичке. - Васкрс (2011), стр. 7-24.

2012.

105.

ЈОВАН Златоусти, свети

Дела. Том 1 / свети Јован Златоусти ; [превео са грчког и приредио Дејан Ј. Лучић]. - Ниш : Епархијски управни одбор Епархије нишке, 2012 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 545 стр., [4] стр. с таблама илустр. ; 24 см. - Тираж 1.000. - Стр. 5-28: **Предговор** / Епископ нишки Јован (Пурић). - Стр. 543-546: О овом преводу / Дејан Ј. Лучић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Садржај с насл. стр.: Теодору палом ; О поређењу краљевске власти са монашким мудрољубљем ; Непријатељима монашког живота ; О скрушености ; Стагирију аскети ; О саживоту под истим кровом ; О девствености ; Младој удовици. - ISBN 978-86-89293-00-5 (пласт.)

106.

ОВИМ побеђуј (toyto nika) : крст Христов - оружје победе / [уредник Дејан Лучић].-

Ниш : Православна епархија нишка, 2012 (Пирот : Pi-press). - 61 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 3.000. - Стр. 5-6: **У сусрет прослави – 1700. годишњица Миланског едикта** / Епископ нишки Јован (Пурић). - ISBN 978-86-89293-01-2 (брош.)

107.

ИРИНЕЈ, српски патријарх

Покајте се и верујте у Јеванђеље : изабране архијепархијске беседе изговорене са катедре епископа нишког : 1975-2010. / патријарх српски Иринеј. - Ниш

: Православна епархија нишка, 2012 (Београд : Финеграф). - 447 стр. : илустр. ; 23 x 23 см. - (Библиотека Константинов пут / [Православна епархија нишка, Ниш]). - Ауторове слике. - Тираж 1.000. - Стр. 7-14: **“Покајте се и верујте у Јеванђеље”** / Епископ нишки Јован. - ISBN 978-86-89293-07-4 (картон)

108.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна преображења / Епископ др Јован (Пурић). - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary ; Резюме. - Библиографија: стр. 14. У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности.. - ISSN 1452-8908. - Бр. 6 (2012), стр. 7-15.

109.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Јован Златоусти : Литургијски етос и савременост (предавање одржано у Бугарској 2012.) Објављено на Званичном сајту СПЦ http://www.spc.rs/sr/episkop_dr_jovan_puritsh_sveti_jovan_zlatoust_liturgijski_etos_savremenost

2013.

110.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето писмо у српској средњовековној књижевности / Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary ; Резюме. У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности. - ISSN 1452-8908. - Бр. 7 (2013), стр. 151-172.

111.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна пуноће времена / Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary ; Резюме. У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности. - ISSN 1452-8908. - Бр. 7 (2013), стр. 59-73.

112.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Химнографско стваралаштво / Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary ; Резюме. У: Живопис : часопис за неговање црквене уметности. - ISSN 1452-8908. - Бр. 7 (2013), стр. 137-149.

113.

ИЛИЋ, Ненад

Константиново наслеђе [Видео снимак] : православна култура - XXI век = Наслеђе Константина : православна култура - XXI век = Constantine's Heritage : orthodox culture - XXI century : 3 DVD box set / сценарио и режија Ненад Илић ; музика Александар Костић. - Ниш : Православна Епархија нишка, 2012 (Београд : Колортон). - 3 DVD : звук, боја ; 12 cm

114.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Moderna and Orthodoxy. - Скуп фонда јединства Православних народа, Ниш 2013, (текст објављен на Званичном сајту СПЦ)

115.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Saint John Chrysostom: Liturgical Ethos and Modernity. - Скуп фонда јединства Православних народа, Ниш 2013, (текст објављен на Званичном сајту СПЦ 18. марта 2018 - 20:49)

2014.

116.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Владарство и монаштво Стефана Немање – теолошки аспекти симфоније државе и цркве у Немањиној „Хиландарској повељи”.

У: Ниш и Византија : зборник радова. 18 / Осамнаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2014. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене ; уредник Миша Ракоција ; [превод са енглеског Јасмина Ђирић, Ана Мишић]. - 1. изд. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2014 (Ниш : Birograf Comp). – Стр. 25–37.

117.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Вино у Богослужбеној употреби и животу Православне Цркве.

У: Сагласије : Часопис ПБФ Универзитета у Источном Сарајеву. - 2014, стр. 4–8.

2015.

118.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Искуство дубине бића / Епископ нишки Јован.

У: Светло из очеве колибе / [уредник Јован Делић]. - Нови Сад : Orpheus ; Плужине : Центар за културу, 2015. - (Едиција Зборници). - ISBN 978-86-7954-142-0. - Стр. 3–17.

119.

ПУРИЋ, Епископ др

О Златоустом као егзегети / Јован (Пурић), Епископ нишки. - Доступно и на: <http://bogoslavlje.pbf.rs/images/arhiva/2015/1/05-2015.pdf>. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Сажетак ; Summary.

У: Богословље. - ISSN 0006-5714. - Год. 74, бр. 1 (2015), стр. 95–124.

120.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Суочење Цркве са светом - сведочење као метод Цркве / Епископ нишки Јован (51–94).

У: САВРЕМЕНИ човек и савремени свет : [зборник радова] / [уређивачки одбор Драган Станић, Селимир Радуловић, Ђорђе Ђурић, Ненад Остојић, Мирослав Алексић]. - 1. изд. - Нови Сад : Матица српска : Библиотека Матице српске, 2015 (Нови Сад : Арт принт). - XVIII, 272 стр. : фотогр. ; 19 см. - Доступно и на: <http://digital.bms.rs/pub.php?c=306116103>. - Сlike аутора на корицама. - Стр. I–XVIII: Човек као вечита загонетка / Иван Негришорац. - На корицама: Белешка о делу / Селимир Радуловић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Садржај: Човек као вечита загонетка / Иван Негришорац (I–XVII). Похвала несавремености / Мило Ломпар (7–48). Суочење Цркве са светом - сведочење као метод Цркве / епископ нишки Јован (51–94). Антиномије савремености / Драган Проле (97–112). Свођење рачуна: две и по деценије од краја хладног рата / Милош Ковић (115–128). Човек у савременом свету / Бојан Јовановић (131–144). Савремени човјек и савремени свијет / митрополит црногорско- приморски Амфилохије (147–158). Да ли је могућа универзална етика – морал пре религије? / Владета Јеротић (161–168). Савремени човек и савремени свет: од медијског посредовања до хибридикације и бестелесности / Дивна Вуксановић (171–184). Свет који више није свет / Алпар Лошонц (187–209). О српском идентитету: обмане и опомене / Душан Т. Батаковић (211–234). Епохално вријеме као мајстор ироније : културнокритички оглед о немогућности модерности / Часлав Д. Копривица (237–272). <http://digital.bms.rs/pub.php?c=306116103>.

121.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургија је икона Божијег Царства : интервју [разговор водио] прот. Васили Схаган, 2015.

122.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Небоземно грађанство Града Божијег / Епископ Јован Пурић.

У: Ниш и Византија. 14 / Четрнаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2015. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2015. - Стр. 27–36.

123.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Култура у светлости иконе Светога Саве / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_499_3/15%20Puric.pdf. - Светосавска беседа, Нови Сад, 26. јан. 2016.

У: Летопис Матице српске. - ISSN 0025-5939. - Год. 193, књ. 499, св. 3 (март 2017), стр. 320–327.

2016.

124.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Тајна Евхаристије и њена свештена симболика / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: <https://teoloskipogledi.spc.rs/files/pdfs/2016/3/529-546.pdf>. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary. - Библиографија: стр. 541-546.

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - ISSN 0497-2597. - Год. 49, бр. 3 (2016), стр. 529–546.

125.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Симболика у Светој Тајни Крштења / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: <https://teoloskipogledi.spc.rs/files/pdfs/2016/2/247-270.pdf>. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 265–270.

У: Теолошки погледи : версконаучни часопис. - ISSN 0497-2597. - Год. 49, бр. 2 (2016), стр. 247–270.

126.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нада која не постиђује.

У: Православље: новине Српске Патријаршије. – (15. мај 2016), стр. 8–9.

127.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О јудејима и Исусовој кривици.

У: Светигора : образник за вјеру, културу и васпитање / главни и одговорни уредник Радомир Никчевић. - Бр. 255 (2016), стр. 22–25.

128.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Име и икона.

У: лист епархије Будимљанско-никшићке за вјеронауку, хришћанску културу и живот цркве / главни и одговорни уредник Драгиша Маџгаљ. - Бр. 102 (2016), стр.6–8.

2017.

129.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Култура у светлости иконе Светога Саве / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_499_3/15%20Puric.pdf. - Светосавска беседа, Нови Сад, 26. јан. 2016.

У: Летопис Матице српске. - ISSN 0025-5939. - Год. 193, књ. 499, св. 3 (март 2017), стр. 320–327.

130.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

The Mystery of Theotokos in Byzantine Hymnography : Theotokology in Hymnography of St. John of Damascus.

У: ТЕОЛОГИКОН : годишник на Центъра по систематическо богословие към Православния богословски факултет на Великотърновския университет / уредник Свилен Тутеков. – 2012- . - Том 6 (2017), стр. 9–27. <https://journals.uni-vt.bg/th/bul/vol6/iss1/2> (Текст објављен и на званичном Сајту СПЦ 10. October 2017 - 9:57)

131.

ЈЕВТИЋ, Епископ др Атанасије

Од Откривења до Царства небеског [Звучни снимак] / Атанасије (Јевтић). - Подгорица : Библиотека за слијепе Црне Горе, 2017 (Подгорица : БЗСЦГ). - 1 CD (1440 min) ; 12 cm. - Према штампаном изд. из 2010. год. - 33 фајла звучне књиге у DAISY формату. - Текст чита Весна Јаћимовић.

132.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Стефан Првовенчани као владар новог Израиља / Епископ Јован Пурић. - Библиографске белешке уз текст. - Summary.

У: Ниш и Византија. 16 / Шеснаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2017. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2018. - ISBN 978-86-6101-148-1. - Стр. 31–40.

133.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

The Orthodox Aesthetics in the Hagiography of St. Arsenius of Srem: Fresco painting depicting the burial service of St Arsenius in The Patriarchate of Pec An opening discussion for further research.

У: ТЕОЛОГИКОН : годишник на Центъра по систематическо богословие към Православния богословски факултет на Великотърновския университет / уредник Свилен Тутеков. - 2012- . – (2017), стр. 37–70. (Текст објављен на завничном сајту СПЦ, октобра 2017)

2018.

134.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Руковети духовне лирике / Епископ Јован (Пурић).

У: Дванаест /Селимир Радуловић. - Београд : Завод за уџбенике, 2018. - (Посебна издања). - ISBN 978-86-17-19932-4. - Стр. 7–18.

135.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Лик иконописца.

(Званични сајт Академије СПЦ за уметности и конзервацију : Београд 2018). <https://akademijaspc.edu.rs/2018/12>

136.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О проблему духовне неосетљивости у савременом свету и међу данашњим хришћанима.

(објављено на Званичном сајту СПЦ : 4. Новембар 2018 - 21:35). http://www.spc.rs/sr/episkop_dr_jovan_puritsh_o_problemu_duhovne_neosetljivosti_u_savremenom_svetu_medju_danashnjim_hrish

137.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Символика хришћанског храма.

(објављено на Званичном сајту СПЦ : 13. Август 2018 - 9:03) http://www.spc.rs/sr/episkop_dr_jovan_puritsh_simvolika_hrishtshanskog_hrama

138.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона и васпитање.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. – Бр. 2. фебруар (2018), стр. 64–68.

139.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

550 година цркве Светог Николе у Старом Сланкамену.

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. – Бр. 6. јун (2018), стр. 282–285.

140.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

The Church's engagement with the world – Witnessing as the Church's method.

У: ТЕОЛОГИКОН : годишник на Центъра по систематическо богословие към Православния богословски факултет на Великотърновския университет / уредник Свилен Тутеков. - 2012- . – Том 7 (2018), стр. 37–70. <https://journals>.

141.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сотириолошки значај Оваплоћења Бога Логоса, Његовог страдања, Васкрсења и Вознесења.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

142.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Оваплоћени Логос – истинити Бог и истинити човек тајна Преображења Христовог.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

143.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Царство небеско.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

144.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Путокази за теологију саслужитеља Божијих : царско свештенство – народ Божији – нова заједница.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

145.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење, Октоих, црквена година.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

146.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Химнолошки-литургијски приступ методици православног богословља.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

147.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Јован Златоусти као библијски егзегета.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018

([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

148.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети цар Константин – зачетник хришћанске цивилизације.

У: Логос, символ, икона / Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 см. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293–305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308–311.

2019.

149.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Отац Јустин – молитвеник и тумач Светог Писма.

Међународни научни скуп, Историјски институт-Филозофски факултет Универзитета у Београду. – Београд, 2019. (Објављено на Званичном сајту СПЦ 24. Фебруар 2019 – 15:23).

http://spc.rs/sr/episkop_jovan_puritsh_otac_justin_tumach_svetog_pisma

150.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Слово о Светом Сави.

У: Жички Благовесник : часопис Епархије жичке. – Октобар–децембар (2019), стр. 8–10.

151.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Од нашег односа према богослужењу зависи мисионарски живот.

У: Православни мисионар : подлистак Гласника Српске православне цркве / одговорни уредник Епископ шабачко-ваљевски Лаврентије (Трифуновић). – Бр. 3 (2019), стр. 4–10.

2020.

152.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Благослов људској креативности / Епископ Јован (Пурић).

У: Српски културни простор: устројство, проблеми, вредности. 1 / организациони

одбор Драган Станић ... [и др.]. - Нови Сад : Матица српска, 2020. - ISBN 978-86-7946-313-5. - Стр. 23–24

153.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Значај библијско-богословског појма тајна / Епископ Јован (Пурић).

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 12 (децембар 2020), стр. 618–622.

154.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Отац Јустин – молитвеник и тумач Светог Писма / Епископ Јован (Пурић).

У: Гласник : службени лист Српске православне цркве. - Бр. 12 (децембар 2020), стр. 23–28.

155.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Историја и есхатон.

У: Ниш и Византија : зборник радова. 18 / Осамнаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2019. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене ; уредник Миша Ракоција ; [превод са енглеског Јасмина Ђирић, Ана Мишић]. - 1. изд. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2020 (Ниш : Birograf Comp). – Стр. 519–525.

156.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Statement, Атина 2020, <https://orthodoxtimes.com/>

2021.

157.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна Острошког чуда.

У: ЦРКВА 2021: Календар Српске Православне Патријаршије за просту 2021. годину. / [текст календара припремио Саво Б. Јовић]. - Београд : Свети архијерејски синод Српске православне цркве, [2020] (Београд : Штампарија Издавачке фондације Српске православне цркве Архиепископије београдско-карловачке). - [32] стр. : илустр. ; 12 cm

158.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Есхатолошки кључ ишчитавања кода СПЦ.

У: Ниш и Византија : зборник радова. 19 / Деветнаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2020. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене ; уредник Миша Ракоција ; [превод са енглеског Јасмина Ђирић]. - 1. изд. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2021 ([Земун] : Birograf comp). – Стр. 539–546.

159.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Очекивање нових небеса, нове земље и нове Заједнице са Тројичним Богом.

У: Ниш и Византија : зборник радова. 20 / Двадесети међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3–5. јун 2021. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене ; уредник Миша Ракоција ; [превод са енглеског Јасмина Ђирић]. - 1. изд. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2022 ([Земун] : Birograf comp). - 591 стр. : илустр. ; 24 cm

160.

ЈЕЛИСАВЧИЋ, Зоран

Увод у богословље / Зоран Јелисавчић ; [коаутор епископ Јован Пурић]. - Никшић : Манастир Острог, 2024 (Никшић : Арт графика), 2024. - 294 стр. ; 24 cm. - ISBN 978-86-81779-30-9

Монографије

2004

161.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Лествица тајноводственог путовања / Епископ Јован (Пурић). - 2. изд. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интерклима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 cm. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

162.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Стопама твојим Боже ходим : Божанско човекољубље Светог Саве Српског, Светог Василија Острошког, Светог Петра Цетињског и Светог Николаја Жичког/ игуман острошки Јован. - Тврдош ; Цетиње ; Врњци, 2004. - 31 стр.

163.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Спасоносна Тајна Цркве / игуман острошки Јован. - Тврдош ; Цетиње ; Врњци, 2004. - 48 стр.

2006

164.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

165.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Глас пастира из Острога / Епископ Јован [Пурић]. - Подгорица : Октоих, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 341 стр. ; 22 см. - (Библиотека Виенац). - Тираж 1.000. - Стр. 328-336: Поговор / Владимир Димитријевић. - ISBN 86-7659-365-5 (картон)

2007

166.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Лествица тајноводственог путовања / игуман острошки Јован. - Цетиње : Цетињски манастир : Богословија Св. Петра Цетињског ; Требиње : Манастир Тврдош ; Врњци : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2004 (Врњци : Интерклима-графика). - 573 стр. : илустр. ; 21 см. - Ауторова слика. - Тираж 1.000. - Стр. 7-8: Предговор / приређивачи. - (Брош.)

167.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 1, Глас у пустињи / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 295 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - Стр. 233-295: О делу владике Јована / Владимир Димитријевић, Драган Лакићевић, Горан Раденковић, Гојко Перовић, Радомир Поповић [тј. Душан Дачић], Богољуб Шијаковић, Саво Лаушевић, Будимљански Јоаникије, Селимир Радуловић. - ISBN 978-86-83887-86-6 (картон са омотом у заштитној кутији)

168.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 2, Извор у пустињи / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 310 стр. ; 18 см.

- (Библиотека Изворник). - ISBN 978-86-83887-87-3 (картон са омотом у заштитној кутији)

169.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 3, Пустииаак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

170.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Руковети из богословља / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Академија СПЦ за уметности и конзервацију, 2007 (Београд : Штампарија Српске патријаршије). - 376 стр. ; 22 см. - Тираж 1.000. - Стр. 3-5: Предговор / архиепископ и митрополит црногорско-приморски Амфилохије. - Хронолошка таблица Јеванђеља: стр. 346-364. - Стр. 365-369: Поговор / Мирко Ђ. Томасовић. - ISBN 978-86-86805-00-3 (картон)

2008

171.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239-244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253-272: Тајна спасења у пастирском богословљу "Острошког Источника" епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245-252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

172.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 1, Глас у пустињи / владика Јован (Пурић). - 2. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2008 (Нови Сад : Прометеј). - VII, 295 стр. ; 17 см. - (Библиотека Изворник). - Стр. III-VII: Увод у читање / Димитрије М. Калезић. - Стр. 233-246: Нови тихи глас у цркви / Владимир Димитријевић. - Стр. 247-252: Скала сазнања и богопознања / Драган Лакићевић. - Стр. 253-256: Мозаик богословског сведочења / Горан Раденковић. - Стр. 257-262: Почетак вјечног живота / Гојко Перовић. - Стр. 263-270: Још један свежи ластар на дрвету речи / Душан Дачић. - Стр. 271-278: О књизи и језику који разбиструју стварност / Богољуб Шијаковић. - Стр. 279-284: О бризи о источнику нашем и бризи о души

нашој / Саво Лаушевић. - Стр. 285-289: Лепи небески тонови / епископ будимљански Јоаникије. - Стр. 290-295: У уста златна и срце златно / Селимир Радуловић. - ISBN 978-86-7954-006-5 (картон са омотом у заштитној кутији)

173.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 2, Извор у пустињи / владика Јован (Пурић). - 2. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2008 (Нови Сад : Прометеј). - 310 стр. ; 17 см. - (Библиотека Изворник). - ISBN 978-86-7954-007-2 (картон са омотом у заштитној кутији). - ISBN 978-86-7954-005-8 (за издавачку целину)

174.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света служба : изабране беседе. 3, Пустиња / владика Јован (Пурић). - 2. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2008 (Нови Сад : Прометеј). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 17 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-7954-008-9 (картон са омотом у заштитној кутији). - ISBN 978-86-7954-005-8 (за издавачку целину)

2009

175.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Философија васпитања у делу св. Јована Златоустог / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Манастир Острог, 2009 (Београд : Финеграф). - 367 стр. ; 24 см. - (Библиотека Острошки источник ; књ. 2). - Према уводној напомени, ова публикација представља део истоимене докт. дисерт. коју је аутор одбранио 12. новембра 2009. године на Филоз. фак. Универзитета у Источном Сарајеву на Палама. - Тираж 1.000. - Стр. 5-16: Монографија епископа Јована Пурића «Философија васпитања у делу светог Јована Златоустог» / Ксенија Кончаревић.- Биобиблиографија аутора: стр. 361-364. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 327-358. - ISBN 978-86-87973-03-9 (картон)

176.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословске основе педагогије св. Јована Златоустог / Епископ Јован Пурић. - Београд : Метох Манастира Острог, 2009 (Београд : Финеграф). - 199 стр. ; 22 см. - Тираж 1.000. - Стр. 5-8: Основе педагогије Св. Јована Златоустог / Драгомир Сандо. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 173-195. - ISBN 978-86-87973-00-8 (картон)

177.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење и васпитање по св. Јовану Златоустом / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Манастир Острог, 2009 (Београд : Финеграф). - 271 стр. ; 24 см. - (Библиотека Острошки источник ; књ. 1). - Тираж 1.000. - Стр. 5-8: Свети Јован Златоусти и Божанствена литургија / Григорије Светогорац. - Стр. 253-255: Божанствена литургија је Христос међу нама / Григорије Светогорац. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 259-267. - Садржи и: О Божанској литургији / свети Јован Златоусти. - ISBN 978-86-87973-01-5 (картон)

178.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон са омотом)

179.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Философија васпитања у делу св. Јована Златоустог / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Манастир Острог, 2009 (Београд : Финеграф). - 367 стр. ; 24 см. - (Библиотека Острошки источник ; књ. 2). - Према уводној напомени, ова публикација представља део истоимене докт. дисерт. коју је аутор одбранио 12. новембра 2009. године на Филоз. фак. Универзитета у Источном Сарајеву на Палама. - Тираж 1.000. - Стр. 5-16: Монографија епископа Јована Пурића "Философија васпитања у делу светог Јована Златоустог" / Ксенија Кончаревић.- Биобиблиографија аутора: стр. 361-364. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 327-358. - ISBN 978-86-87973-03-9 (картон)

2010

180.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Агиологија са химнографијом / књигу приредио Епископ Јован (Пурић). - Београд : Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, 2010 (Нови Сад : Арт принт). - 433 стр. ; 21 см. - (Едиција Уцбеници / [Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију] ; књ. 7). - Тираж 1.000. - Библијско-богословски речник у богослужењу Цркве: стр. 349-427. - ISBN 978-86-86805-31-7 (брош.)

181.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Библијска прожетост службе погребња свештеника / Епископ Јован (Пурић). - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary ; Резюме. - У: Живопис. - ISSN 1452-8908. - Год. 4, бр. 4 (2010), стр. 9–22.

182.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Дијалог иконобораца са иконопоштоватељима / Епископ Јован (Пурић). - Напомене и библиографске референце уз текст. - Апстракт ; Summary. - Библиографија. У: Зограф. - ISSN 0350-1361. - Бр. 34 (2010), стр. 13–26.

183.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Људско лице Бога / Епископ Јован Пурић. - Београд : Службени гласник, 2010 (Београд : Гласник). - 265 стр. ; 24 см. - (Библиотека Друштво и наука) (Филозофско- теолошка едиција). - Тираж 1.000. - Стр. 253-257: Епископ Јован (Пурић), Људско лице Бога / Радован Поповић. - Стр. 259-262: Људско лице Бога епископа др Јована Пурића / Владимир Вукашиновић. - Стр. 263-265: Рецензија књиге Људско лице Бога епископа Јована (Пурића) / Здравко Пено. - Речник термина иконологије: стр. 199-231. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 233-251. - Summary. - ISBN 978-86-519-0597-4 (картон)

184.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Философија васпитања светог Јована Златоуста : увод у богословље светог Јована Златоуста / Епископ диоклијски Јован (Пурић). - Врњачка Бања : Братство св. Симеона Мироточивог, 2010 (Врњци : Интерклима графика). - 349 стр. : илустр. ; 21 см. - Према Приступној речи ова публикација представља део истоимене докт. дисерт. коју је аутор одбранио 12. новембра 2009. године на Филоз. фак. Универзитета у Источном Сарајеву на Палама. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 337-[350]. - Summary: Philosophy of Upbringing in Writings of St. John Chrysostom. - ISBN 978-86-85383-27-4 (брош.)

2011

185.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословље и педагогика св. Јована Златоустог. Књ. 1, Богословске основе педагогије / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Верско добротворно старатељство

Архиепископије београдско-карловачке, 2011 (Београд : Финеграф). - 231 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Црквени живот). - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 205-228. - ISBN 978-86-84595-35-7 (картон с омот у заштитној кутији). - ISBN 978-86-84595-34-0 (за издавачку целину)

186.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење и васпитање по св. Јовану Златоусту / Епископ Јован (Пурић). - Врњачка Бања : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2011 (Врњци : Интерклима графика). - 173 стр. : илустр. ; 20 см. - Тираж 1.000. - Стр. 7-13: Свети Јован Златоусти и Божанствена литургија / Григорије Светогорац. - Стр. 170-171: Божанствена литургија је Христос међу нама / Григорије Светогорац. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 172- [174]. - Садржи и: О Божанској литургији / свети Јован Златоусти. - ISBN 978-86-85383-30-4 (брош.)

187.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословље и педагогика св. Јована Златоустог. Књ. 2, Философија васпитања / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, 2011 (Београд : Финеграф). - 352 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Црквени живот). - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 317-348. - ISBN 978-86-84595-36-4 (картон с омот у заштитној кутији). - ISBN 978-86-84595-34-0 (за издавачку целину)

188.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословље и педагогика св. Јована Златоустог. Књ. 3, Богослужење и васпитање / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, 2011 (Београд : Финеграф). - 255 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Црквени живот). - Тираж 1.000. - Стр. 247-252: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 237-244. - ISBN 978-86-84595-37-1 (картон с омот у заштитној кутији). - ISBN 978-86-84595-34-0 (за издавачку целину)

189.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341

стр. : илустр. ; 25 cm. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон)

190.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона Христа : у сусрет прослави 1700 година од доношења Миланског едикта / епископ Јован (Пурић) ; приредио Тихомир С. Илијић. - 1. изд. - Београд : Светлост света ; Ниш : Православна епархија нишка, 2011 (Београд : Публикум). - 400 стр. : илустр. ; 30 cm. - Тираж 1.100. - Речник иконологије: стр. 383-394. - Напомене: стр. 358-375. - Библиографија: стр. 376-381. - Стр. 398-399: Биобиблиографија / Матеј Арсенијевић. - Регистар. - ISBN 978-86-909349-5-9 (СС; картон с омотом)

191.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона Христа / Епископ Иоанн (Пурич) ; подготовил к изданию Тихомир С. Илиич. - 1. изд. - Белград : Светлост света ; Ниш : Православная епархия нишская, 2011 (Белград : Публикум). - 400 стр. : илустр. ; 29 cm. - Изв. ств. насл.: Икона Христа / епископ Јован (Пурић). - Тираж 500. - Примечания: стр. 358-375. - Словарь иконологии: стр. 383-394. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 376-381. - Стр. 398-399: Биобиблиографија / Матеј Арсениевич. - Регистар. - ISBN 978-86-909349-6-6 (СС; картон са омотом)

192.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

The Icon of Christ / Bishop Jovan (Purić) ; edited by Tihomir S. Ilijić. - 1st ed. - Belgrade : Svetlost sveta ; Niš : The Orthodox Bishopric of Niš, 2011 (Belgrade : Publikum). - 400 str. : ilustr. ; 31 cm. - Izv. stv. nasl.: Икона Христа / епископ Јован (Пурић). - Tiraž 500. - Notes: str. 358-375. - A dictionary of iconology: str. 383-394. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 376-381. - Str. 398-399: Biobibliografija / Matej Arsenijević. - Registar. - ISBN 978-86-909349-7-3 (SS; pl. sa omotom)

193.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургија и савремени свет : православље пред изазовима савремености / владика Јован (Пурић). - Београд : Српска књижевна задруга, 2011 (Нови Сад : Будућност).- 293 стр. ; 21 cm. - (Поучник / Српска књижевна задруга. Нова серија ; 15). - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 265-285. - Белешка о писцу: стр. 287-289. - ISBN 978-86-379-1172-2 (картон)

194.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : "Филип Вишњић"). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393-399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

195.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323-328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

196.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православље и култура егоизма / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: http://www.maticasrpska.org.rs/letopis/letopis_487_1_-2.pdf. - Напомене и библиографске референце уз текст. - У: Летопис Матице српске. - ISSN 0025-5939. - Год. 187, књ. 487, св. 1/2 (јан.- феб. 2011), стр. 85–118.

197.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православни опит личности и "култура егоизма" / Епископ Јован Пурић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Резиме ; Abstract. - У: Годиншњак Факултета за културу и медије (Мегатренд универзитет). - ISSN 1821-0171. - Год. 3, бр. 3 (2011), стр. 245–258.

198.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна о Пресветој Богородици / Епископ Јован (Пурић). - Београд ; Света Гора Атонска : Манастир Хиландар, 2011 (Врњци : Интерклима графика). - 173 стр. : илустр. ; 24 см. - (Хиландарски путокази ; бр. 56). - Тираж 3.000. - Стр. 7: Предговор / Драган Милин. - Азбучник и појмовник: стр. [174]. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 170-173. - ISBN 978-86-84747-81-7 (брош.)

199.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Увод у основе химнографије / Јован Пурић : Прве песничке омилије отаца Цркве. - Апстракт; Summary; Резюме. - У: Живопис. - ISSN 1452-8908. - Год. 5, бр. 5 (2011), стр. 146–153.

200.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257-262: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

2012

201.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

The pedagogy of St. John Chrysostom : an introduction to the theology of St. John Chrysostom / Bishop Jovan (John) Purić ; translated by Aleksandar Pavić. - Belgrade : Academy of Serbian Orthodox Church for Fine Arts and Conservation ; New York : Saint Vladimir's Orthodox Theological Seminary, 2012 (Novi Sad : Artprint). - 451 str. ; 22 cm. - Na poleđini nasl. str.: Философија васпитања Св. Јована Златоуста. - Tiraž 1.000. - Napomene i objašnjenja u beleškama uz tekst. - Bibliografija: str. 403-447. - ISBN 978-86-86805-55-3 (ASOCFAC; karton)

202.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Die Philosophie der Pädagogik bei Johannes Chrysostomos / Jovan Purić ; übersetzt und bearbeitet von Peter Huber. - Belgrad : Hochschule - Akademie der Serbisch-Orthodoxen Kirche für Kunst und Konservierung ; Wien : Kirchliche Pädagogische Hochschule, 2012 (Novi Sad : Artprint). - 347 str. ; 21 cm : autorova slika. - Na spor. nasl. str.: Философија васпитања Св. Јована Златоуста / Јован Пурић. - Tiraž 1.000. - Str. 319-321: Lebenslauf von Dr. Jovan (Purić), Bischof von Niš / übersetzt von Stefan Jugović. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija: str. 323-347. - ISBN 978-86-86805-54-6 (karton)

203.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона и химна Богородици / Епископ Јован (Пурић) ; приредио Тихомир С. Илијић ; [превод на руски језик Светлана Луганскаја, Наталија Лукина ; фотографија Рашко Стеванић ... [и др.] ; украсне вињете Жарко Вучковић] = Икона и гимн Божией Матери / епископ Иоанн (Пурич) ; приредио Тихомир С. Илийич ; [перевод на русский язык Светлана Луганская, Наталья Лукина ; фотографии Рашко Стеванич ... [и др.] ; декоративные вињетки Жарко Вучкович]. - 1. изд. - Ниш : Православна епархија нишка = Православная епархия нишская ; Нови Сад : Православна епархија бачка = Православная епархия бачская, 2012 (Београд : Публикум). - 399 стр. : илустр. ; 30 см. - Упоредо срп.

текст и рус. превод. - Тираж 1.050. - Штампано двостубачно. - Библиографија: стр. 375-380. - Напомене: стр. 381-396. - Регистар. - ISBN 978-86-89293-04-3 (ПЕН; картон с омотом у заштитној кутији)

204.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христологија : приручник за догматику / Епископ Јован Пурић. - Ниш : Епархијски управни одбор Епархије нишке, 2012 (Ниш : Control P). - 190 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 1.000. - ISBN 978-86-89293-03-6 (брош.)

2013

205.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Библијске и богослужбене основе спасења / епископ Јован II нишки. - Београд : Висока школа - Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, 2013 (Нови Сад : Артпринт). - 298 стр. ; 21 см. - (Едиција Уџбеници / Висока школа - Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију ; књ. 16). - Тираж 500. - Напомене и објашњења у белешкама уз текст. - Библиографија: стр. 289-296. - ISBN 978-86-86805-58-4 (брош.)

206.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Еколошке теме / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Задужбина светог манастира Хиландара, 2013 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 133 стр. : илустр. ; 20 см. - (Библиотека Савремено богословље / [Задужбина светог манастира Хиландара, Београд] ; 5). - Тираж 1.000. - Место изд. на насл. стр.: Ниш. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 119-133. - ISBN 978-86-7768-067-1 (брош.)

207.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Поимање библијског *somatikos* “телесно” / Јован Пурић. - Доступно и на: http://bogoslovje.pbf.rs/images/arhiva/2013/2/01-2-2_013.pdf. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Сажетак ; Resume. - У: Богословље. - ISSN 0006-5714. - Бр. 2 (2013), стр. 5-21.

208.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Празничне иконе / епископ нишки Јован (Пурић). - Ниш : Православна епархија нишка : Катедра за иконологију Академије СПЦ за уметност и конзервацију, 2013 (Београд : Штампарија Српске Патријаршије). - 83 стр. : илустр. ; 32 см. - Тираж 1.000. - ISBN 978-86-89293-09-8 (ПЕН; картон)

209.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сотириологија / Епископ нишки Јован II. - Ниш : Православна епархија нишка, 2013 (Пирот : Pi-press). - 211 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-89293-05-0 (брош.)

210.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

„Ходите, људи, и видите дела Бога који учини чудеса на земљи” / Епископ нишки Јован (Пурић). - Доступно и на: [http://www.megatrend.edu.rs/fkm/docs/godisnjak/Br.%205%20\(2013\).pdf](http://www.megatrend.edu.rs/fkm/docs/godisnjak/Br.%205%20(2013).pdf). - О Св. цару Константину дано у царском граду Нишу 2013. - Белешка о аутору: стр. 777. - У: Годишњак Факултета за културу и медије (Мегатренд универзитет). - ISSN 1821-0171. - Год. 5, бр. 5 (2013), стр. 75–83.

211.

ХРАМ и уметност / превео и приредио Епископ Јован II нишки. - Ниш : Православна епархија нишка ; Београд : Висока школа - Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, 2013 (Нови Сад : Артпринт). - 255 стр. ; 22 см. - (Посебна издања / Висока школа - Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију ; књ. 12)

2014

212.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог се јави у телу : христолошке теме патристичке књижевности / Епископ Јован Пурић. - Београд : Универзитет, Православни богословски факултет, Институт за теолошка истраживања ; Ниш : Епархија нишка, Патристички институт, 2014 (Врњачка Бања : Интерклима- графика). - 216 стр. : ауторова слика ; 22 см. - Тираж 1.000. - Епископ нишки др Јован (Пурић): библиографија: стр. 213-216. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 189-200. - Регистри. - ISBN 978-86-7405-137-5 (ИТИ; пласт. са омотом)

213.

ЈОВАН Златоусти, свети, око 347-407 Дела. Том 2 / свети Јован Златоусти ; [превео са грчког и приредио Дејан Ј. Лучић]. - Ниш : Епархијски управни одбор Епархије нишке, 2014 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 633 стр., [4] стр. с таблама : илустр. ; 24 см. - Тираж 1.000. - Стр. 5-24: **Социологија као еклисиологија** / Епископ Јован (Пурић). - Стр. 631-[634]: Кратак историјат објављивања дела св. Јована Златоустог / Дејан Ј. Лучић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Садржај с насл. стр.: Дијалози о свештенству ;

Беседа прва по рукоположењу ; Против Аномеја ; Јудејима и Јелинима ; Против Јудеја ; О проклињању ; Беседа на Нову годину ; О Лазару и богаташу. - ISBN 978-86-89293-11-1 (пласт.)

214.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христологија : уџбеник догматике / Епископ Јован Пурић. - 2. изд. - Ниш : Православна епархија нишка, 2014 (Београд : Штампарија Српске патријаршије). - 191 стр. : илустр. ; 24 см. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 191. - ISBN 978-86-89293-14-2 (брош.)

2015

215.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Симвом – кључ тајне / Епископ Јован (Пурић). – Ниш : Епархијски управни одбор Епархије нишке; Београд : Институт за теолошка истраживања Православног богословског факултета, 2015 (Београд : Штампарија Српске Патријаршије). - 162 стр. : илустр. ; 22 см. - Тираж 1.000. - 978-86-89293-02-9 (картон)

2016

216.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Апостоли Христи / Епископ Јован (Пурић). - Цетиње : Светигора, 2016 (Суботица : Ротографија). - 222 стр. : илустр. ; 18 см. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 217-222. - ISBN 978-86-7660-220-9 (картон)

217.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Лепота и радост празника / Епископ Јован Пурић. - Београд : Бернар : Отачник ; [Врњачка Бања] : Братство Св. Симеона Мироточивог, 2016 (Врњачка Бања : Интерклима-графија). - 148 стр. ; 21 см. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Регистри. - ISBN 978-86-6431-043-7 (Бернар; брош.)

2017

218.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богочовек Христос - алфа и омега : на путевима библијскога богословља

/ Еп. Јован (Пурић). - Београд : Отачник ; [Рача] : Манастир Рача, 2017 (Београд : Финеграф). - 519 стр. ; 21 см. - Тираж 500. - Епископ нишки проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 509-513. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Садржи и: Извештај комисије за избор епископа диоклијског г. Јована, за доцента за ужу научну област свето писмо новог завета и иконопис. Прикази књига еп. др Јована (Пурића). - ISBN 978-86-87057-35-7 (Отачник; брош.)

219.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Служење Богу : средиште човековог живота : божићни и васкршњи разговори, новински интервјуи, гостовања у радијским и телевизијским емисијама (2011-2016) / Епископ Јован Пурић. - Београд : Хришћанска мисао : Хиландарски фонд ; [Фоча] : Универзитетска библиотека православни богослови ; Ваљево : Задужбина "Николај Велимировић и Јустин Поповић", 2017 (Београд ; БИГ штампа). - 472 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свечаник / Хришћанска мисао. Нова серија ; књ. 72). - Тираж 500. - Биографија: стр. 463-464. - Библиографија: стр. 465-468. - ISBN 978-86-6337-021-0 (картон)

220.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Цртице из дневника о иконопису / забележио и понашио Јован Пустински. - Крагујевац : Каленић, 2017 (Крагујевац : Сквер). - 166 стр. ; 23 см. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 149-166. - ISBN 978-86-6008-006-8 (брош.)

2018

221.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Благовести / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 158 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 6. - Тираж 500. - Стр. 143-150: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 151-158. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 129-141. - ISBN 978-86-81218-05-1 (МР; брош.)

222.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богојављење / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 206 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација:

4. - Тираж 500. - Стр. 191-198: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 199-206. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 179-189. - ISBN 978-86-81218-03-7 (Манастир Рача; брош.)

223.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословље празника : венац Господњих и Богородичиних празника / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Артпринт). - 515 стр. ; 25 см. - Тираж 350. - Стр. 507-510: Венац празника проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 511-515. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 495-506. - ISBN 978-86-81218-13-6 (МР; картон)

224.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Вазнесење Господње – Спасовдан / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 174 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 9. - Тираж 500. - Стр. 159-166: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 167-174. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 147-157. - ISBN 978-86-81218-08-2 (МР; брош.)

225.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Васкрсење Христово / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 224 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 8. - Тираж 500. - Стр. 209-216: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 217-224. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 197-207. - ISBN 978-86-81218-07-5 (МР; брош.)

226.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Воздвижење Часног Крста – Крстовдан / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 148 стр. ;

17 cm. - На хрпту нумерација: 2. - Тираж 500. - Стр. 133-140: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ћ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 141-148. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 121-131. - ISBN 978-86-81218-01-3 (МР; брош.)

227.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Логос, символ, икона / Епископ Јован Пурић. - Нови Сад : Академска књига, 2018 ([Нови Сад : Арт принт]). - 311 стр. ; 23 cm. - (Библиотека Хоризонти). - Тираж 500. - На корицама: Белешка о делу / Мирко Томасовић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 293-305. - Биобиблиографија аутора: стр. 308-311. - ISBN 978-86-6263-193-0 (брош.)

228.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 cm. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375-379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.)

229.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Преображење Господње / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 174 стр. ; 17 cm. - На хрпту нумерација: 11. - Тираж 500. - Стр. 159-166: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ћ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 167-174. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 147-157. - ISBN 978-86-81218-10-5 (МР; брош.)

230.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Рођење Мајке Божије ; Ваведење Богородице / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 236 стр. ; 17 cm. - На хрпту нумерација: 1. - Тираж 500. - Стр. 221-228: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ћ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 229-236. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 207-219. - ISBN 978-86-81218-00-6 (МР; брош.)

231.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Рождество Христово / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 202 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 3. - Тираж 500. - Стр. 187-194: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 195-202. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 175-185. - ISBN 978-86-81218-02-0 (МР; брош.)

232.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Силазак Духа Светог на апостоле – Педесетница / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 170 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 10. - Тираж 500. - Стр. 155-162: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 163-170. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 143-153. - ISBN 978-86-81218-09-9 (МР; брош.)

233.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сретење Господње / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 166 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 5. - Тираж 500. - Стр. 151-158: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 159-166. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 137-149. - ISBN 978-86-81218-04-4 (МР; брош.)

234.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Стефан Првовенчани као владар новог Израиља / Епископ Јован Пурић. - Библиографске белешке уз текст. - Summary. - У: Ниш и Византија. 16 / Шеснаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3-5. јун 2017. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2018. - ISBN 978-86-6101-148-1. - Стр. 31-40.

235.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна живота у Христу / Епископ Јован (Пурић). - Цетиње : Светигора,

2018 (Суботица : Ротографика). - 206 стр. ; 21 см. - Тираж 1.000. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 193-203. - ISBN 978-86-7660-270-4 (картон)

236.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). -302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7-10: Предговор (или ре цензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299-302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.)

237.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Улазак Христов у Јерусалим ; Страдање Христово на крсту / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 240 стр. ; 17 см. - Хрпт. ств. насл.: Улазак Христов у Јерусалим и крсно страдање. - На хрпту нумерација: 7. - Тираж 500. - Стр. 225-232: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 233-240. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 213-223. - ISBN 978-86-81218-06-8 (МР; брош.)

238.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Успење Пресвете Богородице / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2018 (Нови Сад : Арт принт). - 138 стр. ; 17 см. - На хрпту нумерација: 12. - Тираж 500. - Стр. 123-130: Рецензија : Венац празника у 12 књига проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 131-138. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 109-121. - ISBN 978-86-81218-11-2 (МР; брош.)

239.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христологија иконе / Епископ Јован Пурић. - Бања Лука : Романов ; Београд : Романов књига, 2018 (Београд : Штампариија Досије). - 259 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети мученици Медљански ; књ. 12). - Тираж 500. - Скраћенице: стр. 239. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 241-256. - Summary. - ISBN 978-99955-96-37-8 (брош.)

2019

240.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог, човек и свет откривења / Јован (Пурић). - Нови Сад : Фондација Група север, 2019 (Нови Сад : Артпринт). - 382 стр. ; 19 см. - (Библиотека Бројаница). - Тираж 300. - Библиографија проф. др Јована (Пурића): стр. 375-382. - На омоту белешка о аутору с његовом сликом. - Библиографија: стр. 369-374. - ISBN 978-86-80980-08-9 (картон са омотом)

241.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Горе имајмо срца : историја и есхатон / епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; [Ваљево] : Манастир Пустиња, 2019 (Нови Сад : Артпринт). - 158 стр. ; 20 см. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 141-158. - ISBN 978-86-81218-18-1 (Манастир Рача)

242.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна чудотворних икона / Епископ Јован Пурић. - Доступно и на: <https://www.nisandbyzantium.org.rs/doc/zbornik17/PDF-XVII/19%20Jovan%20Puric-17.pdf>. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Summary: The secret of miracle icons.

У: Ниш и Византија. 17 / Седамнаести међународни научни скуп [“Ниш и Византија”], Ниш, 3-5. јун 2018. [у оквиру манифестације] Дани св. цара Константина и царице Јелене. - Ниш : Град Ниш : Универзитет : Православна епархија нишка : Нишки културни центар, 2019. - ISBN 978-86-6101-173-3. - Стр. 433-445.

243.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Упоредно богословље / епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача : Академија СПЦ, 2019 (Врњци : Интерклима-графика). - 135 стр. ; 21 см. - (Брош.)

2020.

244.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

245.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Венац истине, доброте и лепоте : поводом 40 година службе у Цркви / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч, 2020 (Београд : Планета принт). - 413 стр. : илустр. ; 27 x 29 см. - Ауторова слика. - Тираж 500. - Репродукције: стр. 413. - Библиографија: стр. 402–412. - Проф. др Јован (Пурић): библиографија: стр. [416– 419]. - ISBN 978-86-81648-10-0 (картон)

246.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Имена и натписи на иконама : приручник за иконописце / [приредио еп. Јован (Пурић)]. - Београд : Висока школа - Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију, 2010 (Чачак : “Мајсторовић”). - 278 стр. ; 25 см. - (Едиција Уџбеници / Академија Српске православне цркве за уметности и конзервацију ; књ. 6) Текст на срп. и старословенском језику. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. ISBN 978-86-86805-32-4 (картон)

247.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна породице : молитва и васпитање / владика Јован (Пурић). - Лазаревац : Елвод принт, 2020 (Лазаревац : Елвод принт). - 279 стр. ; 21 см Тираж 1.000. - Библиографија проф. др Јована (Пурића): стр. 273-279. ISBN 978-86-904629-4-0 (брош.)

2021.

248.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Време и вечност / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Елвод принт, 2021 (Лазаревац : Елвод принт). - 301 стр. ; 21 см. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 187–195. - ISBN 978-86-904629-5-7 (брош.)

249.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Време и вечност. Део 2 / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Елвод принт, 2021 (Лазаревац : Елвод принт). - 195 стр. ; 21 см. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 190–195. - ISBN 978-86-904629-6-4 (брош.)

250.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Хришћанство и култура : руски поглед на културу / приредио еп. Јован (Пурић). - Београд : Хришћанска мисао, 2021 (Београд ; Алта нова). - 239 стр. ; 24 см. - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-6337-034-0 (брош.)

251.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургијске беседе / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Елвод принт, 2021 (Лазаревац : Елвод принт). - 126 стр. : илустр. ; 21 см. - Тираж 1.000. - Напомене уз текст. - ISBN 978-86-904629-7-1 (брош.)

2022.

252.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Име Божије у Светом писму и црквеном предању / Епископ Јован (Пурић). Лазаревац : Елвод принт, 2022 (Лазаревац : Елвод принт). - 173 стр. ; 21 см. - Тираж 250. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 164–173. - ISBN 978-86-904629-9-5 (брош.)

253.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна човека : библиографија / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Елвод принт : В. Лазовић, 2022 (Лазаревац : Елвод принт). - 222 стр. ; 21 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија (извод): стр. 166–222. - ISBN 978-86-904629-8-8 (ЕП)

2023.

254.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

На рачанским стазама / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2023 (Лазаревац : Елвод принт). - 187 стр. ; 21 см. - Тираж 250. - ISBN 978-86-82550-00-6 (ЕП; брош.)

255.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Молитвено тиховање / Епископ Јован (Пурић). - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2023 (Лазаревац : Елвод принт). - 201 стр. ; 21 см. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 191–201. - ISBN 978-86-82550-02-0 (ЕП)

256.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето Писмо и Свети Оци. Педесетница : недеља 1. до 10. / приредио Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Београд : Службени гласник). - 508 стр. ; 25 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад). - Тираж 500. - Библиографија: стр. 361–508. - ISBN 978-86-6178-033-2 (картон)

257.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето Писмо и Свети Оци. Педесетница : недеља 11. до 20. / приредио Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Београд : Службени гласник). - 502 стр. ; 25 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад). - Тираж 500. - Библиографија: стр. 355–502. - ISBN 978-86-6178-034-9 (картон)

258.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето Писмо и Свети Оци. Педесетница : недеља 21. до 32. / приредио Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Београд : Службени гласник). - 487 стр. ; 25 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад). - Тираж 500. - ISBN 978-86-6178-035-6 (картон)

259.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето Писмо и Свети Оци. Пост, Пасха, додаци. Пост, Пасха, додаци / приредио Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Архив Војводине, 2023 (Београд : Службени гласник). - 586 стр. ; 25 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад). - Тираж 500. - Библиографија: стр. 439–586. - ISBN 978-86-6178-036-3 (картон)

Напомена: Овим беседама треба посебно придодати Беседе за сваки дан у Црквеној години (365 беседа), које овом приликом нису библиографски описане јер нису каталожки обрађене.

2024.

260.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Вечни починак / Епископ Јован (Пурић). - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2024 (Лазаревац : Елвод принт). - 199 стр. ; 21 см. - Тираж 300. - ISBN 978-86-82550-04-4 (ЕП)

261.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Увод у богослужење / Епископ Јован (Пурић). - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2024 (Лазаревац : Елвод принт). - 164 стр. ; 21 см. - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-82550-03-7 (ЕП)

262.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословље празника : венац Господњих и Богородичиних празника / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Нови Сад : Матица српска, 2024 (Нови Сад : Артпринт). - 515 стр. ; 25 см. - Тираж 350. - Стр. 507-510: Венац празника проф. др Јована Пурића, епископа / Мирко Ђ. Томасовић, Ненад Милошевић. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 511-515. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 495-506. - ISBN 978-86-81218-13-6 (МР; картон)

263.

РАЧАНИН, Јован

Православље / приредио Јован Рачанин. - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2024 (Лазаревац : Елвод принт). - 482 стр. ; 21 см. - Тираж 300. - ISBN 978-86-82550-05-1 (ЕП)

264.

РАЧАНИН, Јован

Западно хришћанство: римокатолицизам / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Манастир Дубрава : Елвод принт, 2024. - 280 стр. ; 21 см

265.

РАЧАНИН, Јован

Западно хришћанство: протестантизам / Епископ Јован (Пурић). - Лазаревац : Манастир Дубрава : Елвод принт, 2024. - 191 стр. ; 21 см

2025.

266.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Домострој спасења : о богу у његовом односу према свету и човеку у светлости празника / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Артпринт медиа ; Рача : Манастир Рача ; Никшић : Манастир Острог, 2025 (Нови Сад : Артпринт медиа). - 407 стр. ; 24 см. - Тираж 250. - ISBN 978-86-89525-32-8

267.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Духовност / епископ Јован (Пурић). - Рача : Манастир Рача ; Лазаревац : Елвод принт, 2025 (Лазаревац : Елвод принт). - 187 стр. ; 25 см. - Тираж 1.000. - ISBN 978-86-82550-07-5 (ЕП)

268.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свето Писмо и Свето Предање : Молитвене химне и размишљања – Пасха / Епископ Јован Пурић. - Рача : Манастир Рача ; Острог : Манастир Острог, 2025 (Нови Сад : Артпринт). - 677 стр. ; 25 см

Предавања и беседе, објављене (1981–2024)

269.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Велики Петак.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

270.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Значај кушања Господа Исуса Христа у пустињи.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

271.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона – сведок јединства Цркве.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

272.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христос воскрес радости моја.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

273.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Светосавска порука Карејског типика.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

274.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Очинство и наше време.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

275.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Божанско човекољубље светог Петра Цетињског.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

276.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Владика Николај Жички живи сведок и учитељ.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

277.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Молитвеност Светог Саве.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

278.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сретење Господње.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

279.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Светост и одговорност.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

280.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Значај Охридског пролога Владике Николаја.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

281.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Појам стварања код Св. Јована Богослова.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

282.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Цар Славе и Жртвоприношење.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

283.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургија и покајање.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

284.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Мајка Божија у мистерији домостроја Божанског спасења.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

285.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свеспасоносна Тајна Цркве.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

286.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Откривење и Косовски завет.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

287.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Савремени смисао Христових кушања у пустињи.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

288.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог се јави, Глас у пустињи.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

289.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Вазнесење.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

290.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа о милости Божијој.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

291.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Светог Саву.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

292.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Светог Козму и Дамјана.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

293.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Усековање главе Светог Јована Крститеља.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

294.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Недељу Православља.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

295.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на Велику Суботу.

У: Глас у пустињи / владика Јован (Пурић) ; поговор Селимир Радуловић. - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2006 (Нови Сад : Артпринт). - 259 стр. ; 18 см. - (Библиотека Изворник)

296.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тим гласом ангела проговорио је добри острошки пастир.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

297.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Пост треба да нам изоштри духовни вид, да бисмо видели себе, да бисмо видели Христа у себи.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

298.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Само живи однос који почива у истинском покајању обнавља у нама човечност и достојанство.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

299.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ко завапи Богу и кроз покајање исповеди свој грех, он постаје добар, скрушен, смиран, јер се обукао у прекрасне хаљине врлина.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

300.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најдубље заједништво почива у Тајни Свете Тројице, у Тајни Богочовека Христа, у Тајни Цркве.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

301.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Највиша је љубав кад се сретнемо са Богом, јер се тада испунимо миром и радошћу.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1.

изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

302.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Човек је биће створено за вечност.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

303.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Само животом у Христу, у Цркви, постом и молитвом, може се обновити у нама унакажени лик узрокован прародитељским и нашим личним грехом.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

304.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Благочестивим ћемо животом познати шта ће бити на крају света и века.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

305.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Олтар је светиња која нас храни.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

306.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Благодат је највише благо којим се обогаћују душе верних.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

307.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Чисте душе и птице највише славе Бога.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

308.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нема нам живота без Господа Исуса Христа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

309.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живи однос са Богом се задобија кроз искуство, кроз непрестано хођење за светлошћу која просвећује све и сва.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

310.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ми смо житељи Царства Небеског, житељи Вечног Града који ће доћи.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

311.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свака је служба тајна силаска Духа Светога.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

312.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сав хришћански живот је разоткривање светих тајни.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

313.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нема ништа лепше од битовања са свима светима и напредовања на лествици спасења.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

314.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нема више љубави од тога да неко положи свој живот за ближње.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

315.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најлепши украси су Свети Божији угодници и матере које испуне своје призвање.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

316.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Онолико колико кандило вере буде горело у нама, оно ће бити истински, благоухани принос Господу.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1.

изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

317.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ономе ко у себи изгради место за подвиг и покајање, родиће благословени плодови.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

318.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ми се лечимо једино примајући Бога у себе.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

319.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

У светлости Новог Завета сагледавамо истину будућег века.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

320.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Онај ко има љубав, ко има мира Божијег, он је најбогатији човек на овоме свету.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

321.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Славу Божију голгота увек прати.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1.

изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

322.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Причешће је када Богом учествујемо свим срцем, свом душом својом.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

323.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ко не оствари светост, није испунио меру достојанства живљења људског.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

324.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Онај ко се крсти у Име Оца, Сина и Светога Духа, вечно се рађа за Царство Небеско.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

325.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Духовност почива у дељењу радости трпезе Господње.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

326.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Није извор живота у ономе што је пролазно и створено, већ у ономе што је вечно и бесмртно.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1.

изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

327.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бити човек значи челом гледати у небеса а смирено се земље држати.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

328.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургија није само предокушај Царства Небеског, већ и Крсно-Васкрсно жртвоприношење.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

329.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Покајање је духовни препород.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

330.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свешто је у Старом Завету богоугодно, праслика је Пресвете Богородице.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

331.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење је центар живота.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

332.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најсветије је и најлепше оно што у срцу имамо.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

333.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најтеже је водити унутарњу, духовну борбу.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

334.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Деца су пуна силе искрености, јер су чиста, јер одишу лепотом и светлошћу непролазном.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

335.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Лепо је учити веронауку и знати о Богу, али је још лепше и дивније бити са Богом.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

336.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нисмо позвани никога да оговарамо нити да осуђујемо.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

337.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Све тежње и намере су безвредне ако нису заквашене жељом за вечним животом.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

338.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сретање је највиша срећа за људско биће, за све што на земљи дише.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

339.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сједињенем са Богом човек се отвара за вечност.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

340.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Пост је рајска установа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

341.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква је духовни простор обожења и спасења.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

342.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Наша је снага у Господу Исусу Христу.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

343.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сви смо призвани да својим животом сведочимо торжество Православља.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

344.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог нас никад не оставља већ нас и кроз опомене милује.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

345.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Само чистим срцем можемо примити Реч Божију и чувати је као живо предање.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

346.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Човек је целим својим бићем на Васкрсење призван.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с

ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

347.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Они који су познали Господа, они су као браћа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

348.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ми смо за Христа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

349.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Господе дођи и откриј нам се грешним.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

350.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Само врлински живот привлачи анђела чувара и благодат Божију.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

351.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Молимо се Господу да нам подари духовни вид.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 cm. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439–447.
- ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

352.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Морамо знати да препознамо знаке славе Божије.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

353.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Онај ко истину говори, увек ће на Крсту бити.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

354.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Није нам крај овде, у долини плача и смрти.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

355.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живимо са вером и надом у живот вечни.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

356.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Светитељи све мере Богочовеком Исусом Христом.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Orpheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

357.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Кад нам је душа чиста, нико нам не може ништа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

358.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Највиши дар који се са небеса нама даје јесте Тело и Крв Господа Исуса Христа.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

359.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква се бори за равнотежу духовног живота.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

360.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живот у Христу је живот испуњен вечношћу и спасењем.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

361.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Где је велика Благодат велика су и искушења.

У: Света служба : изабране беседе. 3, Пустињак / владика Јован (Пурић). - 1. изд. - Нови Сад : Оgrheus, 2007 (Нови Сад : Артпринт). - 447 стр., [1] лист с ауторовом сликом ; 18 см. - (Библиотека Изворник). - О аутору: стр. 439-447. - ISBN 978-86-83887-88-0 (картон са омотом у заштитној кутији)

362.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог се јави у телу- програм јеванђелске проповеди.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

363.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Не будимо незналице у вери, јер је вера Православна вера знања, вера познања и вера богопознања.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

364.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Пробуди се, човече Божији, из греховнога сна, јер данас, спасења твога ради, Христос лежи у гробу!

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

365.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сваки човек је призван да учествује у слави Божијој, да постане храм Духа Светога.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт).

- 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

366.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Блажени су они који стално пазе на себе и на своје спасење у Христу.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

367.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Не престајмо да се молимо Пресветој Богородици – Мајци Божијој и Мајци Цркве!

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

368.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Рођењем Пресвете Богородице, започело је наше спасење, јер је кроз Мајку Божију постављен темељ Цркве Божије.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

369.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Вратимо се храму Божијем, вратимо се предању Цркве, вратимо се Цркви!

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

370.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Када нам је најтеже завапимо у молитви Пресветој Богородици и она ће нам притећи у помоћ.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

371.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Цео човек је позван и призван да већ овде и сада, и душом и телом, учествује у Царству Небеском.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

372.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Припремимо унутарње јасле нашега срца, да се Господ роди и у нама, да Га носимо у себи као истински богоносци.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Артпринт).

- 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

373.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Овај живот нам је од Бога дат да постанемо учесници највеће тајне-сусрета Бога и човека.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

374.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најдубља и једина нада је у Бога и у Цркву Божију коју ни врата ада неће надвладати.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

375.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ако се Бог толико смирио да је сишао у овај жалосни свет колико тек онда ми треба да се смиравамо једни пред другима, подражавајући Христу.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

376.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Човек је призван да испуни најузвишеније призвање: да се обожи и постане Благодатни цар творевине.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

377.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ако се смирио и покајемо пред Богом, у нама ће се отворити унутрашње небо и у наше отворено срце сићи ће Спаситељ.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

378.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Када је невоља и мука треба бежати у Цркву, прибећи Светитељима Божијим, и одмах ће стићи помоћ Божија.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

379.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

На дан страшног суда ће се показати, не колико смо добрих дела учинили, него колико смо у љубави и праштању постали слични милостивом Христу.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио

Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон) 380.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Опростимо једни другима од срца и брзо, и слободни кренимо у подвиг радоснога поста, у коме нас чека велика духовна борба.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

381.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свете иконе сведоче велику тајну побожности: да је Бог постао човек и да човек може да се обожи.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

382.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ево нама човека, ево нама истинског исцељења и спасења, Госпoде, у Теби Распетоме и Васкрслoме!

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

383.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сви смо у Христу призвани на светост и обожење.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

384.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Нека би и нама Господ отворио духовне очи да осудимо грехе своје, а не брата свога.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

385.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Са вером, надом и љубављу очекујемо други долазак Христов, али не скрштених руку, него у непрекидном делању, труду и подвигу.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

386.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква нас непрестано позива на покајање и рађање за живот вечни.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића)

/ М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

387.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Бог нам је дао Цркву да се у њој спасавамо, јер ван Цркве нема спасења.
У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

388.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Утврђујмо своју веру на вери апостолској и свој живот на животу апостолском.
У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

389.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Треба да живимо Крстом и Васкрсењем Христовим у све дане живота нашега.
У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

390.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

За Преображење у Христу треба да се припремамо постом и молитвом.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредно Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

391.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Да засија лице наше у светлости Лица Твога, Господе!

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредно Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

392.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Праштање- основни закон истинитога човештва.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредно Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

393.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Треба живети хришћански, световасилијевски и острошки на сваком месту и у сваком тренутку.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредно Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

394.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Литургијско сабрање око светиње- источник личног и заједничког познања и самопознања.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

395.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Постанимо живи храм Божији угледајући се на Богородицу која је храм Бога Живога.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

396.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Крст је сила, Крст је слава, у Крсту Христовом је нада и спасење.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

397.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сви смо позвани на усавршавање у Господу, на узлажење у Царство Божије.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт).

- 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

398.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Вечност Божија ушла је у историју оваплоћењем, и ми већ овде и сада прелазимо из смрти у живот.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

399.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона нам сведочи да је Бог постао човек и да човек личи на Бога, и да је призван да постане Бог по благодати.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

400.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свако ко у овом свету исповеда Христа, страдаће за Христа.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

401.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Без упорнога ношења животног Крста нема нам спасења.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

402.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Рај или пакао почињу већ овде, све зависи од наше слободе и љубави.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

403.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Подвизавајмо се за спасење душе и тако ћемо испунити завет Божији.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

404.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Благо ономе ко је строг једино према себи, а благ и милостив према свима другима.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу

“Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

405.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Потрудимо се да, колико до нас стоји, будемо истински изградитељи Тела Христовог.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

406.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Што се човек више кроз покајање и подвижнички живот испражњује од себе, то се више богати Богом.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

407.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Спасење у Цркви је једини смисао и циљ човековог живота на земљи.

У: Острошки Источник / Епископ Јован (Пурић) игуман острошки ; [приредио Матеј Арсенијевић]. - 2. изд. - Цетиње : Светигора, 2008 (Нови Сад : Арт-принт). - 280 стр. ; 21 см. - (Библиотека Свети Петар Цетињски. Коло Посебна издања). - Тираж 3.000. - Стр. 239–244: Биографија епископа Јована (Пурића) / М. А. [Матеј Арсенијевић]. - Стр. 253–272: Тајна спасења у пастирском богословљу “Острошког Источника” епископа Јована (Пурића) / Матеј Арсенијевић. - Библиографија: стр. 245–252. - ISBN 978-86-7660-080-9 (картон)

408.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Светосавска порука Карејског типика, Од Светога Саве до Старца Никанора.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

409.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Сава – учитељ васељене.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

410.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Сава- путеводитељ и заштитник српског народа.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

411.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Молитвеност Светог Саве.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

412.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Укрепи децу моју у благоверности.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

413.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Сава и тајна храма Божијег.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд :

Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

414.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Сава- обновитељ душе народне.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

415.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Име Божије у делу Светога Саве.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

416.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

У светосављу Богочовек Христос је Мера свих мера.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

417.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православна естетика у житију и служби Св. Арсенија Сремца.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

418.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Опис упокојења Св. Арсенија.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд

: Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

419.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Из службе Св. Арсенију.

У: Учители пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

420.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Диван је Бог у Светим Србима Својим.

У: Учители пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

421.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Василије Острошки Чудотворац.

У: Учители пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

422.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Чудо острошко- непрекидни празник славе Божије.

У: Учители пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

423.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна острошког Чудотворца.

У: Учители пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд :

Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

424.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Василије- жива слика односа Бога и човека.

У: Учитељи пута који води у живот : од светог Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

425.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Божанско човекољубље Светог Петра Цетињског.

У: Учитељи пута који води у живот : од светог Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

426.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Владика Николај Жички – нови сведок и учитељ.

У: Учитељи пута који води у живот : од светог Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

427.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Значај „Охридског пролога” Св. Владике Николаја.

У: Учитељи пута који води у живот : од светог Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

428.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Старац Никанор Хиландарац – благовесник мира и радости.

У: Учитељи пута који води у живот : од светог Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257–262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

429.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Учитељи пута који води у Живот од Светог Симеона до Старца Никанора Хиландарца.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257-262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

430.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Откривење и Косовски завет.

У: Учитељи пута који води у живот : од светога Саве до старца Никанора Хиландарца / Епископ Јован Пурић. - Београд : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 254 стр. : илустр. ; 16 см. - Тираж 1.000. - Стр. 257-262: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-06-0 (картон)

431.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богочовек Христос- Икона Бога Невидљивога.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008-2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323-328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

432.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Дух Свети- Дародавац нашег постојања и памћења.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008-2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323-328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

433.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Распети Богочовек, Цар славе и једини Спаситељ.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008-2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323-328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

434.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Препознати Христа Васкрслога у ломљењу хлеба.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

435.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење – средиште живота човековог у Богу.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

436.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Блажен је онај који слуша реч Господњу и који је испуњава.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

437.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Служити једино Господу Спаситељу.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

438.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Само нас Нови Адам исцељује од прародитељског греха.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

439.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живети у наручју Господњем.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

440.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христос је победио смрт.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

441.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Стражите, јер не знате час у који ће доћи Господ.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

442.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Суд Божији непрестано траје.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

443.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Успење Пресвете Богородице.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

444.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сабор Светог Архангела Гаврила.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

445.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Архистратиг Михаил и Свети Анђели Божији.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

446.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Угледајмо се на Светитеље Божије.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

447.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Оци Седмог Васељенског Сабора.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

448.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Бесребреници Козма и Дамјан.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиогра-
фија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

449.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Пророк Илија.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;

17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

450.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Александар Невски – Сабор Срба Светитеља.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

451.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Првомученица Текла Равноапостолна.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

452.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Апостол Јован Богослов.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

453.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Великомученик Димитрије.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

454.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Човек – биће призвано да слави Име Божије.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

455.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Покајте се, јер се приближило Царство Небеско.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

456.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Устани, ти који спаваш.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

457.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Грех – духовни узрок телесних болести.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

458.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О болести, исцељењу и духовном здрављу.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

459.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О хришћанском односу према смрти.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић.
- [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ;
17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

460.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О васкршњем миру и радости.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

461.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Љубав према Богу – источник богословља.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

462.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква једина даје одговоре на сва питања човекова.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

463.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Да нашем усавршавању не буде краја.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

464.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква – непрестана педесетница.

У: Острошки трослов : изабране беседе : 2008–2010. / епископ Јован Пурић. - [Б. м.] : Манастир Острог, 2011 (Београд : Финеграф). - 335 стр. : фотогр. ; 17 см. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 323–328: Кратка биобиблиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-87973-05-3 (картон)

465.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна хришћанских празника.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

466.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети архиђакон Стефан – сазерцатељ славе Божије.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

467.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Сава Српски – пример смирења и жртве.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

468.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сретење Господње – загрљај Бога и човека.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

469.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна Светог Василија Острошког.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

470.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети апостол Лука и Свети Петар Цетињски – сведоци Христа Распетог.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон) 471.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Амфилохије Иконијски – опитник тајне очинства и синовства у Христу.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон) 472.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свете Жене мироносице – пример ревнитељске верности.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон) 473.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Педесетница – светодуховски рођендан Цркве.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон) 474.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Пријимо Христу и више се никад не одвајајмо од Њега.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон) 475.

475.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Библијска повест о стварању света и човека.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

476.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Смрт и зло у православном искуству.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

477.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света Тајна Цркве – место учешћа у великој Тајни Христа.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

478.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Химнологија у служби празновања црквених празника.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

479.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна Блаженстава као лествица образовања по Св. Јовану Златоустом.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

480.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Смисао иконе.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

481.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Успење Пресвете Богородице – празник победе над смрћу.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

482.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Између иконопоштовања и новог иконоборства – (проблеми савременог црквеног живота).

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

483.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Духовна осетљивост – основно својство хришћанина.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

484.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Економска криза и мисија међу сиромашнима данас (по Св. апостолу Павлу и Св. Јовану Златоусту).

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

485.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Повратак богослужбеном искуству света и човека – основ црквене мисије у 21. веку.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405

стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

486.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Крсна слава – одсјај славе Божије.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

487.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Св. Василије Острошки Чудотворац и Исцелитељ.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

488.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Ђакон др Милорад Лазић – благовесник велике тајне Лепоте Божије.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

489.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква – носитељка вечне Истине.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

490.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

У Литургији Цркве учествујемо у Христовој победи над смрћу.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405

стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

491.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Најважније је – Богу се молити и вредно радити за Цркву.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

492.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свугде је земља Божија, ма где живели.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

493.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква обухвата све хришћане свих политичких опредељења.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

494.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Напади на светињу и људе који се Богу моле.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр. : илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

495.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Спасење у васкрслем Господу.

У: На стазама острошким : беседе и предавања, есеји и разговори / Епископ Јован Пурић. - Београд : Просвета, 2011 (Београд : “Филип Вишњић”). - 405 стр.

: илустр. ; 17 x 17 cm. - Ауторове слике. - Тираж 2.000. - Стр. 393–399: Кратка библиографија аутора / Матеј Арсенијевић. - ISBN 978-86-07-01937-3 (картон)

496.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живећи у Цркви, ми у Христу прелазимо из смрти у живот.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 cm. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

497.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Црква људи и анђела.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 cm. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

498.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Спасавамо се само кроз Цркву Божију.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 cm. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

499.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Крштење Господње – Богојављење.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 cm. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

500.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богочовек Христос – једини Спаситељ и Исцелитељ човеков.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 cm. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

501.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Христос – Хлеб Живи, Који сиђе са Неба.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

502.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Одрећи се себе и кренути за Господом.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

503.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Целокупна творевина призвана је на преображење у Христу.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

504.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Чувајмо наше јединство у Христу.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

505.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богочовек Христос је Мера свих мера.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

506.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Помози нам Господе, да се на пут Теби вратимо.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

507.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Пресвета Богородица – Живи темељ нашега спасења.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

508.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Прибегавајмо под Покров Пресвете Богородице.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

509.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Спасење и обожење – циљ човековог живота.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

510.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Диван је Бог у Светима Својим.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

511.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Св. Јован Претеча – узор и монаха и брачника.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

512.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Човек је створен за горење срца.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

513.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О праведном Лазару и неправедном богаташу.

514.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Потрудимо се постом и молитвом да и сами постанемо живи храм Божији.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

515.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О дару Благодати Божије.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографија). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

516.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О телесном и духовном материнству.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица

: Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

517.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О жртви и милостивости.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

518.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Крстом дође радост целом свету.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

519.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Већ овде и сада, јесмо у Земљи Живих, у Земљи Славе Божије.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

520.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Дух Свети – Источник живота.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

521.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Дух Свети – Источник истините духовности.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 x 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

522.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Непрестано хитајмо ка Источнику живота.

У: Словесна служба острошка : изабране беседе / Епископ Јован (Пурић). - Нови Сад : Православна реч ; [Никшић] : Манастир Острог, 2009 (Суботица : Ротографика). - 256 стр. : фотогр. ; 23 х 23 см. - Тираж 3.000. - ISBN 978-86-83903-29-0 (ПР; картон с омотом)

523.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Беседа на гори као израз љубави Божје према човеку и свету.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

524.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Надом се спасавамо.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

525.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Љубав као вечна садашњост.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

526.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Мир Христов и Службе Помирења.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

527.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Стефан Првовенчани као владар Новог Израиља.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

528.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Света литургија – школа истинског образовања.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

529.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сви смо ми ученици, а једино је Христос учитељ.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

530.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Крст је сила и знамење, крст је спасење.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

531.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Св. Преподобна Параскева – стражитељница и бдитељница Господња.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

532.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна очинства и синовства у Христу.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

533.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Хришћани су људи новог живота у Христу.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

534.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

На Богојављење Бог Живи кроз воде реке Јордана уводи род људски у Нови Завет.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

535.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

На Богојављење приступимо источнику живота, Христу Спаситељу.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

536.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Живети у непрестаном сусретању са Богом и људима.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Pi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

537.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православна Црква – Црква Васкрсења.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

538.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Педесетница – улазак у слободу и радост црквеног постојања.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

539.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Сви хришћани су призвани на светост у Христу.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

540.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Царство Божије – тежиште хришћанског живота.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

541.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Видовдан – дан вида унутарњег.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. – Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231–235. - Библиографија: стр. 221–229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

542.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Колика је наша вера, такво ће нам бити и исцељење.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

543.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Добро нам је овде бити.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

544.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Хришћански живот – и подвижништво и Литургија.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

545.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Саборност је победа вере, сам се не спасава нико.

У: Венац живота / Епископ Јован Пурић. - Београд : Catena mundi, 2020 (Пирот : Рi-press). - 238 стр. ; 22 см. - Тираж 500. - Проф. др Јован (Пурић) библиографија: стр. 231-235. - Библиографија: стр. 221-229. - ISBN 978-86-6343-135-5 (картон)

546.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богослужење је центар живота.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 5-16.

547.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Улога псалтира у Богослужењу.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 16–27.

548.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Јован Златоуст о Евхаристији.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 138–155.

549.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Свети Јован Златоуст: Литургијски етос и савременост.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 170–183.

550.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О проблему смрти и зла.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 183–192.

551.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О Светим Тајнама.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500.

- Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 238–244.

552.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Једно сведочење Цркве.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 244–250.

553.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Библијска прожетост Службе погребења свештеника.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 250–261.

554.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православна естетика у Житију и Служби Св. Арсенија Сремца.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 261–268.

555.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Увод у основе Химнографије.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 268–278.

556.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Теологија појања.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 278–282.

557.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

О Божанском Човекољубиј.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 321–329.

558.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Име Божије у делу Светог Саве.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 329–337.

559.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Икона и Откривење.

У: Икона и духовност / Епископ Јован (Пурић). - Краљево : Епархијски управни одбор Епархије жичке, 2011 (Врњачка Бања : Интерклима-графика). - 341 стр. : илустр. ; 25 см. - (Библиотека Жички путокази ; књ. 18). - Тираж 500. - Напомене и библиографске референце уз текст. - ISBN 978-86-84933-83-8 (картон). - Стр. 337–340.

560.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Уводно слово: о човечности и нечовечности.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 7–15.

561.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Преображај наде вером и савремено доба- брига за свет.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 39–69.

562.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Апостоли Христови.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 85–103.

563.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Суочење Цркве са светом – сведочење као метод Цркве.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 103–151.

564.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православље и савременост.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 151–187.

565.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Православље на почетку 21. века.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 219–235.

566.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Језик иконе.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 243–263.

567.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Говорити о ђаволу у 21. веку.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 263–269.

568.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Предавање о стваралаштву.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 269–277.

569.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Апокалиптицизам.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 277–281.

570.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Проповед у Недељу Православља.

У: О човечности и нечовечности / Епископ Јован (Пурић). - Београд : Јасен, 2018 (Београд : Дијамант принт). - 379 стр. ; 21 см. - (Библиотека Православно искуство). - Тираж 300. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 375–379. - ISBN 978-86-6293-069-9 (брош.). - Стр. 85–103.

571.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна оваплоћеног Бога, библијско-богословски аспект.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7-10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299-302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 77-117.

572.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна Пресвете Богородице, библијско-богослужбени аспект.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7-10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299-302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 117-158.

573.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Оваплоћење Бога Логоса од Дјеве Марије као објава тајне домостроја спасења.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7-10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299-302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 179-205.

574.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна Богочовека.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7-10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован

(Пурић) - биобиблиографија: стр. 299–302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 241–259.

575.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Тајна заједницења.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7–10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299–302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 259–281.

576.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Уместо закључка: значење библијско-богословског појма тајна.

У: Трагање за Тајном / Епископ Јован (Пурић). - 1. изд. - Београд : Глобосино, 2018 (Београд : Чигоја штампа). - 302 стр. ; 24 см. - (Библиотека Јовањски пут). - Тираж 1.000. - Стр. 7–10: Предговор (или рецензија) на књигу епископа Јована (Пурића) Трагање за Тајном / Драгомир Сандо. - Проф. др Јован (Пурић) - биобиблиографија: стр. 299–302. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија: стр. 297. - ISBN 978-86-7900-090-3 (брош.). - Стр. 287–299.

577.

ПУРИЋ, Епископ др Јован

Богословско осмишљавање здравља човека.

У: Бесребреник : годишње издање Храма Светог Козме и Дамјана у кругу ваљевске болнице / главни и одговорни уредник Драган Станојевић. - Бр. 11 (2024), стр. 6–10.

Пројекти Епископа др Јована (Пурића)

1. Библијске теме у средњовековној култури;
2. Свети Јован Златоусти у српској духовности и култури;
3. Превод са грчког изабраних дела Св. Јована Златоустог;
4. Лепота ће спасити свет;
5. Свето Писмо као основица српске писмености, културе и књижевности;
6. Свето Писмо и Свето Предање : Молитвене химне и размишљања – Пасха (у припреми);
7. Свето Писмо и Свето Предање : Молитвене химне и размишљања – Педесетница (у припреми)
8. Сотириологија на грчком
9. Христологија химнографије на енглеском
10. Јеванђеоска размишљања за сваки дан у години

О ЕПИСКОПУ ЈОВАНУ И ЊЕГОВОМ ДЕЛУ

ИЗВЕШТАЈИ КОМИСИЈА (ДОДАТАК 1)

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ИЗБОР ЕПИСКОПА ДИОКЛИЈСКОГ Г. ЈОВАНА, ЗА ДОЦЕНТА ЗА УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ *СВЕТО ПИСМО НОВОГ ЗАВЕТА И ИКОНОПИС*

Наставно-живописачком већу
Академије Српске Православне Цркве
за уметности и конзервацију

ПРЕДМЕТ: Извештај Комисије за избор Епископа диоклијског Г. Јована, доцента за ужу научну област *Свето Писмо Новог Завешта и иконопис*

Одлуком Наставно-живописачког већа Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, одређени смо у Комисију за писање извештаја о оцени стручног, научног и академског рада и давање коначне оцене о избору у звање доцента за ужу научну област *Свето Писмо Новог Завешта и иконопис*.

У Комисију су одређени: др Мирко Томасовић, ванредни професор *Светої Писма Новог Завешта*; протојереј-стврофор др Радомир Поповић, редовни професор *Ойшїїе истїорїје Цркве*; др Прибислав Симић, редовни професор *Лїїурїике*.

Пошто је Комисија примила конкурсни материјал и помно проучила све релевантне чињенице које су од утицаја за избор кандидата, комисија има част да Наставно-живописачком већу поднесе

Извештај

за избор једног доцента за ужу уметничку област
Свето Писмо Новог Завешта и иконопис
и заснивање радног односа

На молбу за формирање комисије за оцену стручног, научног и академског рада викарног Епископа диоклијског, игумана острошког, Г. Јована и давање коначне оцене о избору у звање, бр. 430, од 27. 12. 2007. године дајемо своје мишљење.

Биографски подаци:

Епископ Јован (Пурић), у свету – Младен, родио се од оца Радосава и мајке Зоре (девојачко Бранковић), у Мијачима код Ваљева, 24. маја /6. јуна 1965. године.

После Богословије Светог Саве у Београду (1985.) уписао је Богословски факултет Српске Православне Цркве у Београду.

Студије је наставио и завршио на Духовној академији Руске Православне Цркве у Петрограду, 1996. године, са одличним успехом, и одбранио научни рад из области византологије, на тему *Иконоборство и иконопоштовање*, у степену постдипломског аспиранта.

Овим радом је стекао право да пише кандидатску дисертацију, а радом *Тајноводство Свјетле службе* завршио је и аспирантуру (1996/1997).

Једну школску годину предавао је у Богословији Светог Саве у Београду, а потом, 1992. године, после краћег искушеништва у манастиру Троноши, код Ваљева, Његово Преосвештенство Епископ захумско-херцеговачки, уз сагласност надлежног Епископа, Митрополита црногорско-приморског, Г. Амфилохија, замонашио га је у храму Свете Троице у Доњем манастиру Острог. Наредног дана у храму Ваведења Пресвете Богородице у Горњем манастиру Острог рукоположен је у чин јерођакона. У чин јеромонаха, 1995. године, рукоположио га је у манастиру Милешеви Његова Светост Патријарх српски Г. Павле. Његово Високопреосвештенство Г. Амфилохије, Митрополит цетињски и Архиепископ црногорско-приморски и скендеријски (садашњи в. д. Председника Светог Архиепископског Синода и заменик Његове Светости Патријарха српског Г. Павла) произвео га је у чин протосинђела, а затим га је 2001. године поставио за игумана Манастира Острога. У чин архимандрита узведен је 2004. године.

Одлуком Светог Архиепископског Сабора, маја 2004. године, архимандрит Јован изабран је за викарног Епископа Митрополије црногорско-приморске, са титулом Епископа диоклијског (древне ранохришћанске Епархије диоклијске). Исте године, у јуну, Његова Светост Патријарх српски Г. Павле хиротонисао га је за Епископа у храму Христовог Васкрсења у Подгорици.

Господин Епископ Јован је од 1992. до 2006. године био професор Богословије Светог Петра Цетињског на Цетињу, где је предавао *Православну догматику*.

Оцена научног рада

У свом целокупном научном раду обрадио је језик иконе (литургијски, химнографски, агиографски, догматски и педагошки) и то кроз тематске кругове својих књига (*Лествица шајноводственој иушовања, Тајна сјасења*).

У приручнику за иконографски програм истакао је значај молитвеног богословља, чија химнографија има иконичан и естетски значај. У својим предавањима на теме патристике, обрађујући житија Светих, дао је допринос православној теологији лепоте. У својим беседама негује уметност говора и то се јасно види на 1200 страница објављених књига.

Владика Јован Пурић је дипломирао на Петроградској Духовној Академији на тему „Иконоборства и иконопоштовања” (19. марта 1996, бр. 5, 830 – журнал са бр. Дипломе 159), са оценом одлично, у просеку 4, 5. Овим је стекао право да ради кандидатску дисертацију, где је завршио аспирантуру (1996/7). Тема рада је „Тајноводство Свете Службе”.

1. Овај научни рад има три дела, библиографију, прилог и резиме на енглеском језику.

Први део садржи патролошко-патристички приступ тумачења Св. Службе Преподобног Максима Исповедника.

Други део је аналитички, где је дао коментар текста.

Трећи део садржи догматски приступ теми Мистагогије. У овај део је укључио синтетички метод истраживања са литургичког аспекта.

На крају рада дат је прилог излагања на међународном симпозијуму, на тему Хришћанства и културе.

Библиографија садржи 123 наведене јединице. Рад има стотинак страница.

2. Оригиналноста тезе у научном раду је у називу и обради теме „Логос као литургијски Символ”. Обрађена је тема односа Литургије и иконе. Успешно је повезана Догматика са Литургијом, односно, Христологија и Св. Служба. Ово је приказ синтезе антиохијске и александријске школе. Актуелност обрађене теме је у контексту црквене и духовне обнове, која је кренула почетком 20. века у Русији. Учињен је труд увида у историјске и теолошке токове литургичког Предања. Познато је и овде показано у раду колики је значај богословља за монашку средину. Аутор рада је показао да се ово светоотачко дело може тумачити у историјском контексту, имајући у виду шта ће следити после Преп. Максима Исповедника. Све ово је поткрепљено савременим истраживањима литургичара.

3. У светлости овог научног рада, Владика Јован је последњих десетак година, у својим списима (студијама, чланцима, књигама, беседама, уџбенику), тумачио Икону оваплоћеног Бога, откривајући значај језика иконе, и то кроз језик Јеванђеља, што показује књига *Руковeщи из бојоловља*. Особито кроз теме празникâ (Сретење, Рождество...).

Поред објављених десетак наслова у 200 библиографских јединица, постоје студије у рукопису, још необјављене: *Икона Бојородице – дидлијско-дојслужбени аспекти* (30 стр.) и *Језик иконичној виђења омилије О васијишању од Светиој Јована Златоуста – њајролошко-њајрисњичка сњудија* (300 стр.).

Све горенаведено, а затим и најбитније за Академију Српске Цркве – иконичност предавања и проповеди, Владика Јована препоручују да може да стекне степен магистра богословља, без брањења магистарског рада и да пријави тезу за докторат.

4. *Језик иконичној виђења омилије О васијишању од Светиој Јована Златоуста – њајролошко-њајрисњичка сњудија* (300 стр). На овај рад ћемо посебно обратити пажњу, јер до сада није објављиван, а истраживање Владике Јована у спису потврђује његово широко образовање, познавање методологије, правилно коришћење литературе и научни приступ проблему.

Рад се састоји из основна три дела. Наиме, после предговора и увода у рад, први део је: *Увод у омилијички аспекти* (патролошки приступ у литератури на Западу); други део је: *Иконичност омилије* (аналитички приступ); трећи део је: *Основе иконичној виђења у њедајојњи Светиој Јована Златоуста* (синтеза).

Рад има и *шесњ њрилоја*: 1. оригиналан текст омилије (на старогрчком језику); 2. превод омилије са старогрчког и превод омилије са руског језика; 3. литература на српском језику; 4. библиографија на грчком језику; 5. литература на свим језицима; 6. специјална библиографија на енглеском и на руском језику.

Пошто су главни оријентир за живопис Свети Оци, Владика Јован полази од омилије Светог Јована Златоуста, како би показао оригиналност свог становишта о односу иконографије и педагогије у Православној Цркви. Икона је средство образовања сваког човека, посебно будућег иконописца, тако да је рад врло значајан за Академију Српске Православне Цркве која се бави живописом и конзервацијом живописа.

Објекат и предмет истраживања у раду *Језик иконичној виђења омилије О васијишању од Светиој Јована Златоуста* јесу: иконичност у богослужбеној керигми Светог Јована Златоуста и проанализирано омилитичко стваралаштво Светог Јована, али са аспекта иконичног.

Циљеви истраживања: коришћење текстова о васпитању и естетици аскетизма (о опасностима сујете); што за иконописца има велики значај. Посебно је битно истаћи да рад садржи основе православно-философског процеса сазнања и васпитања.

Метода истраживања: патролошко-патристичка анализа текста, синтетичко сагледавање основа иконичног у омилији *О васијишању*. Овде се још једном потврдила оправданост филолошке анализе, која је врло вредна због разликовања

„догмата” и „доктрине”. Овим приступом Владика Јован је дошао до тајне иконе и симбола, чије непознавање је било кључ за кризу иконографије и, слободно можемо рећи, саме теологије на Западу.

Научна новина (оригиналност) и значај овог рада је у расветљавању самог текста, који се може применити у савременој живописачкој пракси подвига, јер један живописац не сме само да поседује технику, већ мора да буде истински веран, духован и аскета. Практични значај спроведеног истраживања, који се у естетици аскетизма може користити, а посебно на Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, јесте што је по први пут таква тема написана на српском језику.

У светлости јубилеја хиљадушестогодишњице Светог Јована Златоуста, аутор овог рада нас истовремено уводи у активно мистичко искуство и у детаље разрађене вежбе критичке објективности, држећи се рабинског проницљивог става да „само *инсајдер* може бити објективан”. Овим је омогућен необичан спокој за благодатну атмосферу и сигурност коју треба да осећа савремени живописац у Цркви и Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију. Пошто се навршило и сто година од трајног доприноса К. Бауера на проучавању Златоуста на Западу, Владика Јован нас је увео и упознао са западним приступом према делима Светог Јована Златоуста, који често застаје пред ригорозном апофатиком у делима Светих Отаца Цркве.

Рада је оригиналан и има њезину докторске тезе, иако да комисија, после њомне анализе, предлаже да се овај рад оцени као докторска теза, и на основу тога потврђује доцентиру на Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Такође, сам предговор Г. Митрополита Амфилохија за књигу Владике Јована и рецензија Владике бачког Иринеја за књиге беседа Владике Јована кандидата препоручују за доцента на Катедри Теологија иконе, на Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Радови Епископа Јована (Пурића) показују његово широко интересовање за разне области богословских наука, од којих је највећу пажњу одувек посвећивао светоотачком и свето предањском тумачењу Светог Писма, православном богослужењу и црквеној иконографији. Сва његова излагања и тумачења су дубоко укореењена у православном богослужењу и етосу. Његово излагање је течно, разумљиво, а и писменост је на завидном нивоу. Задивљује његово коришћење не само светоотачких текстова, него исто тако, ако не и више, богослужбених текстова, односно, библијског аспекта богослужбених текстова Православне Цркве, којима, понекад, употпуњује своја излагања, нарочито о Тајни Приснодјевства Пресвете Богородице. Очигледно је да је Епископ Јован (Пурић) одличан познавалац богослужбених текстова.

После анализираних научних радова и студија, можемо истаћи да кандидат познаје научну методологију. Успешно се користи изворима и помоћном литературом и изводи правилне закључке.

Оцена о ангажовању у развоју наставе и других делатности високошколске установе

Епископ Јован је од самог почетка ангажовања на Академији Српске Православне Цркве свој предмет посматрао као интегрални део целине студијских програма, прилагођавајући функцију програма траженом профилу. На основу иконографских и библијских сазнања, годинама је усавршавао те програмске садржаје, до потпуно оригиналног и програмски и тематски фокусираног програма, наглашавајући везу Црквеног сликарства и Светог Писма Новог Завета, успешно је акцентовао програмске теме и оне које заслужују да буду предмет будућих истраживања. Перманентно учествује у свом домену у свим ванаставним активностима и уметничким пројектима Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

ЗАКЉУЧНО МИШЉЕЊЕ И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ:

На основу изнетих чињеница у извештају, Комисија има част да Изборном већу Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију предложи да у звање доцента за ужу научну област *Свето Писмо Новог Завета и иконопис* изабере Епископа Јована. Пошто испуњава Законом и Статутом предвиђене услове за избор у звање, предложени кандидат засноваће радни однос на одређено време са непуним радним временом.

У Београду,
дана 16. јануара 2007. године

Др Мирко Томасовић
(ванредни професор
Светој Писма Новог Завета)

Др Радомир В. Поповић
(редовни професор
Опште историје хришћанске Цркве)

Др Прибислав Симић
(редовни професор *Литургије*)

**ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ОЦЈЕНУ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ ЕП. ЈОВАНА ПУРИЋА ПОД НАЗИВОМ
ФИЛОСОФИЈА ВАСПИТАЊА У ДЈЕЛУ Св. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТА**

Универзитет у Источном Сарајеву
Филозофски факултет
Наставно-научном вијећу

На основу чл. 50 до 61. Статута, Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Пале, на сједници од 28. 6. 2009, нас је именovalo у Комисију за оцјену урађености докторске дисертације, под називом *Философија васпићања у дјелу Св. Јована Златоуста* и испуњености услова кандидата мр Младена Пурића за њену усмену одбрану. Након увида у молбу и поднесени предлог, Комисија, у складу са Правилником о поступку давања сагласности на извјештај о урађеној докторској дисертацији, подноси следећу

Оцјену

о урађеној докторској дисертацији мр МЛАДЕНА ПУРИЋА

Прије свега, напомињемо да је Сенат Универзитета у Источном Сарајеву прихватио Извјештај о оцјени теме докторске дисертације *Философија васпићања у дјелу Св. Јована Златоуста* и кандидата мр Младена Пурића (Епископа Јована) 30. 10. 2008. године (Одлука број: 01-С-421-Х1У/08).

У складу са Правилником о поступку давања сагласности на приједлог теме докторске дисертације и на извјештај о урађеној дисертацији Универзитета у Источном Сарајеву, Комисија даје следеће:

1. Извјештај о значају и доприносу докторске дисертације са становишта актуелног стања у педагошкој области,
2. Оцјену да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у педагошкој области,
3. Преглед остварених резултата рада кандидата,
4. Оцјену о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему,
5. Научне резултате докторске дисертације,
6. Извјештај о примјенљивости и корисности резултата у теорији и пракси и
7. Извјештај о начину презентирања резултата научној јавности.

1. Извјештај о значају и доприносу докторске дисертације са становишта актуелног стања у педагошкој области

Кандидатов рад *Философија васпитања у дјелу св. Јована Златоустиа* смјештен, дакле, у оквир хришћанске, византијске философије, бави се педагошком теоријом св. Јована Златоустог, и то тако што педагошке елементе у његовим философско-теолошким теоријама разматра под видом генетичког развитка и органске повезаности. Рад има 275 страна и чине га увод, три дијела, закључак, два appendix-а и библиографија.

У Уводу (*Философија васпитања у делу Св. Јована Златоустиа*) се, након тематско-садржинске најаве циљева рада, проблематизује актуелност једне до сада у нашој педагогији помало запостављене и непознате традиције, као што је хришћанска педагогија. Указујући одмах на почетку на споне и релације које постоје између „чисте педагогије” и „чисте теологије”, кандидат настоји да једном *идејошком* интерпретацијом покаже педагошки смисао и педагошка значења Златоустовог богословља.

Први дио, посвећен животу и дјелу Св. Јована, састављен је од четири поглавља и закључка. У првом поглављу (а. *Васпитање и образовање Св. Јована Златоустиа*) се показује да је за истинску педагогију неопходно не само интелектуално знање и образовање већ, пре свега, самоодрицање, подвиг и потпуно предавање себе Богу, које је извор богопознања, а тиме, и тек тиме, извор истинског „љубомудрија” (философије) и „благонаравија” (морала).

У поглављу другом (б. *Идеја? ја васпитања у најранијим сјисима Св. Јована Златоустиа*) истакнут је важан антрополошки и социолошки увид, који је поучан за савремену социјалну идеологију, јер показује да *друштвени модел увек зависи од антрополошког модела, то јест од антрополошких основа васпитања личности, а не од ујидијских или идеолошких унапред задатих друштвених модела*. То значи да би истинско социјално васпитање увек требало да се заснива на васпитању богоиконичне личности, тј. да увек започиње од успостављања целовитости личности „по образу и подобију Божијем”, а не да се личност живог човека подвргава било ком апстрактном социјалном моделу, који је, притом, потпуно немоћан да отклони „заједничарење у греху”.

У трећем поглављу (в. *Златоустиа као антиохијски свештеник, њастир и идејош*) разматра се богословско повезивање педагогије са онтологијом и сотириологијом, које је дало педагогији *онтолошку* и *соштириолошку* димензију. Златоустова педагогија тако за аутора није пуки човјечански, дидактички поступак и процес, већ благодатно-подвижнички процес васпитања цијелога човека за спасење и обожење, који се остварује као синергија Божијег јављања и промишљања о човјеку, са једне, и човјековог дјелатног труда, са друге стране.

У четвртом поглављу (г. *Златоустов педагошки принцип савремености*) анализује се синергијски елемент еклисијалне подвижничке праксе и теоријског осмишљавања заједнице. У *Закључку* се резимирају педагошке димензије дјела и личности Св. Јована Златоуста.

Други дио рада (11. Педагошке димензије богословља и педагогије у дјелу Св. Јована Златоуста) подијељен је на три поглавља и закључак. У првом поглављу (а. *Јединство образовања и васпитања као предуслов целивитости педагошког процеса у педагогији Св. Јована Златоуста*) се наглашава изузетна важност православног *личносног начела*, као основе теолошке педагогије. Док се већина педагошких система заснива на концепту *индивидуе*, православна педагогија човјека схвата као *личног*, као боголико биће заједнице. Ово је, како наглашава и основна мисао благодатне педагогије Св. Јована Златоуста.

Једно од кључних питања образовања и васпитања у савременој епохи, питање аретолошких основа, разматра се у другом поглављу (б. *Цјеломудреност као основа моралног васпитања у педагогији Св. Јована Златоуста*). Цјеломудреност је један целивити, *хелистички* педагошки концепт, показује се тако, у чијем је средишту хришћански идеал светости, тј. богоуподобљености, као и хришћански преображен и интегрисан антички педагошки идеал *мјере*. Зато је, за Златоуста, губитак мјере у човјековом односу према богатству раван губитку мјере на плану полног уздржања. Цјеломудреност је, према томе, уједно и духовна трезвоумност, тј. умна способност одређивања мјере у човјековом односу према свему што га окружује и што је у њему.

Треће поглавље (в. *Улога учитеља у реализовању педагошких принципа*) показује јасно да педагошко прилагођавање учитеља ученику није, за православно теологију и педагогију, ствар само пуке методологије васпитања, већ има своје *еизистенцијалне*, онтолошке основе. У закључку се акцентује протретијско указивање св. Јована на целивитости процеса васпитања и образовања и његово инсистирање на целивитости човјекове личности у том процесу, што подразумева обједињавање свих сила човјековог бића.

Трећи дио посвећен је васпитним утицајима породице (III. *Васпитни утицаји у породици у философији педагогије Св. Јована Златоуста*) и чине га четири поглавља и закључак. Прво (а. *Место и улога породице и сујужничке љубави у хришћанском образовању*) и друго поглавље (б. *Улога родитеља у процесу породичног образовања и васпитања*) проблематизују улогу родитеља у процесу породичног образовања и васпитања, док треће (в. *Црквени карактер породичног образовања и јерархијски карактер породичне заједнице*) и четврто (г. *Педагошки процес унутар породице*) поглавље чине наставак ових разматрања, у коме се у хришћанском виђењу свијета примарна педагошка средина за формирање личности и карактера дјетета, за његов васпитни хабитус, налази у породици.

У закључку се још једном апострофира чињеница да је породица за Св. Јована Златоуста не само „контекст” образовно-васпитног процеса и не само један од фактора и „институција” тог процеса, него првотни простор сусрета, дијалога, образовања личности.

Четврти дио рада (IV. *Литургијске димензије благодатне педагогије*) састављен је од осам поглавља и закључка. Од првог поглавља (а. *Увод*), па до осмог (*Литургија као „шајнство узношења” и православно васпитање*), анализују се мистагошки елементи еклисијалног искуства у педагошком процесу посвећивања у заједницу вјерујућих. *Закључак* овог поглавља емфатички наглашава смисао и значај вапизмалне катихетизације, у којој је по кандидату неопходно примјенити више педагошких поступака: акомодацију и симплификацију садржаја, затим развијање поучних тема и тек онда увођење у дубине светогајинског богословља.

У *Закључку* рада је дат синопсис основних увида, а такође је демонстрирано и то да је аутор постигао снажно унутрашње јединство теме.

Два додатка (апендикса) која прате рад су квалитет ове дисертације и указују на неопходност таквог приступа у изради научних радова.

Библиографија садржи 353 библиографске јединице и у потпуности прати све релевантне научне изворе. Представити и на извјестан начин оживотворити једну такву сложену историјско-филозофски сложену личност каква је личност Св. Јована Златоуста могао је само аутор широких научних увида. Кључни етички појмови јелинске и хришћанске педагошке мисли одмјерени су кроз један отворени систем. Педагошки посматрано, рад мериторно прати основне линије Златоустове философије, њихове развојне путеве, од првих зачетака до потпуних обликовања и на један аргументован начин износи на видјело све заблуде и странпутице европске педагогије у цјелини.

2. Оцјену да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у педагошкој области

Савремена педагогија предложеном тезом поново актуализује једно виђење које надилази педагогију као методологију васпитања, те тако одговара на питање смислености свог разлога постојања, док теологија њоме надилази границе спекулативне и академске науке, тј. задобија своје практичне димензије.

Савремена παιδεία се враћа скривеним снагама и потенцијалима античког и хришћанског света, како добро примјеђује кандидат у уводу, а као најбољи представник те античко-хришћанске културе, као својеврсна сублимација свега доброг, лепог и педагошки корисног у антици и Хришћанству, стоји Златоустов лик јелинског хришћанина и хришћанског Јелина, али, пре и изнад свега,

ромејског педагога. И сама вјерска педагогија, која је дио опште педагогије, примјећује кандидат, се дуго прилагођавала обрасцима који су јој били туђи и тиме губила на својој аутентичности. Стога је и она позвана да се врати Оцима, да стваралачки осмисли њихову мисао, која је жива и актуелна данас, ништа мање него што је била у време свога настанка.

3. Преглед остварених резултата рада кандидата

Докторска дисертација мр Младена Пурића упућује нас и враћа на темељни педагошки захват који предузима аутор, у покушају да традиционалној и модерној педагошкој мисли, најпре српској, да нова значења, заснована на цјеловитом хришћанском схватању свијета, као и укључивању идеја хришћанске антропологије у расвјетљавању педагошких принципа.

Аутор жели само да педагошко мишљење систематски повеже са религиозном сфером и да ту везу разумије и осмисли. Нигдје, чини се, зашто не рећи, нијесу научна ограничења имала рестриктиван карактер као у педагошкој науци, што ће довести до успостављања једног „аутономног” и „независног” погледа на свијет, с вјером у могућност рационалног преуређења живота на принципима ума.

Педагошки концепт тако бива замјењен педолошким утопизмом, у коме се позиција уздржавања од религиозних премиса у образовању личности сматрала за врхунско начело. Интегришући, кроз преображујућу хришћанску синтезу, све најбоље елементе античког секуларног и хуманистичког модела васпитања и образовања у библијски, новозаветни педагошки модел, Златоустова богословско-педагошка мисао је реактуализовала и потребу за новим педагошким парадигмама.

4. Оцјену о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Дисертација мр Младена Пурића обиман је и слојевит рад, кохерентне структуре, који у рецептивном смислу одликује јасност, систематичност и читкост. И по обиму, рад има преко 95 хиљада ријечи, и по квалитету он задовољава све академске узусе прописане за израду докторских дисертација.

5. Научне резултате докторске дисертације

Педагошком методологијом, којом се кандидат у раду користио, успјело се, кроз философско-педагошко дјело Св. Јована Златоуста, да се на дидактичан и

систематичан начин покажу све вриједности једног теоцентричног приступа образовању и то у више поља, кроз:

а) истраживање структуралистичких елемената егзистенције кроз различита поља људског дјеловања (Херменеутичка педагогија),

б) заснивање једног терапеутског модела образовања у свим областима персоналног и социјалног одношења (Терапеутска педагогија),

в) кроз афирмацију свих егзистенцијалних потенцијала у свим животним добрима (Антрополошка педагогија) и

г) кроз остварење и уобличење људске персоналности у простору љубави и слободе, да би се нашла сва биолошка и физичка ограничења нужности постојања (Теолошка педагогија).

6. Извјештај о примјенљивости и корисности резултата у теорији и пракси

Докторска дисертација мр Младена (мон. Јована) Пурића, *Философија васпитања у гјелу Св. Јована Златоустиа*, показује да је аутор потпуно оспособљен да самостално примјењује методологију и теорију у научном истраживању, као и да има способност примјене теоријских знања и ставова у практичне сврхе, као и да је проблему истраживања приступио са интердисциплинарног становишта. Кандидат је у свим аспектима рада показао да је ријеч о једном оригиналном, самосталном научном раду, који заслужује да заузме своје мјесто у систематизици педагошких знања.

Рад јасно показује да је кандидат Пурић изабрао и стручно обрадио једну захтјевну и ријетку философско-педагошку тему, за коју сматрамо да може да помогне не само у нашој научној заједници, већ и шире.

7. Извјештај о начину презентирања резултата научној јавности

У понуђеној, савременој и педагошки релевантној теми, кандидат мр Младен Пурић има јасан истраживачки пројекат дисертације о парадигматичком учинку педагошког истраживања теолошких појмова. То је и протрептички плодносно за сваки други рад из историје педагогије и опште педагогије.

Дисертацијом аутор жели да истражи могућности данашње педагошке терминологије, али и да покаже какву проблематику у педагогији заснивају патристички термини *πρόσωπον* и *ἦρος*. Конкретније речено: раду је стало до изворне, заједничке претпоставке, која, поред начелних разлика, постоји код педагошких појмова грчких Отаца и појмова савремених педагошких истраживања. Дисертација може тако служити не само као руководник у сваком

сличном истраживању у педагогији, већ и као релациони ослонац за свако историјско тумачење и истраживање.

Закључак и оцјена

о урађености докторске дисертације мр Младена Пурића

На основу претходних разматрања:

1. Извјештаја о значају и доприносу докторске дисертације са становишта актуелног стања у педагошкој области,
2. Оцјене да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у педагошкој области,
3. Прегледа остварених резултата рада кандидата,
4. Оцјене о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему,
5. Научних резултата докторске дисертације,
6. Извјештаја о примјенљивости и корисности резултата у теорији и пракси и
7. Извјештаја о начину презентирања резултата научној јавности, Комисија закључује и цијени: да мр Младен Пурић испуњава потребне законске услове за стицање научног степена доктора наука и усмене одбране докторске дисертације *Философија васпийања у дјелу Св. Јована Златоустиа*, те предлаже да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри одбрана.

Пале,
22. 6. 2009.

Комисија

1. Др Симо Нешковић,
ванредни професор,
Филозофски факултет, Пале

2. Др Бранко Лејић,
редовни професор,
Филозофски факултет, Пале

3. Др Борислав Брајовић,
ванредни професор,
Филозофски факултет, Никшић

ИЗВЕШТАЈ О ПРОФЕСОРСКОМ РАДУ ЕПИСКОПА ДР ЈОВАНА (ПУРИЋА) НА ТЕМУ ХРИСТОЛОШКА СТУДИЈА

Одлуком Наставно-живописачког већа Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, одређени смо у Комисију за писање извештаја о професорском раду *Христолошка иконолоџија*, Епископа др Јована.

У Комисију су одређени: протојереј-ставрофор др Радомир Поповић, др Мирко Томасовић и др Прибислав Симић.

Пошто је Комисија примила материјал Епископа др Јована Пурића и помно проучила све релевантне чињенице које су од утицаја да се студија *Христолошка иконолоџија* прогласи за професорски рад, част нам је да Наставно-живописачком већу поднесемо

Извештај о професорском раду Епископа др Јована (Пурића) на тему Христолошка студија

На молбу за формирање комисије за оцену и давање коначне оцене о професорском раду Епископа др Јована (Пурића), дајемо своје мишљење.

Биографски подаци:

Епископ Јован (Пурић), у свету – Младен, родио се од оца Радосава и мајке Зоре (девојачко Бранковић), у Мијачима код Ваљева, 24. маја /6. јуна 1965. године. После Богословије Светог Саве у Београду (1985.) уписао је Богословски факултет Српске Православне Цркве у Београду. Студије је наставио и завршио на Духовној академији Руске Православне Цркве у Петрограду, 1996. године, са одличним успехом, и одбранио научни рад из области византологије, на тему *Иконоборство и иконопоштовање*, у степену постдипломског аспиранта.

Овим радом је стекао право да пише кандидатску дисертацију, а радом *Тајноводство Свете службе* завршио је и аспирантуру (1996 /1997).

Једну школску годину предавао је у Богословији Светог Саве у Београду, а потом, 1992. године, после краћег искушеништва у манастиру Тронеши, код Ваљева, Његово Преосвештенство Епископ захумско-херцеговачки, уз сагласност надлежног Епископа, Митрополита црногорско-приморског, Г. Амфилохија, замонашио га је у храму Свете Троице у Доњем манастиру Острог. Наредног дана, у храму Ваведенја Пресвете Богородице у Горњем манастиру Острог, рукоположен је у чин јерођакона. У чин јеромонаха, 1995. године, рукоположио га је, у манастиру Милешеви, Његова Светост Патријарх Српски Г. Павле.

Његово Високопреосвештенство Г. Амфилохије, Митрополит црногорско-приморски, произвео га је у чин протосинђела, а затим га је 2001. године поставио за игумана Манастира Острога. У чин архимандрита узведен је 2004. године. Одлуком Светог Архијерејског Сабора, маја 2004. године, архимандрит Јован изабран је за викарног Епископа Митрополије црногорско-приморске, са титулом Епископа диоклијског (древне ранохришћанске Епархије диоклијске).

Исте године, у јуну, Његова Светост Патријарх српски Г. Павле хиротонисао га је за Епископа, у храму Христовог Васкрсења у Подгорици.

Господин Епископ Јован је од 1992. до 2006. године био професор Богословије Светог Петра Цетињског на Цетињу, где је предавао *Православну догматску*.

Од 2006. године предавач је на предмету Свето Писмо и иконопис на Високој школи – Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Његово Преосвештенство викарни епископ диоклијски и игуман манастира Острог Г. Јован (Пурић), 12. новембра 2009, на Философском факултету – Пале, Источно Сарајево, одбранио је докторску дисертацију на тему „Философија васпитања Св. Јована Златоуста”.

Владика Јован има и више научних радова од значаја за развој библистике и иконологије и уопште богословске науке, објављених у водећим домаћим часописима, са рецензијама, поседује оригинално стручно остварење, односно, пројекат *Свети Лиџурија* (књига + 2 ДВД-а), неколико десетина студија, оригинални ерминевтички метод приликом ишчитавања Светог Писма и химнографије.

Такође, руководио је научним пројектима, а има два објављена уџбеника из предмета *Свето Писмо и иконопис* (II година оба студијска програма) и *Апологија са химнографијом* (III година оба студијска програма), и три монографије, објављене 2009. године, о делу и богословљу Светог Јована Златоуста, практикум за ужу научну област *Свето Писмо и иконопис*, под називом *Имена и напоси на иконама*, и више радова саопштених на међународним или домаћим научним скуповима.

У периоду 2009–2010. објавио је следеће радове и учествовао на међународним научним скуповима:

Монографије:

Основи педагогије Светио Златоуста, 2009;

Бојслужење и васпитање, 2009;

Философија васпитања у делу Светио Јована Златоуста, 2009;

Тајна Бојородице и спасења у Октоиху (рукопис предат Комисији),

Иконологија (рукопис предат Комисији),

Свети, човек и Бој Ошкривење у Октоиху (рукопис предат Комисији).

Приредио је зборник *Храмовна уметности* (рукопис предат Комисији).
Поред наведених уџбеника приредио је још три уџбеника:
Васиљтање (рукопис предат Комисији),
Основи православне културе (рукопис предат Комисији),
Тајна имена Божје и Имена и највиши на иконама (рукопис предат Комисији).

Предавања:

Икона Христѡа ѿ Св. Апостолау Павлу, предавање на симпозиону у Фочи, Босна и Херцеговина, посвећеном Апостолу Павлу, 8. маја 2009;

Мисија међу сиромашним (на енглеском језику), предавање на међународној конференцији Праг, Чешка, 21–24. маја 2009;

Тајна иконопоштовања, предавање на симпозиону „Православна теологија данас”, Православни богословски факултет Универзитета у Београду, 27–29. маја 2009;

Икона и књига Ошкривења, Међународни научни скуп о иконологији „Свето Писмо и икона”, мај 2010;

Иконологија, „Медији и информисање”, Зборник Мегатренд Универзитета, 2010;

Iconology (на енглеском језику), посебан облик (часопис Oxford);

Једно сведочење Цркве, предавање на међународној конференцији у Грузији, 15. децембра 2005. (на руском, енглеском и грузијском);

Име Божје и икона, Подгорица, Црна Гора, Духовни центар 2009;

Тајна иконичног поштовања имена Божјих, предавање на симпозиону на Превлаци, Црна Гора, 17. јануар 2010. / Зборник радова 790. година Митрополије.

Слова:

Слово на промоцији монографије Свешћорѡе – Свешћи Василије Ошћрошки, 2009;

Слово на промоцији доктората ђакона Милорада Лазића, Коларац 2009;

Слово на сахрани академика Симе Ђирковића, 2009;

Слово на промоцији пројекта Литургија, 2009.

Беседе објављене у часописима:

На Томину Недељу, 4. мај 2008, „Црквени живот” 10/2008;

На Свешћу Теклу, „Свешћје”, Никољдан 2009. 14–16.

Књига беседа:

Словесна служба ошћрошка, 2009.

Прикази:

Р. Маројевић, *Епископ Јован Осирошки Словесна Служба*, Свевиђе 42–43.

Студије:

Име Божје у делу Свеиої Саве, Свевиђе, 42, 2008, 5–8/ Календар Црква 2008;
Бојослужење је центар живоїа, Видослов 46, 2009, 135–146;
Литурјиска димензија блатодайне йедаїоїје Свеиої Јована Златоустїа,
Отачник, св. 1/2009, 224–264;
Улоїа Псалїици у бојослужењу, Живопис 2, 2008, 159–172;
Тайна иконе Христїа, Живопис 3, 2009;
Божанска йедаїоїја и йроблем йеодикеје у анїроїолоїји Свеиої Златоустїа,
Гласник СПЦ 3/2009, 75–78;
Бидлијска йрожеїосїй службе йоїребења, Живопис 2010;
Аналиїичке основе иконоїошїовања (рукопис предат Комисији);
Иконоборци и иконоїошїоваоци (рукопис предат Комисији);
Социолошки оквири йедаїоїје Св. Јована Златоустїа, Црквене студије, Го-
дишњак Центра за црквене студије, година VI, бр. 6, Ниш 2009, 131–145;
Хиландарски Христїос, Светогорска казивања (у припреми);
Свеїосїй и дудућносїй кулїуре у свеїлосїи иконе (у припреми).

Чланци:

О Усеїенију, Светигора 20–21, август–септембар 2008;
The Orthodox Aesthetic the Hagiology of St. Arsenius of Srem, SVS Quarterly
(предат редакцији);
Икониносїй молиївеної бојословља, званична интернет презентација Срп-
ске Православне Цркве;
Предавање о филму „Сусреїй йод Осироїом”, Соко 2/2008;
Уводно слово о моноїрафији о Свеиоїм Василију, 4–5, 2008;
О Свеиїм Тайнама, 1. мај 2008, Православље, 6–8;
Духовни живоїи, Православље 1. март 2010.

Превод:

В. Лоски, *Усеїеније Мајке Божје*, Светигора 20–21, октобар 2008.

Рецензент:

Болотов, *Исїорија дрвне Цркве*; проф. Прибислава Симића, *Азбучник Окїїоїа*.

Приређивач издања:

Евдокимов П, *Уметносћ иконе*, 2009;
Патријарх Павле (рукопис за Његову Светост);
Бичков В, *Есћейика Оѿаца*.

Христорошкa иконологија

Богословље икона је било у фокусу интересовања многих теолога, али је врло мало систематских дела из ове области. Епископ др Јован овом студијом показује личну истрајност у проучавању дате теме. Стечени резултати се сада дају на увид широј научној и читалачкој јавности, а пре свега студентима Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, где предаје *Светио Писмо и иконоиис*, а овом књигом потврђује свој вредни рад на пољу иконологије и доказује аналитичност и научност приликом писања професорског рада.

Христолошка иконолоѿија, студија надахнута есхатолошком перспективом и литургијским доживљајем заједнице са Богом и Његовим Светима, јесте у извесном смислу рекапитулација целокупног учења Цркве о тајни спасења и обожења, кроз призму иконологије. Од посебне важности је наглашавање места и улоге икона у животу верних, које подразумева јасно разликовање аутентичних икона од оних које то нису, као и значај литургијске атмосфере за доживљај светих икона у искуству верних, што је за студенте који похађају основне и мастер – дипломске студије на Високој школи – Академији СПЦ за уметности и конзервацију од основног значаја, како за схватање, а оно и за стварање иконе.

Студија *Христолошка иконолоѿија* Епископа др Јована написана је у седам поглавља:

Најпре је ауторов Предговор, којим читаоцу представља свој рад и његов значај у области иконологије, која у православној Цркви данас није више нова и наука у зачетку. Посебност ове студије, како сâм аутор наводи, биће у томе што ће попунити велику празнину у области богословља иконе, које се, по учењу Светих Отаца Цркве, темељи на истини Христовог Оваплоћења. Посебно ће бити размотрен литургијско-дидактички и васпитни значај иконе. Увод указује на чињеницу да нас икона на свој начин приводи спасењу, кроз гледање које освећује најпре наш вид телесни и духовни, а затим кроз Свете Тајне и целог човека.

Прво поглавље – *Извори ѿеолоѿије иконе и начин ѿоимања са ѿправославне ѿачке ѿледишћа*, у сагледавању шта икона јесте аутор полази од основних претпоставки, тумачећи најпре сам смисао и значење грчког појма εἰκών, у смислу лик, слика, слика постојеће стварности, узор, указивање на прототип-првообраз

који она открива. Никако га не треба поистовећивати са оригиналом, прволиком. Посебно се наш аутор задржава на библијско-откровењском изразу „по лику и подобију”, показујући, са друге стране, да је оваплоћени Логос (Слово) у Новом Завету Икона Бога невидљивог и „одсјај славе Његове”.

После оваквих фундаменталних указивања, аутор нас даље узводи постепено, просто неприметно, са лакоћом и једноставношћу доброг не само познаваоца, у нове просторе сагледавања иконе. У ствари, одговара на вечито постављено питање и изазов не само историјских-бивших иконобораца, има их и данас, чак у извесним савременим, хришћанским деноминацијама, да ли је икона уопште могућа као таква? Овим питањима се бави друго поглавље:

Моућнось иконичној изображавања Исуса Христа, Пресвѣте Богородице, Анђела и Свѣтѣишеља. Ово поглавље је богословски дубоко осмишљено и обогаћено теолошким смислом, који су му дали Оци осмог и деветог века, на које се аутор компетентно и изворно позива (Св. Герман патријарх цариградски, Преподобни Јован из Дамаска, Преподобни Теодор из цариградског манастира Студион и други).

Господ Христос није сликан пре Оваплоћења. Икона Христова негира пре свега манихејце и докете, старе јеретике чије идеје су, нажалост, васкрсле код иконобораца, који су поистовећивали икону – свету слику са прволиком, првообразом који је неисказив речима, неописив, али ненасликљив.

Древно предање о нерукотвореном Образу (забележено код црквеног историчара Епископа Јевсевија Кесаријског) или повест о икони Дјеве Марије-Богородице од евангелисте Луке воде нас у апостолско доба Цркве, које зна за икону и живи са иконом. Иконе Светих, који су Свети по једином Светом, Господу Христу; Свети као „пријатељи Божји”, „као војска Христова”, уподобљени Ономе од Кога очекују спасење су, такође, од старине у Цркви. На питање, то је занимљиво, да ли сликати васкрслог Господа (Ориген је одговорио не) одговор је да, јер је васкрсли Христос био видљив, јављао се и чак јео мед у саћу и печену рибу (опет посрамљивање манихејаца и докета, и историјских и савремених!)

Треће поглавље *Тријадолошки аспекти дијалога иконобораца и иконошћивалаца* је краће догматско поглавље, које расветљава главне догматске тачке спорења са иконоборцима. Иконоборци су говорили да је немогуће насликати обе Христове природе – Божанску и човечанску, на што су православни рекли да ми у ствари сликамо ипостас Христову, Личност, јер је, заиста, природа Божија неизобразива.

Аутор још једном развјава заблуде противника икона, који су поистовећивали слику са оним што она представља: она се не може буквално поистоветити са оним кога или шта она представља. У овом поглављу, такође, имамо значајно ауторово светоотачко размишљање на тему однос икона-оргинал, узор

и питање именовања иконе, шта је то име и носилац имена, затим исписивање имена на иконама.

По обиму је краће четврто поглавље *Чудојворна моћ иконе*, које се бави феноменом чудотворних икона, којих је било кроз сву историју Цркве, а има их и данас.

Пето поглавље *Теологија иконе и иконопоштовање* Богословље светих икона има христолошки карактер и неутуђиви је део вере и живота и спасавања по тој вери. Овде наш аутор има одличан и доследан увид у изворне светоотачке догматске текстове, којима све време поткрепљује изнете ставове.

Наводи у изворном облику чак и нека места која нису у честој употреби у сродној теолошкој литератури (Св. Герман и Никифор патријарси цариградски, папа Григорије Други, папа Адријан, Св. Јован из Дамаска, Св. Теодор Студит и други). Сви они од самог почетка строго разликују поштовање које указујемо само Богу, другачије је поштовање (не обожавање) Светитеља, а другачије је поштовање самих икона или изображених ликова. Аутор с правом резимира ово питање, констатујући да иконе поштујемо по идентичности ипостаси, а не по идентичности саме природе.

Шесто поглавље, *Антиројолошки карактер Светих икона*, уводи нас у један други аспект богословља иконе, њен антрополошки сегмент. Црква је у доба иконоборства противнике икона означила као христорборце, с правом, разуме се, јер чувајући икону чувамо учење и веру у Оваплоћење и наше целовито спасење. Икона нас, са друге стране, узводи преко видљивог ка горњем, вишем умозренију невидљивог. У томе је, аутор истиче, анагошка улога иконе. Наш вид, наше телесно око, као уосталом и наше ухо, слух, и наша звучно изговорена и упућена реч, приводе нас комплементарно у заједницу са свима Светима.

Овим се, међутим, више и конкретније бави следеће, седмо, поглавље: *Свете иконе као жива сјона човека и Боја*, које има неколико мањих подналова, који разматрају неколико важних аспеката иконе. Једно од питања јесте изражајност иконе, шта нам она говори, који је то језик иконе и како икону можемо и треба да „читамо“?

У дугом Предању цркве искристалисао се јасан и недвосмислен канон (правило) или образац како се иконе сликају, односно, како треба сликати одређене иконе: да ли појединих празника, Светитеља, библијских догађаја. На то већ указују рани Оци бранитељи свештене уметности. Шта, заправо, слика иконописац? Одговор је, слика унутрашње стање и расположење Светог, слика, колико је могуће, душу и хришћанским начином живота преобразени лик Светог.

Није Епископ др Јован заобишао и важно питање *личности иконописца*, јер живимо у свету и анти-иконе и анти-иконописца, што је врло значајно за педагошки рад на Високој школи – Академији СПЦ. Све то, некако, по Јеванђељу,

расте заједно, а „жетеоци” ће на крају одвојити икону од анти-иконе и иконописца од анти-иконописца. Увек је актуелна *Ерминиа* Дионисија из Фурне, чији грчки изворник постоји у српском преводу. Као закључак намеће се неизбежно: имамо онакве иконе и онакве иконописце каква нам је вера, јер су иконе израз наше вере.

Свет иконе је са друге стране неодвојив од света свеукупне хришћанске културе и цивилизације, односно, онога што зовемо хришћанска уметности у ширем смислу речи. Овај аспект иконе више је доступан овом свету, свету чак и лаичке, не сакралне културе, којом живи овај свет. Не треба бити велики познавалац да би приметили или разликовали западну, римокатоличку уметност, донекле и протестантску, затим лаичку-световну, која је понекад, у мањој или већој мери, надахнута хришћанством и његовим поимањем духовне лепоте која спасава свет.

Драгоцену студију *Христолошка иконолоџија* приведена је крају опширним *Завршним разматрањима*. У ствари, ово последње поглавље је „сума теологије”, збирно богословље иконе, кондензовано сročено као резултат вишегодишњег истраживања Епископа др Јована. Овде он живо кореспондира са највећим именима на пољу истраживања богословља иконе (и старијим и најновијим (Павле Флоренски, Епископ Данило Крстић, прота Георгије Флоровски, В. Болотов, Леонид Успенски, Георгије Острогорски, Д. Целенгиди, Хр. Јанарас, К. Скутерис).

Ту су и аутори коју су се бавили и темама које нису директно везане за икону, да не помињемо изворно консултовање светоотачких текстова, које одаје врсног познаваоца свих појединости које су на било који начин везане за икону. Академски сročена студија, коју можемо да квалификујемо и више од професорског рада, завршава се краћим Резимеом.

У завршним разматрањима Епископ др Јован указује да је за живописање икона најважније успоставити склад између канона и уметничке слободе. Света икона не би требало да буде искључиво продукт људског умећа, него израз личног односа и синергије живописца са Духом Светим.

Студија са различитих аспеката осветљава тематику иконопоштовања и представља значајан допринос систематском излагању иконологије и поседује научну методологију и апарат као и докторски рад, обогаћујући свеукупну богословску грађу о овој, за православну мисао, врло значајној области.

Извори и литература (по избору) у овој студији свет су за себе и представљају богату смотру свега што се у свету теологије иконе појавило у новија времена о икони. Гломазни свет библиографије аутор је, ради лакшег прегледа и овладавања, поделио на дела штампана латиничним писмом и броји 132 јединице на западним језицима (енглески, немачки и француски), затим литературе на грчком језику, која представља научне радове грчког говорног подручја и издања изворних текстова на том језику (укупно 133 библиографске јединице).

На крају се Библиографија завршава српским водичем кроз дела Светих Отаца и представља праву смотру и српског богословља о икони и ауторе богословља иконе, што је веома драгоцено и броји 125 јединица, што све скупа износи око четири стотине одабраних библиографских јединица на тему свете иконе.

Сумирајући извештај о професорском раду Епископа др Јована, *Христолошка иконолоџија*, можемо рећи да је реч о драгоцепој студији, коју до сада нисмо имали на српском језику, те да у оквиру једног ширег контекста може бити, чак, вреднована и као докторски рад. Она се тематски, садржајно и по донесеним закључцима и резултатима издваја у свету савремене литературе и студија о иконама. Заслужује сву пажњу, не само теолога, већ истраживача уопште (историчара Цркве, догматичара, катихета, педагога, литургичара, етичара, византолога). Због своје методологије, научног приступа, коришћења разноврсне литературе, нарочито, због мултидисциплинарности, предлажемо Већу да ову студију потврди као докторску тезу Епископу др Јовану на пољу иконологије, што би га сврстало у пионира-научног истраживача у овој богословској дисциплини, која корелира са библистиком, догматиком, историјом Цркве, литургијом, агиологијом и химнографијом.

Оцена о ангажовању у развоју наставе и других делатности високошколске установе

Епископ др Јован је од самог почетка ангажовања на Високој школи – Академији Српске Православне Цркве свој предмет посматрао као интегрални део целине студијских програма, прилагођавајући функцију програма траженом профилу. Познато је да се др Јован Пурић богословљем иконе бави скоро две деценије. То квалитетно сазревање његове теологије, очигледно је у овом обимном раду, који би на свакој високошколској институцији био оцењен оценом *summa cum laude*. Поставивши икону у њене органске христолошке – самим тим и теолошке и антрополошке, потом еклисиолошке и литургијске оквире, Владика нам је показао како и на који начин њу можемо правилно искуствовати, мислити, доживљавати и богословствовати.

Као иконолог, Епископ др Јован перманентно учествује у свом домену у свим ванаставним активностима и уметничким пројектима Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Закључно мишљење и предлог комисије:

Рад *Христолошка иконолоџија* је оригиналан и има тежину докторске тезе, тако да комисија, после вишеструке анализе, предлаже да се овај рад оцени као професорски рад. На основу изнетих чињеница и пошто испуњава Законом и

Статутом предвиђене услове за горенаведено, у извештају Комисија има част да Већу Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију предложи да рад Епископа Јована буде професорски рад, у оквиру научног поља *Иконолоџија*, у који спадају ужа научна богословска поља: Теологија иконе, Свето Писмо и иконопис, Агиологија са химнографијом.

У Београду,
24. јануара 2010. године

Др Радомир В. Поповић
(редовни професор,
предмет *Опшћа историја хришћанске Цркве*)

Др Мирко Томасовић
(ванредни професор,
предмет *Свето Писмо*)

Др Прибислав Симић
(редовни професор у пензији, *емеритус*,
предмет *Литурџика и Црквена уметности*)

ИЗВЕШТАЈ КОМИСИЈЕ ЗА ИЗБОР ЈЕДНОГ РЕДОВНОГ ПРОФЕСОРА ЗА УЖУ НАУЧНУ ОБЛАСТ СВЕТО ПИСМО И ИКОНОПИС

Изборном већу високе школе –
Академије Српске Православне Цркве
за уметности и конзервацију

ПРЕДМЕТ: Извештај Комисије за избор једног редовног професора за ужу научну област *Свето Писмо и иконопис*, према конкурсу који је 2013. расписала катедра *Иконолоџије*, односно, Висока школа Српске Православне Цркве за уметност и конзервацију у Београду.

Одлуком Изборног већа Високе школе – Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, одређена је Комисија за писање извештаја о кандидату који се пријавио на конкурс за избор једног редовног професора за ужу научну област *Иконолоџија*.

Комисију чине: протојереј-ставрофор др Радомир Поповић, ред. проф.; др Мирко Томасовић, ван. проф.; др Ненад Милошевић, ред. проф. – Православни богословски факултет Универзитета у Београду.

Пошто је Комисија примила конкурсни материјал и проучила све релевантне чињенице које су од утицаја на избор кандидата, имамо част да Изборном већу поднесемо

Извештај за избор једног редовног професора за катедру Иконолоџија – ужу научну област *Иконолоџија* и заснивање радног односа

На конкурс за избор редовног професора, који је објављен на званичној Интернет презентацији Високе школе Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, благовремено се пријавио кандидат Епископ др Јован (Пурић).

Основни биографски подаци

Епископ Јован (Пурић) у свету – Младен, родио се од оца Радосава и мајке Зоре (девојачко Бранковић), у Мијачима код Ваљева, 24. маја /6. јуна 1965. године. После Богословије Светог Саве у Београду (1985.) уписао је Богословски факултет Српске Православне Цркве у Београду.

Студије је наставио и завршио на Духовној академији Руске Православне Цркве у Петрограду, 1996. године, са одличним успехом, и одбранио научни рад из области византологије, на тему *Иконоборство и иконопоштовање*, у

степену постдипломског аспиранта. Овим радом је стекао право да пише кандидатску дисертацију, а радом *Тајноводство Светије службе* завршио је и аспирантуру (1996 /1997).

Једну школску годину предавао је у Богословији Светог Саве у Београду, а потом, 1992. године, после краћег искушеништва у манастиру Троноши, код Ваљева, Његово Преосвештенство Епископ захумско-херцеговачки, уз сагласност надлежног Епископа, Митрополита црногорско-приморског, Г. Амфилохија, замонашио га је у храму Свете Тројице у Доњем манастиру Острог. Наредног дана, у храму Ваведења Пресвете Богородице у Горњем манастиру Острог, рукоположен је у чин јерођакона. У чин јеромонаха, 1995. године, рукоположио га је, у манастиру Милшеви, Његова Светост Патријарх српски Г. Павле.

Његово Високопреосвештенство Г. Амфилохије, Митрополит црногорско-приморски, произвео га је у чин протосинђела, а затим га је 2001. године поставио за игумана Манастира Острога; у чин архимандрита узведен је 2004. године.

Одлуком Светог Архијерејског Сабора, маја 2004. године, архимандрит Јован изабран је за викарног Епископа Митрополије црногорско-приморске, са титулом Епископа диоклијског (древне ранохришћанске Епархије диоклијске).

Исте године, у јуну, Његова Светост Патријарх српски Г. Павле хиротонисао га је за Епископа, у храму Христовог Васкрсења у Подгорици. Господин Епископ Јован је од 1992. до 2006. године био професор Богословије Светог Петра Цетињског на Цетињу, где је предавао *Православну догматичку*.

Од 2006. године предавач је на предмету *Светио Писмо и иконопис* на Високој школи – Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Његово Преосвештенство викарни епископ диоклијски и игуман манастира Острог Г. Јован (Пурић) 12. новембра 2009, на Филозофском факултету – Пале, Источно Сарајево, одбранио је докторску дисертацију на тему *Философија васийићања Св. Јована Златоустиа*.

На редовном заседању Светог архијерејског сабора Српске Православне Цркве, одржаног у Патријаршијском двору у Београду, месеца маја 2011. године Господње, одлуком донесеном под бројем АС бр. 79/ зап. 169, за Епископа нишког изабран је др Јован (Пурић), дотадашњи викарни Епископ диоклијски и игуман свештене обитељи Острошке. Устоличен је 7. августа 2011. године, у Саборном храму у Нишу, руком Патријарха српског Г. Иринеја.

Владика Јован има и више научних радова од значаја за развој библистике и иконологије и уопште богословске науке, објављених у водећим домаћим часописима, са реценизијама, поседује оригинална стручна остварења, односно, пројекте *Светиа Лишурџија* и *Икона* (књига + 2 ДВД-а серијала документарних епизода), који се тренутно преводe на румунски, бугарски, а већ су преведени

на енглески и руски језик, неколико десетина монографија и студија, у којима провејава оригиналан ерминевтички метод, приликом упоредног аналитичног ишчитавања Светог Писма и химнографије.

Такође, Епископ Јован је руководио научним пројектима који су имали за резултат објављивање више уџбеника – поред објављених уџбеника из предмета *Иконолоџије* (II година оба студијска програма) и *Агиолоџија са химнографијом* (III година оба студијска програма), из 2009. године, затим практикум за *Иконолоџију*, под називом *Имена и највиши на иконама*. У 2012 /2013. академској години објавио је уџбенике *Христолоџија* и *Софириолоџија*, и више радова, саопштених на међународним или домаћим научним скуповима.

Епископ Јован је у периоду академске 2010 /2011. до 2013 /14. године објавио:

Монографије:

Литургија и савремени свети, 2011.

Тајна о Пресветој Бојородици, 2011.

Икона Христа, 2011.

The Pedagogy of St. John Chrysostom: an Introduction to the Theology of St. John Chrysostom / Jovan (John) Puric ; translated by Aleksandar Pavic, 2012.

Die Philosophie der Pädagogik bei Johannes Chrysostomos / Jovan Puric; übersetzt und bearbeitet von Peter Huber. 2012.

Икона и химна Бојородици, 2012.

Икона и духовности, 2011.

У припреми:

Икона Христових и Бојородичиних њразника, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2014. (у припреми)

Празничне иконе, Фреска, Београд, 2013.

Еколоџија, 2013. (у штампи)

Агиолоџија о имену Божјем, 2014. (у припреми)

Символ Вере – њумачење, речник њасења, 2014. (у припреми)

Овајлођени Бој (основа научног пројекта Библијске теме у средњовековној култури) (у припреми)

Зборник (приређивач Еп. др Јован):

Чудесна исцељења и јављања Светој Василији Острошкој, 2002–2010.

Храм и умениности, 2012.

Уџбеници:

Христологија, 2012.
Социјологија, 2013.
Библијске и догматске основе сјасења, 2013.

Сценариста и продуцент мултимедијалних издања:

Икона, 2011.
Константиново наслеђе, 2013.

Пројекти:

Библијске теме у средњовековној култури
Превод богослужбених књига (Октоих...)
Превод дела Светог Јована Златоуста
Свети Јован Златоуст у српској духовности и култури

Предавања:

Тајна блаженства као лествица образовања по Светом Јовану Златоусту,
Нови Сад, 2010;
Црквени еџос и савременост;
Икона и педагогика, јесен 2010;
Антрополошке основе педагогике; ГСПЦ, IV 2010;
Свети Јован Златоуст: литургијски еџос и савременост, 19. међународна
конференција на тему *Традиционалне вредности и демократске слободе у са-*
временом свету, Варна, 18. фебруара 2013. године.

Прикази:

И. Чаировић, *Острошки ѿрслов о Јовану Златоусту*, Живопис 4, 2010, 365–369;
И. Чаировић, *Икона и духовност*, Теолошки погледи, 2011.
И. Чаировић, *Литургија и савремени свет*, Живопис, 2012.
И. Чаировић, *Тајна о Пресветој Богородици*, Живопис, 2012.
И. Чаировић, *Христологија*.
И. Чаировић, *Социјологија*. Званична Интернет презентација Српске
Православне Цркве.

Студије:

Иконоборци и иконопоштоваоци (теолошки дијалог на изворима), Зограф.
Социолошки оквири педагогике Св. Јована Златоуста, Црквене студије, Го-
дишњак Центра за црквене студије, Година VI, бр. 6, Ниш 2009, 131–145.

Припрема за Божић у химнографији, Живопис, 2011.

Увод у основе химнографије, Живопис, 2011.

Тајна Преображења, Живопис, 2012.

Чланци:

Духовни животи, Православље, 1. март 2010;

Осетљивост – основно својство хришћанства, Православље, октобар 2010;

Преводи:

Осам студија на тему *Храм и уметности* (са руског и енглеског), објављених у истоименом зборнику, који је посвећен прослави 1700-тогодишњице од доношења Миланског едикта.

Учесник у комисијама:

Учесник у комисијама за писање реферата за избор у виша звања професора на Високој школи – Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију.

Приређивач издања:

Едиција преводи светоотачке литературе – Свети Јован Златоуст, Београд, 2012.

Оцена резултата научно-истраживачког рада

Кандидат Епископ Јован (Пурић) свестрани је истраживач на пољу богословља, а посебно у неколико сродних дисциплина: иконологија, химнографија, библистика, литургика и догматика.

Све то, уз посебан мултидисциплинарни приступ, ставља Епископа Јована у ред истраживача који повезују разне дисциплине, уз софистицирану научну методологију, тако да сва његова истраживања исходе великим бројем студија, монографских и мултимедијалних издања.

Кандидат се уједно бави и проучавањем византијске уметности и естетике, посебно на просторима српских земаља, али и уметничким наслеђем осталих православних држава.

У проучавању црквеног сликарства користи иконографски метод, тако да велики допринос даје и на пољу историје уметности, односно, помаже својим аналитичким и синтетичким истраживањима историчарима уметности да

схвате колико је неопходно богословско предзнање за проучавање историје средњовековне уметности.

Кандидат је у својим досадашњим радовима показао да није склон теоријским уопштавањима, већ је опредељен за истраживање конкретних тема у богословљу и решавању одређених проблема, уз коришћење компаративне анализе, што произлази из симбиозе теоријског проучавања и практичних знања из библистике, литургије, иконологије и химнографије.

Због ове спремности да сублимира знање и јасно га профилише у склопу ширег истраживања, кандидат се препоручује својим истраживањима на више ступњева за вођу, али и за незаобилазаног сарадника приликом научно-истраживачког рада у међународним и државним тимовима.

Језик који користи у писању научних радова (посебно студија и уџбеника) јасан је, непретенциозан, а испуњава стандарде коректног цитирања и академског писања, који су прихваћени у научном свету. Научне чињенице јасно су приказане и утемељене, тако да основни циљ публикавања текстова – разумљивост и доступност што већем броју корисника – има оправдање.

Епископ Јован у научном истраживању показује интерес за празнике Православне Цркве, али не само на хеортолошки, већ и на химнографски и иконографски начин. Дакле, кандидат на празничним иконама, односно, на изобраењу празника, прати три слоја: христологију, сотириологију и естетику, те на тај начин приближава богослове, историчаре уметности и ствараоце, како би се заокружио научно-уметнички процес. За резултат овог научног хтења, кандидат добија научно дело које помаже ужим научним и уметничким областима, те на тај начин емпиријски доноси мултидисциплинарно исходишно дело целог процеса.

Врло је важно поменути и пројекте којима руководи Епископ Јован (Пурић): *Библијске теме у средњовековној култури; Христолошке теме и Свети Јован Златоуст у српској духовности и култури.*

Оцена резултата педагошког рада

Кандидат познаје структуру плана и програма школе и свој предмет позиционира тако да буде носећи у сегментима у којима је потреба курикулума таква, те зато разуме улогу свог предмета у остваривању циљева и задатака у образовању и васпитању. Он разуме повезаност између циљева, задатака, садржаја, метода и облика рада и разуме интердисциплинарну природу предметних садржаја. Зато користи дидактичке и методичке принципе успешног планирања образовно-васпитног рада.

Пошто познаје могућности и ограничења различитих врста наставе, Епископ Јован планира различите типове и структуру наставних часова, како би, кроз интересантна предавања, студентима показао циљ и сврху свог предмета у оквиру курикулума.

Педагошки приступ Епископа Јована равномерно усмерава студенте како ка конкретном проблему који би требало да реше, уз брижљиво одабран дидактички материјал, тако и према слободном истраживању мултидисциплинарних теоријских сазнања, како би се финално добио, самостално и креативно урађен, индивидуални практични рад. Запажен је, такође, дар да код студена-та развија критичко и креативно мишљење.

Велики допринос осавремењивању уџбеника у црквеној просвети Епископ нишки др Јован је дао у издањима *Христологија* и *Сошириологија*, и то посебним потпоглављима: *Из ујоредној дојословља* и *Реч Оџаца* Цркве и савремених теолога (западних и источних), који отварају видике ученицима са аспекта мултидисциплинарности.

Аутор наведених уџбеника после сваког поглавља поставља питања и то из Светог Писма Старог и Новог Завета, Литургије, Патрологије и Омилитике, како би читалац сам повезао своја стечена знања из тих предмета, односно, богословских дисциплина, са христологијом и сотириологијом. Питања мотивишу читаоце да даље истражују и да своја знања уобличе у шири богословски контекст, како би били на корист Цркви.

Књига као таква, иако има форму коначног штива, не може да се сагледава индивидуално, већ мора да се узме у обзир кроз целокупну догматику, зато обе књиге – *Христологија* и *Сошириологија* – нису представљене као завршене целине, већ као помоћно средство за боље тумачење и анализу догматских тема уопште. Избегнута замка схоластичког приступа овим двома публикацијама даје на значају, уз помак у мултидисциплинарном сагледавању учења Православне Цркве.

Својим богословским анализама и промишљањима, Епископ Јован (Пурић) надахњује млађе генерације да активно учествују у проучавању богословских појмова, како би унапредили свештеничку службу и мисију коју је Господ Исус Христос дао Апостолима као залог Будућег Царства.

Поред новина у садржини и добро одабраним текстовима Светих Отаца, који су обрадили теме из поглавља о којима је већ било речи, овај приручник доноси и велике новине у техничком смислу. За разлику од световног школства, које користи књиге сличне техничке опреме, технички изглед у случају приручника *Христологија* не одваја садржину текста од опште теме поглавља и не издваја неке детаље и чињенице као врло важне, науштрб целине.

Док је у световном школству важно да се ученик усредсреди на неку чињеницу коју ће памтити као флоскулу, у приручнику о коме говоримо је дата целина,

која је још утврђена мислима Светих Отаца и савремених теолога и заокружена мултидисциплинарним питањима, што доноси нов приступ богословским дисциплинама у савременој црквеној просвети у Српској Православној Цркви.

Ако се ученик од средње богословске школе научи да сагледава богословље као целину и као свевремени дијалог између човека и Бога он ће као свршени богослов, односно, као клирик, успети да на прави начин разуме Свето Писмо, химнографију и уопште Свето Предање и да приступи егзегези на прави начин, како би верницима објаснио догмате Православне Цркве.

Мишљење студената

Од 2008, од када се спроводе и стручно обрађују анонимне анкете, до 2012. године, на скали од 1 до 5, студенти редовно оцењују рад кандидата. Резултати анкете, односно, пресек појединачних мишљења студената, показују да он:

- пружа студентима нова објашњења;
- у великој мери афирмативно саопштава студентима шта су они способни да учине и да реализују од силабуса;
- у великој мери подстиче студенте да се осамостале;
- у великој мери даје задатке у којима је могућа и сарадња студената међу собом, са конкретним упутствима за међусобну сарадњу;
- у великој мери охрабрује студенте да истрају на задатку до коначног циља.

2010 /2011.

Епископ Јован –

Свето Писмо и иконопис 4 ЕСПБ (Иконологија) – 2 часа (2+0)

Педагошки рад 4, 66

Рад са студентима 4, 66

2011/2012.

Епископ Јован –

Свето Писмо и иконопис 4 ЕСПБ (Иконологија) – 2 часа (2+0)

Педагошки рад 3, 50

Рад са студентима 3, 50

2012/2013.

Епископ Јован –

Свето Писмо и иконопис 4 ЕСПБ (Иконологија) – 2 часа (2+0)

Педагошки рад 4, 66

Рад са студентима 4, 66

Оцена ангажовања у развоју наставе и других делатности високошколске установе

Мултимедијалним приступом, кандидат, у оквиру слободног истраживања мултидисциплинарних теоријских сазнања, развија наставне методе, како би студенти на крају курса могли да самостално и креативно ураде семинарски рад, који може да, касније, уђе у завршни рад, како на основним, тако и на мастер студијама.

Запажен је, такође, дар кандидата да код студената развија критичко и креативно мишљење, што се види из резултата наставног процеса.

Професионални развој кандидата представља континуиран процес стицања, проширивања и продубљивања знања и вештина које су релевантне за подизање квалитета наставе, што се запажа, од вођења наставног процеса у Богословији, па све до рада на Академији.

Професионални развој кандидата као професора био је дугорочан процес, који се великим делом одвијао у самој образовној установи у којој он ради, по моделу сарадничког учења, који препознајемо као веома користан.

Стручно усавршавање омогућило је кандидату стицање различитих вештина и компетенција, при чему он увек има потпуну контролу планирања, припреме и реализације активности. На тај начин се обезбеђује квалитетна и успешна сарадња између професора и студената, али и између професора са оба студијска програма.

Оцена резултата у обезбеђивању научно-наставног подмлатка

Педагошким приступом, кандидат успева да заинтересује студенте за теме из иконологије, библистике и литургије (химнографије и појања).

Кандидат је био активни учесник научних скупова и трибина, као и осталих ван-наставних активности на Високој школи Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, које су унапредиле статус ове црквене акредитоване школе и поставиле је на место које данас има у српској духовној култури и у црквеном школству.

Следећи моменат у развоју подмлатка јесте мултидисциплинарност, која код студената развија критичко и креативно мишљење.

Закључно мишљење и предлог Комисије

На основу изнетих чињеница у извештају, Комисија има част да Изборном већу Високе школе Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију

предложи да у звање редовног професора за ужу научну област *Иконологија* изабере Епископа др Јована (Пурића).

Пошто испуњава Законом и Статутом предвиђене услове за избор у звање, кандидат заснива радни однос на одређено време, са непуним радним временом.

Чланови Комисије

проф. др Радомир Поповић,
редовни професор

проф. др Мирко Томасовић,
ванредни професор

проф. др Ненад Милошевић,
редовни професор

**МАСТЕР СТУДИЈЕ –
КАТЕДРА СВЕТОГ ПИСМА НОВОГ ЗАВЕТА
ХИМНОГРАФСКА ЕГЗЕГЕЗА**

Химнографија као метод тумачења Светога Писма

Професор:

Епископ др Јован (Пурић), редовни професор

Химнографска егзегеза је веома специфичан тип библијске егзегезе. У оквиру светоотачке егзегезе постоји овај тип егзегезе, кога је тешко ставити у оквире уобичајене методологије ерминевтике. Новозаветне химне које су догматског типа говоре о специфичној егзегези Откривења у Старом и Новом Завету.

Овај тип егзегезе Светога Писма посведочен је у богослужбеном Предању Цркве. Нас овде интересује сами химнографски материјал, а не литургијски (хеортолошки) приступ историјском развоју химни. Наиме, реч је о химни као методу тумачења Светога Писма.

Химнографска тумачења треба појаснити између алегије и типологије. У том контексту треба приступити аналитичком и синтетичком излагању христолошких тема.

Циљ овог курса на више нивоа је следећи:

Ишчитавање новонаписаног Светога Писма у химнографији.

Даривање помоћи будућим свештеницима и богословима.

Систематско изучавање теологије времена и простора треба да уследи после заједничког компаративног изучавања византијске химнографије у средње-вековној рецепцији. Наш циљ је у ужој области химнографског истраживања, у контексту егзегезе и библијске теологије.

Исход предмета:

Препознавање основних егзегетских начела у контексту иконографије

Методе извођења наставе:

Комбиновани час: предавање са пројекцијама; интерактивно – егзегетско-химнографска вежба

Структура курса:

1. Упоредна ерминевџика; Библијска и химноџрафска ерминевџика; методолоџија изучавања и џумачења Свеџоџа Писма у Цркви; дидлијска археолоџија.
2. Језик Свеџоџа Писма и химноџрафије.
3. Пророшџва и џраслике у химноџрафији; џророшџва: о оваџлоћењу Лоџоса, о Крсном сџрадању, о Васкрсењу, о Вазнесењу; џраслике Хрисиџа и Цркве; смисао џророшџава и џраслика.
4. Псалџир и химноџрафија; химноџрафско џумачење Псалама са анализом.
5. Јеванђеље и химноџрафија; џразници, џарадоле, чуда у химноџрафији.
6. Оџкривење у химноџрафији; симболизам џексџа у химнама; есхаџолошки смисао џексџа химни.
7. Циљ и духовна џорука Свеџоџа Писма у химноџрафији.
8. Сила речи Божије и химноџрафије.
9. Васџиџно-џоучни значај Свеџоџа Писма и химни.
10. Садржај и смисао Свеџоџа Писма и химноџрафије.
11. Свеџо Писмо и химноџрафија у савременом свеџу.
12. Уџицај визија у Оџкровењу Јовановом на химноџрафију.
13. Библијска археолоџија у химноџрафији
14. и 15. Вежде: Псалџир, Јеванђеље и црквена џоезија.

Литература:

Wellesz, Egon, *New Oxford History of Music 1. Ancient and Oriental Music*, Oxford: Oxford University Press, 1960.

Wellesz, Egon, *A History of Byzantine Music and Hymnography*, Clarendon Press, 1961.

Wellesz, Egon; Conomos, Dmitri; Velimirović, Miloš, *Studies in Eastern Chant*. London; New York, Oxford University Press, 1966.

Епископ др Јован (Пурић), *Људско лице Боџа*.

Еп. др Јован (Пурић), *Теолоџија џојања*, Живопис 4, Београд.

Еп. др Јован (Пурић), *Химноџрафска еџеџеза Свеџоџа Писма*, Иконоџрафске студије 3, Београд.

Мирко Ђ. Томасовић, *Говори Госџод. Свеџо Писмо и Свеџо Предање као израз живе саборносџи Цркве*. Београд – Атина 2002.

Xavier Leon – Dufur, *Rječnik biblijske teologije*, prev. М. К., Zagreb, 1969.

Καλοκύρη Κ, Η ζωγραφική της Ὁρθοδοξίας. Ἱστορική, αἰσθητική καὶ δογματική ἐρμηνεία τῆς Βυζαντινῆς ζωγραφικῆς, Θεσσαλονίκη 1972.

Οἰκονόμου Η, «Γλώσσα καὶ εἰκόνα, λεωφόροι ἐπικοινωνίας», *Κοινωνία* 2 (1981), 135–148.

ПРИКАЗИ КЊИГА (ДОДАТАК 2)

МОНОГРАФИЈА ЕПИСКОПА ЈОВАНА ПУРИЋА ФИЛОСОФИЈА ВАСПИТАЊА У ДЕЛУ СВЕТОГ ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ

Еп. Јован (Пурић), *Философија васпитања у делу Св. Јована Златоустог*, Манастир Острог, 2009, 368 стр.

Монографија еп. Јована (Пурића), под насловом *Философија васпитања у делу Светиој Јована Златоустој**, настала је као плод ауторовог вишегодишњег континуираног изучавања богословско-катихетског наслеђа једног од највећих православних теолога свих времена, Светог Јована Златоустог.

У плодотворном дијалогу са мишљу Оца и Учитеља Цркве, кога један од најеминентнијих теолога XX века, Преподобни Јустин Ћелијски, назива „најречитијим у роду људскоме молитвеником Божијим”, „петим Еванђелистом”, „ненадмашним златоустим Благовесником”, који је „крз векове и векове безброј душа људских васкрсао из мртвих својим књигама и својим светим молитвама”, наш плодни и својим делима у светским размерама афирмисани теолог, епископ диоклијски Јован (Пурић) је, приступајући му из перспективе патристичке баштине, али и савремене теологије (превасходно у духу неопатристичке синтезе, изнедрене у окриљу новије руске богословске мисли, на чијим изворима је и стекао своје богословско образовање), остварио трилогију импресивну по свом обухвату и волуминозности, чији је ова књига завршни део.

Претходне две књиге – *Бојословске основе педагогије Светиој Јована Златоустој* (2009) и *Бојослужење и васпитање по Светиом Јовану Златоустом* (2009), већ су у научној и стручној јавности наишле на изванредан пријем, са запажањем да по свом предмету, теоријско-методолошком приступу и ауторском маниру излагања представљају значајну новину у српској и православној теологији уопште и везивну карику између теологије и других контактних и плементарних дисциплина, у првом реду опште педагогије, историје педагошких идеја, философије васпитања и културологије.

Рукопис монографије епископа Јована (Пурића), из перспективе технике и методологије научног рада, у потпуности задовољава све академске стандарде у погледу структурног и композиционог уобличења како основног садржаја, тако и апаратуре оријентације (пописа извора и литературе, подножних напомена, закључних разматрања). Књига је адекватно конципирана и структурисана, а написана је уз поштовање релевантних научно-методолошких начела.

Ауторов однос према обимној и разнородној литератури (примарна броји 114 наслова дела Светог Јована Златоустог у оригиналу, превасходно по издању Мињеве *Patrologia Graeca*, уз консултовање и превода на друге језике, док секундарна обухвата класична патристичка дела Св. Атанасија Великог, Василија Великог, Григорија Богослова, Евагрија Понтијског, Игњатија Антиохијског, Јована Лествичника, Кирила Јерусалимског, Климента Александријског, Максима Исповедника, Николе Кавасиле, као и на десетине монографија и радова истакнутих православних и римокатоличких теолога, теоретичара и историчара педагогије, философа и културолога, објављених у часописима и зборницима) успешан је и динамичан (између осталог, о томе сведочи и велики број подножних напомена, које упућују на закључак о томе да је са примарном и секундарном литературом у раду остварен жив и креативан дијалог – укупно 558).

Методолошки посматрано, монографија представља синтетички спој више савремених научних приступа, што проистиче из интердисциплинарног карактера самог предмета истраживања (сагледавање проблематике философије васпитања на патристичком материјалу).

Методе које су у раду примењиване усмеравају на постављање самог проблема *sub specie Christi* (а самим тим и *sub specie aeternitatis*), потом на систематско и лонгитудинално извођење проблема личности и васпитања у контексту човековог узрастања у Богу и по Богу („методике и методологије оврлињења”), њиховог узајамног одношења и праћења тога проблема у целокупном опусу Св. Јована Златоуста.

У монографији су примењене методе теоријске анализе стваралаштва Светог Јована Златоустог (херменеутичка метода), каузална метода – у изналажењу узрочно-последичних веза и односа између сáмих анализираних појава и елемената Златоустовог педагошког система, као и конструктивна метода, садржана у откривању (реконструисању) извесних општих начела присутних у Златоустовом стваралаштву, релевантном за теорију, историју и философију педагогије.

Дело је формално структурисано тако да обухвата следеће композиционе целине:

- 1) „Живот и дело Св. Јована Златоустог као основа његове философије васпитања”,
- 2) „Педагошке димензије богословља и философије Св. Јована Златоустог”,
- 3) „Васпитни утицај породице у философији васпитања Св. Јована Златоустог”,
- 4) „Закључак”, и
- 5) „Литература”.

У првом поглављу, које читаоца уводи у проблематику шта ће бити предмет даљег разматрања на страницама ове књиге, аутор разматра цивилизацијски

и културолошки контекст у коме су се формирале педагошке идеје Светог Јована Златоуста, посебно инсистирајући на путу којим је ишла античка педагогија, уливајући се у моћну реку аутентичног литургијско-подвижничког опита православне духовности, која се у тој епохи интензивно конституисала и развијала. Аутор наглашава да се у бити његовог методолошког приступа налази стремљење да о Златоустовој црквеној педагогији говори „као о подвигу и хришћанској врлинској философији, и то нарочито о особеној улози коју Божанска благодат има у изградњи човековог бића”.

Философске основе Златоустове теорије васпитања аутор доследно сагледава из перспективе православне теологије, која се, по језгровитом и прецизном запажању савременог грчког теолога Михаила Кардамакиса, поистовећује са Православљем уопште, са целокупним животом (догматима, Литургијом, подвигом) Цркве, са свим оним што обухвата православно духовно Предање и наслеђе. Овде је уместо подсетити се и речи еминентног румунског теолога, Димитрија Станилоае, да „православна теологија јесте теологија Тајне и истовремено теологија духовности”.

Сам карактер богословског познања условиће и одговарајући методолошки приступ аутора проблематици којом се он бави на страницама ове књиге. У том контексту, истаћи ћемо и важност биографског елемента у идентификовању кључних поставки Златоустовог педагошког система, у њиховом тоталитету и сваке поставке понаособ, елемента који своје оправдање налази у чињеници да се на примеру Св. Јована Златоуста, по ауторовом запажању, „потврђује истинитост увида да се аутентичност богословског учења, односно, философије живота, а тиме и философије педагогије, увек најупечатљивије огледа у јединству личности и њеног дела, оствареном у историјском животу те личности”.

Тако, на основу сагледавања порекла, домаћег васпитања, школовања, каснијег монашког подвизавања, епископског служења, богословског стваралаштва, али и страдања Светог Јована Златоустог, аутор недвосмислено показује и низом примера илуструје на који начин су се све ове животне околности одразиле на Златоустову педагошку мисао и праксу (између осталог, истакли бисмо запажање изнето након разматрања Златоустовог порекла и периода дечаштва и младићког сазревања, да су њему „занавек остали својствени како племенити, аристократски сензибилитет и грациозност мисли, тако и наглашена благост и суптилност у педагошком приступу људима – живим ’иконама Божијим”).

У другом делу монографије показује се схватање јединства образовања и васпитања, као предуслов целовитог педагошког процеса у педагогији Св. Јована Златоуста. То јединство у православној педагогији постиже се кроз истинску философију (црквенословенски термин „љубомудрије” јасно разоткрива њену суштинску усмереност), која се схвата као „молитвено размишљање о духовним

и Божанским стварима, слушање и изучавање Речи Божије”, као интелектуална и волитивна усмереност ка добрим делима и ка оврлињењу човеком, што се, како аутор показује, на основу анализе Златоустовог наслеђа (у креативном дијалогу са другим великанима патристичке мисли и релевантним савременим ауторима), остварује преко светотајинског и световрлинског метода, који узводе ка једном, јединственом и недељивом, органском подвигу – Богочовечанском подвигу спасења.

Посебна пажња посвећује се целомудрености – том „чувању у нераскидивом јединству, целовитости и здрављу свих аспеката нашег живота и наше личности, кроз општење и заједничарење са Извором јединства, целовитости и здравља, Богом Живим” – као основи моралног васпитања у педагошком систему Св. Јована Златоустог.

У целокупном двомиленијумском искуству Цркве и учењу Светих Отаца потврђене су основне Златоустове поставке везане за ову свету врлину (стање телесне чедности имплицира и поседовање духовне чедности, поседовање здравоумног односа према целокупној Божијој творевини и посебно према човеку као круни и врхунцу те творевине, и у крајњој линији формирање интегралног човека, способног да досегне крајњи циљ свога постојања – обожење, охристовљење, облачење у Христову апсолутну Лепоту).

Напокон, трећи део овог поглавља посвећен је улози учитеља (у најширем смислу, дакле и „безгласног учитеља” – савести, и родитеља, и домаћих и школских учитеља, и духовних учитеља – искусних монаха „стараца” – „авва”) у реализовању педагошких принципа, при чему се та улога изводи из богочовечанског Учитељства Христа Спаситеља, као истинског Педагога рода људског, како Га карактерише Климент Александријски.

Трећи одељак третира васпитни утицај породице у формирању интегралне и охристовљене личности, и из перспективе места и улоге породице и супружанске љубави у хришћанском образовању, са становишта улоге родитеља у процесу породичног образовања и васпитања, да би се, затим, сагледала комплексна и вишедимензионална проблематика црквеног карактера породичног образовања, односно, јерархијског карактера породичне заједнице, са посебним освртом на педагошки процес унутар породице у философији педагогије Св. Јована Златоустог и извођењем импликација по породичну педагогију у нашем времену.

У целини посматрано, аутор у монографији јасно показује релевантност Златоустовог стваралачког наслеђа за данашњу педагогију, у теоријском и практичном, прескриптивном и дескриптивном аспекту. У књизи је наглашено да оно што нарочито одликује стваралаштво Светог Јована Златоустог јесте, са једне стране, интегрисање и креативно употребљавање тековина античке педагогије, уз њихово надрастање светотајинском и световрлинском, историјском и есхатолош-

ком духовношћу и теологијом Цркве, које представљају онтолошку и динамичку пројаву Царства Божијег (Д. Станилоје), а чије се главно послање састоји управо у „проповедању Царства Божијег у историји, у проповедању Царства не само речима, већ много више живим сведочењем његове истинске силе” (Ј. Мајендорф), а са друге – његова актуелност у конципирању савремених педагошких система, који се заснивају на реактуализацији хришћанских образовно-васпитних постулата.

Монографија епископа диоклијског Јована (Пурића) одликује се несумњивом научном новином и оригиналношћу, будући да представља пионирски покушај сагледавања педагошких потенцијала опуса Св. Јована Златоустог (и поред обиља литературе, у области патрологије овакав приступ до сада није био доследно спроведен ни у једном монографском истраживању).

Из овога проистиче и његова актуелност, како са фундаменталног аспекта (ширење спознајних радијуса теорије, историје и философије педагогије, с једне, и патрологије, с друге стране), тако и са апликативног (могућност примене Златоустових идеја у педагошко–катихетској и пастирској делатности).

Методолошки приступ је адекватан предмету истраживања. Монографија је, у садржајном погледу, иновативна, аналитична, са мноштвом суптилних властитих запажања, насталих у креативном дијалогу, како са стваралаштвом самог славног антиохијског архијереја, тако и са истраживачима његовог дела (све до најсавременијих аутора) и другом релевантном литературом.

Посебно наглашавамо аутентични стил анализирања опредељене материје. Једна од стилских специфичности књиге састоји се у честом навођењу исказа самог Златоуста, чиме се добија утисак да он остварује непосредни, живи и животни дијалог са читаоцем нашег доба, поднебља, језика и културе.

Епископ Јован се, као и његов славни златоусти имењак, не бави убеђивањем, него сведочи; не противуречи, него исповеда; његово дело није одрицање, него потврдни став, пун садржаја за човека и његово спасење. На овој књизи се још једном, по ко зна који пут, потврђује давнашња чињеница да се истинска и доследна православна теологија креће у простору личног живота, интересује се за човека и његов живот, „тражи човека и његово спасење” (М. Кардамакис).

Стога је на плану свог језичког израза ово дело, иако написано са позиција теолошке науке, знатно отвореније, приступачније поимању далеко ширег круга реципијената него што је то случај са монографијама оствареним у другим научним дисциплинама, а тај круг јесте заједница Цркве, у којој Христос, Логос Божији, постаје савременик свим вернима, као што верни постају удови Тела Његовог (Ефес. 3, 5; 5, 30), имајући „приступ [...] у Духу ка Оцу” (Ефес. 2, 18).

У Православљу ништа, па ни теолошка мисао, није индивидуално, не представља став појединца или његово стремљење ка индивидуалном усавршавању,

него сачињава феномен еклисијалне природе, који има битијну пуноту и саборни израз у заједници тела Цркве. Сваки теолог, па и аутор ове монографије, у свом стваралаштву иступа као представник Цркве, изражава њено учење, обраћајући се заједници верних, сваком своме ближњем, и тиме им, како запажа Георгије Флоровски, омогућава, у складу са њиховом одлуком, да буду смирени пред Богом и да примају Откривење Његово, учествовање у саборној истини, откривање саборне мере и критеријума свих ствари, дакле, пружа им могућност да са смиреноумљем и поверењем ходе путем Цркве, да у њој нађу и себе и свој живот.

Нагласићемо да је аутор ове књиге пре свега истраживач, али и проповедник и уметник речи – ово потоње из разлога што теолошка мисао не може а да се не испољава и изражава „у молитви Богу и славословљењу Његове славе и љубави и доброте и лепоте, тј. у непрекидном молитвено-литургијском општењу са Богом, у лично-црквеном опиту заједничарења са Богом у Христу” (еп. Атанасије Јевтић).

Уверена сам да ће појава ове књиге, намењене не само стручној богословској, педагошкој и философској јавности, него и ширем кругу читалаца – свима који стреме ка дубљем упознавању православне духовности као историјске и есхатолошке заједнице и јединства живота верних са животом Свете Тројице, заједнице остварене у Цркви, као богочовечанском Телу Христовом, бити вишеструко подстицајна – како за даљи развој научне мисли, тако и за поновно откривање, у нашој културној јавности, неисцрпних ризница светоотачке мисли, Предања Цркве и богатства свеукупне православне духовности.

У Београду,

5. новембра 2009. године

на празник Св. ай. Јакова, браћа Господње,

првој епископској јерусалимској

др Ксенија Кончаревић

Напомена:

1 Објављено у: Епископ Јован Пурић, *Философија васиљиања у делу Св. Јована Златоустог*, Манастир Острог, 2009, стр. 5–16.

ОСНОВЕ ПЕДАГОГИЈЕ Св. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ Епископа Јована (Пурића)

Епископ Јован (Пурић), *Богословске основе педагогије Св. Јована Златоустог*, ПБФ „Свети Василије Острошки”, Универзитет у Источном Сарајеву Фоча и Манастир Острог, 2009, 200 стр, ISBN 978-86-86973-00-8

Шеснаест векова, признаћемо, није мали временски период. Баш толико траје живо ослањање на Светог Јована Златоуста, хришћана свих хришћанских генерација, оних који су се учили богословској мудрости, и оних који су тражили доброту и лепоту света кроз Златоустове јединствене омилије, и оних који су научно, са било ког аспекта, приступали теологији.

Оци Цркве, попут Св. Максима Исповедника, Св. Јована Дамаскина и других, често су користили Златоустове списе, у мањим или већим фрагментима. Највећи труд у сабирању Златоустових дела представља Migne–ово издање, које обухвата осамнаест томова Златоустових списа (где је уз грчки, оригинални текст, штампан и латински превод), и које је, потом, доживело још две редакције.

С обзиром на то да су бенедиктинци били ти који су сабрали Златоустова дела и да су она тако ушла у поље сачуване отачке мисли, тешко је до краја утврдити целокупну њихову аутентичност. Данас се сматра да је најкомплетнији списак свих Златоустових дела дао М. Geerard Clavis, у *Patrum Graecorum*, vol. II (Brepols–Turnhout, 1974; 4305–5197), где се налазе и неки словенски рукописи превода Златоустових дела. Ипак, ни сва расположива грађа коју данас имамо пред собом није дефинитивна, јер је знатан број рукописа пропао. Са друге стране, баш у наше дане излазе дела која су до данас негде била запретана и она се, на критички и одговоран начин, придодају претходно познатим делима Светог Јована Златоуста.

Оно што радује више од ових података јесте чињеница да је Свети Јован Златоуст – по јединствености, непоновљивости и колосалности своје богословске мисли – вечита инспирација, полазиште и мера сваког новог удубљивања у богословствовање.

То важи и за студију *Богословске основе педагогије Св. Јована Златоуста*, вредног и темељног богослова Јована (Пурића), Епископа диоклијског и чувара кивота Св. Василија Острошког.

Сав богословски опус Св. Јована Златоуста, као учитеља Цркве, уоквирен је темом хришћанске педагогије и аутор ове студије је ту тему потпуно препознао. Јер управо се у тој широкој перспективи педагошко-универзалне кохерентности хришћанског учења Златоустовог огледа актуелност његове богословске мисли

за време у коме је живео и сличност са његовим савременицима и следбеницима. Са друге стране, могло би се рећи да Златоуст стоји високо изнад свога времена и потпуно усамљен, издвојен силином своје појаве и своје изречене мисли.

Епископ Јован (Пурић) пише као онај коме је добро позната оцена о. Георгија Флоровског, да је Златоуст – орао који је највише узлетео међу васељенским Оцима и учитељима Цркве; богослов који је, на изненађујуће свеобухватан начин, изложио суштину вере; беседник, философ, педагог, тумач и носилац апостолске ревности за чистоту вере, чија се реч одликовала ретко богатим и величанственим стилем. Зато, упуштање у изучавање Златоустовог дела захтева мудрост и храброст суочења са изазовом и величином таквог задатка.

Са правом се наглашава да Златоустова педагогија почиње и завршава се у подвигу сазнања Бога као савршеног Педагога. По Златоусту, Бог је Створитељ, али и Педагог човеков, Који је по Својој природи недокучив и по Својој Божанској суштини неприступачан за нас. Ако је Божија сила непојмљива, колико је тек непојмљива Његова суштина? Златоусти, стога, поучава да се Бог јавља људима само по снисхођењу (Р. Г. 59, 34) и да нам се открива Својим енергијама, тј. благодаћу Духа Светога, као савршени Стваралац, Господар, Путовођа и Учитељ, а тиме и као вечни Васпитач и Родитељ, Који нас приводи сазнању добра и спасењу.

Тако се Божанска педагогија поистовећује са љубављу Бога Саздатеља према Његовој творевини. Божанско стварање није било резултат нужности, нити предодређености, него чин слободне љубави. Златоусти Бога назива „самодовољним”, али не и затворено самодовољним: Бог је отворен за творевину на коју излива Своју Божанску љубав и премудрост. Тако се првобитна теоцентричност преноси на космолошки и теантрополошки план, у виду Божанске икономије, усмерене према човеку и његовом спасењу. Божанским човекољубивим деловањем прожето је и целокупно еклисиолошко промишљање Божије о човеку и свету.

Тако човек, по благодати, постаје цар и свештеник свега створенога, будући да је саздан зато да би постао наследник вечних добара Божијих. Како није било начина да пали и огреховљени човек то оствари својим снагама, Бог је поново снисходио људском роду, подаривши, у Оваплоћењу, људима Своје видљиво и телесно присуство и испунивши, на тај начин, вековно ишчекивање рода људског, а све да би човека спасио и поучио путу спасења. Златоусти поучава да Оваплоћење представља саображавање Божанског Откровења човековој слабости.

Бог Логос долази да спаси човека и да га поучи, поштујући човекову слободу и имајући у виду човекову слабост. Богочовек Христос је Посредник и Возглавитељ Божанског Откровења. Христос је нови Законодавац; Он је Прволик за подражавање у љубави, смирености и послушности; Он је Учитељ врлина

и образац кротости. Богочовек је, на тај начин, Алфа и Омега нашег хришћанског васпитања и образовања, наше црквене педагогије, која је усмерена ка целосном спасењу човековом, као остварењу коначног смисла људског живота.

Духовни човек који је настањен на земљи је, у ствари, грађанин Небеса и васпитава се тако да постане подобан за небески живот, којим живе Анђели. Циљ црквеног васпитања, тј. хришћанске педагогије јесте промена начина живота.

Методе и садржај васпитања кроз Цркву Златоусти сагледава у перспективи овога и будућега века. Он, чак, и патњу и страдање човеково види као метод Божанског васпитања човека, укорењујући своју богословску мисао у многобројним примерима из Светог Писма. Он дефинише монаштво као успостављање и живљење анђелског и рајског живота, што је потпуно у складу са његовим сопственим монашким искуством, као и са искуством златног периода монаштва IV века. За Златоуста, такође, и брачни живот, у својој целомудрености и светости, подразумева хођење путем ка спасењу. То је посебно очигледно у његовој непрестаној бризи и опомињању родитеља да правилно васпитавају своју децу. Тако је и настало Златоустово чувено дело „О васпитању деце”, које је временом постало буквар правилног хришћанског васпитавања нових црквених поколења.

*иpошјереј-сѣаврофор
др Драјомир Сандо*

Напомена:

1 Објављено у: Епископ Јован Пурић, *Богословске основе педагогије Св. Јована Златоустог*, Богословски факултет Св. Василије Острошки у Фочи, 2009, стр. 5–8.

ЕПИСКОП ЈОВАН (ПУРИЋ) – ЉУДСКО ЛИЦЕ БОГА

Епископ Јован (Пурић), *Људско лице Бога*, Службени гласник, Београд, 2010, 266 стр, ISBN 978-86-519-0597-4

Рукопис студије *Људско лице Бога*, преосвећеног владике Јована диоклијског, састоји се од 265 страница. Грађа ове студије распоређена је по следећим деловима.

Најпре је ауторов пролог, којим читаоцу представља свој рад и његов значај у области иконологије, која у Православној Цркви данас није више нова наука и у зачетку. Посебност ове студије, каже аутор, биће у томе што ће поупнити велику празнину у области богословља иконе, које се, по учењу Светих Отаца Цркве, темељи на истини Христовог Оваплоћења. Посебно ће бити размотрен литургијско-дидактички и васпитни значај иконе.

Увод указује на чињеницу да нас икона на свој начин приводи спасењу, кроз гледање које освећује најпре наш вид телесни и духовни, а затим, кроз Свете Тајне, и целог човека.

У првом делу „Извори теологије иконе и начин њеног поимања са православне тачке гледишта”, у сагледавању тога шта икона јесте аутор полази од основних претпоставки, тумачећи најпре сâм смисао и значење грчког појма *εἰκών*, у смислу лик, слика, слика постојеће стварности, узор, указивање на прототип-првообраз који она открива. Никако га не треба поистовећивати са оригиналом, прволиком.

Посебно се наш аутор задржава на библијско-откровењском изразу „по лику и подобију” (по слици и прилици / кат’ икона, кат’ омиосис), показујући да је оваплоћени Логос (Слово) у Новом Завету Икона Бога невидљивог и „одсјај славе Његове” (апостол Павле).

После оваквих фундаменталних указивања, аутор нас даље уводи, постепено, неприметно, са лакоћом и једноставношћу доброг не само познаваоца, у нове просторе сагледавања иконе. У ствари, одговара на вечито постављено питање и изазов, не само историјских – бивших иконобораца, има их и данас, чак у извесним савременим хришћанским деноминацијама, да ли је икона уопште могућа као таква?

Тим питањима се бави други део, „Могућност иконичног изображавања Исуса Христа, Пресвете Богородице, анђела и светитеља”. Овај део је богословски дубоко осмишљен и обогаћен теолошким смислом, који су му дали Оци осмог и деветог века, на које се аутор компетентно и изворно позива (Св. Герман патријарх цариградски, Преподобни Јован из Дамаска, Преподобни Теодор из цариградског манастира Студион и други).

Господ Христос није сликан пре оваплоћења. Икона Христова негира пре свега манихејце и докете, старе јеретике, чије идеје су, нажалост, васкрсле код иконобораца, који су поистовећивали икону – свету слику са прволиком, првообразом, који је неисказив речима, неописив, али ненасликљив. Древно предање о нерукотвореном Образу (забележено код црквеног историчара епископа Јевсевија Кесаријског) или повест о икони Дјеве Марије-Богородице, од евангелисте Луке, воде нас у апостолско доба Цркве, које зна за икону и живи с иконом. Иконе Светих, који су свети по једином Светом, Господу Христу; Свети као „пријатељи Божји”, „као војска Христова”, уподобљени Ономе од Кога очекују спасење, такође су од старине у Цркви. На питање, то је занимљиво, да ли сликати васкрслог Господа (Ориген је одговорио – не), одговор је да, јер је васкрсли Христос био видљив, јављао се и, чак, јео мед у саћу и печену рибу (опет посрамљивање манихејаца и докета, и историјских и савремених!)

Трећи део, „Тријадолошки аспекти дијалога иконобораца и иконопоштовалаца”, краћи је догматски део, који расветљава главне догматске тачке спорења са иконоборцима. Иконоборци су говорили да је немогуће насликати обе Христове природе – божанску и човечанску, на шта су православни рекли да ми у ствари сликамо Ипостас Христову, Личност, јер је, заиста, природа Божија неизобразива.

Аутор још једном развјава заблуде противника икона, који су поистовећивали слику са оним што она представља, обична фотографија се не може буквално поистоветити са оним кога или шта она представља. У овом поглављу, такође, имамо значајно ауторово светоотачко размишљање на тему односа икона-оригинал, узор и питање именовања иконе, шта је то име и носилац имена, затим исписивање имена на иконама.

Четврти део, „Тајна чудотворне моћи *свѣтих икона*”, по обиму је краћи и бави се феноменом чудотворних икона, којих је било кроз читаву историју Цркве, а има их и данас.

Пети део носи наслов „Теологија *свѣтих икона* и иконопоштовања”. Богословље светих икона има христолошки карактер и неутуђиви је део вере и живота и спасавања по тој вери. Овде наш аутор има одличан и доследан увид у изворне светоотачке догматске текстове, којима све време поткрепљује изнете ставове. Наводи у изворном облику, чак, и нека места која нису у честој употреби у сродној теолошкој литератури (Св. Герман и Никифор патријарси цариградски, папа Григорије Други, папа Адријан, Св. Јован из Дамаска, Св. Теодор Студит и други). Сви они од самог почетка строго разликују поштовање које указујемо само Богу – другачије је поштовање (не обожавање) Светитеља од поштовања самих икона или изображених ликова. Аутор с правом резимира ово питање, констатујући да иконе поштујемо по идентичности ипостаси, а не по идентичности саме природе.

Шести део, „Антрополошки карактер *свѣтѣих икона*”, уводи нас у један други аспект богословља иконе, њен антрополошки сегмент. Црква је у доба иконоборства противнике икона означила као христорборце, с правом, разуме се, јер чувајући икону чувамо учење и веру у оваплоћење и наше целовито спасење.

Икона нас, с друге стране, узводи, приводи преко видљивог ка горњем, вишњем умозренију невидљивог. У томе је, аутор истиче, анагошка улога иконе. Наш вид, наше телесно око, као уосталом и наше ухо, слух и наша звучно изговорена и упућена реч приводе нас комплементарно у заједницу са свима Светима. Овим се, међутим, више и конкретније бави следећи, седми, део, „*Свѣтѣ иконе* као жива спона човека и Бога”, који има неколико мањих подналова, који разматрају неколико важних аспеката иконе.

Једно од питања јесте изражајност иконе, шта нам она говори, који је то језик иконе и како икону треба да „читамо”? У дугом предању Цркве искристалисао се јасан и недвосмислен канон (правило) или образац како се иконе сликају, односно, како треба сликати одређене иконе појединих празника, светитеља, библијских догађаја. На то већ указују рани Оци бранитељи свештене уметности. Шта, заправо, слика иконописац? Одговор је: слика унутрашње стање и расположење светог, слика, колико је могуће, душу и хришћанским начином живота преображени лик светог.

Није наш аутор заобишао и важно питање, не само за нас данас и овде, личност иконописца, ко јесте иконописац, јер живимо у свету и антииконе и антииконписца. Све то, некако, по Јеванђељу, расте заједно, а „жетеоци” ће на крају одвојити икону од онога што није икона и иконописца од онога који није иконописац. Увек је актуелна Ерминија Дионисија из Фурне, чији грчки изворник имамо у српском преводу. Као закључак, неизбежно се намеће: имамо онакве иконе и онакве иконописце каква нам је вера, јер су иконе израз наше вере.

Свет иконе је неодвојив од света свеукупне хришћанске културе и цивилизације, односно, од онога што зовемо хришћанска уметност у ширем смислу речи. Тај аспект иконе више је доступан овом свету, свету чак и лаичке, несакралне културе, којом живи овај свет. Не треба бити велики познавалац да бисмо приметили или разликовали западну, римокатоличку уметност, донекле и протестантску, затим лаичку – световну, која је понекад, у мањој или већој мери, надахнута хришћанством и његовим поимањем духовне лепоте која спасава свет.

Драгоцену студија *Људско лице Бога* приведена је крају опширним Завршним разматрањима. У ствари, овај последњи део је „сума теологије”, збирно богословље иконе, кондензовано срочено, као резултат вишегодишњег истраживања епископа Јована.

Овде он живо кореспондира са највећим именима на пољу истраживања богословља иконе (и старијим и најновијим – Павле Флоренски, епископ Данило

Крстић, прота Георгије Флоровски, В. Болотов, Леонид Успенски, Георгије Острогорски, Д. Целенгиди, Хр. Јанарас, К. Скутерис). Ту су и аутори који су се бавили и темама које нису директно везане за икону, да не помињемо изворно консултовање светоотачких текстова, које одаје врсног познаваоца свих појединости које су на било који начин везане за икону.

Академски срочена студија или истраживање завршава се краћим резимеом на енглеском.

На крају је преглед библиографије, који је веома разуђен. Најпре, аутор доноси коришћена издања превода Светог Писма, потом доноси скраћенице коришћене у раду – то су углавном у свету најпознатији часописи, зборници радова, класична издања дела светих Отаца или црквених сабора. Ту је и драгоцен речник термина иконологије. Извори и литература (по избору) у овој студији су свет за себе и представљају богату смотру свега што се у новије време у свету теологије иконе појавило о икони.

Гломазни свет библиографије аутор је, ради лакшег прегледа и овладавања, поделио на дела штампана латиничним писмом и броји 132 јединице на западним језицима (енглески, немачки и француски), затим литературе на грчком језику, која представља научне радове грчког говорног подручја и издања изворних текстова на том језику (укупно 133 библиографске јединице).

На крају се библиографија завршава српским водичем кроз дела светих Отаца и представља праву смотру и српског богословља о икони и аутора богословља иконе, што је веома драгоцено, а броји 125 јединица, и све скупа износи око четири стотине одабраних библиографских јединица на тему свете иконе.

Сумирајући овај кратак преглед и осврт на дело епископа Јована, *Људско лице Боја*, можемо рећи да је реч о драгоценој студији, коју до сада нисмо имали на српском језику. Она се тематски, садржајно и по донесеним закључцима и резултатима издваја у свету савремене литературе и студија о иконама. Заслужује сву, пажњу не само теолога, већ истраживача уопште (историчара Цркве, догматичара, катихета, педагога, литургичара, етичара, византолога).

*Пројојереј-сѣаврофор
ѿроф. др Радомир Појовић*

Напомена:

* Објављено у: Еп. Јован Пурић, *Људско лице Боја*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 253–258.

ЕПИСКОП ЈОВАН (ПУРИЋ) – ЉУДСКО ЛИЦЕ БОГА

Епископ Јован (Пурић), Људско лице Бога, Службени гласник, Београд, 2010, 266 стр, ISBN 978-86-519-0597-4

Књига *Људско лице Бога*, епископа диоклијског, др Јована Пурића, написана је у седам поглавља, следећи освештани концепт древне библијске нумеричке симболике.

У првом поглављу владика Јован излаже изворе теологије иконе и начин њеног поимања, са православне тачке гледишта, посебно обративши пажњу на библијске аспекте теологије иконе – како старозаветне тако и новозаветне.

У другом, аутор се сучељава са увек актуелним богословским и уметничким проблемом могућности иконичног изображавања, на првом месту, иконе Господа Исуса Христа, а потом и Пресвете Богородице, Анђела и Светитеља. То успешно чини, образлажући православно хришћанско поимање друге заповести Божије, али и појма *иконе* у патристичкој писмености уопште. Од посебног значаја су његова размишљања о могућностима иконичног изображавања лика Исуса Христа пре и после Господњег Васкрсења. Инсистирање на значају Христовог Оваплоћења, као *кључу дојословља*, тако карактеристично за наше богословске оце и учитеље, нашло је на овај начин своје важно место и у делу нашега писца.

Трећим поглављем епископ Јован дубље залази у богословску димензију у њеном иконском смислу, дакле, *ѿријадолошку* димензију дијалога иконоборца и иконопоштовалаца, пишући о иконичном изображавању Исуса Христа и светих Божијих угодника. Поред тога, он нам овде скреће пажњу на врсте *икона* и различите димензије појма *иконе* – природне и рукотворене, однос слике и оригинала као и, тако важно, *именовање*, односно, писање имена на светим иконама. Ово посебно важно поглавље показује, на основу теологије Светих Отаца Јована Дамаскина и Теодора Студита, везу између писања имена изображеног лика на светој икони и њеног освећења, односно, истинску релациону и динамичку, а не индивидуализовану, магијску и статичку концепцију светости и освећења, као партиципирања у Једном Светом, у односу на Кога и имамо имена.

Четврто поглавље нас уводи у свет Божијих интервенција и прослављања Његових угодника, изображених на светим иконама. Владика Јован то показује пишући о чудима уопште и њиховом односу према светим иконама и чудотворним моћима икона посебно.

Пети део је посвећен продубљивању богословске интерпретације светих икона и класичној иконофилској апологији иконопоштовања.

У шестом делу писац, након теолошке, уводи антрополошку димензију у тумачење светих икона. Анализира њихов антрополошки и педагошки карактер, дидактички и анагошко-сотириолошки значај.

Седми, завршни, део говори о иконама као „живим спонама” човека и Бога, о језику икона, али и о увек битном питању односа канона и уметничких слобода у хришћанском иконопису. Ово се поглавље завршава неизбежном темом лика самог иконописца, али и једном широм визијом вредности, будућности и светости хришћанске културе.

За нашег аутора је црквена уметност уопште, а икона посебно, један од језика којим црква благовести своје богословље, својеврсни *језик теологије*. Овакво разумевање црквене уметности утемељено је у вековном црквеном, библијском и предањском искуству. Сетимо се само једног од најстаријих примера – *Беседе Јевсевија Кесаријског на освећењу катедрале у Тиру у Финији*:

Када смо слушали оно што је *читано* из Светог Писма научили смо како су чудесна знамења Божија и како су добротворна била за људе она чуда која учини Господ. Говорено нам је да славимо Бога кроз песме и у стању смо да запевамо и ово: „Боже ушима нашим *слушасмо*, и оци наши јавише нам дело које си учинио у дане њихове у дане старе” (Пс 43, 1). Сада, када с висине мишица и небеска десница преблагога Цара нашег, Бога, даде нам да *не само речима* него и *својим очима* *гледамо* правду и истину од свега онога што је дошло до нас од памтивека, сада нам је добро запевати и другу победничку песму: „Као што *чусмо* тако и *видесмо* у граду Господа над војскама, у граду Бога нашега; Бог га је утемељио до века” (Пс. 47, 9) (Јевсевије Памфил, *Историја Цркве*, X, 4).

Као што се вербални богословски искази могу књижевно-језички вредновати и оцењивати, на исти *феноменолошки начин* можемо оцењивати *уметничко дојословље*. Овакве, легитимне и потребне, анализе и оцене, ипак, не исцрпљују стварни смисао и значење, поруку оних који су их изговарали и записивали, планирали и наручивали, пројектовали, градили, сликали – *скривене намере њоручиоца*, како их је својевремено назвао Војислав Ђурић. До те основне поруке, основног значења, дубоког унутрашњег смисла ових феномена, долази се, на првом месту, богословском анализом, што се јасно види и из ове књиге.

Савремена богословска наука на питање црквене уметности гледа другачије него што је то био случај у неким претходним временима. Оно што се раније издвајало у засебне сфере научног интересовања, дисциплине и гране, данас се сагледава на један интегрални начин.

Као саставни и органски делови тог сагледавања третирају се и света литургија, као примарно дело Цркве, али и основни елементи литургијског окружења, *литургијски њросћор* (храмови и све што се налази у њима, на првом месту, свете иконе) и *литургијско време*. На овакав начин богословље се данас

ослобађа анахроног разумевања литургије као својеврсног *разоваилоћеної* феномена. Литургија и сав светотајински и молитвени живот Цркве не састоје се само из текстова свештенодејстава и обреда, као и начина на који се они врше. Литургија је феномен који се оваплоћује у једној култури, узима одређено тело културе, од ње преузима средства којима ће се изражавати и утиче на њу.

Међу тим средствима истакнуто место заузима ликовна уметност. Суштинско јединство обреда и окружења у коме се он врши, као и теологије наведених појава и њихових односа, у савременом богословљу има аксиоматски карактер и то ова књига успешно потврђује. Како то сâм писац каже:

„Учење о *свѣтѣим* иконама, као и постојање и употреба истих у богослужењу Православне Цркве ... темељи се на Светом Писму и свештеном предању, и непосредно проистиче из догматског учења Православне Цркве о спасењу човека и васцеле Божије творевине. Значи, *свѣтѣа* икона је неодвојива од Православне Цркве, Светог Предања ... и као таква је од посебног значаја за хришћанску културу”.

У књигу *Људско лице Боја* уткано је скоро 400 библиографских јединица, како класичних отачких текстова, тако и, у правом смислу речи, савремене, а не, како то код нас уме да буде, 50 или 100 година (за)старе(ле) литературе. Сама књига је писана уз строго поштовање методологије научног рада и доследно спроведеним научним апаратом.

Познато је да се др Јован Пурић богословљем иконе бави дуго, скоро две деценије. То квалитетно сазревање његове теологије очигледно је у овом обимном раду. Поставивши икону у њене органске христорошке, самим тим и теолошке и антрополошке, потом еклисиолошке и литургијске оквире, владика нам је показао на који начин икону можемо правилно искуствовати, мислити, доживљавати и богословствовати. Због тога, с правом, очекујемо да плодно перо острешког игумана настави да дела на тако жедном пољу српског богословља.

*Пројшојереј-сѣаврофор
др Владимир Вукашиновић*

Напомена:

* Објављено у: Еп. Јован Пурић, *Људско лице Боја*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 259–262.

ЕПИСКОП ЈОВАН (ПУРИЋ) – ЉУДСКО ЛИЦЕ БОГА

Епископ Јован (Пурић), Људско лице Бога, Службени гласник, Београд, 2010, 266 стр, ISBN 978-86-519-0597-4

Богословље икона било је у средишту интересовања многих теолога, али има врло мало систематских дела из ове области. Владика Јован овом студијом показује личну истрајност у проучавању дате теме, јер се њоме почео бавити још у студентским данима. Стечени резултати се сада дају на увид широј научној и читалачкој јавности, а пре свега студентима Академије за конзервацију, где епископ предаје *иконолоџију*.

Поред библијског аспекта иконологије, који је незаобилазан у научном раду ове врсте, светоотачка заснованост изнесених ставова доприноси бољем разумевању свих хагиографских недоумица. На тај начин се показује узајамна повезаност места Светог Писма, пре свега, праобразни смисао стварања човека по *икони Божијој* (Пост. 1, 26), педагошки значај Божијих јављања у Старом Завету, као и догматски значај заповести о богопоштовању и забрани идолатрије. Стожер целе студије – Исус Христос, предвечна *Икона Боја Невидљивој* (Кол. 1, 15), био је не само „у облаку и мору”, него је примио људски лик и постао видљив људским очима. О том искуству живота са Оним Кога *видјесмо и руке наше ојшаше, о Лојосу живојиа* (1. Јн. 1. 1) говори се превасходно речима Светих Отаца, који Христа, Пресвету Богородицу и све свете доживљавају из иконичне перспективе богослужбеног искуства.

Икона, као сведок Православља, јесте у првом реду израз односа верних према тајни оваплоћења Христовог, а њена делотворност је последица вере у тајну обожења. Она је дејствена не због тога што је рукотворена, него зато што је испуњена нествореним Божијим енергијама. Поље деловања икона се не ограничава само на једну Свету Тајну – Евхаристију (Причешће), како су мислили иконоборци, следујући логику једносустности иконе и Архетипа.

За православне, иконична онтологија значила је искуство новог живота, јер је указивала не само на разлику између образа и Прволика, него и на иконично присуство Архетипа у икони. Она исказује стање које се дефинише као „сада, али још увек не”, а које указује на историјско-есхатолошку реалност живота верних. Ту перспективу црквеног искуства наглашава Св. Максим, говорећи да је истина нашег постојања будући век, да је садашње стање икона будућег постојања, а да је Стари завет сенка.

Људско лице Боја, студија надахнута овом есхатолошком перспективом и литургијским доживљајем заједнице са Богом и Његовим Светима, јесте, у извесном смислу, рекапитулација целокупног црквеног учења о тајни спасења и обожења. Заблуда иконобораца да изображавање лика подразумева везивање

за природу, а не за ипостас, била је основна препрека не само за освећење очију, ума и мистичко богопознање, како стоји у Синодику Недеље Православља, него и за елементарни однос са Богом. Без поштовања и поклоњења (не и обожавања) лику (живом и представљеном на иконама) не може се успоставити дијалог и однос са Прволиком. Исповедање Христа је, сходно учењу које нам излаже владика Јован, једино могуће кроз несливено и нераздељиво поклоњење Богочовеку, једном и истом, нераздвојном и непроменљивом у све векове.

Од посебне важности је наглашавање места и улоге икона у животу верних, које подразумева јасно разликовање аутентичних икона од оних које то нису, као и значај литургијске атмосфере за доживљај светих икона у искуству верника. Реч је о једном истом доживљају светих икона, у коме су неодељиви ликови од њихових имена, која их освећују, будући да је, према учењу Св. Јована Дамаскина, икона име и подобје онога ко је на њој насликан. Благодат Светог духа чини рукотворене иконе чудотворним, што је у сагласју и са тајном Божијег Домостроја спасења и са вером, тако да постоји не само преношење славе са иконе на Прволик, него и повратно дејство, од Архетипа на лик изобразен на рукотвореној икони.

Сва разматрања иконологије са догматско-историјског аспекта у овој јединственој студији имају за циљ да укажу не само на антрополошки карактер икона, већ и на њихов педагошко-дидактички значај и, у крајњој линији, на сотириолошки аспект иконопоштовања, што подразумева да се човек *саобрази* лику *Сина Божијеј* (Римљ. 8, 29) и постане *заједничар Божанске природе* (2. Петр. 1, 4), односно, учесник живота Свете Тројице. Иконе се тако показују као жива спона између човека и Бога, како би се, сходно учењу Св. Атанасија Великог, пресаздао пали човек, створен по лику Божијем.

У завршним разматрањима владика Јован указује на то да је за живописање икона најважније успоставити склад између канона и уметничке слободе. Света икона не би требало да буде искључиво продукт људског умећа, него израз личног односа и синергије живописца са Духом Светим.

Књига која је пред нама са различитих аспеката осветљава тематику иконопоштовања и представља значајан допринос систематском излагању теологије иконе, обогаћујући свеукупну богословску грађу о овој, за православну мисао, врло значајној области.

Београд,
на Видовдан 2010.

проф. др Здравко Пено
проф. дошатайике са уйоредним дошословљем,
Универзитет у Источном Сарајеву

Напомена:

* Објављено у: Еп. Јован Пурић, *Људско лице Бога*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 259–263.

ИМЕНА И НАТПИСИ НА ИКОНАМА приређивача Епископа др Јована (Пурића)

Имена и натписи на иконама – приручник за иконописце, приредио еп. Јован (Пурић), Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, 2010, 284 стр, ISBN 978-86-86805-32-4

За традицију црквене уметности од пресудног значаја јесу натписи који рефлектују суштинско знаменовање иконе. Име иконе представља извесну потврду њеног реалитета у складу са библијским или предањским узором. Стога се у дугој историји црквеног сликарства увек водило рачуна о томе како се исписује натпис на икони, било у лексичком или естетском смислу. На иконама се, у неку руку, налази супстрат за изучавање историје писма и језика.

Савремена уметност Цркве на ширим просторима практикује говорне језике православних народа. Понеке речи (које се не преводе) или читави корпуси носе натписе на историјским језицима, чиме се остварује извесно културолошко памћење.

Приручник *Имена и натписи на иконама – приручник за иконописце*, приређивача Епископа Јована (Пурића), садржи до сада најпотпунији попис текстова који се исписују на покретним или зидним иконама, било да је реч о њиховим називима или текстовима пророка или апостола, који рефлектују управни говор. Временски најближи нама, црквено-словенски језик на овај начин актуелизује се, било да се из овог приручника користе обрасци, било да служе као извор за проучавање ове области.

Уколико се упореде сви натписи са свитака једног од пророка са великом поузданошћу се може просуђивати о карактеру самог пророштва. Уколико се, са друге стране, упореде текстови групе пророка у односу на централну представу – Христа Пантократора могуће је разумевање карактера и унутрашњег смисла Његове представе међу пророцима.

Реч Еванђеља, било да је уочљива на приказу кодекса са отвореним листовима или на ротолусима еванђелиста док је исписују, открива смисаону повезаност библијских текстова и слике, као и појединачних представа у коначном контексту.

Текстови химни и тропара, са друге стране, кроз слику подсећају на црквено песништво и богослужбене основе црквене уметности. Тиме се потврђује и традиционална мултидисциплинарност црквено-уметничке традиције.

Приручник је штампан на 213 страна правога текста и са два прилога, који садрже пророштва, делове Еванђеља и називе који се односе на Христа у библијском контексту.

Каталог иконских натписа, који је пред читаоцима и корисницима приручника, представља и изванредан апел за очување језика, који је све ређи, чак и у богослужбеној употреби. Стога, такве подухвате треба подржати, у циљу настајања нових и још комплетнијих (можда, компаративних у односу на савремени језик), како би се не само очувао један историјски, већ и чистота и прецизност говорног језика.

Горан Јанићијевић

Напомена:

* Објављено у: Горан Јанићијевић, *Напописи на иконама и фрескама*, Живопис 7, Београд, 2013, стр. 413–414.

ТАЈНА О ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ
Епископа др Јована (Пурића)

**Епископ др Јован (Пурић), *Тајна о Пресветој Богородици*, Света Гора
Атонска, Манастир Хиландар, Београд, 2011, 173 стр, ISBN: 978-86-
84747-81-7**

Лепо је речено да је Црквено песништво у ствари догматика поетски изражена. Све оно што је у књигама Догматике теоријски речено надахнути (зашто не рећи и богонадахнути) Црквени песници су поетски исказали. Такав начин изражавања се боље упија у душе верника. Штета је што се у црквеном појању још пева на црквенословенском језику, који верницима није сасвим разумљив. Срећом, полако се у богослужењима прелази на српски језик, а вешти појци лепо „кроје” на српском језику, на пример, дивне, утешне стихире на Опелу.

Текст који је пред нама дело је одличног познаваоца црквеног појања. Сваку мисао коју жели да обради аутор поткрепљује цитатом из црквене поезије. То је поступак који су имали писци српских средњовековних Житија Српских Светитеља и владара. Ти писци су описивали живот неког Светитеља и сваки детаљ су пропраћали текстом из Светог Писма, што значи да су Свето Писмо знали готово напамет. Тако су и у овом тексту догматска објашњења о Богородици поткрепљена мислима из Црквене поезије, и то, понекад, оним који се врло ретко употребљавају или које су нам промакле, јер нисмо на њих обратили пажњу.

Ова књига је у ствари један оригиналан канон Богородици, сабран из врло широког опуса Црквене поезије. Међутим, не само да су скупљене мисли о Богородици, него су и врло јасно објашњене.

Сваки аутор текста се сроди са оним што пише. Из овог текста избија и молитвеност писца, јер је немогуће писати дивне мисли о Богородици а остати емотивно дистанциран од текста. То осећање које је имао писац овог текста осетио је и писац ових редова, а вероватно ће осетити и сваки читалац.

Као што је у овом тексту показано широко познавање Црквене поезије, тако је и са мислима Светих Отаца, што представља посебну драгоценост за читаоца. Само стручњаци, врхунски патролози, могу да познају огромно дело Светих Отаца. Овако, читалац налази биране изворе који објашњавају Личност Богородице или неки цитат из Црквене поезије. Зато се надамо да ће ова

књига Епископа др Јована (Пурића) бити стална књига на столу многих теолога и прави молитвеник за вернике.

*Протојереј-схаврофор
др Драјан Милин*

Напомена:

* Предговор књизи Епископа др Јована (Пурића) *Тајна о Пресвештој Божијој Родници*, Света Гора Атонска, Манастир Хиландар, Београд, 2011.

ТАЈНА О ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ Епископа др Јована (Пурића)

Епископ др Јован (Пурић), *Тајна о Пресветој Богородици*, Света Гора Атонска, Манастир Хиландар, Београд, 2011, 173 стр, ISBN: 978-86-84747-81-7

Историјски пресек настанка и развоја црквене химнографије наизглед је комплексан за савременог читаоца. Међутим, ако неко жели да се тиме бави, постоји много студија иностраних истраживача на ту тему. Са друге стране, у Србији је тек неколико богослова покушало да се озбиљније бави овом темом, што је врло чудно, јер се зна да су Срби одувек имали осећај за светоотачко Предање у химнама, односно, богослужбеним песмама, тако да су, поред песама које су превођене на српски језик, настајале и оригиналне службе у славу и част српским Светитељима.

Један од најзначајнијих књижевних догађаја – из времена турократије – било је сабирање служби српским Светитељима у јединствену књигу, названу *Србљак*. Службе националним Светитељима у почетку су уношене на одговарајућа места у постојеће минеје. Временом почиње да се устаљује у празничним минејима *српска литургијско-бојослужбена њесма*.

Први сачувани рукописи са претежно српским службама потичу из XVI века. Међутим, не зна се кад је дошло до издвајања служби српским Светима у засебан зборник, нити кад је и како је тај зборник добио име *Србљак*. Први познати рукопис *Србљака*, који је садржавао значајан део тог националног корпуса, настао је у манастиру Раковцу, у Срему, 1714. године. Према том или неком другом сличном рукопису изишло је прво издање књиге, које је приредио Епископ арадски, Синесије Живановић, на рускословенском језику, под насловом *Правила моледнаја свјайих сербских ѡросвјайеиѡеѡеј* (у Римнику, у Румунији, 1761. године, друго издање у Венецији, 1765).¹

Постоји, такође, књижевно издање *Србљака* (1970, књ. I-III, IV књига са научним прилозима), у којем је обухваћена целокупна стара српска литургијска химнографија.²

За поезику *Србљака* карактеристична је, са једне стране, потпуна зависност од византијског литургијског и књижевног канона, а са друге, национална идеја, која је надахнула како поједине службе, тако и њихово сабирање у посебан зборник.

Као и у другим књижевним врстама, наши писци су и у службама верно следили византијске узоре. Због најнепосредније везе песме и богослужења, односно, живота у Цркви, што и јесте саставни део унутрашње литургијске

суштине, службе Светитељима потеклим из властитог народа јесу чињеница која сама по себи говори веома много.

У таквим службама често се јављају националне теме, у њима се говори о судбини отачаства и народа; у временима напретка Светитељи се моле да још више утврде своје отачаство, да га чувају у миру и Божјој милости, а у временима пораза и народних страдања њима се упућују молитве за помоћ и спасење. То родољубиво осећање свакако чини врло значајан елеменат наших служби и њиховог деловања на вернике. Међутим, оно никако није најважнија њихова компонента. У овим службама најважнију улогу има хришћанско, есхатолошко и антрополошко осећање, у свим различитим видовима свог испољавања, а затим и кохезиона веза између богословља, литургике, агиографије и химнографије.

Савремено богословље у Србији олако прелази поред и преко практично-богословских дисциплина, као што су појање, агиологија, омилитика и химнографија, тако да су ретке студије које мултидисциплинарно обрађују теолошке теме. Епископ нишки др Јован у свом новом делу, *Тајна о Пресвјетој Богородици*, у издању Хиландарске задужбине, на нов начин покушава да са богословско-библијско-иконолошког становишта анализира Богородичине празнике.

У предговору, др Драган Милин истиче две врло битне карактеристике ове књиге: прва је да је аутор врло добар познавалац црквене поезије и да је ова књига оригиналан канон Пресветој Богородици. Ове две одлике указују на то да је ова публикација заснована на светоотачком постулату – проживљавању вере. Дакле, аутор је, уз помоћ свог вишедеценијског молитвено-богослужбеног искуства, опита, двига успео да сабере сав нектар црквене поезије и да га преточи у – за наше време – оригинално хришћанско штиво, које, без обзира што за тему има мариологију, додирује све догмате Цркве Христове.

У уводном слову првог дела књиге Епископ др Јован истиче два момента из Домостроја спасења – Тајна Богородице и Тајна Оваплоћења, а затим говори о библијско-светопредањском поимању тајне Домостроја спасења.

Аутор даље говори о Дјеви Марији у библијским изворима и о Божијој припреми Дјеве за служење у Тајни Домостроја спасења, где је наглашен призив и избор Дјеве Марије да постане Богомајка, који није случајан, већ је по Промислу Божијем. Ова истина описана је уз помоћ навода из црквене поезије: догматика, акатиста, канона, сједалена, катавасија, блажена. Ова химнографска потпора прве истине која се описује у овој књизи показује молитвено искуство аутора и његов труд да се преко Светог Предања објасне истине вере православне. Затим следи поглавље: Ева – Марија; прва Ева као икона и образац друге Еве (Дјеве) Марије.

У овом делу књиге истакнута је разлика између Еве и Марије, али је у биб-
лијско-химнографском контексту објашњен Промисао Божји у оба случаја.
Четврти део – природно зачеће, рођење Марије од Јоакима и Ане и припрема
Марије за служење у Домостроју спасења, полази од христолошко-антропо-
лошких тема и наставља се на поглавље: Испуњење старозаветних месијанских
пророштава и избор Дјеве Марије, у коме аутор тумачи неколико старозаветних
пралика, које указују на Пресвету Богородицу и говоре о Њеној улози у До-
мостроју спасења.

Други део књиге бави се христолошким темама, а насловљен је – „Ова-
плоћење Бога Логоса од Дјеве Марије, као откривење Тајне Домостроја спасења”.
Епископ Јован објашњава да се у личности Богородице открива Тајна натпри-
родног спасења човека и света у Богочовечанској личности Господа Исуса Хри-
ста, али преко утемељеног описа натприродног зачећа Дјеве Марије од Духа
Светог, као остварењу Тајне Домостроја спасења. Дакле, аутор мариолошку
тему сада ставља у тријадолошку раван, те на тај начин методолошки прати и
завршава низ од христологије, преко пневматологије до тријадологије.

Светопредањски је утемељено поглавље – „Божанско дете ношено у утро-
би своје Мајке Дјеве Марије и Дјева као истинита Богородица”, како би се пра-
вилно схватило тумачење личности Пресвете Богородице. След историјских
догађаја сада већ долази до Заручења Дјеве, где је описана улога заручника
Јосифа у Домостроју спасења. Затим аутор објашњава Оваплоћење Бога Лого-
са, као и Маријину вечну девственост.

Трећи део носи назив „Улога Пресвете Богородице у Тајни Богопознања и
Спасења људског рода”, где се истиче христологија акатиста Пресветој Богоро-
дици, да би се објаснила Њена Светост, Њен однос према другим Светима у
Цркви Христовој и Њен однос према Сину и Њено посредовање у спасењу
људског рода.

Иако је књига формално методолошки завршена, аутор даје додаток – Биб-
лијско-богослужбени аспект Богородичиних празника, у коме се, користећи
празничну химнографију, дотиче свих празника и тумачи их у контексту дог-
матских тема. Аутор полази од празника Рођења Пресвете Богородице и Ваве-
дења и наглашава иконичност ових празника.

Затим, говори о Тајни Боговаплоћења у контексту празника Благовести,
на шта се надовезује опис иконичног садржаја богослужења на празник Рођења
Христовог и сотириолошка разматрања о овом празнику.

Затим, следи тумачење празника Сретења Господњег, где аутор користи
метод тумачења литургичке иконе. Настављајући сотириолошку нит, аутор
говори о Богомајци код Крста и код Христовог гроба, на који се надовезује

историјско-литургијским и иконичним тумачењем празника Успења Пресвете Богородице. На крају додатка аутор говори о дидактичким обележјима канона и песама празника Успења Богородице и у закључку књиге даје богословски смисао свих празника Цркве који су посвећени Богородици.

Аутор у делу методолошки полази од објашњења настанка канона и стихира за сваки од празника, у којима се описује историја и општецрквено значење. Литургијско излагање историје празника обилује библијским терминима и супротстављањима историјских сведочанстава са старозаветним пророчанствима. Груписање богослужбених идеја празника намеће се самим њиховим историјско-догматским садржајем.

У складу са тим, прво ћемо изложити историју Рождества Богородице, а после ћемо одредити његово догматско значење. Епископ Јован тумачи историју празника наглашавајући поједине моменте управо из стихира, те историјску реалност, преточену у богословско-агиографску литературу, поткрепљује химнографским елементима. Користећи стихове из стихира или песама канона, као вешт познавалац и догађаја празника и богослужења, аутор нас уводи у празник јасним стилем, који је препун поетског и књижевног.

Догматско утемељење за имена Богородице, али и за објашњење Тајне Богородице, Епископ др Јован, такође, налази у химнографији. Затим се на почетни опис празника надовезује истраживањима светоотачких тумачења Тајне и антрополошким консеквенцама. У богослужбеним песмама и тропарима празника, на пример, исказује се мисао да чиста Богомајка и Слушкиња Христа Бога непрестано пред Њим заступа даровање првог блаженства људима. За оне у аду, како се каже у песми канона на јутрењу за празник Рођења Богородице, Она је мост живота. Затим, Епископ Јован налази и христолошку везу, која је неминовна када се описује Мајка Сина Вечнога у контексту библијских прича.

Пречиста је, заиста, била Посредница Богооваплоћења. Њу је у време Архангелске благовести, по благовољењу Бога Оца, осенио Божански Дух и у Њу се уселила Реч Очева. После свега реченог, постаје јасан узрок целосветског поштовања зачећа и рођења Пресвете Богородице. Верујући људи по свој земљи достојно поштују, песмама и хвалама, Ону Која је расејала таму безблагодатности и донела човечанству избављење од вечне смрти и даровала обожење.

Узвишени језик црквених песама у славу Богоматере, према речима аутора, умилно изображава историју свих празника, као и путеве Божјег Промисла, који је припремио Свету Дјеву за Богоматеринство. У опису Ваведења открива се и педагошка карактеристика догматских описа Богородице, те Епископ Јован каже да се Пресвета Марија, још док је била младенцац по узрасту, чувши о Њеном пресељењу у Јерусалимски храм, није уплашила одвајања од родитеља и није плакала, већ се вољно потчинила родитељској одлуци.

Литургијске примедбе о воведуњу у храм Пресвете Марије показују да су се Њоме испунила предсказања Пророка, те да се Стари Завет заиста испуњава у Новом Завету, и не само да се испуњава, већ и утемељује пророштва, која су до тада имала митску конотацију. Богоизабрана Богоневеста била је уведена у Светињу Светих силом беспримерног и Свог високог достојанства. Трогодишња према узрасту, Она је била многољетна духом и савршена душом, јер је примила са љубављу родитељски предлог о усељењу у храм.

Свенепорочна се васпитавала у храму сама, Божанском благодаћу, а пошто је то тако, онда се и педагогија испуњава у хринологији, којој предњачи тријадологија и мариологија.

Созерцање Светог Духа који се у Њу уселио задивило је и саме небеске анђеле, те се у празничним описима дотичемо и пневматологије, која је неодојива од хринологије. Према речима црквене песме, још је пророк Авакум превидио облагодаћење Богоотроковице, у делу храма који је недоступан људима. Из овог догматског контекста Епископ Јован се враћа на богослужбено-литургијски, који објашњава речено тако што говори да је пребивање у Цркви, слушање одломака из Светог Писма, богослужбеног појања, читања молитава и слушање ангелских беседа радовало Пречисту. Она постаје сада парадигма сваког хришћанина и символ оних који су нашли Бога у Цркви. Приснодјева је у пуном смислу речи била благодатни дом и хранитељка тајни неисказаног духовног богатства. Храњена небеским хлебом и васпитавана Духом Светим, Она се промислитељно припремала за рођење Хлеба живота, оваплоћене Очеве Речи.

Увођење Дјеве Марије у храм био је почетак Њеног предобручења Духом Богу и Оцу у храм Очевог Логоса. Аутор истиче да богослужење на празник Воведуња и садржај тропара и песама не само што нас уведе у живо созерцање Пречисте Дјеве у храму, него нас уче да Њу прослављамо и да јој се молимо. Преко Ње човек се мири са Богом, те се Њеним молитвама и спасавамо.

Црква чува и негује библијску иконичност и иконичну методологију богословља. Јеванђеље и Свете иконе имају заједничко начело учења и тумачења и због тога преносе исту свештену поруку и богооткривено учење. У том смислу, достојно је помена Предање по којем је Јеванђелист Лука први насликао икону Пресвете Богородице, што значи да оне догађаје и личности које је Лука писменим путем описао, у свом Јеванђељу, у Делима Апостолским, сада на иконичан начин тумачи и тако на очигледан начин износи сву ону важност коју су ти догађаји и личности, у овом случају Пресвета Богородица, имали и имају у Тајни Домостроја спасења.

Иконичност Богородичиних празника говори о свим димензијама црквеног живота. Човек кога је Приснодјева Марија помирила са Богом учествује у

богослужењу, где се читају одломци из Светог Писма. Иконишно владање достојанства Божијег у човеку призива нас на план иконишне методике у богословљу. Другим речима, иконични однос према Светињи рађа велике плодове, призива у сваком човеку Свето Писмо, које се изучава целог живота, даје словесну икону овог или оног иконописног сижеа, која предупредује живописну икону. Познато је да су иконе исписане на основу јеванђелског текста, али је и њихова композиција прожета текстовима богослужбених песама.

Епископ Јован истиче, што је врло значајно за студенте који уче црквену уметност, да је у основи икониčnosti не само православно богословље образа (лика), него и живи опит иконописања (са својим антрополошко-иконолошким карактером). И са гледишта иконописаца, који имају просветитељску и мисионарску службу, ово је најважнији аспект икониčnosti. Управо се у икониčnosti темељи реална могућност превазилажења неких противречности између богословља и црквеног Предања, са једне стране, и, у ширем смислу те речи, савремене праксе црквене уметности, са друге стране. Детектовање овог проблема аутора сврстава у ред ангажованих теолога, који не говоре херметичним и термилошко неубедљивим стилем, већ библијским и свето предањским језиком, помаже да се на прави начин савременом теологу и иконописцу растумаче богословско-библијска утемељења химнографије.

Епископ Јован сам појам икониčnosti упућује на онтолошки најважнији проблем битија образа у Цркви и у свету – „Логос постаде тело”. Начело икониčnosti је обликујући принцип читавог богословља и праксе Православне Цркве, те ово дело препоручујемо и богословима и иконописцима.

Ђакон мр Ивица Чаировић

Напомена:

- * Објављено у: И. Чаировић, *Тајна о Пресветој Бојородици*, Живопис, 2012.
- 1 Ј. Деретић, *Крајика историја српске књижевности*, БИГЗ, Београд, 1987, 19.
- 2 *Србљак I–III*, Српска књижевна задруга, Београд, 1970.

**ЛИТУРГИЈА И САВРЕМЕНИ СВЕТ:
ПРАВОСЛАВЉЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОСТИ**
Епископа др Јована (Пурића)

Епископ др Јован (Пурић), *Литургија и савремени свет: Православље пред изазовима савремености*, Српска књижевна задруга, Београд, 2011, 293 стр, ISBN: 978-86-379-1172-2

У издању „Српске књижевне задруге”, у едицији „Поучник”, објављена је књига Његовог Преосвештенства Епископа нишког др Јована *Литургија и савремени свет: Православље пред изазовима савремености*.

Књига се састоји из четири поглавља: „Суочење Цркве са светом – сведочење као метод Цркве”, „Литургија и личност – христологија и христолошка антропологија”, „Литургија, свет, есахтон – еклисиологија и еклисиолошка екологија”, и „Повратак литургијском искуству света и човека – основ црквене мисије у 21. веку”.

Књига почиње студиозним приказом сведочења, као предањским методом црквене мисије, а затим аутор јасно истиче зашто је дошло до губитка хришћанског опита живота и зашто је тешко живети хришћански у постхришћанској цивилизацији.

После уводних разматрања, Епископ Јован говори о личности Богочовека Христа као централној стварности Хришћанства. После христолошке синтезе следи истицање Евхаристије – Тајне Цркве, у којој нам се предаје Архетип Христос.

Владика је нагласио православно учење о личности као кључ за антрополошки проблем савременог човека, у вези са православним опитом личности и културом, односно, антропологијом егоизма. Раскринкавајући проблеме духовне неосетљивости у савременом свету, Епископ Јован говори о Светој Евхаристији као месту обнављања истинске личности и истинског заједничарења.

Треће – за нас и најбитније поглавље – почиње синтезом проблема односа човека према свету, затим се тумачи хришћански став према екологији, са посебним истицањем доприноса православног богословља у решавању проблема еколошке кризе.

Следствено христоцентричним идејама из другог поглавља, аутор говори о феномену и догмату Оваплоћења Бога Логоса, уз акценат на антропокосмичком доприносу светотајинске екологије у решавању савременог проблема у заштити животне средине.

На крају одељка, аутор издваја четири елемента православног Предања у сфери решавања еколошких проблема. Последње поглавље и закључна разматрања

говоре о повратку литургијском искуству света и човека, са посебним освртом на библијски контекст превазилажења проблема са којима се хвата у коштац богослов и литург који живи у савременом свету и део је културе и друштва модерног доба.

На крају књиге дата су обимна закључна запажања аутора, којим успешно покушава да превазиђе мноштво проблема, уочених у савременом друштву.

Из ауторовог уводног слова

„Савременост у којој живимо као у духовно-историјском амбијенту који се непрекидно мења, поставља пред нас, православне Хришћане, непрегледно мноштво – за хришћанску свест и савест, као и за хришћанско искуство историје – потпуно нових и до сада непознатих проблема.

Тачније говорећи, ми се, као чланови Цркве Христове, живећи унутар савременог друштва (било да оно само себе назива 'постхришћанским', 'секуларним', 'цивилним' или 'отвореним'), већ затичемо усред 'Гордијевог чвора' тих горућих проблема који се испостављају не само као некакви апстрактни и туђи 'проблеми савременог и секуларизованог човека и друштва' (који се, наводно, не дотичу живота Цркве, надвремено постојеће у 'резервату' њене Литургије и њенога Предања, и који нема суштинске везе са хришћанским путем ка спасењу у оквиру те 'сакралне оазе', тог безбедног религијског уточишта усред прљавог и узбурканог 'мора житејског' овог света), већ се испостављају као неизбежни *еџисџиенцијални конџексџи* како личног историјског живота сваког Хришћанина и Хришћанке, тако и саборног живота Цркве.

Општи је консенсус теолога, филозофа, социолога, педагога и културолога да се савремени свет и друштво данас мењају неупоредиво брже, дубље и непредвидљивије него што су то чинили 'свет' и 'друштво' било које познате епохе у досадашњој историји света. Небивали научно-технолошки развој, политичко-економске и социјалне промене на планетарном нивоу, два светска рата и богоборне револуције, 'Хладни рат' и почетак глобализације у 20. веку – веку *аџиомске џехнике* и *џрашумске еџике*, како је пророчки упозоравао Преп. Авва Јустин Ђелијски, још шездесетих година истог тог 20. века из Манастира Ђелија код Ваљева – измениле су човека, друштво и свет много коренистије и далекосежније него читав претходни процес историјског развоја западне цивилизације од хуманизма и ренесансе до почетка 20. века.

Брзина тих непрекидних промена човека и његовог света је све већа, а њихов интензитет све снажнији, тако да се стиче утисак да читава ситуација постепено почиње да измиче свакој контроли, тако да човек од субјекта тих промена све више постаје њихов *џасивни објекџи*. А ако је судити, макар на

основу оних трагичних и деструктивних плодова тог и таквог 'незадрживог развоја', које нам је на застрашујући и опомињући начин показао 20. век (са својим богоодступништвом, два светска рата, безбројним кризама и стотинама милиона убијених и рањених људи), о крајњим дOMETИМА тог цивилизацијског процеса, у коме технолошки и економски напредак стоје у директно обрнутој сразмери са духовним и моралним назадовањем човека и људског друштва, може се само нагађати и то не без огромне бојазни и забринутости за судбину рода људског и његовог Дома, читаве планете Земље.

Рецензенти ове врло интересантне књиге која поставља проблем савременог друштва у нов – а од давнина – библијски контекст су протојереј-ставрофор др Димитрије Калезић и Бранко Летић. Главни уредник издања је Драган Лакићевић”.

* * *

Протојереј-ставрофор др Радован Биговић, професор Православног богословског факултета Универзитета у Београду, за разлику од Владике Јована, у свом делу са истом темом – *Црква у савременом свијету*, у издању Службеног гласника, из 2010. године, бави се веома важним питањима друштвеног живота, али без светоотачког приступа.

Проф. Биговић је у српском научном и интелектуалном контексту, у правом смислу те речи, пионир када је у питању покушај теолошке процене савременог политичког дискурса, са питањима као што су: однос Цркве према феномену демократије, плуралистичком друштву и европским интеграцијама, пословна етика, цивилно друштво, људска право и право уопште.

Захваљујући широком богословско-филозофском образовању, а посебно због дијалога са носиоцима политичких струја у Србији, о. Радован Биговић је у могућности да личне процене заснује озбиљно узимајући у обзир основне елементе савремене политичке теорије и праксе. Његово дело садржи и социолошка разматрања по питању, рекли бисмо, општих тема, а то је однос Цркве према култури, научним достигнућима и питању екологије и биоетике, али и из области екуменског богословља. Заједничка одлика свих студија о. Радована Биговића у поменутој публикацији јесте језик, који комуницира са свим генерацијама, јасан и неоптерећен фразама.

Са друге стране, изостаје богословствовање у светоотачком духу на поменуте теме, које је развијено у делу Владике Јована, који на основу библијских списа, дела Светих Отаца и отаца савремене Цркве кореспондира са уоченим проблемима. За обојицу аутора заједничко је да су детектовали исте проблеме

у савременом – секуларном – друштву, којима приступају на различите начине, али ипак комплементарно.

Публикације Владике Јована и о. Радована Биговића можемо да посматрамо кроз призму позива на дијалог са представницима свих сфера грађанског друштва, које покушава да у турбулентним временима покаже свој домет. У времену када се Црква суочава са постмодерним друштвом, богослови би требало да на различите начине приступају истим темама, како би успели да привуку пажњу великог броја читалаца и слушаца.

Савремени човек се претвара у самозатворену монаду и суровог професионалца, те је неопходно да се спаси и *ѿа сѿоѿа овца*.

У књизи о. Радована Биговића, анализиран је читав низ судбоносно важних тема, које карактеришу кризу модерне, разума, науке, напретка, демократије, нације, људских права... Место и улогу Цркве у савременом свету аутор изучава темељно и свеобухватно, а затим и покушава да одговори на сва наметнута и детектована питања.

* * *

У овом контексту треба поменути и трећег аутора који се бави – додуше другачије приступајући проблему – датом темом, а то је академик Владета Јеротић. У свом делу *Изазови Хришћансѿву у 21. веку*, у издању Драслара, 2011. године, аутор есејистички, али са оригиналним научним утемељењем, проналази већ наведене проблеме, са којим се суочава савремено друштво и Црква у њему. Интегрисан смисао за дијагностику и истанчан научни дух трећем аутору пружају шансу да постане трећи – пуноправни – члан овог триптиха, који са психолошко-терапеутског аспекта излази из оквира науке и покушава да помогне савременом друштву да превазиђе дати проблем.

Проф. Јеротић се не слаже – у потпуности – са Биговићевим оспоравањем сентенце *веруј и не исѿражуј*, већ указује да постоје „разреди” верујућих и да су различити људи на различитом степену духовног сазнања. Према његовим речима, тешко је схватити Свету Тројицу који Хришћанство и Православље чине једном од најсложенијих, али и најузвишенијих, вера у ери интернета и постиндустријализације.

Академик Владета Јеротић истиче да је неопходно да се богослови суоче са тенденцијама у модерном, односно, постмодерном друштву, зато што је Православље не – природно, јер је натприродно, и зато што је вера старија од нације и народа. Са друге стране, публикација о. Радована Биговића важна је управо зато што разматра нека од најсложенијих питања, отварајући простор за дијалог,

јер нису дати коначни одговори. Различито од њих, Владика Јован пружа одговор утемељен на Светом Писму и Светом Предању.

У поменутих књигама се промишља однос Цркве и демократије, нације, пословне етике, европских интеграција, грађанског друштва, екологије, сајбер културе и науке, екуменизма, све до генетског инжењеринга, вештачке оплодње, еутаназије, трансплантације и абортуса. Аутори листом наглашавају да се, немилим сплетом друштвено-историјских околности, налазе пред тим питањима, која су и верујући и неверујући најчешће постављали Оцима у Цркви, а да је Црква често остајала верна Предању, које није у духу времена, већ надилази и време и потребе модерног друштва, које се углавном тичу економије и политике, а никако метафизике и онтологије.

Сагледавајући историјски контекст, сва тројица аутора – у духу Цркве – остављају слободан простор за све људе да схвате и прихвате одговоре који су им већ вековима понуђени, на страницама Светог Писма и дела Светих Отаца.

На крају, истичемо да су сва три дела значајна за српску културу, социологију и богословље; да различитим приступима тројица аутора портретишу историју Српске Цркве и друштва на почетку 21. века; и да комплементарно уклапају теме и питања у један својеврсни мозаик, који би морао да буде подстицајан за младе генерације богослова, психолога, политичара, социолога и културолога.

Сумирајући све, закључујемо да је Владика Јован библијски и свето предањски приступио проблемима и да је на њих одговорио у духу Отаца Цркве, да је о. Радован Биговић више детектовао и постављао питања, тражећи од читаоца и себе самог одговоре на есејистички начин, са социолошко-културолошког становишта, а да је академик Владета Јеротић са психолошког-терапеутског аспекта нашао пут ка решавању проблема у свим сферама друштвеног живота у 21. веку.

Напомена:

* Приказ књиге Епископа др Јована (Пурића) *Литургија и савремени свей: Православље пред изазовима савремености*, Српска књижевна задруга, Београд, 2011.

ИКОНА И ДУХОВНОСТ **Епископа др Јована (Пурића)**

**Епископ др Јован (Пурић), *Икона и духовност*, Епархија жичка,
Едиција Жички путокази, Краљево, 2011, 341 стр.**

У издању Епархије жичке, као осамнаеста књига у едицији *Жички путокази*, објављен је зборник научних радова Епископа нишког др Јована (Пурића). Збирка носи наслов *Икона и духовности* и садржи двадесет седам студија и азбучник појмова.

Студије су настајале у периоду од 2006. до 2011. године, а представљају научна истраживања из више богословских дисциплина: егзегезе, библистике, иконологије, патрологије, догматике, појања, химнографије и хришћанске антропологије. Све студије су већ штампане, у најпознатијим српским научним часописима, али и у зборницима саопштења са међународних научних скупова.

Збирка започиње уводним студијама о „Богослужењу као центру живота” (5–15. стр) и о „Улози Псалтира у Богослужењу” (16–26), где Владика Јован истиче прожетост Богослужења и Светог Писма са посебним импликацијама у животу сваког верника.

Затим следи део зборника који се односи на иконологију: „Икона Христа” (27–54), „Дијалог иконобораца са иконопоштоватељима” (55–78), „Антрополошки карактер Светих Икона” (79–87), „Хиландарски Христос” (88–95), „Иконологија и улога Иконе у прошлости и садашњости” (96–120), „Тајна иконичног поштовања Имена Божијег” (121–128), „Икона Христа по Светом апостолу Павлу” (129–137), „Икона и Откривење” (337–339).

У овим студијама детаљно су описани догмати Православне Цркве о Светим Иконама, али је и наглашен иконолошки аспект у библијским текстовима. Посебно је важно то што је Владика Јован истакао значај иконе и иконичног поштовања Оваплоћеног Сина и Његових Светитеља у животу верника у савременом свету, који је пун визуелних надражаја.

Аутор, са друге стране, говори и о иконоборцима, оним из Византије, али и савременим, који нису правили разлику између иконе Исуса Христа и икона Светитеља, и неосновано су сматрали да је само хлеб Свете Евхаристије једина икона Тела Христовог и тако су пали у прелест по којој хлеб није истинито Тело Христово, него је само слика Христовог тела.

Иконоборци су погрешно поимали христологију, а самим тим и тријадологију и Свету Литургију. Следећи Георгија Флоровског, Епископ Јован истиче значај иконе у две равни: црквено-литургијској и дидактичко-анагошко-социјалној.

Даље, аутор поставља икону и на раван културологије, јер у студији *Иконологија: улога иконе у прошлости и будућности*, јасно истиче вредност иконе у хришћанској култури. Затим се надовезује анализа имена Божјег, које представља спону између оваплоћеног Бога и Његовог иконичног приказивања, јер Име Божје написано на икони освећује ту икону.

У ових седам студија Епископ Јован илуструје колико је експлицитно наглашено место Светих Икона у догматима Православне Цркве, те иконологију уводи у егзегетски апарат, којим и сам влада у својим беседама. Своју методологију тумачења Светог Писма Епископ Јован објашњава у студији „Химнографска егзегеза Светог Писма” (155–169), на коју се надовезују текстови „Увод у основе химнографије” (268–277), „Теологија појања” (278–281), „Библијска прожетост Службе погребња свештеника” (250–260) и „Православна естетика у Житију и Служби Светог Арсенија Сремца” (261–267).

Истицањем библијских места и етоса у химнографији и светотајинским молитавама, Епископ Јован, почев од иконологије, па све до егзегезе Светог Писма, студиозно третира проблематику са којом се сусреће савремени човек, па су његови одговори на све потешкоће модерног друштва показатељ да и сам осећа и верује у учествовање Бога у историји.

Пошто је овај текст својеврсни увод у једну ширу и подробнију студију, „Химнографска егзегеза Светог Писма”, сви догађаји из живота Дјеве Марије биће богословски анализирани, а затим христолошки, односно, тријадолошки и црквено протумачени, јер је она била *сасуд изабрани*, људски орган који је послужио за остварење тајне оваплоћења Бога Логоса и спасења људског рода.

Због тога сматрамо да је ово дело неодвојиво од литургијског живота Цркве и да ће оно допринети бољем разумевању христолошког карактера Дјевиног служења и улоге у Домостроју спасења. Једну истину никада не смемо сметнути с ума: учење о Пресветој Дјеви Марији – Богородици тумачи се, а само је тако и разумљиво, као део христологије и у богослужењу Православне Цркве Дјева се доживљава као она која је истински родила Бога Логоса – Сина Божијег по телу.

Суочен са антрополошким проблемима, Владика Јован пише студије: „Свети Јован Златоуст: Литургијски етос и савременост” (170–182), „О проблему смрти и зла” (183–191), „Православни опит личности и културна-антропологија егоизма” (192–224), „Православље пред изазовима савремености” (225–237), „Једно сведочење Цркве” (244–249); и доводи збуњеног верника до одговора на сва претпостављена питања.

Напојен светоотачком литературом, Епископ Јован посебно користи списе Светог Јована Златоуста, да његовим речима осавремени живот православних верника и да студијама: „Свети Јован Златоуст о Евхаристији” (138–154), „Социолошки оквири Педагогије Светог Јована Златоуста” (282–296), „Антрополошке

основе Педагогије Светог Јована Златоуста” (297–313), „Божанска Педагогија и проблем Теодикеје у антропологији Светог Јована Златоуста” (314–320); тумачи и успешно растумачи сва искушења са којима се хвата у коштац савремени човек.

Користећи Свето Предање и – понекад у модерној теологији заборављене – предањске методе тумачења Светог Писма, Епископ Јован показује сву комплексност хришћанске антропологије и указује вернику на прави пут истинског Богопознања, раскринкавајући културу и антропологију егоизма, јер смо сви позвани да осећамо и саосећамо, уколико заиста желимо да живимо у Цркви и да охристовимо своју службу.

Владика Јован истиче да је пред свима велики, али и муке достојан циљ – да свет духовне неосетљивости, безосећајности, равнодушности и окамењености преобразимо христоликим саосећањем и милостивошћу према свима и свему, како бисмо свакога и све привели свом богоназначењу – Царству Божјем.

Епископ Јован, као професор Светог Писма и Иконологије, у духу и пун елана за богословствовањем, започиње нову еру у српској теолошкој мисли, на крилима својих учитеља, који су започели са неопатристичком синтезом у Српској Православној Цркви и истиче химнографску и иконолошку егзегезу Светог Писма, као камен темељац за учење и напредовање ка Светим Оцима, који дају одговоре на сва питања. Користећи језик и стил Светих Отаца, а осавремењујући метод научног излагања, Владика Јован саопштава све тајне Православне Цркве и исповеда веру у Истинитог Бога Оца, Сина и Светога Духа, Тројицу Једносуштну и Нераздељиву.

Њакон мр Ивица Чаировић

Напомена:

* Приказ књиге Епископа др Јована (Пурића), *Икона и духовност*, Епархија жичка, Едиција Жички путокази, Краљево, 2011.

ХРИСТОЛОГИЈА Епископа др Јована (Пурића)

Епископ нишки др Јован (Пурић), *Христологија 1*, Епархијски управни одбор Епархије нишке, Ниш 2012, 190 стр, ISBN 978-86-89293-03-6

У издању Епархије нишке објављен је приручник за Догматику – *Христологија*, аутора Епископа нишког др Јована (Пурића), као наставно учило, које ће бити од користи за боље разумевање и могућу мултидисциплинарност у оквиру часова доматику у православним богословијама у нашој помесној Цркви, али и помоћно средство за учење догмата Православне Цркве свих заинтересованих клирика, верника и оних који желе да боље упознају Тајну Христову. Вишегодишње педагошко искуство из београдске и цетињске Богословије Владика Јован је преточио у приручник, који завређује пажњу, како својом садржином и помоћним апаратом (за успешније савлађивање градива), а оно и техничком опремом, при чему су му помогли ђакон Ненад Илић, као технички уредник, и Милан Атанасијевић, који је преломио текст и графички припремио књигу за штампу.

Приручник је подељен у 15 поглавља. На крају је дата напомена предавачима, уз нека богословска појашњења. Први део се бави смислом и сврхом Богооваплоћења, уз неколико подналова – „Христово Оваплоћење у теологији ране Цркве”, „Христово оваплоћење у апологетској теологији: икономијска перспектива, сотириолошки разлог Христовог оваплоћења”, „Христово оваплоћење: циљ стварања света”.

Друга област је „Христос нови Адам” – уз подобласти о новом односу између Бога и човека, о Оваплоћењу као другом стварању, о Адаму и Христу, као представницима људског рода, о благодати која је дата преко Христа.

Треће поглавље говори о оваплоћењу од Духа Светога и Марије Дјеве, уз појашњења дата у засебним потпоглављима, на теме: „Начин Христовог оваплоћења”, „Христово оваплоћење: предвечни Божји план”, „Удео Светог Духа и Богородице у Христовом оваплоћењу”.

Четврти одељак говори о историчности лика Христовог, са тематским подобластима: „Историчност вере у Христа”, „Значење имена Исус и Христос”, „Значај Исусовог месијанског послања”, „Христолошка важност имена Син”.

Пета и шеста област говоре о божанској и човечанској природи Христовој, уз посебан осврт на: божанство и човештво, библијски опис Христа као Бога и као човека, исповедање Христа као Господа, затим Христова људска осећања,

Христове непорочне страсти, страдање и смрт, човечанска природа после Васкрсења, значење имена Син Човечји.

Седмо поглавље говори о богочовечанској личности Христовој, уз објашњење христологије Трећег васељенског сабора, а у потпоглављима је описана једна и целовита недељива Ипостас Христа, однос божанске и човечанске природе у Христу, обличје Божје и образ слуге: теологија кенозе, унижење и прослављање Христа.

Осми одељак се бави темом сједињења природа у Христу, уз посебан осврт на христологију Четвртог васељенског сабора и објашњење начина сједињења природе у Христу, те прожимања својстава божанске и човечанске природе у Христу.

Аутор се у следећем поглављу бави последицама ипостасног сједињења, а истиче обожење човечанске природе у Христу и безгрешност Христову, као модел за аскетску теорију сатрудништва. Цело поглавље је Епископ др Јован (Пурић) одвојио како би се бавио богословским појмом „уипостасирано”, уз посебно објашњење односа природе и личности у Христу и објашњење и анализу појма „уипостасирано”.

Христологијом Шестог васељенског сабора бави се једанаесто поглавље, које носи назив „Слагање воља у Христу”, а аутор анализира разликовање божанске и човечанске енергије у Христу и природне и избирајуће воље.

Епископ Јован, у одељку „Изобразивост лика Христовог”, објашњава христологију Седмог васељенског сабора, уз богословско поимање појма иконе и иконопоштовања као победе Православља.

Претпоследње поглавље бави се божанском енергијом у Христу, а аутор анализира утицаје латинске теологије и разликовање исихастичке и варлаамитске теологије, како би објаснио христологију паламитских сабора.

Последњи одељак овог приручника за богослове говори о христологији у савременој православној мисли. На крају приручника аутор доноси химнографију Рођења Христовог, са напоменама наставницима, који би требало да овај приручник користе као учило, и нека богословска појашњења.

Велики допринос осавремењивању уџбеника у црквеној просвети Епископ нишки др Јован је дао посебним потпоглављима: „Из упоредног богословља” и „Реч Отаца Цркве и савремених теолога” (западних и источних), који отварају видике ученицима са аспекта мултидисциплинарности. Аутор приручника после сваког поглавља поставља ученицима питања и то из Светог Писма Старог и Новог Завета, Литургике, Патрологије и Омилитике, како би сами повезали своја стечена знања из тих предмета, односно, богословских дисциплина, са христологијом. Питања мотивишу ученике да даље истражују и да своја знања уобличе у шири богословски контекст, како би били на корист Цркви.

Са друге стране, језик и стил, ипак, одређују виши ниво публике, тако да можемо да кажемо да приручник могу да користе и они који су на вишем ступњу образовања од средњошколског, овде посебно мислимо на свештенике.

Својим богословским анализама и промишљањима Епископ Јован (Пурић) надахњује млађе генерације да активно учествују у богопознању, односно, у проучавању богословских појмова, како би унапредили свештеничку службу и мисију коју је Господ Исус Христос дао апостолима као залог будућег Царства. Поред новина у садржини и добро одабраним текстовима Светих Отаца, који су обрадили теме из поглавља о којима је већ било речи, овај приручник доноси и велике новине у техничком смислу. За разлику од световног школства, које користи књиге сличне техничке опреме, технички изглед у случају приручника *Христологија* не одваја садржину текста од опште теме поглавља и не издваја неке детаље и чињенице као врло важне, науштрб целине.

Док је у световном школству важно да се ученик усредсреди на неку чињеницу коју ће памтити као флоскулу, у приручнику о коме говоримо је дата целина, која је још утврђена мислима Светих Отаца и савремених теолога и заокружена мултидисциплинарним питањима, што доноси нов приступ богословским дисциплинама у савременој црквеној просвети у Српској Православној Цркви.

Ако се ученик од средње богословске школе научи да сагледава богословље као целину и као свевремени дијалог између човека и Бога он ће као свршени богослов, односно, као клирик, успети да на прави начин разуме Свето Писмо, химнографију и, уопште, Свето Предање, те да приступи егзегези на прави начин, како би верницима објаснио догмате Православне Цркве.

Ђакон мр Ивица Чаировић

Напомена:

* Објављено у: Ђакон мр Ивица Чаировић, *Христологија 1 – Епископској ниш-ки др Јован (Пурић)*, Живопис 7, 2013, Београд, стр. 397–400.

ИКОНА И ХИМНА БОГОРОДИЦИ Епископа др Јована (Пурића)

Приредио Тихомир С. Илијић; [превод на руски језик Светлана Луганскаја, Наталија Лукина; фотографија Рашко Стеванић... [и др.]; украсне вињете Жарко Вучковић] = Икона и гимн Божией Матери / епископ Иоанн (Пурич); приредио Тихомир С. Илијич; [превод на рускиј јазик Светлана Луганская, Наталья Лукина; фотографии Рашко Стеванич ... [и др.]; декоративные вињетки Жарко Вучкович]. – 1. изд. – Ниш: Православна епархија нишка = Православная епархия нишская; Нови Сад: Православна епархија бачка = Православная епархия бачская, 2012 (Београд: Публикум). – 399 стр.: упоредо срп. текст и рус. превод. – Тираж 1.050.- Нап. и библиографске референце уз текст. – Нап.: стр. 375–379. – Библиографија: стр. 380–395. ISBN 978-86-89293-04-3

Књига *Икона и Химна Бојородице* физичким описом спада у ред обимних и изузетно добро и квалитетно опремљених књига. Штампана двојезично, упоредо српски текст и руски превод, са великим бројем стручно бираних илустрација, изузетног квалитета и техничке обраде. Текст у ужем смислу и илустрације сложени су тако да, поред тога што једно друго допуњују и објашњавају, чине хармоничну целину, која читаоцу пружа жива сазнања о месту Пресвете Богородице у животу Цркве и црквеним уметностима. Напомене, индекс и библиографске референце смештени су на крају књиге.

Књигом *Икона и Химна Бојородици* отворен је пут пред којим стоји савремено богословље: према казивању аутора, реч је о уласку у све димензије Светог Предања, као и дубље аналитичко изучавање библијских референци, отачког богословља и химнографског и иконографског предања, а на тај начин би могла бити комплетирана целокупна библијска егзегеза.

Књига је намењена најширој читалачкој публици. Обимом, садржајем и изузетном опремом издваја се међу сродним књигама, штампаним како код нас, тако и у целом хришћанском свету. У познатој и доступној литератури, у нашој и светској периодици, до сада имали смо прилику да се сусретнемо са радовима богослова, литургичара, историчара уметност и црквених уметника који се баве појединим темама из Богородичиног живота, међутим, монографских публикација на ову и сродне теме веома је мало.

Сваки сегмент, како спољашњост, тако и унутрашњост књиге, достојан је имена које носи, што управо говори о Богом благословеном, скромном, узвишеном

и ненаметљивом спољашњем и унутрашњем лику Пресвете Богородице, јер „у свим делима Њеним беше присутна благодат Божија премнога”.

Илустровани део књиге, који одмах запажамо, заслужује посебну пажњу и место у приказу. Равнотежа и хармонија основне су одлике када је у питању однос слике и текста: изабрана су најбоља остварења из поља црквених уметности и то у свим њеним видовима изражавања. Најзаступљенија су дела настала у Русији, Грчкој, на Светој Гори, Јерусалиму, данашњој Италији, Либану и Србији, од V века до данас, а највећи број примера је из периода од X до XVII века. Велики допринос књиге је и у томе што нам чини доступним целокупна дела или делове уметничких целина која нисмо имали прилику да сретнемо у познатој и доступној стручној литератури, а да су у овој мери верна оригиналима. Тако књига улази у ризницу оних књига које су од изузетног значаја историчарима уметности, уметницима, богословима, верујућем народу, односно, широкој читалачкој публици.

Први листови књиге испуњени су иконама Господа Исуса Христа, Пресвете Богородице и Светог Василија Острошког, којима аутор књиге Епископ нишки Г. Јован као дугогодишњи игуман острошке обитељи, посвећује књигу. Садржају претходе одабране представе из циклуса Чуда Христових, Богородичиног и циклуса Великих празника.

Књига је обликована тако да су цитати химни и богослужбених текстова интегрисани у сâм текст, а „света слика” основни је пратилац текста; она га допуњује, потврђује и објашњава; увек је присутна, било као икона, фреска, мозаик, рељеф, минијатура, вињета или иницијал.

На овај начин аутор успева да предочи химнографски материјал о Пресветој Богородици у оквиру христолошких тема и да расветли значење иконе и химне као тумаче Светог Писма, што је врло значајно за савремену библијску егзегезу.

Када промишља о овоме, аутор своје знање проверава кроз призму светотачког мишљења. Успешно износи утемељене, догматски дефинисане, Истине вере, проширује и продубљује их богатством Светог Предања, чинећи читаоцу доступном, тј. ближом, предвечну тајну о Пресветој Богородици. Молитве и Химне Богородици из Октоиха и других богослужбених књига, чији су састављачи Свети Оци – или су њихова дела била полазиште химнографима – сведоче везу између искуства Цркве и дела Духа Светога. „Сваки њихов говор о Њој је молитва Њој”.

Књигу чине три велике целине-поглавља, а четврто је својеврсни закључак, потом следе библиографске референце, индекс и напомене.

Прво и највеће поглавље говори о Богородици – Предвечној Тајни. Састоји се од пет мањих целина, које се по природи надовезују једна на другу. Почине

од библијско-светопредањског поимања Тајне Домостроја спасења, која је не-одвојиво повезана са Тајном Свете Тројице: „Дух Свети сићи ће на Тебе и Сила Вишњег осениће Те”.

Овде аутор подсећа на заблуде римокатолика (мариологија), са једне стране, и протестаната, са друге (који су Богородицу лишили свих дарова), и истиче да код православних антропологија налази свој кључ у христологији – само је Господ истинити Искупител света, тако да аутор истиче да је наш циљ и циљ целе творевине ступање у заједницу са Тројичним Богом, где нема смрти, где смо не слуге, већ синови и наследници Божији. Посебно се задржава на личности пророка Давида и на Псалмима, тј. оним деловима Псалама у којима се Давид обраћа управо Јединородном Сину Божијем.

У сазвучју текста и слике овде наилазимо на најлепше примере икона из средњег века. Иконографски, то су првенствено иконе на којима су представљени Богородица са Богомладенцем, окружени Анђелима, Пророцима, Апостолима, Мученицима. Ово поглавље испуњено је најбољим примерима мозаика XI века, из манастира Грчке и Италије; у великој мери су заступљена остварења ранохришћанске уметности, затим уметности од VI до VIII века Рима, Либана, Мистре, Синаја и Свете Горе.

У следећим мањим целинама првог поглавља аутор указује на чињенице које се тичу тајне избора Дјеве Марије да постане Богородица и издваја три фазе у животу Богомајке. Позивајући се на речи Светих Отаца и савремених богослова, Еп. Јован, кроз примере похвалних песама написаних у част Богомајке, даје јасну представу о Њеном лику – Савршене Дјеве, Мајке и Увекдјеве. Објашњава име „Предвечно изабрана” и име „Нова Ева”, у црквеном песништву и богословском језику Православне Цркве, говори о паралели између Еве и Пресвете Богородице и наводи примере у светоотачком Предању. Посебну пажњу Епископ Јован посвећује Зачећу Марије од Јоакима и Ане (нероткиња Ана „богомислено миро у утроби је зачела”), износи истинитост православног учења и тиме разјашњава римокатоличко кривоверје о безгрешном зачећу.

Вођен текстом Светог Писма, аутор наводи праслике Пресвете Богородице и Господа (Адам и Ева, Ноје, Рај, Лествица, Голубица, Несагорива купина, Море, Ковчег, Жезал, Скинија, Соломонов храм, Руно Гедеоново, Књига, Врата, Гора, Пећ огњена...), указује и примерима потврђује њихово присуство у химнама и богослужбеним текстовима, уметности Цркве и целокупном богослужбеном животу Цркве, наводи цитате из беседа Светих Отаца, којима се тумаче праслике; потом јасно и прецизно износи своја запажања и, кроз богатство одабраних делова из црквених песама, отвара пребогату ризницу Богородице Предвечне Тајне.

Поред мноштва драгоцених цитата и богослужбених текстова, целокупно прво поглавље је испуњено најлепшим делима из Русије, Грчке, Француске и

Свете Горе, од XI до XVI века; првенствено су то иконе Пресвете Богородице са Богомладенцем, представе Благовести Јоакиму и Ани, Рођења Светог Јована, Рођења Пресвете Богородице, сцена из детињства Богородице, Ваведења, Благовести, Сусрета Марије и Јелисавете, Рођења Христовог, Сретења, Успења Пресвете Богородице, као и неколико сцена из циклуса Страдања Христових.

У другом поглављу аутор говори о Оваплоћењу Бога Логоса од Дјеве Марије, примењујући познати методолошки приступ. Расветљава Тајну Домостроја спасења; на првом месту објашњава тајну Зачећа Богородице од Духа Светога: „Дакле Бог ће доћи међу људе у телу и са телом”. Да би појачао наду, Бог је умножио пророштва и праобразе кроз историју изабраног народа (Јевр. 1, 1). И заиста, када је наступила пуноћа времена, Тројични Бог почиње да остварује Тајну Домостроја спасења у историји.

Епископ Јован, ослоњен на истине Цркве, светоотачко Предање, одлуке Васељенских сабора и, надам се, Свето Писмо, истину православног учења о Пресветој Богородици, читаоцу предочава врло јасно и прецизно. Описује милост коју је Богородица у Богу нашла, услед Њеног слободног пристанка да постане Богомајка и Њеног Приснодјевства.

Највећи број илустрација у оквиру ове целине управо се и односи на Благовести Богородици и натприродно зачеће Христа. Овде се пружа прилика да читалац види најлепше примере икона са Свете Горе и из Русије.

Следе целине у којима аутор пише о Дјеви Марији као истинитој Богородици, о Божијем човекољубљу и људском богољубљу.

Наводећи и тумачећи црквене песме, Епископ Јован, кроз мноштво цитата из дела Светих Отаца, објашњава зашто је било потребно да Пресвета Дјева буде заручена и каква је улога праведног Јосифа, законског чувара Дјевиног и старатеља очовеченог Бога у Домостроју Спасења.

Следи излагање догматских истина о Богородици Увекдјеви, у текстовима из догматских дела, акатиста и химни посвећених Богомајци. Између осталог, аутор се задржава на чињеници да Богородица није остала Увекдјева само у телесном (физичком) смислу, него је реч и о духовном девичанству, сачувавши чедну душу, ум и тело, тј. сачувала је чистим васцело своје људско биће. Иконографски избор, по правилу, у потпуности прати текст: то су сцене које чине циклусе Великих Празника Господњих и Богородичиних, као и сцене Страдања и мука Христових. Најзаступљеније су представе из уметности српских земаља средњег века, манастира Сопоћани, Пећка Патријаршија, Дечани, Марков манастир, као и из опште историје уметности средњег века, првенствено светогорских манастира и манастира Грчке и Русије, и то подједнако у свим видовима ликовног изражавања.

Треће поглавље аутор започиње разматрањима о Богочовечанској личности Исуса Христа и улози Пресвете Богородице у Тајни Богопомазања. Аутор се посебно бави христологијом акатиста Пресветој Богородици, у коме је и посебно описана човекова агонија и настојање да докучи Тајну Тројичног Бога.

Богородичина светост је неодвојива од Тајне очовечења Сина Божијег, света је по заједници коју има са Живим Богом, претворивши гроб у Рај. Надовезујући се на ова разматрања, Епископ Јован отвара и питање односа Пресвете Богородице према другим Светима у Христовој Цркви; потом објашњава сродност Богомајке и Светитеља, Богомајке и Господа – Њено посредовање за Спасење људског рода и сродност Господа и Светитеља.

У овом делу Епископ Јован јасно износи став Православне Цркве о Дјеви Марији Богородици и Христородици. Та два израза су нераскидиво повезана, јер аутор подсећа на истину: Христос је Бог Који је на себе примио човечанску природу, али без греха, у Дјевиној утроби и тако постао Богочовек. Дјева Марија је Мајка Господа Славе, због Чијег се Рођења васцела творевина радује. Он је искупитељ, Спаситељ и Обожитељ – истинити и очекивани Месија. И овде аутор упозорава на погрешна учења о Богородици („безгрешно зачета”, „Искупитељица”, „у равни са Господом”). Подсећа на одлуке Васељенских сабора и истине које су на њима потврђене; говори о VIII веку, златном времену, када, између осталог, долази и до процвата црквеног песништва.

Најзаступљеније представе су иконе Богородице са Христом, Покрова Пресвете Богородице, Шестоднева. Овде наилазимо на најлепше представе Успења Пресвете Богородице, минијатуре и представе Јеванђелиста, као и Великих Празника. Приказани су примери икона насталих у Србији, на Светој Гори, у Грчкој, на Синају, у Јерусалиму, у Русији и Равени, али и у Енглеској, у периоду од V до XVI века. Молитвеним обраћањем Богородици Епископ Јован заокружује и завршава трећу, последњу велику целину, после које износи завршна разматрања.

У оквиру завршне речи аутор указује на то да је у току претходних истраживања покушао да читаоцима приближи Истине садржане у Икони и Химни Богородице, од свих народа изабране и од свих Пророка проречене.

Догађаји из живота Богородице људима су тешко разумљиви и они имају карактер „Царске Тајне”, али је ипак у анђеоским речима упућеним Богомајци: Радуј се... откривена тајна да је хришћанство – Живот, а Живот је Радост. Епископ Јован даље објашњава како је Тајну о Богородици могуће разумети једино у христолошком контексту и у литургијском животу Цркве. По светоотачком учењу Богородица је „Висина недоступна људским очима”, те нам се отима узвик: „...Који језик ће Те, Владичице, опевати”. Подсећа аутор да је Дјеваузор

Светим Девојкама и, истовремено, узор мајке. Велика је слава Пресвете Дјеве Марије, јер, између осталог, личност Богородице у православном предању представља најсавршенији образац духовног узрастања према Богу. Она је Мост божанствени, који стално преводи од земље ка Небу.

Књигом *Икона и Химна Богородици* Епископ Јован нас уводи у неисцрпно богатство богословских размишљања о Пресветој Богородици. Књигу завршава, наводећи богонадахнуте речи Светог Јефрема Сирина:

„Господе, нико не зна како треба да назове Твоју Мајку! Да је назове Дјевом? Али, ту је Њено Дете! Удатом? Али, нико је никада није познао? Ако је мајка Твоја – Тајна, каква ли си Ти тек тајна? Како да Те назовем – не знам и ужасавам се! Зато, као што ми је заповеђено, кличем Ти: Радуј се Благодатна! Радуј се смелости смртних према Богу!”

На крају, Епископ Јован, између осталог, износи и став да се потпуно слаже са православним богословима, који заступају неопходност разрађивања нашег литургијског богословља тј. систематизације богословских идеја богослужења, јер је управо ту, како и аутор каже, жива самосвест Цркве, јер богослужење јесте цвет црквеног живота и заједно са тим њен корен и семе.

Јелена Теранић Берић

* Објављено у: Живопис 7, 2013, Београд.

ЕКОЛОШКЕ ТЕМЕ **Епископа др Јована (Пурића)**

Епископ Јован (Пурић), *Еколошке теме*, Задужбина светог манастира Хиландара, Врњачка Бања, 2013, 147 стр, ISBN 978-86-7768-067-1

У издању Задужбине Светог манастира Хиландара, а са благословом игумана ове Свете српске царске лавре, као шеста књига у едицији „Савремено богословље”, објављена је књига *Еколошке теме*, аутора Епископа Јована (Пурића).

Из надналова књиге, *Лиџурџија, свей, есхајон – еклесиологија и еклесиолошка екологија*, види се спремност аутора да се ухвати у коштац са савременим проблемом, који је очигледан у свим деловима света и који је инспиративан за промишљање и покушаје решења.

У самом уводу – „Еколошки проблем као проблем односа човека према свету” – Владика Јован јасно исказује свој став на дату тему, на који се надовезују два наредна поглавља „Хришћанска теологија и екологија” и „Званични документи Православне Цркве о проблему еколошке кризе”. На тај начин аутор у првом делу књиге говори о савременим покушајима да се проблем превазиђе, из визуре најпознатијих православних богослова, уз акценат на документу са Међуправославне конференције о заштити животне средине, која је одржана на Криту, 1991. године. На овој конференцији су донети закључци који се могу сматрати својеврсним смерницама за даљи приступ еколошком проблему од стране православних теолога. Истакавши да Православна Црква не би требало да постане, нити да се поистовети ни са каквим еколошким покретом, партијом или идеолошком и философском организацијом, аутор акцентује речи са помнуте конференције: Црква треба да обрати пажњу на православни евхаристијски и подвижнички етос, који је обележје православног односа према природи.

Врло је значајно што је Владика документ са конференције на Криту инкорпорирао у свој поглед на решавање еколошког проблема, јер је на тај начин потврдио спремност целе Цркве да се созерцава и успешно реши тај проблем. Тумачење и ширење димензија самог документа јасан је правац у методологији рада Епископа Јована, који, пишући књиге *Христологија* и *Социологија*, детектује проблем који је еклесиолошки и антрополошки, а изнедрен је из неразумевања, односно, непоштовања христологије, а самим тим и сотириологије.

Величина рада јесте у томе што поменути документ даје смернице за даља промишљања и за напредовање у превазилажењу проблема на пољу екологије. Да је Владика Јован само донео документа са разних конференција, сабравши их у једну књигу, његов труд не би био оригиналан и не би могао да буде ауторски, већ би то био само преводилачки допринос. На овај начин Владика Јован потписује

стваралачки и оригинални рад, који се ослања на мисли великих православних богослова који су говорили на тему екологије: Митрополита пергамског Јована Зизиуласа, Епископа браничевског Игнатија, о. Јована Романидиса, Илије Икономуа и Христа Јанараса.

Други део књиге почиње поглављем „Антрополошки егоцентризам – извор еколошке кризе”, у коме Владика детектује проблем и протагонисту. Затим следи „Допринос православног богословља решавању проблема еколошке кризе”, али и наставак разлагања проблема, у поглављима: „Грехопад Адамов – праизвор еколошке кризе твари” и „Оваплоћење Бога Логоса – источник нове твари и новог човековог односа према творевини”, где се описани проблем превазилази и надилази.

Врло су значајни одељци: „Антропокосмички допринос светотајинске екологије решавању данашњег еколошког проблема” и – као смислени наставак – решење еколошке кризе, које је немогуће ван искуства Литургије и подвижништва Цркве. Владика Јован је узео за пример антрополошко-социолошку проповед Светог Јована Златоуста, која му је послужила као својеврсни православни допринос решавању еколошког проблема. На тај начин, аутор је истакао светоотачко Предање у контексту решавања савремених проблема, што и треба да буде методологија приступа свим димензијама модерног света. Тако богословље постаје свевремена реалност, те не може да се посматра као археологија или историја...

Четири последња одељка представљају закључак и решење датог проблема: „Четири елемента православног Предања – допринос Цркве решавању еколошке кризе”, „Литургијска љубав према творевини – једини истински покретач еколошког деловања”, „Светотајинска космичност Божанствене Литургије” и „Литургија као Света Тајна обједињења и уцелосњења света у Христу”.

Владика Јован наглашава да Црква излаз из данашњих, озбиљних еколошких проблема и претеће еколошке катастрофе налази управо у односу човека и Бога, који је омогућен Оваплоћењем Логоса, а даље се остварује учешћем у литургијској заједници, баш зато што повезује еколошку кризу са антрополошким кризом и спасење света са спасењем човека. Литургија има и сотиоролошке и космолошке импликације, с обзиром на то да цела творевина бива узнета Богу ради живота, преко човека, који је *исцодар свеіа сйвореноі*. Решење еколошке кризе лежи у оживљавању литургијског етоса у народу, што би омогућило излечење „на смрт рањене природе”, погођене човековом небригом и деструктивношћу и надасве – егоизмом.

У прилогу на крају ове књиге Владика Јован (Пурић) доноси став Руске Православне Цркве у вези са актуелним еколошким проблемима, те на тај начин заокружује целину.

Значај ове књиге – поред покушаја да се један савремени проблем, који захвата цео свет, превазиђе и реши – јесте у томе да се исти проблем рашчлани и систематизује по слојевима, како би био доступнији и уочљиви свим људима. Антрополошки гледано, како аутор наводи, потпуно је јасно да је похлепни и похотни конзумеризам последица и пројава фундаменталне егоцентричности човекове.

Владика добро уочава и упозорава да је егоцентричност појам много ширега опсега од пuke себичности: он подразумева читав један поглед на свет и начин живота чији је центар неопштење са Другим, са другима, већ егоцентрична индивидуа, са својом вољом за моћ и уживање, која све друге и свеколику твар доживљава као пасивни објект својих жеља и која сву творевину употребљава и злоупотребљава за своје егоистичне циљеве.

Кључни проблем савремених научно-технолошких, социо-етичких, политичко-економских приступа еколошком проблему је у томе што се баве тим проблемом површно и ограничено, из перспективе свог недуховног искуства, а превиђајући духовне аспекте тог проблема, који је у својој суштини духовни проблем, проблем антропоцентризма. Аутор је на тај начин овај проблем ставио пред цело човечанство. Третирање еколошког проблема као пуко социо-технолошког проблема, то јест, проблема који се може решити организованим социо-технолошким ангажманом цивилизације, унапред је осуђено на неуспех, јер такав приступ потпуно превиђа чињеницу да еколошки проблем „обухвата читаво питање места човековог на Земљи и у свемиру, да је еколошки проблем – холистички и глобални проблем, који је последица човекове самопрокламоване, апсолутне и аутономистичке доминације над Земљом”.

Владика је истакао да се еколошка криза пројављује у виду неконтролисаног и прекомерног експлоатисања и исцрпљивљања природних ресурса, који су неопходни за биолошки опстанак људског рода и за наставак живота, не само људске цивилизације, већ и читавог биосистема планете Земље; у виду све већег и, у извесним случајевима, неповратног загађења читаве биосфере – природних ресурса (земље, воде, ваздуха, мора, озонског омотача...); у виду прогресивног уништавања шума и плодног земљишта, те изазивања мутација и истребљивања биљних и животињских врста у читавој биосфери; у виду неконтролисаног експериментисања са природним силама и злоупотребе истих (фисија и фузија атома, производња атомске и нуклеарне енергије, у војне и мирнодопске сврхе); у виду производње нових и у природи, до нашега времена, непознатих неорганичких хемијских и органских биохемијских једињења, са канцерогеним, мутагеним дејством, од којих многа не могу да буду укључена у природни процес биолошке разградње; у виду научно-технолошког насртања на саме темеље живота („улазак” у људски геном, генетски инжењеринг, клонирање...); коначно,

у виду уништења хармоније природе, где нам недвосмислено постаје јасно да су све ове пројаве еколошке кризе директне последице погрешних људских активности, усмерених против добра саме творевине Божије. Владика подвлачи, а тиме буди савест свих нас, да нема другог изазивача еколошке кризе осим човека, односно, рода људског, који је својим експлоататорским односом према природи и деловањем на исту изазвао и продубљује еколошку кризу. То антиеколошко деструктивно деловање на природу директно проиходи из човековог погрешног схватања самога себе и света око себе, тј. из једне погрешне антропологије, коју православно богословље препознаје као екстремни антрополошки егоцентризам или антропомонизам.

Аутор истиче допринос Митрополита Јована Пергамског, једног од правослаvnих богослова који су се највише бавили проблемом еколошке кризе, који се састоји у анализи речи америчког историчара Лин Вајт, који је био у праву када је одговорност за појаву еколошког проблема приписао теологији Западне Цркве, која је, наводимо по Владикином цитату, „експлоатисала стихове из Књиге Постања, у којима је садржана Божија заповест првим људима да „владају земљом”, да би охрабрила људе, како је Декарт то отворено устврдио, да буду ’господари и поседници природе’”.

Епископ Јован истиче да православно богословље кључ за решавање еколошкога проблема и кризе види у повратку христолошкој антропологији Цркве, тј. кроз редефинисање човековог разумевања самога себе, своје функције унутар творевине, свога односа према другима и према свету који га окружује, у светлу учења Православне Цркве о Богочовеку Христу као Архетипу човека. Православно богословље треба да, у дијалогу са савременом еколошком науком, артикулише тај дубински и целовити приступ еколошком проблему, који би се бавио самим антрополошким и теолошким коренима и узроцима еколошког проблема, његовом макроеколошком суштином, а не само његовим спољашњим симптомима, пројавама и последицама, тј. микроеколошком феноменологијом.

Закључујући, после сагледане анализе проблема, аутор еколошки проблем гледа из радикално другачије перспективе: теолошке и еклисиолошке, есхатолошке перспективе човека као словесне круне и свештеника творевине, односно, света као Дома човековог и потенцијалне свете тајне човековог општења са Богом. Такав однос се открива у опиту, учењу и Предању Православне Цркве, а пројављује у свој својој животворној пуноћи, пре свега, у Божанској Литургији Цркве и из ње извирућем богословљу света, као Свете Тајне Божанске љубави према човеку, другим речима, у светотајинској екологији Цркве.

Методолошки поступак који је аутор применио у литургијском приступу еколошком проблему органски извире из литургијског Предања Цркве. Неизбежан

је, отуда, закључак да је данашња еколошка криза директна последица вољног одступништва савремене цивилизације од истине Оваплоћења и Спасења у Христу Новом Адаму и, у том смислу, од истине „Нове твари у Христу”, истине човековог новог, литургијског, евхаристијско-подвижничког односа према целокупној творевини Божијој. Зато се, са становишта Православне Цркве, решење данашње еколошке кризе не може тражити искључиво у „активностима које су подређене начелима политичке економије, већ у повратку начелима Божанске Икономије”, то јест, превасходно у повратку човека Богу и свом истинитом ипостасном идентитету, у обнови правилног односа човека према Другоме – и Богу, ближњима и читавој творевини.

Епископ Јован истиче четири елемента јединственог етоса Православне Цркве, који могу да се сагледају као четири фактора који могу да допринесу промишљању и решавању општељудског проблема еколошке кризе, а то су: *литургијски еџос*, односно, евхаристијски етос благодарног примања и узвраћања свеколике творевине Богу Творцу и Спаситељу; *иконографски еџос*, који је, по својој суштини, такође, литургијски етос, који материју чини „отвореном” за дејствовање нестворених енергија Божијих у њој, а који је преображава у икону – место стварног енергијског присуства нествореног у створеном, нематеријалног у материјалном и невидљивог у видљивом; *подвижнички еџос*, који је саставни део литургијског етоса; као етос самоограничавања у односу према свему Другоме (ближњем, творевини живој и неживој); као етос посничког уздржавања од погрешног односа према творевини – односа „објективирања”, „утилитаризовања” и „конзумирања” творевине, уз дубинско поштовање свега створеног, као бескрајног, вредног и смисленог дара Божијег човеку и имања Божијег; *есхатолошки еџос*, који, такође, извире из Литургије Цркве као Свете Тајне Царства Божијег; као етос литургијског предокушања-опитовања парусије, Царства Божијег, започелог већ овде и сада, у Светој Евхаристији; као етос предучествовања у испуњењу и осмишљењу свега створеног и постојећег – у Христу, у космичко-есхатолошком Телу Христа Парусије, када ће „Бог бити све у свему”.

Ова четири начела аутор истиче јер извиру из Предања Православне Цркве, а закључује да треба да буду полазна начела у одређивању начина и праваца за правилан и делотворан приступ еколошком проблему.

Ђакон мр Ивица Чаировић

Напомена:

* Објављено у: И. Чаировић, *Еколошке теме – епископ Јован Пурић*, Живопис 7, 2013, Београд, 405–411.

ХРАМ И УМЕТНОСТ приређивача Еп. др Јована (Пурића)

**Храм и уметност, превео и приредио Епископ нишки др Јован (Пурић),
Православна Епархија нишка; Висока школа – Академија Српске Пра-
вославне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, 2013, ISBN 978-
86-86805-57-7**

У оквиру обележавања јубилеја 1700-тогодишњице од објаве Миланског едикта (313–2013), Православна Епархија нишка и Висока школа – Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију у Београду заједнички су – са благословом Његове Светости Патријарха српског Г. Иринеја – објавили зборник радова на тему *Храм и уметности*.

Епископ нишки др Јован (Пурић) је превео студије, а затим и приредио зборник за публикавање. Иначе, ово је 12 књига у едицији „Посебна издања”, а уредник је протојереј-ставрофор др Радомир Поповић. Лектор издања је протођакон Радомир Ракић, коректор је Јелена Бранковић, а технички уредник је Петра Бојковић.

Зборник почиње својеврсним уводом Епископа нишког др Јована, на тему *Православни храм – синџеза уметности*, где Владика указује на богослужбени циљ православног храма, кроз синтезу уметности храма Свете Софије у Константинопољу, који је саграђен на месту где је Свети цар Константин саградио велику базилику.

Следећа студија је рад Томаса Метјуза, са Института за уметност Њујоршког универзитета, на тему *Преображајни символизам византијске архиепископуре и значење Паниокијора у куйоли*. Овај текст се комплементарно наставља на увод Владике Јована и говори о симболици куполе у контексту живописања Пантократора у њој.

У студији се, у закључку, истиче идеја о преображењу верника, које израста из литургијског живота. После овог рада следи студија *Раскол и византијско украшавање храмова*, аутора А. М. Лидова, која има особит допринос приликом разматрања литургијске редакције приликом украшавања храмова у 11. и 12. веку, са посебним освртом на ново литургијско уређење у епохи у којој сама Литургија дуже време текстуално остаје непромењена, уз објашњење примера сцене Причешће апостола (у олтарским апсидама Софије Кијевске и Софије Охридске).

Тематски след – који је уредио Епископ Јован – сада кулминира у студији *Иконе у Литургији*, ауторке Ненси Патерсон-Шевченко, са Кембриџ Универзитета, која истиче сликане изворе као сведочанства догађаја и објашњења догмата у датом временском периоду, уз коришћење писаних историјских извора.

Посебно поглавље ауторка посвећује теми Акатиста и осликавању истог у храмовима, а из овог разматрања следи и објашњење догађаја у ноћи с петка на суботу пре успостављања празника – литија и служба у част Богоматере; односно, презвија као служба која се одвијала у манастиру Пантократору, која је у себи сједињавала строгу аскетско-монашку службу, усредсређену на молитву једанаестог часа, са елементима древне саборне Литургије Велике Цркве у Константинопољу.

Ова сложена служба наводи ауторку на питање како су иконе биле укључене у ову службу у монашкој обитељи 11. и 12. века. Ауторка одговара на ово питање да су се једном недељно – када је и служена ова служба – користиле иконе које нису припадале неком стриктном иконографском стилу, већ су то, углавном, биле значајне и поштоване литијске иконе Богородице. Ово истраживање је закључено објашњењима о изображењима акатиста у датом периоду, али и до 14. века.

Врло је интересантна и тема о *улози жена у иконопоштовању Ране Цркве*, коју у овом зборнику разрађује Џудит Херин. Рад разматра учествовање жена у иконопоштовању првенствено на Истоку, у контексту само светитељских икона. Уз објашњења неколико примера из историје Цркве, ауторка, научном методологијом, уверава савремену јавност да је култ икона имао велику снагу у Раној Цркви. У студији се наводе и примери поштовања икона и побожности женске популације у Византији.

Следећа студија, која носи назив *Traditio legis и иконографија олтарске преграде Свете Софије Цариградске*, ауторке Т. М. Васиљеве, говори о иконографском програму олтарске преграде у Светој Софији у Константинопољу.

Наводећи досадашња истраживања и анализирајући најприхватљивије концепте, ауторка сматра да би требало допунити основне теорије и као хипотезу – коју је доста добро разложила и утврдила у датом научном контексту – истиче разматрање могућности присуства иконографије *traditio legis*. Приликом развијања хипотезе, ауторка је наишла на три проблема: питање изображења на прегради у Светој Софији; проблем ране деизисне иконографије и могућност вредновања таквог обрасца у хришћанском свету те епохе. Уз закључак, где се наглашава вероватноћа поменуте хипотезе, ауторка је дала и прилог – Екфраза посвећена Светој Софији Павла Силенцијарија (одломак који описује украшавање олтарског простора).

Студија на тему *Силе небеске: иконографија и литургијски текстови*, ауторке Л. А. Шченикове, има функцију увода у закључак, а обрађује тему која говори о односу икона и литургијских химни, текстова и осталих богослужбених писаних форми; али у контексту небеских сила – херувима, серафима и

престола – и њихово помињање у Светом Писму Старог и Новог Завета, затим у апокрифној књизи Еноховој, у делу Дионисија Ареопагита и у литургијским текстовима и молитвама. Рад се бави и прегледом основних изображења Небеских сила, али и појавом њихових могућих односа са одговарајућим историјским писаним изворима. Пример на коме се и заснива истраживање о Небеским силама јесте фреска у куполи цркве Преображења Господњег у Новгороду, коју је осликао Теофан Грк, 1378. године.

Закључну студију, на тему *Химнографско сиваралаштво у Византији*, написао је уредник овог зборника, Епископ нишки Јован, ванредни професор на Високој школи – Академији Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију у Београду. У закључној студији Епископ Јован се бави одговорима на питања каква је била поезија у Византији, питањем језика у Византији и питањем разликовања црквене и религиозне поезије у Византији, као иницијалног питања за даља разматрања. Кроз примере као што су Свети Андреј Критски и Дамаскин Јован и уз кратко објашњење византијских натписа, аутор наводи изворе за византијску химнографију (а да то нису библијски текстови), да би на крају истакао став Византинца према Христу као Творцу, наводећи примере из византијске химнографије.

Зборник *Храм и уметности* – иако уређен за конкретну прилику – превазилази циљ и намеће се као врло озбиљно штиво за истраживаче на пољу разних богословских дисциплина, историје, историје уметности и естетике, те може да буде покретач нових стремљења у истраживању у оквиру методологија поменутих наука.

Свој јавности, а посебно академској, препоручујемо овај зборник и због сагледавања богословско-историјских прилика оног времена у савременом контексту.

Ђакон мр Ивица Чаировић

Напомене:

* Објављено у: Ђакон мр Ивица Чаировић, *Храм и уметности*, приредио Епископ нишки др Јован (Пурић), Живопис 7, 2013, Београд, стр. 367–370.

СОТИРИОЛОГИЈА **Епископа нишког др Јована (Пурића)**

Епископ нишки Јован II, Сотириологија, Православна Епархија нишка и Академија Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију, Београд, 2013, ISBN 978-86-89293-05-0

У издању Епархије нишке и Академије Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију објављен је приручник за Догматику – *Сотириологија*, аутора Епископа нишког др Јована (Пурића), као наставно учило, које има за циљ да свим заинтересованим читаоцима тумачи и анализира догмате о спасењу у Господу Исусу Христу. Савремен приступ сотириолошким темама омогућава боље разумевање и могућу мултидисциплинарност у оквиру часова догматике на свим образовним нивоима у Српској Православној Цркви.

Ова публикација има за циљ и да буде помоћно средство за учење догмата Православне Цркве о спаситељској Тајни Христовој. Тако ова књига представља својеврсни наставак претходне књиге Епископа Јована, о Христологији.

Књига је подељена у петнаест поглавља. Прво поглавље – „Јединство личности Христа и повест спасења”, има одељке у којима се аутор бави појмовима и односом христологије и сотириологије, а затим и сотириолошким аргументом у христологији.

Други део носи назив „Теологија Богојављења” и у њему се посебно говори о Крштењу Христовом, као Сину Давидовом и служи Господњем; а посебно се истиче откровење Тројичног Бога у тренутку Крштења на Јордану. Трећи део књиге је посвећен онтолошком садржају Христове проповеди, са потпоглављима „Благовест Свете Тројице”, „Потпуно Богопознање” и „Јеванђеље о Царству”.

На ово се надовезује разматрање на тему – онтолошки и сотириолошки карактер Христове љубави, са посебним нагласком на Божанску љубав, заповест љубави према Богу и заповест љубави према ближњима. Пети одељак говори о сотириолошком значају чудеса Христових, а аутор је посебно разматрао теме здравља у Христу, чудеса исцељења и васкрсења упокојених у Господу.

Као средишње поглавље намеће се ово на тему Предукус сабрања у Царству, где Епископ Јован посебно говори о умножењу хлебова, о Хранитељу људи и о влашћу над природом. Наредних осам поглавља говори о сотириолошком контексту празника. Прво говори о теологији Преображења; затим о теологији Цвети; па следе поглавља о теологији Тајне вечере, Великог Петка, Велике Суботе, Васкрсења, Вазнесења и Педесетнице. Последње поглавље говори о Тајни Царства Божјег.

Као и када је писао *Христологију*, Владика Јован је дао велики допринос осавремењивању уџбеника у црквеној просвети и то посебним деловима у књизи: „Из упоредног богословља” и „Реч Отаца Цркве и савремених теолога”, који ученицима и читаоцима помажу да са аспекта мултидисциплинарности сагледају дати проблем.

Аутор приручника после сваког поглавља поставља питања и то из Светог Писма Старог и Новог Завета, Литургије, Патрологије и Пастирског богословља, односно, Омилитике, како би читалац сам схватио колико зна из ове области и колико је у стању да градиво које је повезао са датом темом може да преточи у беседу, коју би могао да произнесе у Цркви. Владикина питања инспиришу и мотивишу читаоце да даље истражују и да своја знања уобличе у шири богословски контекст, у облику написане беседе. Ауторов језик и стил одређују виши академски ниво приликом читања, тако да приручник о Сотириологији могу да користе и они који су на вишем академском ступњу.

Књига – као таква – иако има форму коначног штива, не може да се сагледава индивидуално, већ мора да се узме у обзир кроз целокупну догматику, зато обе књиге – *Христологија* и *Сотириологија* – нису представљене као завршене целине, већ као помоћно средство за боље тумачење и анализу догматских тема уопште.

Избегнута замка схоластичког приступа овим двема публикацијама даје на значају, уз помак у мултидисциплинарном сагледавању учења Православне Цркве. Вишегодишње педагошко искуство Владика Јован је преточио у приручник, који уз књигу *Христологија* чини целину и завређује пажњу, како својом садржином и помоћним апаратом (текстови Светих Отаца и савремених богослова за успешније савлађивање градива), а оно и техничком опремом, за коју је заслужан ђакон Ненад Илић.

Поштујући начело да је Христос једина Истина, Епископ нишки Јован, кроз два уџбеника-приручника, *Христологија* и *Сотириологија*, истиче укупне догмате о Христу, који су донети на Васељенским саборима, али и објашњени и растумачени од стране Светих Отаца све до данашњих дана.

Ђакон мр Ивица Чаировић

Напомене:

* Објављено у: Ђакон мр Ивица Чаировић, *Епископ нишки др Јован (Пурић)* – *Сотириологија*, Живопис 7, 2013, Београд, стр. 401–404.

ПРАЗНИЧНЕ ИКОНЕ Епископа нишког др Јована (Пурића)

Пратећи богослужбени ритам, Владика Јован, на нов и пријемчив начин, тумачи иконографију свих Великих празника, са више аспеката, што даје могућност верницима свих узраста и нивоа знања да схвате празник, како би на тај начин потврдили своју веру у Васкрслог Христа. Књига је сажетак једног ширег – професорског – рада, уз модификовани стил, како би била разумљива за ширу читалачку јавност.

Метод примењен приликом писања ове књиге инициран је уочавањем детаља на икони датог празника, па је постављањем различитих општих хипотези добијен коначни закључак. Без оптерећујућих фраза, јасним стилем, описани су празници, али не на самодовољан – научни – начин, већ тако да је врло лако схватити решења – чак и историјских недоумица – преко објашњених детаља са иконе празника. Дакле, Владика Јован није имао намеру да истражује на дату тему, већ да на нов начин изложи већ познате чињенице, које би требало да пронађу свој пут до срца како верника, тако и оних који ту веру проповедају (свештеника, вероучитеља, иконописаца, итд). То значи да је аутор из обимне литературе извукао нектар и понудио га читаоцима, да веру засладе и окусе преображај, да би препознали икону у себи и заблагодарили на томе Творцу. Управо је зато приступ тумачењу (егзегези) – предањски: почиње тропаром и кондаком, а затим се детаљи са икона објашњавају уз егзегетске дискурсе у оквиру библијског и светоотачког текста. Закључци не доносе ново, али имају ново рухо; дакле, нису устаљени закључци, преписани из старих хеортолошких књига, већ на нов начин исказују Истину.

Књига почиње описом празника Рођења Пресвете Богородице, на првом месту тропаром и кондаком, а затим и описом иконографије и амбијента тог празника, са описом детаља и личности који су кључни за егзегезу овог празника: купање, дете, жене, Ана, Јоаким. Посебно је дат хеортолошки и предањски извештај празнику (да је апокрифни спис Рођење Марије извор овог празника, које је потврдило и потоње светоотачко Предање). На крају је објашњено име *Марија*.

Други протумачени празник јесте Воздвижење Часног Крста, а Владика, после тропара, кондака и поимања Крста, говори о гесту и публици (верни), односно, тумачи симфонију покрета и статичности, уз издвајање само једне личности из историје Христове Цркве: *Константинина Великој*. Хеортолошки осврт је дат суптилно, како читалац не би изгубио аналитички ток који одликује тумачење детаља.

Ваведње у Храм Пресвете Богородице – после тропара, кондака и казивања о празнику – објашњено је аналогично као и Сретење (Христово уношење у

Храм). Аутор тумачи и архитектонске облике на икони: грчки и словенски тип, а затим и објашњава позадину на икони, која, дајући илузију перспективе, жели да покаже само место догађаја празника. Поновљене личности – Јоаким, Ана, дете Марија, описане су у контексту датог празника; а затим и свештеник. Закључак је хеортолошки екстракт из Предања.

Тумачење Рођења Христовог – уз тропар, кондак и општу иконографију – доноси описану спецификацију детаља са иконе: брда и пећина (опет простор) и анђели, пастири, во, магаре, овца, коза, Дјева, Дете, Јосиф (личности) и – на крају – звезда, са истицањем двеју радњи: поклоњења (Света три мудраца) и купања (Детета). Хеортолошки приказ добија још један одељак: „Смисао (празника у и на икони)”.

У празнику Богојављења аутор уводи нов појам – веома важан за иконографе – светлост, када одељак о овом догађају именује једнострано: „Празник светлости”. Затим следи тумачење сцене и природе (уз истицање Јордана и мора), а онда личности: Јована Крститеља и Христа, уз тумачење анђела и голубице.

Закључак чине три одељка: „Извор”, „Празник” и „Име”, са иконографском аналогијом овог празника и иконе Силаска у Ад. А последња реч јесте – опет – светлост.

Повест о празнику Срећења Господњег – поред тропара и кондака – аутор започиње истицањем Маријиног очишћења. Затим следи опис простора (архитектура и олтар) и личности (Симеон, Ана, Јосиф, Христос, Марија).

Егзегетски приступ истакнут је у закључним одељцима „Име” и „Празник”. Благовести израћају из тропара и кондака, док је иконографија објашњена са свих аспеката. Наглашени су светлост (Зрак), простор (Студенац) и личности (Дјева и анђео). У закључку аутор, поред објашњења имена празника и хеортолошког приказа, уводи и време – говори о датуму – како би се тек од Благовести време освештало!

И за следећи празник – Цвети – аутор даје тропаре, кондак и иконографију, да би сада простор (Јерусалим и гору) освештао сâм Христос – на магарету: истим оним из иконографије Божића – са ученицима и децом који држе палме усред народа. На крају се говори о историјату празника.

Повест о Васкрсењу почиње уз тропар, ипакој и кондак; и са описом иконографије са свих аспеката, уз опис простора (Ад и брда) и личности (Христос, Адам, праведници), са посебним истицањем менице – задужнице – грехова (у Христовим рукама). Тријумф је наглашен у закључном експозеу иконографије, који врхуни у одељку „Литургија и икона”.

Вазнесење Господње аутор тумачи почев од Символа вере, уз тропар и кондак: Исус Христос се вазнео пред Маријом и Апостолима, уз Анђеле и усред

природе (стене које означавају да сви актери догађаја чврсто – као стене – стоје на земљи, сем Христа, који је на Небесима).

Закључни трослов: „Иконографија” – „Празник” – „Извори” објашњава историјску потку празника.

Тропар и кондак празника Педесетнице уводе читаоце у прво поглавље, Празник изливања Светог Духа у виду пламених језика на дванаесторицу Апостола. После описа главних личности (који у иконографији пасивно седе) у Празнику и активног деловања Светотројичног Бога, описани и тумачени су горњи део иконе: Горница (сионска) – две грађевине налик кулама и доњи део: стари краљ (цар) у мраку, који симболише многе старозаветне пророке-праведнике.

Преображење Господње – празник који може да се узме за правило иконографије код Православних, јер свака икона извире из овог празника, из ове иконе: светлост која долази после Узлажења. Аутор тумачи личности (Христос, Мојсије, Илија, Апостоли) и анђеле. Епископ Јован истиче смисао празника и даје свима разумљиво и разумно созерцање (посматрање) иконе празника.

Тумачећи Успење Богородице, аутор полази од библијског исказа шта се збило после Вазнесења са Богородицом и доноси нови приступ, истичући Апостоле на Небесима, облаке (који носе прекрштене линије) и покушај понижења, уз опис Сиона и Гетсиманије; и личности Дјеве и Христа.

Закључак књиге је Орос вере Седмог васељенског сабора у Никеји, праћен иконом Пантократора. Реч и Слика – Логос и Икона! У две речи – сва Истина...

Дакле, књига *Празничне иконе* је једна велика икона, прецизно заоденута у хеортолошко-историјски оквир, са певничким појем тропара и кондака у Празницима који иконизују Царство, освештавајући простор, време и личности (историју) – што све заједно хита ка Господу Творцу и Спаситељу!

Њакон мр Ивица Чаировић

Напомена:

* Приказ књиге Епископа нишког др Јована (Пурића) *Празничне иконе*, Ниш – Београд, 2013.

БОГ СЕ ЈАВИ У ТЕЛУ ХРИСТОЛОШКЕ ТЕМЕ ПАТРИСТИЧКЕ КЊИЖЕВНОСТИ Епископа др Јована (Пурића)

Послије педагошки усмјерених *Христологије* и *Сотириологије*, један од наших најплоднијих богословских писаца, Еп. Јован Пурић је објавио своју нову књигу, посвећену излагању првенствено догматског богословља Православне Цркве.

За разлику од поменутих наслова, који су, услијед уџбеничке намјене, били растерећени научног апарата, а поглавља била конципована као педагошки модули (методске јединице), књига *Бој се јави у телу* писана је са обилним референцама и конципирана је кроз тематска поглавља.

Одмах је виљдиво да су укључене двије перспективе: једна, коју бисмо могли назвати *припремно*, која целокупна представља тумачење израза *Свејуноћа Божанства телесно* и друга, насловљена са *Овайлоћење Боја Лојоса као осиварење тајне Домостроја спасења њо телу*. Први дио књиге је, очигледно, писан са намјером да изложи *библијску теологију* Оваплоћења, свакако, из визуре отачке теологије, док је други дио писан као излагање *патристичког учења*, али, засигурно, утемељеног у библијској теологији. Синтеза библијске и патристичке мисли, иначе, видљива је кроз цијелу књигу.

Више је него очигледно ауторово припадање неопатристичком правцу теолошке мисли: ослоњеност на Оце је толика да готово да нема теолошког исказа који није пропраћен референцом на неки патристички ауторитет (нарочито на Св. Кирила Александријског и Златоуста, што је, иначе, ријеткост да се нађе код истог аутора), али нису заобиђени ни савремени српски, православни и инославни теолози.

Књига је писана јасном синтаксом и мирним, вероисповједним тоном. Добро би било да сљедеће издање понешто разуди и дисциплинује садржаје који су у овом издању заједно: нарочито се то односи на, иначе, лијепо и информативно поглавље о христолошким јересима, гдје би сваког од јеретичких аутора требало ставити као посебно поглавље, ради прегледности и повезаности текста.

Књига *Бој се јави у телу* ће, засигурно, послужити српској теолошкој јавности као поуздан и богат водич кроз патристичку Христологију и Сотириологију. Она доноси богат отачки материјал и јасно чува неопатристичко виђење о могућности и вредности преношења отачке мисли у савремене оквири. Она читаоца може и треба да упуту не само на теолошки вриједан материјал, који је унутар ње дат, него и на литературу, отачку и савремену, коју је аутор користио, поготово на грчком и западноевропским језицима.

Многим нашим богословима ће сигурно разјаснити библијско утемељење темељних христолошких израза, а странице посвећене Теодору Мопсуестијском и теологији у сукобу Несторија и Св. Кирила Александријског могу послужити нашим црквеним историчарима као богословске смјернице за црквено-историчарска разматрања.

Протојереј-схаврофор др Дарко Ђојо

Напомена:

* Приказ књиге Епископа Јована (Пурића) *Бој се јави у шелу – христолошке шеме и патристичке књижевности*, Београд – Ниш, 2014.

СИМВОЛ – КЉУЧ ТАЈНЕ Епископа нишког др Јована (Пурића)

Пред нама је још једно дело нашег истакнутог и плодносног богослова и педагога Владике Јована (Пурића). Књига је изашла као резултат сарадње Одбора за просвету и културу Епархије нишке и Института за теолошка истраживања Православног Богословског факултета, Универзитета у Београду.

Књига, заиста, има много тога да понуди. Дизајн је осмишљен тако да у потпуности даје прегледност текста, док присутне илустрације квалитет дизајна још више наглашавају. Текст књиге је постављен у два одвојена ступца текста на свакој страници. Корице, које су и те како занимљиво решене, међу собом крију квалитетан папир, тако да ова књига својим физичким изгледом може бити сврстана у једно од најквалитетнијих издања, не само када је у питању црквено издаваштво, већ и шире.

Поред квалитета дизајна и израде, ова књига свој квалитет доказује, пре свега, садржајем. Владика Јован говори о симболима на више нивоа. Испред свега, аутор о симболима говори на прецизан начин, одмерено делећи поглавља и поступно носећи тему. Стога, ово дело можемо посматрати и као систематско дело православног богословља и као један практичан водич-уџбеник.

С обзиром на то да живимо у времену све веће експанзије квази култова, у времену све већег говора о разним теоријама завера, итд, где, наравно, постоји велика употреба симбола и ознака које указују на припадност некој групи, ова књига Владике Јована јесте прави медикамент за православне хришћане, нудећи им православну симболику, истину Цркве Христове, која је једино и право извориште симбола, али симбола који сведоче спасоносну истину живота у Христу.

Баш како наш уважени аутор наглашава, симболи у Православној Цркви имају анагошки, педагошки и мистагошки карактер, тако да самим тим и ова књига има педагошки карактер, да поучи оне који још нису поучени Истином, али и да оне који већ стоје у вери, тумачећи им симболику свих животодавних догађаја Цркве, учини још постојанијим.

Књига је подељена на неколико одељака-поглавља. На самом почетку стоји уводна студија, под називом „Симболика Светих Тајни, хришћанског храма, богослужбених одежди и свештених сасуда у Православној Цркви”. Ове теме се у наставку разрађују.

Након тога долазимо до „Увода у садржај књиге”. Аутор апострофира у том делу велику истину ослањања људског живота и међуљудских односа на симболе. Стога, он сматра да је потребно говорити о симболима унутар Христове Цркве,

али се пита: шта је то символ и откуд његова употреба у Цркви? Након етимолошког појашњења значења речи *символ*, говори се о употреби символа у Старом Завету, али и Новом. Новозаветни текстови готово стално указују на симболе, али то чини изнад свега сама Црква и њен живот.

Тако долазимо до другог одељка, који говори о „Символици у Светој Тајни Крштења”. Вођен светоотачком мишљу, аутор говори о Светој Тајни Крштења као источнику новог рађања и да као таква, препуна симболике, опет није само пука симболична радња и догађај, већ да се у овој Светој Тајни грешни и смртни човек, на натприродан начин, истински ослобађа и искупљује од последица првородног греха и личних грехова. Кроз Свету Тајну Крштења јасно се види симболика имена које крштени добија, што указује на личносни однос Бога и човека. Име сведочи о томе да је човек прекинуо са старим начином живота и да се сада окреће новој реалности живота у Цркви, новој творевини у Христу.

Најважнији моменат у добијању имена јесте почетак новог живота; као ново стварање и пресаздавање човека. Епископ Јован говори о читавом обреду Крштења, где сви моменти указују симболично на улазак у нови живот човека хришћанина. Символика Крштења кроз све његове делове сведочи да је ова Света Тајна заправо космички, есхатолошки и еклисиолошки чин, Тајна која уводи у Царство Небеско.

Трећи одељак ове књиге посвећен је Тајни на којој је утемељена Црква и у којој се биће Цркве показује, а то је Света Тајна Евхаристије. Аутор започиње од прве истине везане за ову Свету Тајну, а то је њена установа. Свету Тајну Крштења установио је Месија Исус Христос, онда када је својим ученицима рекао: „Ово чините у Мој спомен” (Лк. 22,19; Мт. 26, 26–28; 1Кор. 11, 16). Владика Јован не пропушта да нагласи шта заправо значи установа Евхаристије и каже да Символ, кроз довођење у везу са Христом, кроз испуњавање Христом, постаје Света Тајна. Библијска типологија ове Свете Тајне очигледна је, а најбоље се, према речима аутора, види у Мелхиседековом приношењу бескрвне жртве праоцу Аврааму – хлеба и вина. Господ је себе називао Хлебом Живота, те је, установљујући Евхаристију, Он употребио жртвене дарове, хлеб и вино, који заправо указују на Њега и Његову жртву за спасење човека и твари.

Напојен светоотачким промишљањем, аутор говори о томе како се све сабира у евхаристијском Приносу; то је и практично очигледно онда када епископ и свештеник ваде честице за Пресвету Богородицу, за све Свете, за живе и упокојене у Господу, и смештају их, заједно са Светим Телом Христовим, на дискос.

Символика Просфоре је, такође, веома значајна. Она симболише пречисту Утробу Мајке Божије, из које је произашао Спаситељ Христос. Употреба вина и воде у савршавању евхаристијског приноса има своју симболику. Онда када

је на Крсту војник пробоо Христово ребра изашли су крв и вода, стога Света Црква, вођена својим Свештеним Предањем и натопљена духом Светога Писма, употребљава ове елементе.

Указивањем на ове елементе, на вино и воду, наш аутор прави одличан увод у две наредне, веома важне, студије–поглавља. Једно је посвећено богослужбеној употреби вина у животу Православне Цркве, а потоње о богослужбеној употреби воде у животу Православне Цркве, као и њеном симболичком значају. Текст Светога Писма препун је места на којима се помињу виноград, вино, вода, пшеница и уље. Да то није само ствар прости случајности, аутор говори да је ту реч о даровима Божијим, односно, производима од изузетног значаја за људски живот. Ти елементи су храна. Почевши од старозаветних места, где се ови дарови помињу, као на пример у случају Ноја који је први човек на земљи који је засадио винову лозу и тај чин сведочи о томе да Бог није напустио човека који је пао, већ да га увек зове у заједницу са Собом. Виноград симболише врло често сâм народ Божији, Божији Израил, кога је Бог изабрао међу народима да му буде народ мио и о коме ће се старати. Баш као што се виноградар стара о винограду своме, тако и Бог увек непрестано брине и промишља о Своме народу.

У старозаветној историји је то веома очигледно, где Бог увек избавља свој народ од разних мука и невоља и награђује онда када народ бива веран Њему. Псалми су препуни места на којима се о вину говори као о ономе које весели човеково срце. Када је реч о новозаветној реалности вино има још већу улогу и симболику. Христово присуство на свадби у галилејском граду Кани и Његово прво чудо, претварања воде у вино, сведочи о важности ове материје. Чак је и Господ узимао вино, мада Га неки тадашњи фарисеји, кварни у срцу, нису разумели, те су Га називали изелицом и пијаницом (ср. Мт. 11, 19; Лк. 7, 34).

Владика Јован нам појашњава, такође, новозаветни термин „ново вино”, као ново месијанско време, време присуства Оваплоћеног Сина Божијег, Исуса Христа. Најбитнији догађај, који симболику вина подиже на највиши свештени ниво, јесте догађај Тајне Вечере, када је Господ установио Свету Евхаристију, дајући Својим Апостолима вино и хлеб, принос којим ће у потоњим временима Црква славити Тајну новог Живота у Њему, Распетом и Васкрслом. Од тренутка установљења Свете Евхаристије од стране Господа, Црква је вино, као Божији дар, прихватила у своју употребу.

Вино се у животу Цркве употребљава још у чину опела над хришћанином и у чину резања колача код православних Срба. Вином се, такође, испирају и Свете мошти. Овим поглављем о вину наш аутор даје један дубок, али и јасан, преглед свештене симболике вина.

Вода, како нас поучава аутор, као извор, сила и символ живота, још од најдревнијих времена била је предмет изузетног поштовања и служења. Вода је основни елемент одржања творевине. Још на првим страницама Светога Писма сусрећемо помен воде и то управо у акту стварања света од стране Творца. Одмах је видљиво то повезивање воде и Духа Светога, „који се над водама ношаше”, како каже текст Постања.

Вода је живоносна, животодавна. У свим културама вода има превасходан значај и увек симболично бива постављена у контекст прања човека, испирања од нечистота које се на њему налазе.

Тако је и са сведочењем Светог Писма, али у њему сусрећемо свештену симболику воде, која указује на присуство Духа Божијега у постојању човека и света.

Аутор нас онда води кроз библијски текст, с циљем да нам укаже на значај воде у животу како изабраног народа у Старом Завету, тако и на улогу воде у Новом Завету. Наводи нам један експлицитно библијски термин, „жива вода”, где се тим термином означава животодавна наука коју је у свет донео Месија Исус Христос.

Но, вода је и у Старом Завету била символ духовног живота. Постоје и сведочења о томе да је код древних народа поглед на места на којима почива велика количина воде, као што су то реке и мора, изазивао страх. Код древног Израиља постојала је извесна бојазан од мора, јер су сматрали да тамо бораве разнолика бића, а то се може оправдати и тиме да су народи са мора били углавном љути непријатељи Јевреја.

Новозаветни текст нам поручује да вода симболише, такође, и глас Божији. Христос је Својим Крштењем освештао воде Јорданске и сву твар. Тада се на водама јавио и глас Бога Оца, Који је указао на Сина Свога Јединороднога, Кога треба следовати. Освећење воде је, стога, још један врло битан моменат у животу Цркве. То нам наш уважени аутор и акцентује, те говори да се вода освећује призивом Духа Светога, Који силази и воду чини освећеном. Вода је најбитнији елемент Крштења, јер у тој Светој Тајни она означава почетак новог живота.

Наредни одељак посвећен је хришћанском храму и његовој симболици. Аутор, претходно говорећи о Тајнама Цркве, долази и до места на коме се те Свете Тајне и обављају и о томе говори да је хришћански храм, као богослужбена грађевина, простор на коме се хришћани окупљају, ради заједничке молитве, слављења Бога и заједничког приношења бескрвне жртве. „Дом Божији” јесте веома чест назив за храм у Светом Писму.

Још у Старом Завету улога храма била је непроцењиво битна. То је место где обитава Бог, Дух Божији, где се, у прво време, Мојсије у *шатору од сасџанка* молио Богу за свој народ, а онда када су Јевреји саградили и прави храм то је

било место са потпуно јасно одређеном улогом. Сви делови храма имали су своју симболику и улогу.

Новозаветни храм је место препуно свештене симболике. Како каже аутор, сваки је хришћански храм место освећено и знак на „Горњицу”, то јест, место на којем је одржана Тајна Вечера. Хришћански је храм, пре свега, Црква, сабор, скуп, сабрање, заједница. То је место савршавања Светих Тајни Цркве. Управо због тога што храм јесте Црква и што се ту, на том месту, савршава Вечера Господња, сваки детаљ новозаветног храма има своју симболику.

Полазећи од тога, аутор говори о симболици сваког дела храма посебно, као и о њиховим функцијама. Ту сусрећемо говор о нартексу храма, односно, припрати, почетку храма. Сваки део храма, почевши од овог, има своју намену у савршавању Светих Тајни. Даље сусрећемо излагање о лађи храма, броду цркве, куполи, олтару, кивориону, епископском трону, олтарској прегради или иконостасу, амвону, солеји, ђаконикону или другачије протезису и звонику.

Постојање храма, свештенства и богослужења води нас логично до богослужбених одежди и свештених сасуда Цркве. Овде наш аутор посвећује пажњу и читаоцима дарује сликовит приказ богослужбених одежди и симболике коју оне имају, али и свештених сасуда. Свака боја, другачије одежде, зависно од службе, сведоче о томе да је Црква живи Организам, који има свој поредак и ред.

При самом завршетку овог дела, наш аутор наставља гозбу речи кроз кључни текст, од чијег разумевања, можемо слободно рећи, зависи разумевање читаве књиге.

Зашто је то тако конципирано, питамо се? Пре свега, све до сада речено у књизи засновано је на библијским и светоотачким текстовима.

Дакле, сусрели смо се са симболиком Православне Цркве, коју је немогуће разумети, нити исказати мимо библијског и светоотачког поимања симбола. Управо у тексту под називом „Литургијска симболика и Литургија као Догађај” аутор говори да се о симболици Цркве не може говорити мимо светоотачког поимања уметности и архитектуре.

Он пред читаоце, у овом делу, износи један бисер светоотачке симболике, а то је дело Св. Максима Исповедника, под називом „Мистагогија”. Вођен овим делом, наш аутор говори о Цркви као литургијском символу, говори о Цркви као Тајни Богочовека, о Богу Логосу као Символу. Доноси нам, поучаван светомаксимовским промишљањем, говор о литургијској симболици, о односу тајне и симбола, трагању за символом, о разлици симбола и симболизма, о Евхаристији као Тајни Христовој и о Символу вере.

У делу под називом „Литургија као Догађај” аутор нам даје симболику храма и говори о симболици у мистагогији. Поред тога, имамо одељак о односу Литургије и аскезе, као и о богослужбеној симболици као извору Воде живе.

На крају књиге, аутор нам доноси и „Мали речник симболике”. Такође, овде су садржани термини који се налазе у библијским текстовима и чија је симболика тумачена од стране Светих Отаца Цркве.

Лазар Павловић

ФИЛОСОФИЈА ВАСПИТАЊА У ДЕЛУ СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ Епископа Јована (Пурића)

Еп. Јован (Пурић): *Философија васпитања у делу Св. Јована Златоустог*,
Метох манастира Острог, Београд, 2009.

Књига епископа Јована о педагогији Светог Јована Златоуста драгоцен је прилог педагошкој мисли не само у нас, него у Православној Цркви уопште. Као саставни део његовог доктората, она је, по писцу предговора, др Ксенији Кончаревић, важан монографски допринос изучавању неисцрпне премудрости Светог Хризостома, управо зато што је у целини приступила једном још увек недовољно истраженом аспектима његовог стваралаштва.

У уводном делу свог рада, епископ Јован наглашава да је оно најбоље у античкој култури, па и њена педагошка мисао, своје логосно оправдање пронашло управо у хришћанској проповеди и сведочењу. По њему, Златоусти, човек који је живео у доба прелаза из антике у хришћанство и који је од древног преузео све што вреди, да би га унео у Цркву, прави је пример старе истине – да се хришћанска теологија брани и сведочи животом самога теолога. Зато се владика Јован прво осврће на живот свеколиког учитеља Цркве, показујући да „пастир добри шта год каже ином, / сам својим потврђује чином” (И. Мажуранић).

Житије Светог Јована Златоустог

Описан је Златоустов однос са мајком, дивном хришћанком, Антусом. Она је млада остала удовица, али се није преудавала, верна свом покојном супругу и спремна да се жртвује за сина. Јован је од раних дана показивао склоност монашком животу, али је послушао мајку, која га је молила да се не монаши док она не промени светом. Из љубави и поштовања према њој, Златоусти је сачекао да се Антуса пресели у вечност, а затим је кренуо на поприште подвига.

Света Антуса је била прва учитељица малог Јована у читању и писању, а школовање је наставио код чувеног античког ретора Ливанија. Иако је остао паганин, Ливаније је био тако одушевљен Златоустовим даром и марљивошћу да је желео да га види као свог наследника, на месту учитеља беседништва. Изучивши философију код Андропатија, Златоусти се спремао за адвокатуру, али разочаран у неморал друштва и разна безакоња, а под утицајем благодати Божје и своје хришћанске вере, све се више посвећује изучавању Светог Писма и подвижништву, које је, по владика Јовану (Пурићу), свагда било христоцентрично, лично и саборно (стр. 31).

Ступивши, по мајчиној смрти, у монашку школу Светог Диодора Тарсијског, Златоусти је стекао додатна богословска знања и нарочито се усавршио у егзегези Светога Писма, на најбољи начин успостављајући склад између „дословно-логичког смисла и морално, богословско-символичко алегоријског тумачења текста” (Михаил Дронов) Светог Писма.

У младалачкој фази свог писања Свети Јован бавио се апологијом монашког начина живота, који није збуњивао само пагане, него и номиналне хришћане (као уосталом и данас). Он пореди славу монаха са царском влашћу и налази да је монах, Духом Светим, Кога стиче покајним подвижништвом, изнад цара. Греховни живот, који људе одваја од Бога, спречава их да виде истину и не дозвољава родитељима да допусте деци да иду у кућу спасења – манастир. По Златоусту (стр. 51), израз највеће изопачености родитеља је да баш они, који желе срећу својој деци, њихову праву срећу – одлазак девственичким путем ка Царству Небеском – не желе да им омогуће. У првом периоду свог стваралаштва Златоусти је изложио учење о покајању, том другом крштењу, које се човеку даје као благодат новог духовног почетка. Човек не сме да пада у очајање кад, макар и тешко, сагреша – Бог ће га подићи. Покајати се значи рећи Христу: „Да, ја сам тај који је сва ова зла починио – али, Господе, нисам сав у свом греху, не желим да се сав сведем на грех”. Казне Божје, по Златоусту, нису ништа друго до Његова педагогија – средство да нас пробуди из греховног сна и окрене Себи, Сунцу Правде. Господ нас умива страдањем, да не останемо у вечности тами и мамурлуку страсти.

После шестогодишњег пребивања у подвигу, Златоуст се из пустиње, због телесне болести, вратио у свет. Епископ антиохијски Мелетије Јована рукополаже за ђакона, да би он сам затим отишао на 2. Васељенски сабор, у току кога ће се преставити. Као ђакон, Златоуст активно проповеда и пише, опет поучавајући паству о Божјем човекољубљу – Божјој педагогији. У поукама подвижнику Стагирију, он указује на бездан Његовог човекољубља: „Правично би било погубити и искоренити из живих онога који је, задобивши непојамна добра, на самом почетку живљења за та добра узвратио непокорношћу и неблагодарношћу. Али, Бог је наставио да му чини добротина не мање него раније, показујући тиме да, макар ми и хиљаду пута сагрешили и од Њега одступили, Он никада неће престати да уређује наше спасење; и да ћемо, обратимо ли се, достићи спасење, а останемо ли истрајни у чињењу зла, биће јасно макар то да Бог чини све што је до Њега. Тако се и изгон из Раја, и удаљавање од Дрвета живота, и осуда [човека] на смрт чине као дело кажњавања и одмазде, али заправо то није ништа мање до дело промишљања Божијег о човеку”.

Свештеник – педагог по преимућству

Златоусти је, у овом периоду, велику пажњу посвећивао педагошкој улози свештенства. Његових „Шест књига о свештенству”, писаних као апологија сопствене одлуке да се избегне рукоположење, сведочанство су Хризостомовог схватања одговорности кад је најузвишенија служба – служба олтару – у питању. По великом учитељу пастирства, мало се свештеника спасава. Чак и ако су беспрекорног личног живота, они нису испунили Божји задатак ако паству не приведу Христу. Власт свештеника већа је од власти родитељске – јер родитељи рађају за земни, а свештеници за вечни живот. Зато је свештеник педагог по преимућству: детеводитељ ка Богочовеку.

Узор свим свештеницима у педагошком раду треба да буде Св. Павле, чијом се личношћу Златоуст трајно надахњивао, јер „нико није више љубио Христа од Павла, и нико није био удостојен веће благодати од њега, но и поред свега тога, он се, ипак, боји и стрепи због дате му власти, и (стрепи) за оне који су му потчињени” (стр. 81). Св. Павле је у себи спојио догматско православље и етичко правоживље – а то је једини начин да се буде хришћанин.

Златоуст се, као млад свештеник, прославио својим беседама „О статуама”, када је тешио народ Антиохије, уплашен гневом цара Теодосија Првог (против кога се Антиохија побунила, рушећи царске статуе, што је била „увреда величанства”). Цар је, захваљујући својој хришћанској савести, смирио гнев који га је обузео, а народ је, уз Златоуста, стекао велику утеху у побожности. У беседама „О статуама” племенити беседник је велику пажњу посветио опису идеалног хришћанског владара, који је, поред моћи, дужан да покаже и мудрост и праведност. Док је антиохијски првиепископ Флавијан у Цариграду молио Теодосија да, због предстојећих васкршњих празника, покаже милост према његовој пастви, дотле је Златоуст указивао Антиохијцима да је Божје човекољубље узор човекољубља које цар треба да покаже према својим поданицима.

После Антиохије, Златоуст бива позван у Цариград, да тамо постане првојерарх.

Два прогонства Светог Златоуста

Служба Златоустова у Цариграду била је испуњена огњеном ревношћу. Као првопрестон епископ, он је одмах укинуо гозбе и весеља, а проповеђу и личним примером је постављао високе захтеве пред паству, у којој је било много аристократа, навиклих на изобиље и раскош. Уводећи међу клиром ред у Цркви, Хризостом је и ту стекао непријатеље. Против њега су били такви моћници какви су царица Евдоксија и патријарх антиохијски Теофило. Владика Јован о

том прогону пише (стр. 99–108): „Златоустов ’јеванђелски суд над савременошћу’ је неминовно дошао у колизију са површним конформизмом престоницких кругова. Посебно су се ствари закомпликовале после 399. године, када је, како смо рекли, са позиције власти и утицаја био збачен евнух Евтропије, сива еминенција цара Аркадија. Тада је готово сву власт у своје руке узела царица Евдоксија, која се осећала прозваном због Златоустових проповеди против богатства и раскоши. Неспорна је чињеница да је у основи непријатељства царице Евдоксије према Златоусту лежало њено непријатељство према јеванђелско-библијском идеалу који је Златоуст не само проповедао, него и лично практиковао и оличавао”.

На сличан начин би се могли тумачити и разлози који су подстакли константинопољске утицајне аристократске, али и црквене кругове, да се удруже против Златоуста. Већ смо рекли да је вођа те групе био александријски епископ Теофил Александријски, амбициозни јерарх, чије су политикантске „способности” биле изражене и пре његове кампање против Златоуста. Под утицајем царице Евдоксије, 403. године, Теофилу је дата једна вила, која се звала „Под храстом”, да се у њој одржи „суђење” Златоусту. Ради тог лажног суђења је одржан и лажни сабор епископа, који је остао у црквеној историји познат као „Сабор под храстом”.

На том „сабору” је против Златоуста изнето 29 тачака оптужбе, које одсликавају малициозност и извештаченост случаја који су заједно исконструисали Теофил, цар Аркадије и царица Евдоксија. Већина тих оптужби су чинили извитоперени и фалсификовани прикази Златоустових поступака. Златоуст се није одазвао на позив да се појави на „суђењу”, па је рад „сабора” започео пресуђивањем Златоусту „у одсутности”. Штавише, уз све лажне и измишљене оптужбе, придодата је и оптужба за „увреду величанства” (*causa majestatis*), што је представљало једно од најтежих кривичних дела у античком свету. Ово је, изгледа, било намерно урађено, како би се цар лакше приволео да потврди одлуке овог „сабора”. На жалост, завереници против Златоуста су у тој својој нечасној намери и успели. Цар је, вероватно под јаким утицајем царице Евдоксије, потврдио документа овог лажног сабора и послао Златоуста у прво прогонство: Златоуст је морао да се склони у Никомидију. Ипак, земљотрес који је ускоро уследио, као и народни бунт, вратили су Златоуста из прогонства, иако ни сам Златоуст није журио да се врати у престоницу, желећи да организује сабор на коме би му се непристрасно судило.

Ипак, Златоустови непријатељи се нису смирили. Константинопољске царске власти су се поново острастиле против Златоуста, као сведока њиховог лицемерја. Теофил Александријски је знао колико је самога себе већ компромитовао својом

улогом на „Сабору под храстом”, па се није лично појавио на новом сабору, већ је послао неколицину епископа, са јасним и једноставним упутствима како да се понашају. Златоустову невиност на овом другом суђењу нико није спорио, већ су спорили законитост његовог повратка из изгнанства.

Не зна се сасвим поуздано како је дошло до тога да Златоуст буде осуђен и по други пут, јер то је у црквеној историографији и патрологији остало недо-вољно истражено и доречено. Јуна 9. 404. године, пет дана после Пасхе, од грађанских власти је стигла званична наредба о удаљавању Златоуста са кон-стантинопољске катедре. Реакција Златоуста је била светитељска: он се пови-новао наредби, благословио своје клирике и дао савет да се, ради мира у Цркви, призна као законит његов наследник! После овога је кренуо у своје друго изг-нанство, у коме су настала нека од најлепших и за хришћанску философију педагогије најзначајнијих дела – од којих се особито издвајају Писма Олим-пијади, чувеној ђакониси.

Православна педагогија

Педагошка порука ових дела, изузетне књижевне лепоте, утемељености у животном искуству и изразитог естетског сензибилитета, дата је на самом по-четку. У Првом писму Олимпијади, у једном од најлепших места позноантичке хришћанске књижевности, он каже: „Онолико колико нам се појачавају иску-шења, толико нам се појачавају и утехе, и толико више имамо најбоље наде за будућност. Сада код нас све иде својим током, и ми пловимо уз повољан ветар. Ко је видео? Ко је чуо? Подводни гребени и стене, разбеснели урагани и буре. Ноћ без месеца, дубоки мрак, стрмине и литице. Па, ипак, пливајући кроз такво море, ми нисмо у ништа горем полагају од оних који се спокојно њишу у луци”.

У тешким временима, пуним искушењима, када је и сам живот човеков био под сталним знаком питања, Златоуст се нада у милост Божију. У ситуа-цијама које се у савременој философији и психологији називају „граничним ситуацијама” Златоуст своје слушаоце и читаоце упућује на наду, на есхатолош-ку стварност, која ослобађа човека сваког страха. Појам искушења овде не тре-ба схватити само теолошки или етички: „искушење” је једно од основних жи-вотних и психолошких искустава сваког човека, те је ситуација искушења једна од основних ситуација људских, којима се бави и педагогија. Управо је ту савременој педагогији потребан Златоуст, као живи човек Бога Живога, који усред искушења и тегиба прогонства упућује на наду. Иако прогнан и болестан, Златоуст има духовне снаге да каже: „Здрави смо и радосни”.

Дакле, Свети Јован Златоусти је могао и смео да буде педагог, зато што је својим животом ишао за Првоучитељем Христом – до васкрсења путем Крста.

„Речи уче, примери привлаче”, каже наш народ, знајући да је поучавати друге исто што и бацати камење с куле на земљу, а сам испуњавати заповести носити камење са земље наврх куле (тако је сведочио Св. Серафим Саровски).

Говорећи о педагошким димензијама богословља и философије Златоустове, владика Јован (Пурић) истиче јединство васпитања и образовања у православном доживљају света. Да би се човек вратио у своје, Богом назначено, стање, он се мора исцелити од греховне раздробљености: зато је православна педагогија надасве пут повратка целосности човековој.

Улога учитеља је да, пре свега, кроз лични однос са учеником, оствари његове Богом дароване потенцијале и упути га стази спасења. Ако се правилно користе, и световна знања могу бити поучна; идолопоклонство пагана, по Златоусту (стр. 123), нема свој извор у створењима Божјим, него у људским заблудама.

Кључни услов образовно-васпитног процеса је – морално васпитање: „Најбоље васпитање није оно које, допустивши пороцима да победе, касније настоји да они буду протерани, него оно које се служи свим средствима да нашу природу учини недоступном за пороке”, вели Златоуст (стр. 125).

Владика Јован (Пурић) је много лепих и душекорисних речи употребио да укаже на незамењиву улогу породице у васпитању детета. Пре свега, каже он: „мајка – хришћанка је први педагог који у дете усађује клицу истинске философије – уподобљења Богу: мајка је први педагог, по самом свом позиву” (стр. 136).

Наравно, и очеви су одговорни за васпитање деце, али мајчинска педагогија је „свеприсутнија”, јер она проводи више времена с децом, а „праповерење” (израз психолога Е. Ериксона) које постоји између ње и деце снажније је од било чега другог.

Златоусту је јасно разликовао биолошко родитељство од духовног очинства: „Рађање деце не чини некога оцем”, говорио је (стр. 138).

Отац је онај који подиже децу у науци Господњој, пре свега својим примером, који, са Светим апостолом Павлом, може да каже деци: „Угледајте се на мене, као и ја на Христа”. На једном надгробнику у Шумадији стоји запис:

*А сад, децо и унуци моји,
добро знајте шта вам дужности сјоји:
пошћуј Боја и ближњеја своја,
и ридрж'те се карактера моја.*

Свети Златоуст је упозоравао да спољне науке, без учења врлине, никуда не воде. Философија може бити само благодатни врлински живот, који привлачи чак и незнабошце.

Хришћанска философија, по Златоусту, спаја „смирење и узвишеност” (стр. 133) – презир према земаљским добрима и према себичном „ја”, које се у нама надима (то је смирење) и љубав према свим људима, али и љубав коју људи осећају према правом хришћанину (то је узвишеност).

Педагогија у Цркви подразумева и узвођење од познања твари ка познању Творца – а то, свакако, значи и сусрет са лепим (естетику која подразумева аскетику, да парафразирамо владика Данила, узора и учитеља владике Јована).

Знање које не води врлини је вишеструко штетно: оно постаје повод за гордост, лакомост и завист, па душа постаје неспособна за добро. Да би се човек уподобио Богу он то мора и практично да жели, трудећи се да (сузама, знојем, па и крвљу!) стиче благодат Духа Светога. Али, светост, као обновљена богониконичност, није чињеница индивидуализма, него пројава црквене саборности. Обожење, каже владика Јован (стр. 129.) ни не може бити некаква психолошка „индивидуација”, која човека ставља с ове стране просторно-временских координата палости. Један хришћанин – ниједан хришћанин, говорили су учитељи Цркве. Светост је црквена (а то значи богочовечанска) стварност; она је онтолошка, „надпсихолошка”.

Реторика без целомудрија не води никуда, осим у пропаст (стр. 139). Незнабожачки философ Сократ, као учитељ, свој позив није хтео да понижава променом начина живота, напуштајући скромност, зарад удобности. Златоуст каже (стр. 140): „Сократ није имао ништа осим једне одеће у којој је ишао и лети и зими и у свако доба године, ходајући увек без обуће, целог дана гладујући и хранећи се само хлебом који му је замењивао сва остала јела и оброке. Он, чак, ни ту храну није имао код куће, него је добијао од других, живећи тако у крајњем сиромаштву. И поред тога, био је толико познатији од тог цара (=Архелаја), да и после вишеструких позива није хтео да напусти Лицеј и оде на његово имање”.

Монаси су они који достојно настављају философски начин живота древних мудраца. Зато су хришћански родитељи слали децу у манастире да се обучавају у врлинском животу, а онда их враћали кући, да се, скупа са децом, боре за Царство Небеско.

Владика Јован (Пурић) истиче Златоустове речи (из апологије монаштва) да су градови непогодни за стицање врлина, јер у њима влада разврат сваке врсте. Ко одлази у монахе, тежећи за савршенством, бива слободан у Христу. Зато родитељи не треба да тугују ако им деца стреме монашком животу – то је пут који је достојан Божјег човека и који је лакши од живота у урбаној средини.

Крај првог дела.
Књигољубац

СВЕТИ ЈОВАН ЗЛАТОУСТИ О ПРАВОСЛАВНОМ ОБРАЗОВАЊУ И ВАСПИТАЊУ (ДРУГИ ДЕО)

Еп. Јован (Пурић): *Философија васпитања у делу Св. Јована Златоустог*,
Метод манастира Острог, Београд, 2009.

Један од задатака који се поставља данашњој црквеној педагогији јесте неопходност одговора репаганизованом (тзв. „секуларном“) друштву. По владици Јовану, ту нам Златоустово духовно искуство може бити од велике користи, јер је и он полемисао са многобожачким хуманизмом, који је човека покушавао да сведе на пет чула и остави га у палом, неваскрслом стању.

Владика Јован пажњу посвећује и двама моделима хришћанског образовања у Византији (150, 154): „У првом моделу знање се црпало непосредно из читања, тумачења и поимања Светога Писма, а унутарње духовно очишћење и просветљење, које се стицало кроз литургијски и подвижнички живот у Христу, имало је предност у односу на спољашње школско образовање, које се није сматрало суштинским за спасење. (...)

Други тип или модел хришћанског образовања није искључивао употребу световних наука у образовном процесу. Хришћанско дете је, дакле, могло да стиче образовање истовремено у хришћанској и у паганској школи, или, пак, у специјално организованој хришћанској школи, која је у свој наставни програм укључивала елементе световног образовања. Једна од уобичајених форми оваквог типа образовања било је стицање знања појединачно од више учитеља.

Уз све то, изучавање наука – реторике, философије, историје, књижевности – није било само себи циљ, већ је било практичног карактера и служило је као припремна етапа за савршеније занимање – хришћанско „љубомудрије“.

Поред школског знања, деца се морају васпитавати и у хришћанском човекољубљу: „Научи дете да буде скромно и човекољубиво. Ако га видиш да ружи слугу, не пренебрегни то, него га (дете) слободно казни“, вели Златоуст (стр. 155). Без обзира који модел образовања био примењиван (први или други), и у једном и у другом случају вера је на првом месту. Образовати дете значи актуелизовати потенцијале образа (лика) Божјег у њему, упутити га ка спасењу.

Довођење деце на Литургију, молитва, пост, читање Писма и других духовних штива – то је начин на који се стиче вечно добро. Мајке, по Златоусту, треба да осењују децу крсним знамењем и пре но што су деца способна да се сама прекрсте.

Стари Јелини су, по владици Јовану (Пурићу), имали духовно незрео став – да је незнање зло (стр. 163). Хришћанско учење, заступљено код Златоуста, сасвим је другачије: световно знање није апсолутно добро, него је неутрално и

може се користити или на добро или на зло, у зависности од настројења људске душе. „Не старај се о томе да од свог сина направиш вештог беседника, већ да га васпиташ у хришћанској премудрости”, каже, тим поводом, цариградски архиепископ (стр. 165).

О сексуалном васпитању и браку

У поглављу студије под насловом „Целомудреност као основа моралног васпитања у педагогији Св. Јована Златоустог”, владика Јован указује на опасну противуречност – с једне стране, преплављени смо причом о „секуларној еманципацији” и најгором порнографијом, а с друге стране црквена проповед у тој области није довољно снажна и савремена. Целомудреност, као целосно стање људског бића, освештаног Духом Божјим, неопходан је услов за достизање спасења. У чудесном „Слову љубве”, деспот Стефан Високи је јасно рекао зашто је тако: „Јуноше и деве, за љубав прикладни, љубав узљубите, ал’ право и незазорно, младићство и девство да не повредите, Божаственоме чиме наше пријања биће, Божаствено да узнегодује”. Јер Апостол рече: „Божјега Светог Духа не растујете, знамење што јавно њиме добисте у Крштењу”. Дакле, целомудреност није само „пребрачна апстиненција”, како је то доживљавано на хришћанском Западу – то је сагледавање човека из есхатолошке перспективе, када се више „неће ни женити, ни удавати, већ ће бити као анђели на небесима” (Мт. 22,30).

Владика Јован указује на погубност концепта тзв. „сексуалног васпитања”, наметнутог у САД и другде, јер таква врста програма „нарушава природну чистоту и богомдани стид код младих према свету што стоји у вези са полним развојем” (стр. 172). Као што је говорио један енглески апологета: деца у вези с полношћу знају само две ствари – да то може бити нешто јако лепо, у исти мах, врло опасно.

Целомудреност није једино етична, него, надасве, битијна одредница човековог живота. Она, по владици Јовану, значи „чување себе у нераскидивом јединству, целовитости и здрављу свих аспеката нашег живота и наше личности, кроз општење и заједничарење са Извором јединства, целовитости и здравља – Богом Живим” (стр. 177).

Целомудреност, по Златоусту, подразумева свецелу чистоту од греха (по њему, ни користољубац није целомудрен, јер, као што се блудник везује за телесну насладу, тако се користољубац везује за материјално). Она се састоји од светости, која је врхунац богоподобности, као и мере, која је, као идеал, била позната и антици.

Старозаветна проповедница Ана, мати пророка Самуила, по Златоусту је била пример истинске целомудрености – иако је дуго била бездетна, она није роптала, него се Богу молила и трпела, а Господ је није лишио благослова. Она ће свог сина одгајати у побожности и тиме доказати лепоту своје душе.

Златоуст је велику пажњу посвећивао васпитању младих у чистоти. За разлику од савремених неопагана, који сматрају да младост треба потрошити у распојасаном „експериментисању”, он је настојавао на томе да управо у младости треба чувати чистоту тела и душе. Говорио је (стр. 191, 193): „Савладаћемо пориве наше деце – што страхом, што убеђивањима – и на такав начин ћемо обуздавати њихову младост. Бринућемо се о њиховој целомудрености, све ћемо чинити и усмеравати на то да младићки узраст избегне неумесне [телесне] жеље. Нећемо младиће оставити без савета. Међутим, знајући да се у њима распаљује ватра [страсти], побринућемо се да их оженимо, по Божијем закону, пре него што се они предају неуздражању. (...)

И супруга ће му бити милија, ако његова [=младићева] душа претходно није знала за блуд и... ако буде знао само за једну једину жену, ону са којом је ступио у брак. Тада и љубав бива пламенија и [супружанско] расположење искреније... када младићи ступају у брак уз испуњење тога (правила). Ако се, пак, младић и пре брака обешчистио, онда ће и после брака опет гледати на туђе жене и бежати к љубавницама”.

Владика Јован истиче да је хришћанско учење о чистоти у најнепосреднијој супротности са „секуларним ослобођењем” данас, које је узрок распада многих бракова. Јер, по Златоусту (стр. 194): „Ко је био целомудрен пре брака, он ће такав остати и у браку. Насупрот томе, ко се пре брака научи да чини разврат, тај ће и у браку чинити исто”.

Аутор студије нас подсећа да је у раној Цркви чистоти посвећивана пажња читаве заједнице – новобрачни су седам дана носили венце из храма, понашајући се као брат и сестра, па тек онда почињали да живе родним животом.

Ево како владика Јован описује схватање брака које је проповедао његов славни имењак (стр. 197–198): „Хришћански брак је, за Златоуста, тајанствена заједница телесног и душевног сједињења и општења мужа и жене, и њиховог заједничког живота и спасења у Христу. Циљ брака је остварење животног јединства двају бића, њихово унутарње несливено срастање у процесу узајамно условљеног унутарњег узрастања, остварење духовне једносуштности, уз чување личне непоновљивости.

Православно пастирско богословље, из свог вековног искуства, зна да је за успешан брак неопходно не само спољашње, телесно (полно) слагање, већ и унутрашња духовна сагласност и једнодушност супружника. Концепт неопходног телесно-душевног прилагођавања и ’адекватације супружника’ је познат и савременим антрополошким теоријама брака.

Међутим, оно што се потпуно превиђа у овим теоријама јесте *аскејски карактер* брачне љубави, то јест, заједничко подвижништво супружника у хришћанском браку, које има за циљ остварење и чување целомудрености,

заједничко узрастање у Богопознању и Богоуподобљењу. Православна педагошка мисао наглашава *жртвени* тј. саможртвени карактер брачне љубави и целомудрености. Ступање у брак и живљење у браку је немогуће уколико женик и невеста нису спремни да се одрекну себе, своје дотадашње природе, својих стечених животних навика, а ради новог, заједничког живота у Христу. Без добровољне саможртвености и подвижничког самоограничавања немогуће је живети у браку. Златоустова педагогија целомудренога брака у Христу даје холистички модел васпитања младих за брак путем практиковања врлине целомудрености, модел који се, по својој духовно-етичкој заснованости, суштински разликује од савремених антрополошких и педагошких модела, али, истовремено, за њих представља изазов и шансу за критичко самопреиспитивање и нове научне пробоје”.

Том идеалу треба учити своју децу.

Да би деца целовита ступила у брачну заједницу треба их чувати од искушења, по Златоусту, то значи (стр. 199): „Нећемо деци допуштати да гледају тамо где се налазе непристојне слушкиње, неуздржљиве девојке. Удаљићемо их не само од позоришних представа, него и од слушања саблажњивих и развратних песама, како се њима не би занела њихова душа. Нећемо их водити ни у театар, ни на гозбе, нити на пијанке. Јер ништа не краси младићки узраст као венац целомудрености”.

Други вид целомудрености је узвишени монашки живот. Монаси су они људи које је Божји Промисао обдарио свецелосним стремљењем ка вишњем (они, по владици Јовану, добровољно ограничавају себе, да би предокусили есхатолошки начин постојања).

Човек се мора клонити похоте и зато да би очувао своје и туђе достојанство. Владика Јован каже (стр. 201, 202): „За разлику од сексоцентричних антрополошких теорија, у којима се човек посматра или као ’сексуални субјект’ који похотно жуди за другим или као ’сексуални објект’ похоте другог, хришћанска антропологија познаје само неупитно достојанство сваког човека, као неповљиве боголике личности. Зато човек, који је створен ’по образу и подобију Божијем’, не може бити и није ’објект’ ничега (чак ни спаситељске љубави и делатности Божије, јер Бог не врши насиље над човековом слободом), а готово не објект телесне, сексуалне жеље. Из овог теолошког и антрополошког искуства Златоустовог долази и његова опомена о уздржавању од похотног гледања ’на туђа лица’ (а гледање на туђа ’тела’ чак и не помиње): човек не сме да ’објективизује’ другог човека, претварајући га у објект своје жеље или воље. Златоуст, у јеткој форми, критикује посећивање театра и циркуса, сматрајући занимања сличне врсте (глума и забављаштво) недостојним и духовно штетним

за хришћане и хришћанке: 'Распустивши се на позоришним представама' – говори он – 'муж, дошавши кући, неће више ценити целомудрену жену, своју животну сапутницу, будући очаран и освојен туђим заводљивим лицем, виђеним на сцени, у свој блиставој раскоши позоришта... Речи о целомудрености и чистоти он ће [тада] слушати са незадовољством'".

Целомудрије, по Златоусту, има три степена: чистоту телесну (очишћење), чистоту душевну – стање врлине (просветљење) и чистоту духовну – духовно савршенство (обожење).

Родитељи су дужни да са синовима и кћерима причају о смислу чувања чистоте као о припреми за будући брачни живот, чији је циљ, поред рађања и васпитавања деце, спасење у Христу. Родитељи децу треба да науче да буду чедна, да своје и туђе тело поштују као храм Духа Светога, да се подвизавају против душевне и телесне скверни, да се припреме за хришћански брак и да знају да без целомудрија нема вечнога живота.

О учитељима

У поглављу „Улога учитеља у разликовању педагошких принципа”, владика Јован указује да се у европској традицији, од антике до данас, под педагогом увек подразумевао искусан и угледан човек који је духовно-морално изграђивао личност васпитаника, а не само преносио знање истом. Хришћани су Свог Господа свагда доживљавали као Спаситеља, али и као Учитеља спасења (стр. 210).

По Златоусту, постоји неколико степенова учитељства: творевина Божја и савест човекова (творевина указује на премудрост Творца, а савест је глас Божји у човеку); родитељи (обдарени од Бога љубављу према деци, не да би их само рађали, него и васпитавали); школски учитељи и духовни учитељи – „старци” (монаси, свештеници и епископи).

Христос Првоучитељ је, Својим ваплоћењем, животом, проповеђу, чудима, распећем, васкрсењем и вазнесењем повео људе путем богопознања и тако постао мера и провера свих учитеља и васпитача. Његов основни педагошки метод је био „самоумањење”, кенозис, до палог рода људског, да би исти могао бити уздигнут ка Царству Божијем. Смиривши се до прања ногу Својим ученицима, Христос их уводи и у други метод педагогије – постепено откривање тајни Божјих.

Учитељ се мора спустити до нивоа знања свог ученика, па га постепено уздизати до вишег и највишег – Вишњег. По Златоусту: „Наставници не говоре све како би они хтели, него изискују стање немоћних” (стр. 218).

Мајеутичка метода, тако драга Сократу, подразумева да учитељ показује мајчинско стрпљење према ученику. Учитељ дијалогом доводи ученика до спознаје, при чему га воли, не врши насиље над њим и одговорно се односи

према њему. Учитељ је смирен и смиран, јер је свестан да је прави Учитељ његових ученика – Христос. Зато он дубоко поштује достојанство деце, као слободних и боголиких бића.

Учитељ у Христу деци не предаје само световно, него и духовно знање, при чему не поучава једино речима, него и примером свога живота. То је начин да и родитељи и учитељи деци пренесу свест о друштвеној одговорности; почев од породице, до државе, све почива на личном примеру.

Због свега наведеног, Златоусти је тврдио да они који ближње избављају од заблуда и воде од зла ка врлини постају подражаваоци Самога Бога. Зато учитељ мора имати и световна знања, али и она још битнија – везана за побожност. Зато учитељ мора бити пун љубави – то је једини мост ка осетљивом дечијем срцу. Љубав и лични пример, оно еванђелско: „Дођи и види” (Јн. 1,32) – ето пута на коме нема и не може бити препрека. Због тога, по Златоусту, снага нечије проповеди и не зависи од његовог учења, већ од његових дела и живота (стр. 242).

Улога породице у васпитању

У трећој великој целини свог рада владика Јован се бави васпитним утицајем породице, по Св. Златоусту.

Породица је, по Златоусту, и Црква у малом и држава у малом: „Свет се састоји од градова, градови – од домова, а домови – од мужева и од жена, и зато, кад дође до сукоба између мужа и жене, у домове улази рат. Када се домови ускомешају, и у градовима долази до немира. Када су узнемирени градови, неминовно се и цела васељена испуњава пометњом, ратовима и сукобима”.

У темељу породичног живота налази се узајамна љубав мужа и жене, која треба да се обликује по узору на однос Христа и Цркве.

Муж воли жену као што Христос воли Цркву и бива спреман да се за њу жртвује до распећа. Жена поштује мужа као Црква Христа и слуша га с љубављу. Златоусти је био велики мудрац када су брачни односи у питању. Од младости девственик, он је брак поштовао као Божју установу и давао изванредне савете брачницима. Мужеве је подсећао на чињеницу да морају трпети и волети жене, чак и ако су лоше нарави; шта год да муж учини за своју супругу то није ништа, према ономе што је Христос учинио за Своју Невесту – Цркву, која Га је у почетку одбацивала и презирала.

Исто тако, Златоусти је саветовао мужеве да се женама обраћају нежним и пажљивим речима, јер то није ласкање, него мудрост љубави (ласка се с нечасним намерама и циљевима). Ако жена у свађи почне да тврди како је неки део породичне имовине њен, јер га је она донела у мираз, муж треба да каже: „Овде нема ничег што није твоје – и ја сам твој”. Супругама је саветовао да мудро и вешто „кроте” своје мужеве, постепено их доводећи до сагласја – муж

ће се често сложити са женом, чак ако у почетку и није имао такву намеру, само ако жена буде умела да га увери у сврсисходност неког решења.

Из односа мужа и жене рађају се деца, коју родитељи васпитавају, приводећи их Христу. „Добили смо сина / ћерку”, кажемо и данас. Заиста – добили смо их од Бога, да бисмо их Богу вратили, као слуге Његове, као бића на путу обожења. По Златоусту, родитељски методи васпитања су различити – и реч и поука, али и казне, ако је то потребно (казне осмишљене љубављу и мудрошћу васпитача). Деца су нежни цветови и сваки ветар зла може да их скрха – само ако родитељи, Божји градинари, не буду пазили на њихову крхку грађу и узрастање.

Ако је Црква сабор оних који су се Божјем позиву одазвали, онда је хришћанска породица Црква у малом. Зато је и она устројена благодатно – јерархијски: муж је глава жени, а деца су њихови послушници и саслужитељи. Као што деца, у складу с петом заповешћу Божјом, треба да слушају родитеље, да им добро буде и да дуго поживе на земљи, тако, по апостолу Павлу, родитељи не смеју да раздражују децу – да не губе вољу. Родитељи и деца имају заједничког Оца небеског: зато је хришћанска породица постављена на неразоривој основи благодати Очево, која се, преко Сина, дарује Духом Светим.

Закључујући своју студију, *Философија васиљиања у делу Св. Јована Златоустог*, владика Јован (Пурић) указује на примењивост васпитних начела славног Хризостома и у данашњи дан. Та начела су свекорисна, јер нису привремена и пролазна, него вечна, саставни део Откривења Божјег, датог човеку да се спасе и наследи живот вечни. Само, питање је колико смо ми, потопљени у море медијског мрака, у лаж и смрт богозаборава (који је увек и заборав самога себе), спремни да тим путем кренемо. Јер, како је говорио блаженопочивши патријарх Павле – „Бог ће помоћи, ако буде имао коме да помогне”.

Поздрављајући педагошку трилогију владике Јована (*Богословске основе педагогије Св. Јована Златоустог, Богослужење и васиљиање по Св. Јовану Златоустом, Философија васиљиања у делу Св. Јована Златоустог*), ми поздрављамо једну светлу и доследно светоотачку мисао, која не жели да буде „оригинална” у смислу рационалистичке самовоље, али која јесте оригинална, јер је на извору мудрости која није овдашња. Предање каже да је Св. Павле, „уста Христа”, на ухо тумачио своје посланице Светом Златоусту.

Владика Јован се трудио да свој слух напрегне тако да чује шта је Златоуст нама, потоњим хришћанима, желео да поручи из дубине времена, које Црква прерађује у вечност. Верујемо да је у том подвижничком напрезању слуха да би се чула Реч, која је изнад сваке речи, прави задатак савременог богословља, задатак који је владика Јован решавао и решио.

ПРАЗНИЧНЕ ИКОНЕ

Епископ Нишки др Јован (Пурић)

Издавачки подухват Православне епархије нишке, у сарадњи са Академијом Српске Православне Цркве за уметности и конзервацију – катедра за иконологију, јесте публикација Епископа др Јована (Пурића) – *Празничне иконе*.¹ Пратећи богослужбени ритам, Владика Јован на нов и пријемчив начин тумачи иконографију свих Великих празника са више аспеката, што даје могућност верницима свих узраста и нивоа знања да схвате празник, како би на тај начин потврдили своју веру у Васкрслог Христа. Књига је сажетак једног ширег – професорског – рада, уз модификовани стил, како би била разумљива за ширу читалачку јавност.

Метод примењен приликом писања ове књиге инициран је уочавањем детаља на икони датог празника, па је постављањем различитих општих хипотези добијен коначни закључак. Без оптерећујућих фраза, јасним стилем описани су празници, али не на самодовољан – научни – начин, већ тако да је врло лако схватити решења – чак и историјских недоумица – преко објашњених детаља са иконе празника. Дакле, Владика Јован није имао намеру да истражује на дату тему, већ да на нов начин изложи већ познате чињенице, које би требало да пронађу свој пут до срца како верника, тако и оних који ту веру проповедају (свештеника, вероучитеља, иконописаца, итд.). То значи да је аутор из обимне литературе извукао нектар и понудио га читаоцима, да веру засладе и окусе Преображај, да би препознали икону у себи и заблагодарили на томе Творцу. Управо је зато приступ тумачењу (егзегези) – предањски: почиње тропаром и кондаком, а затим се детаљи са икона објашњавају уз егзегетске дискурсе у оквиру библијског и светоотачког текста. Закључци не доносе ново, али имају ново рухо; дакле, нису устаљени закључци, преписани из старих хеортолошких књига, већ на нов начин исказују Истину.

Књига почиње описом празника **Рођење Пресвете Богородице**, на првом месту тропаром и кондаком, а затим и описом иконографије и амбијента тог празника, са описом детаља и личности који су кључни за егзегезу овог празника: купање, дете, жене, *Ана*, *Јоаким*. Посебно је дат хеортолошки и предањски извештај о празнику (да је апокрифни спис „Рођење Марије” извор овог празника, које је потврдило и потоње светоотачко предање). На крају је објашњено име *Марија*.

Други протумачени празник јесте **Воздвижење Часног Крста**, а Владика, после тропара, кондака и поимања Крста, говори о гесту и публици (верни),

¹ Ниш – Београд, 2013. стр. 82, ИСБН 978-86-89293-09-8.

односно, тумачи симфонију покрета и статичности, уз издвајање само једне личности из историје Христове Цркве: *Константин Велики*. Хеортолошки осврт је дат суптилно, како читалац не би изгубио аналитички ток који одликује тумачење детаља.

Ваведење у **Храм Пресвете Богородице** – после тропара, кондака и казивања о празнику – објашњено је аналогично као и Срећење (Христово уношење у Храм). Аутор тумачи и архитектонске облике на икони: грчки и словенски тип, а затим и објашњава позадину на икони, која, дајући илузију перспективе, жели да покаже само место догађаја празника. Иако поновљене личности: *Јоаким, Ана*, дете *Марија*, описане су у контексту датог празника; а затим и свештеник. Закључак је хеортолошки екстрат из Предања.

Тумачење **Рођења Христовог** – уз тропар, кондак и општу иконографију – доноси описану спецификацију детаља са иконе: брда и пећина (опет простор) и анђели, пастири, во, магаре, овца, коза, *Дјева, Дејше, Јосиф* (личности) и – на крају – звезда, са истицањем двеју радњи: поклоњење (Света три мудраца) и купање (Детета). Хеортолошки приказ добија још један одељак: Смисао (празника у и на икони).

У празнику **Богојављења** аутор уводи нов појам – веома важан за иконографе – светлост, када одељак о овом догађају именује једностано: *Празник свейлосџи*. Затим следи тумачење сцене и природе (уз истицање Јордана и мора), а онда личности: Јована Крститеља и Христа, уз тумачење анђела и голубице. Закључак чине три одељка: *Извор, Празник и Име*, са иконографском аналогичношћу овог празника и иконе Силаска у Ад. Последња реч јесте – опет – светлост.

Повест о празнику **Срећења Господњег** – поред тропара и кондака – аутор започиње истицањем Маријиног очишћења. Затим следе опис простора (архитектура и олтар) и личности (Симеон, Ана, Јосиф, Христос, Марија). Егзегетски приступ истакнут је у закључним одељцима *Име и Празник*. Благовести израћају из тропара и кондака, док је иконографија објашњена са свих аспеката. Наглашени су светлост (Зрак), простор (Студенац) и личности (Дјева и анђеол). У закључку аутор, поред објашњења имена празника и хеортолошког приказа, уводи и време – говори о датум – како би се тек од Благовести време освештало!

И за следећи празник – **Цвети** – аутор даје тропаре, кондак и иконографију, да би сада простор (Јерусалим и гору) освештао сам Христос – на магарету: истом оном из иконографије Божића – са Ученицима и Децом који држе Палме усред Народа. На крају се говори о историјату празника.

Повест о **Васкрсењу** почиње уз тропар, ипак ој и кондак; са описом иконографије са свих аспеката, уз опис простора (Ад и Брда) и личности (Христос,

Адам, Праведници), са посебним истицањем Менице – задужнице – грехова (у Христовим рукама). Тријумф је наглашен у закључном експозеу иконографије, који се врхуни у одељку *Лишурџија и икона*.

Вазнесење Господње аутор тумачи почев од Символа вере, уз тропар и кондак: Исус Христос се вазнео пред Маријом и Апостолима, уз анђеле и усред природе (стене које означавају да сви актери догађаја чврсто – као стене – стоје на земљи, сем Христа, који је на небесима). Закључни трослов: *Иконографија – Празник – Извори* објашњавају историјску потку празника.

Тропар и кондак празника **Педесетнице** уводе читаоце у прво поглавље *Празник изливања Светиої Духа у виду Пламених језика на Дванаесторицу ајосџола*. После описа главних личности (који у иконографији пасивно седе) у Празнику и активног деловања Светотројичног Бога, описани и тумачени су горњи део иконе: Горница (Сиона) – две грађевине налик кулама; и доњи део: Стари краљ (цар) у мраку, који симболише многе – старозаветне пророке праведнике.

Преображење Господње – празник који може да се узме за правило иконографије код Православних, јер свака икона извире из овог празника, из ове иконе: светлост која долази после Узлажења. Аутор тумачи личности (Христос, Мојсије, Илија, Апостоли) и анђеле. Епископ Јован истиче смисао празника и даје свима разумљиво и разумно созерцање (посматрање) иконе празника.

Тумачећи **Успење Богородице**, аутор полази од библијског исказа шта се збило после Вазнесења са Богородицом и доноси нови приступ, истичући Апостоле на небесима, Облаке (који носе прекштене линије) и Покушај понижења, уз опис Сиона и Гетсиманије; и личности Дјеве и Христа.

Закључак књиге је *Орос вере Седмої васељенскої сабора у Никеји љраћен иконом Панџокрайџора*. Реч и Слика – Логос и Икона! У две речи сва Истина...

Дакле, књига *Празничне иконе* је једна велика икона, прецизно заоденута у хеортолошко-историјски оквир, са певничким појем тропара и кондака у Празницима који иконизују Царство, освештавајући простор, време и личности (историју) – што све заједно хита ка Господу Творцу и Спаситељу!

ђакон мр Ивица Чаировић

ПРИЛИЧЈЕ БОЖИЈЕ У ЧОВЕКУ Епископ Нишки др Јован (Пурић)

Епископ Јован Пурић, Људско лице Бога, Београд: ИП Службени гласник, Београд, 2010, 265 страна.

Настојећи да изнедри једну систематску студију о теологији иконе, преваходно о њеном литургијско-васпитном значају за хришћанску културу, епископ Јован полази од Светог Писма и Светог Предања и овај спис заснива на догматском учењу Светих Отаца, а њихово христолошко учење му служи као крајеугаони камен тог велелепног „писменог здања”.

Дајући најпре одређење појму иконе, он истиче да појам εἰκών – икона, обличје, означава нешто што је стварно и истинско, оно што се односи на „узор и прототип, а не нешто што је привидно, измишљено, замишљено и непостојеће” (стр. 17). Под *свештом иконом* се подразумева слика обожене личности или сећање на неки догађај или чудо; другим речима, икона је свештени предмет којем се указује дужно поштовање, јер се, што је пресудно за разумевање њеног значаја, преко ње ступа у заједницу са живим Богом. Говорећи, пак, о могућности иконичног приказивања Исуса Христа, аутор наводи како у својој доследности у очувању Светог Предања Православна Црква није никада на иконама приказивала невидљивог Бога пре него што се оваплотио Син Божији, пре него се Бог Логос оваплотио и постао истинити Човек, а тиме постао видљив и описив, од када се као Богочовек и приказује на иконама. Овде је важно нагласити да по суштини Божијој икона није слична своме Прототипу, већ је слична у „односу на Ипостас и име Божије” (стр. 45), а осликавајући богочовечански лик Исуса Христа онаквог какав се појавио у свету и историји Православна Црква, у ствари, исповеда своју веру у Њега као истинитог Бога и истинитог Човека.

Расветљавајући сву комплексност појаве иконоборства, владика полази од тезе да је вишевековна борба с иконоборством била, заправо, борба за очување Православља, у којој су иконопоштоваоци оптуживали иконоборце због јереси, а ови њих, наводно, за пад у идолопоклонство, борећи се првенствено против теологије иконе, чиме су нарушавали неповредиво „језгро” црквених догми и канона, покушавајући да у потпуности преокрену тајну домостроја спасења. Свети Оци јасно указују да се поклоњење светим иконама темељи на богооткривеној истини да је, с једне стране, Тројични Бог из љубави створио човека *по лику Своме*, а са друге, да се једна од три божанске Ипостаси, Друго Лице (Син Божији, Бог Логос) оваплотило и тако се у „Његовој богочовечанској

Личности сјединили *Прволик и лик*” (стр. 85), у чему се очитује смисао стварања света и човека у њему, као круне Божије творевине. Осим ликова, на *свешћим рукоиџвореним иконама* се приказују и чуда, која чине духовно преображени свети људи, Божији изабраници, који су тај дар, због своје вере, примили од Бога. Схватајући чудо као израз љубави, свемогућства и промишљања Бога о творевини, аутор истиче да је оно самообјављивање Бога у свету у којем динамично учествује и објављује човеку тајну домостроја спасења, те да свако чудо у себи носи „спасоносну поруку и има за циљ да приведе палог човека у заједницу Тројичног Бога” (стр. 118). Не смемо заборавити да су, према православном учењу, све *свешће* иконе чудотворне, будући да имају нетварну божанску благодат, а чудотворним их чини присутност Светога Духа на њима.

Ову изванредну теолошку студију, насталу као плод дугогодишњег истраживања и промишљања, аутор пише стрпљиво, са „филигранском” терминолошком прецизношћу, базирајући се безмало на све могуће конотације употребљених појмова и констатација. Осебујношћу свога садржаја, подробним анализама и ваљаним закључцима који их следе, *Људско лице Боја* се издваја из мора богословске литературе која „словесним таласима” свакодневно запљускује читаоце. Убедљив у доказивању и веома концизан у тумачењу црквених правила, владика Јован, догматичар и литургијар до сржи, живи је сведок светоотачке и свето предањске вере. За њега се, између осталог, говорило и да је теолог који обећава. Уверени смо да сада с правом можемо рећи да је владика Јован теолог који испуњава своја обећања.

мр Радисав Маројевић

БОГ СЕ ЈАВИ У ТЕЛУ Јован Пурић

Христолошке теме патристичке књижевности
Одељење Патристичког института Епархије нишке и Институт за
теолошка истраживања Православног богословског факултета
Универзитета у Београду, ИСБН 978-86-7405-137-5.

После издања Епархије нишке, у виду приручника за Православну догматику – *Соџириолоџија и Христолоџија*, аутора Епископа нишког др Јована (Пурића), објављена је, уз помоћ Института за теолошка истраживања Православног богословског факултета Универзитета у Београду, монографска студија *Бој се јави у телу*. После наставних учила, аутор је наставио да корача по пољу мултидисциплинарности, објашњавајући и анализирајући догмате Православне Цркве о Тајни Христовој.

Књига – *Бој се јави у телу (Христолошке теме патристичке књижевности)* – подељена је у две целине: *Свејуноћа Божанства телесно* и *Овајлоћење Боја Лојоса као остварење тајне Домосироја сјасења њо телу*. Први део монографије почиње објашњењем појма *јуноћа* у Посланици Колошанима Светог апостола Павла 2, 9; а затим се аутор бави смислом и поимањем библијског израза *телесно* (стр. 15–42), јер највише што је Бог могао дати човеку дао је поставши човек, Богочовек. Човеково биће сместило је васцелог Бога, несместивог и безграничног. Свети Јован Дамаскин је у праву када тврди да је Богочовек Христос „једино ново под сунцем”, а затим то у нашем веку понављају Свети Јустин Ђелијски и умировљени Владика Атанасије (Јевтић) и тиме потврђују чињеницу да је христологија темељ богословствовања и уједно целог човековог живота. У своју христолошку расправу Епископ Јован умеће разјашњење тајне *јуноће времена*, а затим појашњава смисао појаве *свејуноће Божанства телесно*, у свету и у историји, јер је Христос увек ново, ново које никада не стари, ни у времену ни у вечности. Управо због тога аутор почиње своје излагање, гледано кроз историјску раван, са Старим Заветом, где је било много наговештаја доласка Бога у телу. Сам појам *Син Божји* аутор дефинише и према Старом и према Новом Завету, те на тај начин читалац може да синтетички прати развој христолошке идеје. Овај одељак се завршава поглављем *Исус Христос истинити Бој* (стр. 82–89), а затим почиње расправа о Богочовеку, јер је са Богочовеком и сам човек постао биће, као *ново њод сунцем*, као биће које је божански важно, драгоцено, вечно, али и комплексно. Други део монографије аутор започиње објашњењима како су ипостасно сједињене две природе у Христу (стр. 89–98).

Затим се расправа ограничава на православно учење о двама природама у Богочовечанској Личности Исуса Христа и одређује се шта је јеретичко и кривоверно код оних који одричу истинитост оваплоћења Бога Логоса. Како би читалац разумео Богооваплоћење, аутор објашњава *Бојочовека као ѿајну све ѿуноће Божанства ѿелесно* (стр. 155–162), затим говори о значају тела, те затим, на крају овог дела књиге, наглашава ипостасне особености и међусобни однос Трију Лица Тројичног Бога (стр. 162–168). Закључна разматрања аутор именује синтагмом **Христологија оваплоћења**, уз два поднаслова – *Бої Лоїос у оквири-ма људске ѿприроде* (стр. 168–173) и *Исус Христос истинити човек* (стр. 173–189).

Пошто је човек створен као Боголико биће, он у најдубљим својим основама чезне за својим Прволиком, Јединородним Сином Бога Живога, како би он као личност општио и заједничарио са Богом, за шта је створен, назначен и за шта му је дат таленат (да га умножава). Човек увек чезне за Љубављу и за личним општењем са Богом, својим Творцем и Спасом. Управо овај антрополошки и сотириолошки моменат аутор представљене монографије препознаје као крајеугаони камен за разумевање и развијање христолошких догмата. Овако конципирано дело наводи и писца и читаоца да наставе да истражују на свим богословским равнима, молитвено и интелектуално, да би човек у заједници са Богом био обожен и спознао своју веру, у срцу и у уму.

Аутор књиге *Бої се јави у ѿелу* приступио је огромној и неисцрпној теми са много аспеката. Одговарајући на свевремене проблеме и питања у вези са личношћу Исуса Христа, Богочовека, Владика Јован, користећи светоотачку књижевност, предањску праксу и савремену богословску мисао, сажима све одговоре у једну Истину. Тако, кроз питања оних јеретика који су спорили христолошке догмате, долазимо до потврде, написане савременим језиком, да је Исус Христос истинити и Бог и човек. Методологија коју користи аутор – имајући у виду све приручнике и представљену монографску студију – може да помогне сваком призваном човеку – вернику, студенту или будућем свештенику – да од најраније младости научи да сагледава богословље као целину и као свевремени дијалог између човека и Бога. Тек онда ће сви бити у стању да христолошки догмат схвате у контексту Светог Писма и Светог Предања.

Ѓакон Ивица Чаировић

АПОСТОЛИ ХРИСТОВИ Епископ Јован Пурић

Обједињујући писану и предањску реч о славним **сведоцима** учења и делања Богочовека Исуса Христа, Епископ Јован Пурић говори о пореклу Апостола Христових, о њиховом животу, призиву на апостолство, њиховом мисионарском раду и сарадњи са Месијом. Литература која је издата на српском језику до сада није донела дело које је свеобухватно истакло тајну апостолства, као и њихов посебан значај и улогу у Цркви, па, сходно томе, ова књига представља попуњавање постојеће празнине. Као еклисиолошка категорија, апостолство је увек актуелна тема, која нуди изучавање кроз бројне методе, од којих су у делу *АјосѲоли ХристѲови* у највећој мери заступљене две, синтетичка и аналитичка. Стил писања је такав да сажима дубоке, тешке и скривене хришћанске истине, исказане приступачним језиком, што за последицу има разумевање текста и од стране оних који нису хришћани. Самим тим књига већ има мисионарски карактер. Осим писане вредности, књига има и одличан визуелан карактер, који открива сам дух и мисао креативног и идејног ствараоца. Пропраћена многобројним илустрацијама, представама апостола на фрескама, као и старим мапама места где су проповедали, књига је живописна, занимљива и маштовита. Садржај се састоји од Увода, четрнаест наслова, Службе Светим Апостолима (уместо закључка) и изабране библиографије. Сваки наслов исписан је на празном папиру браон боје, са редним бројем и именом Апостола о коме ће се говорити. Занимљиво је да 13 од 14 наслова имају свој редни број, једино је Јуда Искариотски лишен редног броја (овако је и у садржају) и лист са његовим именом приказан је, на празном папиру црне боје. По правилу, пре текста приказане су четири црно-беле илустрације, најпре приказ детаља са фреске на којој је изображен Апостол, а затим три слике или фреске које су везане за личност датог апостола или његов мисионарски рад. На крају текста налази се икона Апостола, представљена у боји, а на следећој страни дат је тропар и кондак на српском језику. Увод је обиман и јасно наглашава теолошку, симболичку и историјску вредност апостолства. Број фуснота и референци је заиста плодан, у библиографији можемо видети да је у највећој мери заступљена литература на страним језицима, пре свега на грчком, немачком и енглеском.

Књига *АјосѲоли ХристѲови*, коју издаје издавачка кућа „Светигора”, оправдава своје издаваштво својом потребитошћу теолошкој, православној јавности. Осим тога, она уједно представља важност паметног промишљања о темама које су потребне свакој хришћанској души и надограђује темељ практичног приступа сваком хришћанину.

Стефан Сремац

ИКОНА И ХИМНА БОГОРОДИЦИ Епископ Јован (Пурић)

Повод разматрања дела

Дело које стоји пред нама, проистекло из пера нашег трудољубивог епископа Јована (Пурића), несумњиво представља исцрпно истаживање и богословско обрађивање химнографског материјала Православне Цркве, које је, можемо слободно рећи, преко потребно савременој богословској мисли. У овом разматрању начињен је покушај да се учење о Пресветој Богородици, онако како је обликовано у Православној Цркви, прикаже кроз дело нашег аутора, у својим главним моментима. Приказ укључује расветљавање методологије којом се аутор служи, као и то на чему се заснива та методологија. Такође, повод за писање овог рада јесте и указивање на важност ове студије за развој богословља код нас. Ово дело конкретно може послужити и као јасан оријентир за даље бављење химнографским текстовима, као истинским изворима богословске мисли.

Тајна о Пресветој Богородици (главне уводне напомене о делу)

Аутор када говори о Пресветој Богородици то чини, пре свега, на основу Св. Писма и химнографских текстова, као и на основу тумачења и речи Св. Отаца Цркве. У овоме се огледа база његове методологије. У речима да се име Пресвете Дјеве не сусреће само у Св. Писму и у свештеном Предању, већ и у васцелом животу Православне Цркве, у богослужењу, црквеној химнографији, црквеном живопису и црквеној музици, видимо да аутор, заправо, поставља живот читаве Цркве, у оквиру кога се види сведочанство важности Пресвете Богородице у домостроју спасења.

Уколико помно пратимо концепт који поставља аутор, видећемо да је о Пресветој Богомајци незамисливо говорити мимо православног богослужења, те да су химне непресушни извор похвала и величања лика Пречисте.

Поред тога, епископ Јован не пропушта да нагласи и превасходно истакне најбитнију претпоставку за разумевање православног богослужења, а то је претпоставка тријадолошког и христолошког карактера богослужења Цркве. Тако он наводи да је црквена химнографија Тријадолошка и Христолошка. Тријадолошка и Христолошка догма сачињавају две основне осовине око којих се окреће васцело православно богослужење.

Откривење Бога човеку било је поступно. О томе сведочи Стари завет, у коме се Бог јављао човеку и припремао га за врхунац свог откривања. Теофанија

свој врхунац има у Оваплоћењу Бога Логоса од Духа Светог и Марије Дјеве. Тако наш аутор прецизно наводи да се о Богородици не само да не може говорити мимо христологије, већ да се сам помен имена Богородица везује и упућује на истинитост и стварност Оваплоћења. Користећи се богонадахнутим речима Св. Отаца, наш уважени аутор јасно показује каква је и колико важна улога Пресвете Богомајке у домостроју спасења рода човечијег. То се јасно види у речима Св. Андреја Критског, који је, иначе, аутор великог канона који се служи у Светој Четрдесетници пред Васкрсење Господње, који каже да је Оваплоћење Бога Логоса, заправо, друго стварање. Наиме, у том великом догађају, који има пресудан значај по пали Адамов пород, Пресвета Богородица се показује као она која је на свет донела Христа и тиме постала царица целокупне људске природе. Аутор у наставку акцентује да је веома битно избећи став који преовладава код римокатолика, да је Богородица *саискуиийшељица*. Овај се став јавио у намери да се улога Богородице у спасењу још више нагласи, али је по себи постављено на небиблијским и свето предањским изворима, а то је оно што епископ Јован и сматра проблематичним. Супротно том учењу, православни је став да је Христос Једини Искупитељ.

Наш аутор, служећи се отачким промишљањима и тумачењима, заправо, у тајни о Пресветој Богородици показује јасан сусрет христологије и антропологије. Стога, он исказује да је учење о Богородици на православном истоку увек подразумевало два равночасна начела, Христологију и антропологију.

Када све претходно наведено узмемо у обзир као целину, можемо слободно да поставимо питање: на који начин можемо дефинисати циљ овог дела? Сам аутор каже да је циљ рада покушај праћења свих догађаја из живота Дјеве Марије, њихова богословска анализа и потреба да се они христолошки, односно, тријадолошки и црквено протумаче, јер је Пресвета била сасуд изабрани, људски орган који је послужио за остварење Тајне Оваплоћења Бога Логоса и спасење људског рода.

Како би се овом изазову одговорило на прави и православни начин сигурно је потребан одређени критеријум приступа. Тај критеријум јесте да се о Светој Дјевини размишља кроз мисли Св. Отаца Цркве и да свако ко се бави преславним ликом Мајке Божије то треба да чини помоћу Отаца. Ово све није могуће мимо Литургије, мимо саборне свести и савести, а Свети Оци управо нам и сведоче о таквој свести и савести Цркве Христове.

Структура дела и осврт на главне моменте књиге

Као што нам је на самом почетку наш аутор напоменуо, а то можемо видети и на самим богослужењима Православне цркве, лик Пресвете Богомајке је свехвално опеван у црквеној химнографији, која је веома богата. Стога је наш

аутор показао спремност, а и добро познавање химнографије, јер је јасно изнео тему којом се бавио. Узимајући сведочанства Светог писма, химнографски материјал и тумачења Св. Отаца, он је на основу тога и структурисао своје излагање. Библијска сведочанства узима као основу говора о Пресветој Богородици, затим тумачења светих отаца тих места и такође црквене химне, које су записивали Оци и тумачили их.

Тематска структура дела подељена је на четири главна одељка, у којима се даље развија тема и то изгледа овако:

Предвечна Тајна

У овом делу аутор износи библијска сведочанства о лику Богородице, библијско поимање тајне домостроја спасења, Пресвета Богородица као Нова Ева, зачеће и рођење Пресвете Богородице као почетак спасења, као и врло важан осврт на старозаветна месијанска пророштва о избору Пресвете Дјеве Марије. Говор о избору Пресвете Богородице аутор базира на одељку из Лукиног Јеванђења 1, 30. На основу отачких тумачења, која су типолошка, аутор по реду износи поређења рођења Христа од Дјеве која је чиста, као што је и Адам створен из чисте и необрађене земље, која је још необрађивана руком човека произвела плодове, траву, биље и семе. Ово је благодатно акцентовање Отаца истине бесеменог зачећа Логоса Очевог у утроби Дјеве.

О избору Свете Дјеве да буде мајка Божија Оци наводе два веома важна чиниоца. Пре свега, то је да се у свету није нашла ниједна жена која је била светија и чистија од Дјеве Богородице, а други чинилац јесте да је она из рода Давидова, из изабраног јеврејског народа.

Све што ћемо даље сусрести у овом делу инспирисано је апофатиком, која је тако својствена благодатна нит православном богословљу. Ово видимо онда када се аутор позива на ставове бројних православних теолога, који сматрају да је богословље, заправо, теоцентрично, а не антропоцентрично.

Апофатика се у овом случају простире искључиво на рођење Логоса од Духа Светог и Марије Дјеве, али не и на рођење Пресвете Богородице од Јоакима и Ане. Овим се избегава поново једно учење које није својствено православном истоку, да је Дјева зачета на безгрешан начин.

Типологија коју наш аутор ставља у први план, а коју су Оци тако често користили, огледа се кроз упоређивање старозаветних догађаја са Пресветом Богородицом која је родила Христа. Виђење купине од стране Мојсија, која гори а не сагорева, Црвено море, процветали штап Аронов, Ковчег завета, скинија, све се то код отаца упоређује са ликом Дјеве која је родила Господа.

Оваплоћење Бога Логоса као од Дјеве Марије као откривење тајне домостроја спасења

Аутор у први план сада поставља старозаветна пророштва, као она која сведоче о будућем доласку Месије. Таква пророштва јесу месијанска пророштва и Свето Писмо избилује њима. Како би правилно приступио теми, аутор каже да када буде излагао и тумачио та пророштва и праслике држаће се истих онако како су она записивана у Светом Писму и затим их тумачити помоћу Писма и црквених песама, потврђујући их тумачењима отаца.

Аутор у овом делу своје књиге износи основне истине о рођењу Христа од Дјеве Марије. Избор Пресвете Богородице је пресудан за род људски. Њено прихватање воље Божије да се Син Јединородни оваплоти од Ње је пресудан чин, који је читав људски род учинио преко Свете Дјеве. Она није саискупитељица, већ је њена служба била да роди Сина Божијег. Због њеног пристанка „блаженом ће је звати сви нараштаји” (ср. Лк. 1, 48).

Онај који се оваплотио од Дјеве, Христос Бог наш, јесте истинити и Бог и човек. Од Дјеве Он прима тело, прима целокупну људску природу. Пресвета, иако родивши Христа, остала је Дјевом и пре и за време и после рођења. Она јесте Приснодјева. Овде дејством Духа Светога настаје потпуна апофатика за људски ум, али то незнање нам отвара још веће знање, а то је да је Христос Бог Тај који се зачео у утроби Дјеве. Аутор наглашава и да је Дјева била предочишћена Духом Светим пре рођења.

Истина, која се мора нагласити, јесте да је праведни Јосиф био само заручник Дјеве, али не и муж у правом смислу људи.

Улога Пресвете Богородице у тајни Богопознања и спасења људског рода

У овом одељку наш аутор говори о богопознању као тајни која се открива у Тајни рођења Христа од Дјеве. Сходно томе, он јасно наглашава да је Богочовечанска личност Исуса Христа основни предуслов разумевања места, улоге и служења Пресвете Богородице у Тајни Домостроја спасења.

Оваплоћење Христово јесте највећи степен јављања Тројичнога Бога. Тако је Оваплоћење тесно повезано са Тајном Богопознања. Главна обележја која следе јесу основне истине православне теологије: Бог Отац је извор Богопознања (ср. Лк. 10, 22).

Светост Пресвете Богородице неодвојива је од Јединог Светог, Господа Исуса Христа. Њена светост неодвојива је од Тајне Оваплоћења. Аутор, надахнут отачком мишљу, закључује да се изрази Пресвета и Богородица поистовећују.

То је зато што је Марија Дјева Пресвета, јер је родила Сина Божијег, постала Богородицом. Ипак, у овим редовима, колико се нашој скромности то учинило, можемо наићи на једну контрадикторност, која би се могла, евентуално, растумачити. Наиме, наш аутор у једном делу каже следеће: „Марија је још у утроби Своје мајке била света, слично Св Јовану Крститељу [...] али Њена светост не значи да је она безгрешно зачета”. Ово нам у први мах јесте јасно, све док не наиђемо на следећи пасус, у коме стоји следеће: „Једном речју, Пресвета Богородица постала је света по благодати Бога (Лк. 1,30) и Њена светост неодојива је од Тајне Очовечења Божијег [...] Значи, Маријина светост се садржи у Њеном мајчинству Бога Логоса...”² Ако се светост Дјеве Марије садржи и јавља кроз Оваплоћење Бога од Ње онда постављамо питање на који начин је она света у утроби своје мајке? Да ли према избору, који би се, опет, могао схватити и као предодређење, које наш аутор у свом раду одбацује, као неправославно, а то његово тврђење јесте тачно, или као испуњење пророштава о томе да ће се Бог родити од Дјеве? Ово би нас, опет, навело на то да се светост мајке Божије у утроби њене мајке може разумети тек из каснијег Оваплоћења Логоса Очевог од Ње и Духа Светога.

Однос Пресвете према осталим светима јасан је. Она се може назвати *майи свих свейших*, зато што је она истинска мајка онога који је Једини Свет.

Оно што аутор у даљем току свог рада износи представља један врхунац читавог излагања у претходним деловима књиге. Он полази од става да библијско-светоотачко богословље долази до свог круцијалног момента у литургијском и богослужбеном богомислију. Литургија и јесте догађај на коме се лик Пресвете Богородице на најисправнији начин слави. Највеће исказивање поштовања и молитвене наклоности православни показују у чину проскомидије, на којој се приносе Свети Дарови, да би се освештали приликом служења Свете Евхаристије. Честица за Пресвету Богородицу иде с десне стране Светог Хлеба.

Кључни моменат јесте став да се о Тајни о Пресветој Богородици у Православној Цркви може говорити једино на основу христологије и то у оквиру литургијског живота Цркве, у њеној богослужбеној атмосфери. Ту се једино правилно тумачи Св. Писмо, као и сва она места која се односе на Пресвету Богородицу.

Последњи одељак дела посвећен је **Библијско-богослужбеном аспект Богородичних празника.**

Ту аутор, на специфичан начин, износи историју догађаја везаних за Свету Дјеву, али на основу текстова црквених химни. Поред тога, тумачи делове из Светог Писма који се односе на Богородицу, а припадају Старом Завету.

² Ј. Пурић, *Тајна о Пресветој Богородици*, Манастир Хиландар, 2011, стр. 86

Аутор, заправо, узима химнографске текстове који су посвећени одређеним празницима Богородице, затим раздваја праслике које су део Старог Завета, које су оци типолошки тумачили и тако градили свој химнографски опус. Када ово издвоји, не би ли се лакше позабавио тим прасликама, наш аутор онда указује на важност тих праслика. Он то и исказује речима да „тајну Боговаположења Литурзи расветљавају на основу старозаветних праликова и пророштава”.

Метод на основу кога је наш аутор извршио преглед библијско-богослужбеног аспекта Богородичиних празника јесте такав да је он упоређивао старозаветна Пророштва са новозаветним испуњењем тих пророштава.

Стари завет је обиловао праликовима о доласку Месије. Како видимо у делу, Црквено-литургијска писменост одражава сва главна билијска сведочанства о Богооваплоћењу.

Тако имамо сведочанство упоређивања Богородице са Живим вртом у Рају, голубицом у Нојевој барци, Јаковљевом лествицом, наопаљивом купином, Црвеним морем, Ароновоим жезлом, скинијом, седмосвећњаком, Гедеоновим руном.

Како аутор каже „прелазећи на догађаје Новог Завета Литургијско богословље описује пре свега Тајну зачећа Христа Спаситеља”.

Узимајући у обзир, као главно извориште за рад, химнографски материјал који је својствен празницима Пресвете Богомајке, аутор, поред горе наведеног, жели да покаже и то како су оци, заправо, тумачећи Писмо и пишући своје химне, желели да узвеличају Тајну која се збила, Тајну Очовечења Логоса. Имамо, такође, у извесном смислу и реконструкцију самих догађаја из живота Мајке Божије. Тако, Рођење Пресвете Богородице указује на чудо које се догодило. Пресвета је произашла од, у прво време, неплодних родитеља, Јоакима и Ане.

Ваведење у храм Богородице јесте прихваћено предање у Цркви. Писци канона на овај празник увели су дијалошку беседу, која је карактеристична. Она се одиграва између праведне Ане и првосвештеника Захарије.

Празник Благовести оправдано је назван од Отаца Основом спасења. Химне овог празника представљају тумачење благовести архангела гаврила Дјеви Марији.

Празник Рођења Христовог је кључни, јер се тада међу нама јави Бог. Врхунац теофаније, као што наводи наш аутор, јесте рођење Господа Исуса Христа. Поред значајних момената који се односе на Рођење Христово, као што је полагање у јасле, долазак мудраца, бекство у Египат, најважнији аспект јесте сотириолошки. Дакле, рођењем Христовим људима је отворен пут у спасење од греха и смрти, јер је Једини Животодавац постао један од нас.

У догађају Срећења Господњег се описује сусрет Младенца Христа и Св. Симеона Богопримца. У богослужењу наше Цркве имамо молитву коју је управо Св. Симеон изрекао – „Сада отпушташ слугу свога Господе по речи Твојој...”

Страдање на Крсту Господа нашег у Цркви је изображено тако што поред Христовог Крста стоје Богородица и Св. Јован Богослов. У богослужбеним текстовима постоје крстобогородични, који својом садржином указују на страдање Христово, али и на пресвету Дјеву, која изражава превелику тугу због страдања њеног Сина.

Историја Успења Пресвете Богородице, како наводи епископ Јован, има своју богословско-научну вредност. Према његовим речима, истраживање овог историјског догађаја треба обавити на основу древно-хришћанског предања и делимично на основу апокрифа. Богослужбени канони и песме указују на неколико важних момената овог догађаја. То је, пре свега, сабрање Апостола у Јерусалиму, последња беседа са Мајком Божијом, престављење и погребенење Мајке Божије и опис њеног јављања Апостолима, три дана након њеног погребља.

Наш цењени аутор нас упућује и на још нешто, веома битно и занимљиво. То је дидактичко обележје канона и песама Успења Пресвете Богородице. За циљ се ту има, пре свега, подсећање на Празник Успења, да се осети духовно-догматски смисао овог Празника, да се свим срцем прослави Мајка Божија и да се Њој обраћамо као Заступници и Молитвеници.

Уопште узев, Богородичини празници нам сведоче управо о испуњењу речи да ће Њу славити сви нараштаји и да ће бити најслављенија.

Закључци

Приказавши ово веома драгоцено дело епископа Јована (Пурића), можемо одмах рећи да су студије овакве врсте веома потребне православном богословљу данас. Пре свега из разлога актуализације богослужбених текстова, као истинских врела светопредањског тока православне мисли и живота. Ово нас дело подсећа да не смемо заборавити да је богослужење центар хришћанског живота, те да литургијски етос мора опет и опет да креира наш живот. У тренутним околностима преплављени смо богословским радовима и књигама, који врло често у свом садржају веома мало укључују светоотачку мисао, што је симптоматично. У контексту тога, желимо да искажемо да је епископ Јован у свом делу, не само у овом, већ и у другим својим богословским студијама и радовима (који овом приликом нису укључени у разматрање), увек свестан потребе да се отачка мисао изнова актуализује. То показују његови радови.

Наш аутор је указао да се кроз химне које су писали и састављали Св. Оци, заправо, тумачи Свето писмо, тако да је химнографија један веома важан вид тумачења Светога Писма. То је, како се јасно каже: „ наново написано Свето Писмо”, кроз дела Светих Отаца. Ова студија епископа Јована, заправо, на тим темељима и почива. Он је писао о преславном лику Пресвете Богородице на

основу ове методологије. Имајући пред собом мноштво материјала, јер је химнографки опус у коме се слави лик Мајке Божије готово непрегледан, наш аутор је постепено, систематски и богословски прецизно, изнео који је значај Дјеве Марије за наше спасење и како Њу Црква слави. Веома је важно и поновно наглашавање тог православног става да се говор о Пресветој Богородици не може замислити мимо христологије. Апофатичко богословље, тако својствено православној Истоку, такође је јасно наглашено у говору о рођењу Христовом.

Ова књига може, због свог избора химнографске грађе, да буде подстрек за даље бављење теологијом.

СИМВОЛ – КЉУЧ ТАЈНЕ Епископ нишки др Јован (Пурић)

Одбор за просвету и културу Епархије Нишке – Институт за теолошка истраживања Богословског факултета у Београду, Ниш – Београд, 2015, стр. 162, ISBN 978-86-89293-02-9

Пред нама је још једно дело нашег истакнутог и плодносног богослова и педагога Владике Јована (Пурића). Књига је изашла као резултат сарадње Одбора за просвету и културу Епархије нишке и Института за теолошка истраживања Православног Богословског факултета Универзитета у Београду. Књига, заиста, има много тога да понуди. Дизајн је осмишљен тако да у потпуности даје прегледност текста, док присутне илустрације квалитет дизајна још више наглашавају. Текст књиге постављен је у два одвојена стуба текста на свакој страници. Корице, које су и те како занимљиво решене, међу собом „крију” квалитетан папир, тако да ова књига својим физичким изгледом може бити сврстана у једно од најквалитетнијих издања, не само када је у питању црквено издаваштво, већ и шире.

Поред квалитета дизајна и израде, ова књига свој квалитет доказује, пре свега, садржајем. Владика Јован говори о симболима на више нивоа. Испред свега, аутор о симболима говори на прецизан начин, одмерено делећи поглавља и поступно носећи тему. Стога, ово дело можемо посматрати и као систематско дело Православног богословља и као један практичан водич-уџбеник. С обзиром на то да живимо у времену све веће експанзије квази култова, времену све већег говора о разним теоријама завера итд, где, наравно, постоји велика употреба симбола и ознака, које указују на припадност некој групи, ова књига Владике Јована јесте прави медикамент за православне хришћане, нудећи им православну симболику, истину Цркве Христове, која је једино и право извориште симбола, али симбола који сведоче спасоносну истину живота у Христу. Баш како наш уважени аутор наглашава, симболи у Православној Цркви имају анагошки, педагошки и мистагошки карактер, тако да самим тим и ова књига има педагошки карактер, да поучи оне који још нису поучени Истином, али и да оне који већ стоје у вери, тумачећи им симболику свих животодавних догађаја Цркве, учини још постојанијим.

Књига је подељена на неколико одељака – поглавља. На самом почетку стоји уводна студија, под називом „Симболика Светих Тајни, хришћанског храма, богослужбених одежди и свештених сасуда у Православној Цркви”. Ове теме се у наставку разрађују. Након тога, долазимо до „Увода у садржај књиге”.

Аутор апострофира у том делу велику истину ослањања људског живота и међуљудских односа на симболе. Стога, он сматра да је потребно говорити о симболима унутар Христове Цркве, али се пита: шта је то символ и откуд његова употреба у Цркви? Након етимолошког појашњења значења речи *символ*, говори се о употреби символа у Старом Завету, али и Новом. Новозаветни текстови готово стално указују на симболе, али то чини изнад свега сама Црква и њен живот. Тако долазимо до другог одељка, који говори о „Симболици у Светој Тајни Крштења”. Вођен светоотачком мишљу, аутор говори о Светој Тајни Крштења као источнику новог рађања и да као таква, препуна симболике, опет, није само пука симболична радња и догађај, већ да се у овој Светој Тајни грешни и смртни човек, на натприродан начин, истински ослобађа и искупљује од последица првородног греха и личних грехова. Кроз Свету Тајну Крштења јасно се види симболика имена које крштени добија, што указује на личносни однос Бога и човека. Име сведочи о томе да је човек прекинуо са старим начином живота и да се сада окреће новој реалности живота у Цркви, новој творевини у Христу. Најважнији моменат у добијању имена јесте почетак новог живота; као ново стварање и пресаздавање човека. Епископ Јован говори о читавом обреду Крштења, где сви моменти указују симболично на улазак у нови живот човека хришћанина. Симболика Крштења, кроз све његове делове, сведочи да је ова Света Тајна, заправо, космички, есхатолошки и еклисиолошки чин, Тајна која уводи у Царство Небеско.

Трећи одељак ове књиге посвећен је Тајни на којој је утемељена Црква и у којој се биће Цркве показује, а то је Света Тајна Евхаристије. Аутор започиње од прве истине везане за ову Свету Тајну, а то је њена установа. Свету тајну Крштења установио је Месија Исус Христос, онда када је својим ученицима рекао „Ово чините у мој спомен” (Лк. 22,19; Мт. 26, 26–28; 1Кор. 11, 16). Владика Јован не пропушта да нагласи шта заправо значи установа Евхаристије и каже да Символ, кроз довођење у везу са Христом, кроз испуњавање Христом, потаје Света Тајна. Библијска типологија ове Свете Тајне очигледна је, а најбоље се, према речима аутора, види у Мелхиседековом приношењу бескрвне жртве праоцу Аврааму, хлеба и вина. Господ је себе називао Хлебом Живота, те је, установљујући Евхаристију, Он употребио жртвене дарове хлеб и вино, који заправо указују на Њега и Његову жртву за спасење човека и твари. Напојен светоотачким промишљањем, аутор говори о томе како се све сабира у Евхаристијском приносу; то је и практично очигледно онда када Епископ и свештеник ваде честице за Пресвету Богородицу, за све свете, за живе и упокојене у Господу и смештају их заједно са Светим Телом Христовим на Дискосу. Симболика Просфоре је, такође, веома значајна. Она симболише пречисту Утробу Мајке Божије, из које је произашао

Спаситељ Христос. Употреба вина и воде у савршавању евхаристијског приноса има своју симболику. Онда када је на Крсту војник пробоо Христа ребра изашла је крв и вода, стога Света Црква, вођена својим Свештеним Предањем и натопљена Духом Светога Писма, употребљава ове елементе.

Указивањем на ове елементе, дакле, вино и воду, наш аутор прави одличан увод у две наредне, веома важне, студије-поглавља. Једно је посвећено богослужбеној употреби вина у животу Православне Цркве, а потоње о богослужбеној употреби воде у животу Православне Цркве, као и њеном симболичком значају. Текст Светога Писма препун је места на којима се помињу виноград, вино, вода, пшеница и уље. Да то није само ствар просте случајности, аутор говори да је ту реч о даровима Божијим, односно, производима од изузетног значаја за људски живот. Ти елементи су храна. Почевши од страозаветних места, где се ови дарови помињу, као на пример у случају Ноја, који је први човек на земљи који је засадио винову лозу и тај чин сведочи о томе да Бог није напустио човека који је пао, већ да га увек зове у заједницу са собом. Виноград симболише врло често сам народ Божији, Божији Израиљ, кога је Бог изабрао међу народима, да му буде народ мио, о коме ће се старати. Баш као што се виноградар стара о винограду своме, тако и Бог увек непрестано брине и промишља о своме народу. У старозаветној историји је то веома очигледно, где Бог увек избавља свој народ од разних мука и невоља и награђује онда када народ бива веран Њему. Псалми су препуни места на којима се о вину говори као о ономе које весели човеково срце. Када је реч о новозаветној реалности вино има још већу улогу и симболику. Христово присуство на свадби у галилејском граду Кани и Његово прво чудо, претварања воде у вони, сведочи о важности ове материје. Чак је и Господ узимао вино, мада га неки тадашњи фарисеји, кварни у срцу, нису разумели, те су Га називали изелицом и пијаницом (ср. Мт. 11,19; Лк. 7,34). Владика Јован нам појашњава такође и новозаветни термин „ново вино”, као ново месијанско време, време присуства Оваплоћеног Сина Божијег, Исуса Христа. Најбитнији догађај који симболику вина подиже на највиши свештени ниво јесте догађај Тајне Вечере, онда када је Господ установио Свету Евхаристију, дајући својим Апостолима вино и хлеб, принос којим ће у потоња времена Црква славити Тајну Новог Живота у Њему Распетом и Васкрслом. Од тренутка установе Свете Евхаристије од стране Господа, Црква је вино, као Божији дар, прихватила у употребу. Вино се у животу Цркве употребљава још и у чину опела над хришћанином и у чину резања колача код Православних Срба. Вином се, такође, испирају и Свете мошти. Овим поглављем о вину наш аутор даје један дубок, али и јасан, преглед свештене симболике вина.

Вода, како нас поучава аутор, као извор, сила и символ живота, још од најдревнијих времена била је предмет изузетног поштовања и служења. Вода је основни елемент одржања творевине. Још на првим страницама Светога Писма сусрећемо помен воде и то управо у акту стварања света од стране Творца. Одмах је видиљиво то повезивање воде и Духа Светога, „који се над водама ношаше”, како каже текст Постања. Вода је живоносна, животодавна. У свим културама вода има превасходан значај и увек симболично бива постављена у контекст прања човека, испирања од нечистота које се на њему налазе. Тако је и са сведочењем Светог Писма, али у њему сусрећемо свештену симболику воде, која указује на присуство Духа Божијега у постојању човека и света. Аутор нас, онда, води кроз библијски текст, с циљем да нам укаже на значај воде у животу како изабраног народа у Старом Завету, тако и на улогу воде у Новом Завету. Наводи нам један експлицитно библијски термин, „жива вода”, где се тим термином означава животодавна наука, коју је у свет донео Месија Исус Христос. Но, вода је и у Старом завету била символ духовног живота. Постоји и сведочења о томе да је код древних народа поглед на места на којима почива велика количина воде, као што су то реке и мора, изазивао страх. Код древног Израиља постојала је извесна бојазан од мора, јер су сматрали да тамо бораве разнолика бића, а то се може оправдати и тим да су народи с мора били, углавном, љути непријатељи Јевреја. Новозаветни текст нам поручује да вода симболише такође и глас Божији. Христос је својим Крштењем освештао воде Јорданске и сву твар. Тада се на водама јавио и глас Бога Оца, који је указао на Сина Свог Јединородног, Кога треба следовати. Освећење воде је, стога, још један врло битан моменат у животу Цркве. То нам наш уважени аутор и акцентује, те говори да се вода освећује призивом Духа Светога, Који силази и воду чини освећеном. Вода је битан, најбитнији елемент Крштења, јер у тој Светој Тајни она означава почетак новог живота.

Наредни одељак посвећен је хришћанском храму и његовој симболици. Аутор, претходно говорећи о Тајнама Цркве, долази до места на коме се те Свете Тајне и обављају, те о томе говори да је хришћански храм, као богослужбена грађевина, простор на коме се хришћани окупљају, ради заједничке молитве, слављења Бога и заједничког приношења бескрвне жртве. „Дом Божији” јесте веома чест назив за храм у Светом Писму. Још у Старом Завету улога храма била је непроцењиво битна. То је место где обитава Бог, Дух Божији, где се, у прво време, Мојсије у „шатору од састанка” молио Богу за свој народ, а онда када су Јевреји саградили прави храм то је било место са потпуно јасно одређеном улогом. Сви делови храма имали су своју симболику и улогу. Новозаветни храм је место препуно свештене симболике. Како каже аутор, сваки је хришћански храм место освећено и знак на „горњицу”, то јест, место на којем је одржана Тајна Вечера.

Хришћански је храм, пре свега, Црква, сабор, скуп, сабрање, заједница. То је место савршавања Тајни Цркве. Управо због тога што храм јесте Црква и што се ту, на том месту, савршава Вечера Господња, сваки детаљ новозаветног храма има своју симболику. Полазећи од тога, аутор говори о симболици сваког дела храма посебно, као и о њиховим функцијама. Ту сусрећемо говор о наретксу храма, односно, припрати, почетку храма. Сваки део храма, почевши од овог, има своју намену у савршавању Светих Тајни. Даље сусрећемо излагање о лађи храма, броду Цркве. Куполи, олтару, кивориону, Епископском трону, олтарској прегради или иконостасу, амвону, солеји, ђаконикону или другачије протезису и звонику.

Постојање храма, свештенства и богослужења води нас, логично, до богослужбених одежди и свештених сасуда Цркве. Овде наш аутор посвећује пажњу и читаоцима дарује сликовит приказ богослужбених одежди и симболике коју оне имају, али и свештених сасуда. Свака боја, другачије одежде, зависно од службе, сведоче о томе да је Црква живи Организам, који има свој поредак и ред.

При самом завршетку овог дела наш аутор наставља гозбу речи, кроз кључни текст, од чијег разумевања зависи разумевање читаве књиге, можемо слободно рећи. Зашто је то тако конципирано, питамо се? Пре свега, све до сад речено у књизи засновано је на библијским и светоотачким текстовима. Дакле, сусрели смо се са симболиком Православне Цркве, коју је немогуће разумети, нити исказати, мимо библијског и светоотачког поимања симбола. Управо у тексту под називом „Литургијска симболика и Литургија као Догађај” аутор говори да се о симболици Цркве не може говорити мимо светоотачког поимања уметности и архитектуре. Он пред читаоце у овом делу износи један бисер светоотачке символке, а то је дело св. Максима Исповедника, под називом „Мистагогија”. Вођен овим делом, наш аутор говори о Цркви као о литургијском символу, говори о Цркви као Тајни Богочовека, о Богу Логосу као Символу. Доноси нам, поучаван светомаксимовским промишљањем, говор о литургијској симболици, о односу тајне и симбола, трагању за Символом, о разлици Символа и симболизма, о Евхаристији као Тајни Христовој и о Символу вере.

У делу под називом „Литургија као догађај” аутор нам даје Символику храма и говори о Символици у Мистагогији. Поред тога, имамо одељак о односу Литургије и аскезе, као и о Богослужбеној Символици као извору Воде Живе.

На крају књиге аутор нам доноси и Мали речник симболике. Такође, овде су садржани термини који се налазе у библијским текстовима и чија је симболика тумачена од стране Светих Отаца Цркве.

Лазар Павловић

ЛЕПОТА И РАДОСТ ПРАЗНИКА Епископ Јован (Пурић)

У оквиру великог издавачког подухвата *Ошачника, Бернара и Брајисіва Свеішоі Симеона Миройочивоі*, објављена је књига *Лейоіша и радосіі йразника*, Епископа Јована (Пурића). Уредник овог издања је протођакон Радош Младеновић, а за издавача ове публикације потписује се Благоје Пантелић.

Књига садржи предговор, увод и једанаест поглавља, са изворима и библиографијом, а – на крају – врло корисне индексе: библијских цитата, имена и појмова. У предговору аутор дела указује на методологију свог истраживања и истиче циљ свог рада, али и у неколико речи наговештава свој приступ овој, претежно хеортолошкој, теми: богословско созерцање празника, уз егзегезу библијских сведочанстава и давање догматско-литургијског закључка на крају сваког поглавља. Овакав приступ указује на светоотачке осврте на објашњење празника у контексту преплитања Светог Писма и Предања. Аутор на почетку свог истраживања јасно одређује задатак: за правилно разумевање тајне Богочовечанске Личности Исуса Христа најбоље нам служе Господњи празници, који су изнад свега празници Домостроја спасења, који аутор дефинише као наум, намеру и план Тројичног Бога за стварање и спасење човека, а преко човека и васцеле Божије творевине. Када се говори о Господњим празницима говори се о самооткривењу Бога Живога, односно, говори се о Богојављењима у свету, што значи да се говори о обожењу човека и спасењу тварног света. Циљ овог дела јесте да се о Господњим празницима говори кроз призму христолошких тема ових великих празника, што ће и дефинисати ово истраживање као богословско-хеортолошки дискурс у оквиру савремене теолошке мисли.

Једанаест поглавља јесу једанаест празника: Благовести, Рођење – Божић, Обрезање, Сретење, Богојављење, Преображење, Улазак у Јерусалим – Цвети, Страдање на Крсту, Васкрсење, Вазнесење Христово, Силазак Светога Духа на Апостоле. Из поставке свог рада види се да је аутор желео да изађе из литургијских клишеа и постави нови приступ Великим празницима. Он поставља два Богородичина празника (Благовести и Сретење) у циклус Господњих празника, али тако да направи један егзегетско-догматски осврт на Домострој спасења.

Анализирајући празнике, аутор антологијски доноси секвенце из егзегеза великих Отаца Цркве и на тај начин допуњује и крунише свој догматско-хеортолошки приступ. Тако се методолошки заокружује циклус и анализа празника у контексту христолошких тема. Књига се препоручује свим хришћанским верницима, а посебно ученицима Богословија и студентима Богословских факултета, као и свештеницима, за бољу и дубљу едукацију у оквиру шире унутрашње мисије Цркве.

ђакон др Ивица Чаировић

НАТПИСИ НА ИКОНАМА И ФРЕСКАМА Епископ Јован (Пурић)

За традицију црквене уметност од пресудног значаја јесу натписи, који рефлектују суштинско знаменовање иконе. Име иконе представља извесну потврду њеног реалитета, у складу са библијским или предањским узором. Стога се у дугој историји црквеног сликарства увек водило рачуна о томе како се исписује натпис на икони, било у лексичком или естетском смислу. На иконама се, у неку руку, налази супстрат за изучавање историје писма и језика.

Савремена уметност Цркве на ширим просторима практикује говорне језике православних народа. Понеке речи (које се не преведе) или читави корпуси носе натписе на историјским језицима, чиме се остварује извесно културолошко памћење.

Приручник *Имена и натписи на иконама* – приручник за иконописце, приређивача Епископа Јована (Пурића) садржи до сада најпотпунији попис текстова који се исписују на покретним или зидним иконама, било да је реч о њиховим називима или текстовима пророка или апостола, који рефлектују управни говор. Временски најближи нама, црквено-словенски језик на овај начин актуелизује се, било да се из овог приручника користе обрасци, било да служе као извор за проучавање ове области. Уколико се упореде сви натписи са свитака једног од пророка, са великом поузданошћу се може просуђивати о карактеру самог пророчтва. Уколико се, са друге стране, упореде текстови групе пророка у односу на централну представу – Христа Пантократора могуће је разумевање карактера и унутрашњег смисла Његове представе међу пророцима.

Реч еванђеља, било да је уочљива на приказу кодексa са отвореним листовима или на ролусима еванђелиста док је исписују, открива смисаону повезаност библијских текстова и слике, као и појединачних представа у коначном контексту. Текстови химни и тропара, са друге стране, кроз слику, подсећају на црквено песништво и богослужбене основе црквене уметности. Тиме се потврђује и традиционална мултидисциплинарност црквено-уметничке традиције.

Приручник је штампан на 213 страна правог текста и са два прилога, који садрже пророчтва, делове еванђеља и називе који се односе на Христа у библијском контексту.

Каталог иконских натписа, који је пред читаоцима и корисницима приручника, представља и извесан апел на очување језика, који је све ређи, чак и у богослужбеној употреби. Стога, такве подухвате треба подржати у циљу настајања нових и још комплетнијих (можда, компаративних у односу на савремени језик), како би се не само очувао један историјски, већ и чистота и прецизност говорног језика.

Њакон Ивица Чаировић

ПРЕДГОВОРИ (ДОДАТАК 3)

ВЕНАЦ ЖИВОТА

Уводна реч

Књига која је пред нама подељена је у два дела, са јасним циљем да покаже да је богословље неодвојиво од начина живота, те зато аутор и започиње своју студију анализом Беседе на гори. У првом делу књиге налазе се научне студије о догматским и моралним категоријама, а затим су у другом делу донете беседе Епископа Јована (Пурића), из периода архијерејског службовања у Нишу. Текстови који се налазе у овој књизи углавном су објављени по први пут, а настају у дужем временском периоду.

Сами појмови *вера*, *нада*, *љубав*, иако одмах асоцирају на моралне категорије, ипак су и догматске природе, а одмах упућују на познату *Химну љубави* Светог Апостола Павла, у Посланици првој Коринћанима, гл. 13. Анализа ових појмова, односно, стављање у различити контекст – и богословског и опитног – провлачи се као мотив кроз цело дело. У свом третману библијских, новозаветних тема, аутор нуди њихову богату богословску, етичку, иконолошку и химнолошку интерпретацију. У првом поглављу, посвећеном Христовој Беседи на гори, аутор подвлачи њену христолошку и есхатолошку перспективу, тј. чињеницу да је оваплоћење Сина Божијег залог обожења људи и творевине у Царству Небеском, које се и само јавља кроз Божије присуство у историји. У другом поглављу, које носи наслов *Нагом се сјасавамо*, аутор настоји да анализира хришћанску наду у контексту самог оваплоћења Бога Логоса у историји. Хришћанска нада је везана како за историју, у којој се реализује Божије присуство, тако и за есхатологију, сходно обећању људском роду да ће бити причасници божанске природе (2. Птр. 1,4). У поглављу *Љубав као вечна садашњост*, после хронолошке анализе појма љубави, аутор сам извор хришћанске љубави смешта у љубав која постоји између Три Личности Свете Тројице, чији је спољашњи израз, између осталог, стварање света. На тај начин љубав бива неодвојива од творевине и израз истинске љубави, којом се свако биће саображава Христу и преко њега Тројичном Богу. У последњем поглављу првог дела књиге, *Мир Христов и службе ѿмирења*, аутор разматра појам мира као дара Божијег. Попут љубави, аутор смешта мир у међуперсоналне односе који постоје у Светој Тројици, а улазак мира Божијег у свет поистовећује са оваплоћењем Логоса Божијег. Аутор подвлачи да је светоапавловски Бог наде и Бог љубави такође и Бог мира. У антрополошкој равни мир је однос љубави између Бога и

човека, који се касније, као светски мир, преноси и на ширу друштвену реалност. Према аутору, обавеза је сваког хришћанина да врши службу помирења, јер мир све сједињује. Затим, аутор наводи и примере помазаника – Христа у Новом Завету, а разматра и крунисање Стефана Првовенчаног...

У другом делу књиге сакупљене су беседе са врло разноликим темама: Света Литургија – Школа истинског образовања; Сви смо ми ученици, а једино је Христос учитељ, а затим нам аутор говори о Крсту, о светитељима и празницима (Богојављење, Педесетница, Преображење, Видовдан), о тајни очинства и синовства у Христу, о Цркви, о вери, о светости, о хришћанском животу, о саборности и на крају о Царству Божијем...

Књига аутора Епископа Јована (Пурића) указује на једини Пут (ка Царству Божијем), Истину (у вери) и Живот (непорочни), које нам је објавио Васкрсли Господ, како би сви хришћани имали веру, наду и љубав у овом животу и на тај начин задобили Царство Небеско, о коме нам пише, богословствује и приповеда аутор.

Уредништво

ЛЕСТВИЦА ТАЈНОВОДСТВЕНОГ ПУТОВАЊА

Ова збирка текстова садашњег Игумана Острошког, Јована, плод је његовог двадесетогодишњег богословског и философског труда. Богословског – јер је од првих својих ђачких радова, па до последњих научних студија, развијао и богословским методосом оправдавао Бога Живога пред човеком, заборавним и грешнољубопитљивим, а философског – јер је својим животом и срчаним прихватањем монашког подвига, у одлуци да оправда човека пред Богом, постао сведоком Православља за стотине верујућих и хиљаде неутврђених у вери православној, који свакодневно приступају Острошкој Светињи. Оци Аскети су говорили управо то: да је философ онај који својим животом потврђује прави дух вере хришћанске, која је *ипаксис* – догађај сусрета са Богом Живим у Цркви, као делу и телу Божијем. Или по речи Св. Иринеја Лионског: онај који не следи Цркву не може примити Духа Божијег, а то значи не може правилно ни тумачити Реч Божију – Благу Реч (Евангелије) Светога Писма. Управо је овде тајна једнодушности изабраних текстова о Јована, које ова књига сабира. Радови писани у ђачкој клупи, они писани у монашкој келији и сада за катедром Острошких Игумана, одишу Црквом и из Цркве су. Црква је једино мерило истинитости за нашега писца, јер Цркву није створио неки гносеолошки или пак онтолошки принцип, него Црква васпоставља и уједно надилази сваки теоријски принцип и концепт. Чак и Свето Писмо, како нам у тексту *Ойкривење* (написан 1996. стр. 321. нашег зборника) открива о Јован, не представља никакав правни ауторитет у крилу Цркве – јер то није *закон*, већ *сведочанство*: његови писци нису законодавци, већ сведоци; није Свето Писмо створило Цркву, него је настало у крилу Цркве: и у оном времену строга савеза (завета) Бога и људи, када није постојало писаног Закона постојала је црквена заједница. Једном речју, из светотајинског општења са Христом настало је Свето Писмо, као и све друго што из њега, као тумачења, происходи.

Свако правилно тумачење, а писани текст подразумева управо то, условљено је духовним искуством вере и полази од тога да је Црква благодатна заједница Бога и људи. Ова заједница се реално остварује у Литургији, која је сабор Бога и човека. Чак и канонско устројство Цркве Православне, осведочено и потврђено Светим Оцима свих седам Васељенских Сабора, има овај евхаристијски карактер. Канони ништа друго не сведоче до јединство у Светој Евхаристији. Највећа казна у Цркви Православној је одлучење од Причасне Чаше, а нормалан живот у Цркви подразумева заједништво свих њених чланова у Св. Евхаристији.

Ко од Христове Крви пије и од Христовог Тела једе има Живот Вечни, сведочи нам Јеванђелист, што значи само једно: да Царство Небеско почиње

управо овде, на Земљи, у Литургији, која је остварење Живота Цркве. Јеванђе-лист не сведочи да ће онај ко се причешћује имати Живот Вечни у будућности, него да га ту, у Цркви, причешћен, већ окуша и има. Причасна Чаша је Божији призив, а причешћивање људски одзив Богу.

Ово је од првога Васкрса остало у бићу Цркве за сва времена и управо о таквом бићу и таквој Цркви говори отац Јован у овој књизи. То је основна њена порука. Без повратка Цркви нема излаза из безизлаза, који су људи, својим маловерјем, створили.

О Васкрсу, 2004.

Приређивач

РУКОВЕТИ ИЗ БОГОСЛОВЉА

Библијско дојословље је извор и основа свеукујној дојословља Цркве Божије. Васцело учење Цркве, истина о Боју, свијећу и човјеку, коју она свједочи, иројовиједа и тумачи, заснвано је на Ојкривењу Божијем. Ојкривење, пак, Божије, јављање Бога и дојајаји домостроја сјасења, којима се Бог ојкрива и јавља, иосвједочени су Светим Предањем и записани у Светом Писму, Књизи вјечној Живојиа. Црква је била и остала чуварка и једини аушениични тумач иој „за-лоја вјечноја живојиа”. Она је иреводила Свето Писмо кроз вјекове на разне језике, обликујући њиме не само језик, већ и ум и срца земаљских народа. Један народ је ушолоко хришћанскији уококо је диблијскији. Јер је историја диблијској Изабраној народа мјера и маирица живојиа, јадова и усјона, незрелости и зрелости свакој иојединој народа на земљи.

Библијско дојословље нас уводи у шајну времена и свеја шћо се у времену дојаја; у шајну вјечности, којом је врејеме бременитио и у коју се улива. Историја и есхјон, диблијски иледано, освијетљени су личношћу Лојоса Божијеј, „кроз која је све иосшало”, који се „уселио у нас иун длајодаји и истине” и који је коначни кришериј и мјера свеја видљивој и невидљивој, знаној и незнаној, Божијеј, космичкој и људској.

Руковети иој и шакој диблијској дојословља, излаже нам Ејиској дио-клијски Јован, у овом свом сажетом диблијском ириручнику. Приручник чине чејири дијела.

У ирвом дијелу се излажу ојшћи иојмови о Ојкривењу, Светом Предању и Светом Писму; даје се и ирејлед новозавјетних сјиса – Јеванђеља, Дјела ајос-ћојских и Посланица.

Друи дио обрађује нејосредно основне шеме диблијској дојословља (иојам сјиварања код Светој Јована Бојослова, Слава Божија, искујљење и обожење), као и еклисиолошке и ејичке шеме, освијетљене диблијским, ирвенствено но-возавјетним, учењем.

У шрећем дијелу засћујљене су одабране Сјасишетејеве иоуке и иоуке из Саборних и Посланица Ајосћола Павла. Ови новозавјетни шекстиво иошврћују нејосредно, као Ријеч Божија, све оно шћо је иретходно казано.

То важи и за чејврћи дио овој ириручника, у коме се излажу Јеванђејске ириче о Царству Божијем, милости Божијој и о добрим и злим дјелима, као и ириче о одјоворности и длајодаји.

Писац нам у овом дијелу, једношавним језиком, у оквиру крајких сажетих ијелина, износи и одјашњава велике шеме и истине. Излажући мање-више са-жете шезе, које ираже мнојо шира образложења и тумачења, Владика Јован,

очевидно, ни за иренуишак не иуди из вида да иише ириручник основних иојмова, ирвенсйвено за младе. При иоме, иио чини на начин ирикладан, не само за њих, неио и за свакои чийаоца жељнои иознања основних истиина дидлијскои Оишкривења и доиословкои учења Цркве. Као ииакве, ове Руковети дидлијскои доиословља иредсйављају значајан доиринос уиознавању хришићанске вјере и животиа ио вјери. Њима се обоиаћује наше, ионако сиромашно, дидлијско доиословље. Јер, нажалосй, ми сйадамо међу ријетике евройске народе који још увијек нема ни цијелу иреведену Библију на свој језик, а о ишумачењу и неразвијеносйи дидлисйишке и дидлијскои доиословља да и не иоворимо.

Овим својим ишрудом Јован Диоклијски настйавља дјело досадашњих, наших новозавјетних дидлисйиа и дидлијских ейзејетйа: Димийрија Сйефановића, Емилијана Чарнојевића, о. Јусйина Поиовића, о. Димийрија Најдановића, Ейискоийа бачкои Иринеја и друйих.

Надајмо се да ће ово дјело иослужийи као иодсйицај и друйима убудуће, да се удудљују још свесйраније у доиословље Цркве, нарочитио у ишајне дидлијскои доиословља.

Св. Григорије Богослов
7/25. фебруара 2017. г.
Цетиње

Архиейискоий и Миийройолий
Црноорско-йриморски
АМФИЛОХИЈЕ

ГЛАС У ПУСТИЊИ

Увод у читање

ЧИТАОЧЕ, Твојој пажњи је предложен обимнији захват из духовноискуственог и литерарног опуса преосвећеног епископа диоклијског Г. Јована (Пурића), игумана острошког.

Преосвећени Владика већ другу деценију налази се у епицентру наше помјесне Цркве, гдје се чуда, видљива и опипљива, доживљајна и искуствена, догађају; она резултирају из богочовјечанске сарадње: двије природе и двије воље, божанска и човјечанска, сједињене у једној ипостаси или личности – богочовјечанској, Христовој, у таквом су узајамном односу да се никад не раставе. Из тога њиховог сједињења проистичу чуда за нас у природи: ми их гледамо, чујемо, опипавамо у свијету физичкохемијских реалија. То је њихов доњи праг, који нам је доступан и приказује се нашем бићу у цјелини, па је доступан нашим чулима; али њихове унутрашње димензије енергијски долазе из саме личности Христове, чија је божанска природа и воља горњи „праг” чудодјелања, до кога човјек не досеже, али зато реално и доживљајно прихвата њихове благодатне дарове. То је и мотив и простор вјере, који у Острогу, кроз тјелесне остатке св. Василија – дакле, кроз његове свете мошти, тј. Моћи, кроз које од натприродног Бога у природни свијет зраче дејства, која иду слободно преко и мимо природних условљености и закона и пројављују се у свијету: у природи, у људима и међу људима. Ово је потпуно схватљиво, али – не уском логиком знања, која је искључива, него психологијом вјере, развијена по моделу обратне перспективе, која је укључива. Зато тамо гдје хоће Бог „побјеђује се, превладава се поредак природе”, каже црквена пјесма. Ту, поред мошти св. Василија, под тврдом Острошком гредом, Владика ниже дане и ноћи, односно, ноћи и дане, јер прво дође ноћ па дан, према ријечи натприроднога божанског откровења, писмено фиксиранога у првој глави прве библијске књиге. Ова чуда су опредељење и актуализација те узајамности и односа – сарадње Бога и човјека: човјек се молитвено обраћа, Бог на то одговара и то даровано – човјек прихвата: доживљај, сазнање, оздрављење...

Владичини текстови који слиједе су својеврсна свједочанства и преводи. Наиме, овдје треба открити слој старе словенске умне археологије, изражен и до данас садржан у овој ријечи: свједочити, свједочанство: С (СО, СОН) је префикс (настао од предлога) социјативног значења – с, са, а коријен и чвор ријечи чини **вѣд** (ved), који је наслијеђен од старе Индије: то је тамо – знање, али унутрашње, дубоко (зато су код њих веде биле књиге дубоке мудрости). На коријенски дио **с жвѣд** дошао је у нашој језичкој традицији наставак – ок и

добили смо ријеч „свједок”, која означава учесника или заједничара у знању; тога је значења и латинска ријеч „commentarius”, настала од со (cum), што значи с (а), заједно и – мозак, ум, памет, па је коментатор учесник или партиципатор у нечијем знању, иначе – шта би имао да коментарише, односно, свједочи, ако у то нема учешћа или удјела (част = дио), за разлику од друге словенске ријечи **к ж**Ns, која има значење ријечи „дио”, али из унутрашњости, из дубине бића. Зато је једно знање спољашње или експериментално, а сасвим друго знање унутрашње или искуствено.

Е, ту улогу – свједока, коментатора, преводиоца – има владика Јован у ријечи, односно, ријечима садржаним у текстовима који слиједи: то су његове проповиједи (про – по - вђд), претакање у категорију људскога и оваплоћавање у категорију ријечи онога што долази из надљудскога божанског дејства, а он га се двојаким путем доима: унутрашњим, личним искуственим сазнањем, које је непосредно и доживљајно, као и спољашњим дознавањима његових ослољашњења: гледање, слушање, додир... он у реалном свијету историје и времена свједочи дејства која ту досежу из сфере и надтварне реалности више, али не ни из чега, него од личнога Бога и упућена су његовој слици и пројекту – личноме човјеку, који их доживљава – благодатно у својој природи, у душевној и тјелесној њеној компоненти. У питању је проповједачко свједочење теологије – учење о живоме Богу, који се непосредно пројављује својим дејствима, као и свједочење живога Бога, а не само читање лекција о удаљеноме Богу, на одстојању.

Будући већином изговорене, па тек онда скидане са снимка и записиване или памћене, па ускоро накнадно записиване – из ових проповиједи је видљиво да он оставља, добрим дијелом, реторски манир и позу по страни, а стаје и стабилно стоји између личности: св. Василија Острошког, чијим посредовањем ова дејства струје, и људи на којима се она огледају. У питању су превасходно исцјељења и оздрављења, особито изнутра (**изз - цџл - и - ти**), па преумљења, затим нервне и друге стабилизације и сл. Све су то широм отворени прозори, кроз које – преко светих мошти св. Василија – из свијета натприроде зраче овамо реална благотворна дејства у свијет природни, међу људе и у људе. Свето Владика нетремице гледа умним очима и дубоко, колико може, поима и преноси у свијет ријечи – саопштава. Ако мислиш да га појмиш и схватиш што адекватније и његову улогу и садржај који излаже – само му овако приђи и пажњу поклони, ЧИТАОЧЕ!

Протојереј-ставрофор проф. др Димитрије М. Калезић
Пред Божић 2007/2008.

ИКОНА И ХИМНА БОГОРОДИЦИ

Химнографска егзегеза је веома специфичан тип библијске егзегезе. У оквиру отачке егзегезе постоји овај тип егзегезе, кога је тешко ставити у оквире уобичајене методологије ерминевтике. Новозаветне химне, које су догматског типа, говоре о специфичној егзегези Откровења Старог и Новог завета. Овај тип егзегезе Светог Писма посведочен је у богослужбеном Предању Цркве. Нас овде интересује сами химнографски материјал о Богородици, у оквиру христолошких тема. Наиме, реч је о химни и икони као методу тумачења Светог Писма. Другим речима, библијска егзегеза има у химнама и иконама окренуту главу ка живом Откровењу, који тајноводствено воде ка Царству Божијем, постајући прича о том искуству живота у Христу, као и водич у то искуство Цркве. Зато христолошку тему о Богородици и изучавамо у контексту химнографије и патристике.

Ризница Светог Предања открива нам и осветљава Тајну Богородице дубље и шире од сужавања на догматско дефинисање Истине Вере. Отачка дела укључују и њихове мистичне рефлексije, које су поетски интониране у химнографији. Аутори тих химни су управо Свети Оци или су, пак, њихова дела извор надахнућа за песме. Овде су узети у обзир текстови из Октоиха и других богослужбених књига које садрже молитве и химне Богородици. Кроз химнологију Цркве и дела Отаца истовремено можемо видети, слушати и учествовати у искуству Божанске стварности. На овај начин ми улазимо у Тајне Вере. Савремено богословље треба да уђе у све димензије богатства Светог Предања. Овим богословским сажетком желимо да заинтересујемо богослове за дубље аналитичко изучавање библијских референци, отачког богословља и химнографског и иконографског Предања. Откривајући органску везу између искуства Цркве и дела Духа Светога које открива Богородицу у богослужењу, дошли смо до сазнања да литургијско богословље треба да буде разматрано на језику систематске теологије. Циљ рада је да заинтересујемо читаоце за учешће у богослужењу, чији су текстови духовни и анагошки. Такође, желимо да у овим богослужбеним текстовима откријемо вечно-изграђујући значај, кроз химнографију, новонаписаног Светог Писма. Овим путем дарујемо скромни дарак савременом богословљу, са жељом да се оно оживи у нашем искуству и да би комплетирали библијску егзегезу.

ИМЕНА И НАТПИСИ НА ИКОНАМА **–приручник за иконописце–**

Пред нама се налази још једно дело писане речи Епископа диоклијског др Јована (Пурића), игумана Манастира Острог и професора на Академији СПЦ за уметност и конзервацију. Епископ Јован је познат као врстан теолог, беседник и писац. Аутор је неколико књига, као и серијала на телевизији посвећеној светој Литургији. Ово дело, под називом, *Имена и натписи на иконама*, намењено је превасходно студентима Академије на којој је Епископ Јован професор. Међутим, оно је и те како важно и потребно и студентима теологије, историје уметности, као и свима онима које привлачи лепота икона и фресака у православним храмовима. Зашто је потребно имати знања о скраћеном писању речи? Због тога што се у црквенословенском језику скраћено пишу речи сакралног значења, односно, оне речи које означавају оно што је свето. Није оправдана тврдња оних који су говорили да се то чинило ради уштеде материјала, онда када су богослужбене књиге писане и преписиване руком. После предговора, аутор наводи скраћенице на иконама: небеских сила, Господа Исуса Христа, Пресвете Богородице, Праотаца и старозаветних празника, пророка, апостола, јеванђелиста, равноапостолних, светитеља, свештеномученика и ђакона, преподобних, мученика, праведних, благоверних, блажених и јуродивих и црквених песника. На крају наводи скраћено писање речи Господњих и Богородичиних празника. Рад на овом приручнику је захтевао одређено знање, стручност и стрпљивост. Епископ Јован је све то имао и има. Због свега напред изнетог и реченог, сматрам да ће овај приручник имати место које заслужује и бити од помоћи свима онима који воле црквену уметност и који се диве лепоти православних икона и фресака.

др Драган Протић, ректор Богословије Светог Саве

ЛИТУРГИЈА

Књига која је пред вама није обична књига. Уз њу иду и два DVD – а (са 9 епизода ТВ серије), али њена повезаност са другим медијима је заправо много чвршћа. Књига је настала на основу документарне телевизијске серије ЛИТУРГИЈА. Основни текст у књизи је текст који се изговара у серији, а основни визуелни материјал су изабрани стилфрејмови (still frame) - „замрзнуте” појединачне сличице из видео- материјала коришћених у серији. Илустрације које прате текст направљене су као сториборд (storyboard) цртежи, какви се, иначе, праве у оквиру завршних припрема за снимање филмова. У овом случају процес је ишао уназад. Од снимљеног материјала ка њиховој графичкој презентацији. Текст књиге је проширен у односу на сценарио серије, пре свега драгоценим цитатима светих Отаца, који нам најбоље тумаче свету Литургију, а нису могли бити довољно искоришћени у брзом медију какав је телевизија.

Књига и ТВ серија срећу се у још једном медију – на интернету. На интернет адреси www.liturgija.org можете наћи како текстове из књиге и делове серије (временом ће бити доступне и целе епизоде), тако и додатне материјале везане за пројекат ЛИТУРГИЈА, фотографије из серије, фотографије са снимања и друго. Мултимедијални пројекат ЛИТУРГИЈА постављен је 2008. године, на идеју Његовог преосвештенства епископа др Јована, настојатеља Манастира Острог. Идеја је била да се, уз коришћење могућности нових медија, што широј публици приближи централна Тајна Цркве.

У раној Цркви одрасли који су желели да се крсте (оглашени-катихумени) обавезно су пролазили кроз период припрема. Кроз преткрштењске поуке – катихезе, катихумени су се упознавали са вером коју су пригрлили. После крштења се настављало са поучавањем новокрштених о најважнијем, централном догађају Цркве. Новокрштени су могли (али и имали обавезу) да пуноправно учествују у светој Литургији, Евхаристији. Нажалост, темпо савременог живота оставља после крштења многе православне хришћане без основних знања о светој Служби.

Циљ уметничко-мисионарског пројекта ЛИТУРГИЈА је да на занимљив начин, уз употребу атрактивних уметничких средстава, помогне савременим хришћанима да ступе на праг Тајне.

Серија и књига настале су на основу сценарија, који је владика Јован сачинио користећи светоотачка и новија православна тумачења свете Литургије. За даљи рад на пројекту задужио је мене и моје сараднике.

На пројекту, чији резултати су сад пред вама, радили смо скоро пуне две године. После почетног снимања у Манастиру Острог, снимали смо у неколико

епархија СПЦ, са благословом блаженопочившег Патријарха Павла, митрополита Амфилохија и епископа Хризостома, Артемија и Игњатија. Много су нам помогли монаси и монахиње наших историјских манастира: Студенице, Жиче, Пећке патријаршије, Дечана, Раванице, Манасије, Нова Павлице и свештеници и парохијани београдских цркава – Саборне цркве, Цркве светог Саве и Цркве светог Василија Острошког на Бежанијској коси, али и многи други. Посебно нам је била значајна помоћ студената Академије за уметност и конзервацију СПЦ.

Са благословом светог Василија Острошког, уз очинско старање и брижно надгледање владике Јована и подршку братства Манастира Острог, наш посао је доведен до тачке на којој се ви укључујете. Надамо се да ћете препознати љубав коју смо у овај рад уградили.

Уметнички директор пројекта
Ђакон Ненад Илић

ТРАГАЊЕ ЗА ТАЈНОМ

Човека, као једино тварно и словесно биће, биће покретачко и динамичко, можемо назвати бићем трагања. Он трага од првих дана свога постојања, па до своје временске позности, по многим питањима своје радознале природе. На основу тог трагања и на тај начин он ствара своју егзистенцију, схвата свет у коме пребива и усваја га, колико му дозвољавају сопствене људске моћи или опсег његовог упињања. „Цео човеков живот, овим и другим појавама, сачињава један пут ка савршенству. Такав пут треба однекуд да се надахњује и покреће. Откуда? Стремљењем тварног ка нетварном, несавршеног ка савршеном; тежњом ка Богу, која је укореењена у њему и која се храни Божјим присуством. Василије Велики наглашава да, иако је различито оно што свакоме понаособ изгледа као добро, сви по природи, једним унутрашњим подстицајем, желе добро, а пре свега Бога који је добро *par excellence*”, јесу речи које се срећу на почетку књиге *Панајотиса Христѿа Тајна Боја и тајна човека*. Начин на који ми долазимо до божанског присуства је људско духовно чувство, које нас и покреће Богу. Трагамо и осећамо да, поред природних и етичких недостатака и сукоба у природи, животу и историји, оно што постоји и што се догађа око нас није случајно, без поретка и без циља, него да има неку повезаност и смисао, да га неки тајанствени чинилац управља ка одређеном циљу. Духовно чувство, које поима све оно што науци остаје недоступно, даје тумачење да је Бог биће и стваралац свега створенога и што постоји, казаће на једном месту наш професор Радмило Вучић.

Анселмо Кентерберѿски је устврдио, оном својом чувеном мишљу: *Credo ut intelligam* – „верујем да бих спознао”, утолико пре и зато јер не тражи да спозна да би поверовао, него верује да би спознао. Отуда су нам блиске Христове речи упућене апостолу Томи: „Зато што си ме видио, повјероваше си; Благо онима који не видеше, а вјероваше” (Јн. 20, 29).

Трагање за Тајном Епископа Јована (Пурића) је природни след догађања његових размишљања кроз Оце Цркве, још од давнина. Зато ови текстови се само условно могу назвати књигом, која је интегративно штиво узвишеног карактера и садржаја далеко изнад монографије или сабраних теолошких размишљања, а још мање је збирка текстова, која је садржана од раније објављених радова са разних страна и поређаних на једно место. Ово је богословска и богословствујућа грађа, која се први пут предаје нашој читалачкој јавности. Али оно по чему је богословствујуће и најважније је у овом штиву то што, на основу ауторовог сјајног научног опуса и литературе, може бити од велике користи сваком другом научном истражитељу ових и сродних богословских размишљања.

Ово је зборник од општег наративног, али и богословско-тумачећег карактера, где аутор књиге подсећа на теологе попут Неласа, Хопка, Тимојета Вера, Панајотиса Христа, Мајендорфа, Шмемана... и друге ауторе из области боголовских наука, који, наизглед, једноставном логиком читаоца ненаметљиво уводе у најдубље тајне, које човека побуђују на питање о себи самоме, света око њега, а посебно света изнад себе. Поред реченога, откривам читаоцу и малу тајну (за разлику од насловне), где могу, са задовољством, закључити да су текстови из ове књиге настајали вишедеценијским трудом и радом Епископа Јована (Пурића), по принципу fine богословске индукције. Готово хронолошки поређани текстови, наслови и поднаслови су писани још из времена његовог средњошколског и богословског узрастања; где се и када је, уз ауторитативне (правити разлику од ауторитарне) своје професоре у београдској Богословији, храбрио и учио богословљу, али истовремено сумирајући потанко и стрпљиво понуђена сазнања. Већ тада је почео да репродукује сва та искуства, писањем озбиљних чланака за црквена, али и друга национална гласила. Е, ево, после четири деценије или нешто мање, са данашње платформе искусног оца Цркве, учитеља и Епископа, ти чланци, помешани са другим његовим чланцима, који су настајали као сазревајући плод личног труда, нису могли, нити имали потребе да се осавремењавају, коригују, а још мање допуњују, мењају или изостављају. Да још једном напоменемо, садржај ове студије чине, првенствено, чланци који су настајали и у току студентских дана Младена Пурића, потоњег младог монаха Јована. Лично, много пута сам се уверавао у његов темељан рад, који је премашивао његову студентску жеђ за науком, каквом је сопственом енергијом и вољом учио и радио млади студент и аутор ове књиге. За њега није постојала оцена као мерило или критериј по коме се он руководио, него се код њега јављала нека света алаовост, којом је желио да задовољи свој предукус Речи Еванђеља, а из ње и богословља, у најширем смислу схватања мисли и речи; било усмене било писане. У то време студирања на Богословском факултету у Београду писали су се разни прикази, семинарски радови, преводи, богословски огледи, а светосавски темати и озбиљније студентске студије су биле резервисане само за најистрајније, а међу њима је био управо садашњи Епископ Јован. Свака тематска област којом се бавио је, такође, остајала отворена, не до краја да је давала свој коначан и крајњи импресивно-теолошки суд, него је остајао позамашан простор отворен за нека нова и друга расуђивања. Тако из теме у тему, из периода у период, из године у годину, настало је истинско *Трајање за Тајном...* интринзички побуђивана, у домањају свог реалног остварења. Отуда је тешко дефинисати крајње оквире ове књиге. Јер, ова иста студија могла би бити озбиљна теолошка литература, уџбенички концепт, драгоцен грађа за студијске

програме, али и за упућеније у вери, као мистагошка катихеза. На то нас недвосмислено упућује садржај ове књиге или озбиљне студије, где ћемо само овлаш бити у прилици да је представимо. У првом делу, са фронталне стране, аутор прилази проблематици кроз појаву јереси у првим вековима Христове Цркве, упућујући читаоца на имена оснивача и носилаца те исте јереси, временима њихових појава и разложима њиховог настанка, такође, историјских прилика када су настајале, као и њихових садржаја, а наравно, са свим њиховим последицама. На основу христолошких јереси и оштрих, бескомпромисних сукоба и правоверне њене одбране, од стране Отаца Цркве, аутор „позајмљује” најдубље сазнање које је Богом откривено роду, да је Бог Отац створитељ света и да је Друго лице Свете Тројице Бог Син и Логос Божји, тај којим се ствара све што је створено и све што је настало; Њиме, са Њим, кроз Њега и ради Њега (уп. Јн. 1, 1–4). Зато је ауторово поље неисцрпно, са којим се он непрестано и најчешће „хрве”, доказујући, али и тумачећи, расположивим и нама, колико-толико, доступним истинама, откривеним Христом и кроз Христа, као Иконом Бога невидљивога. Добија се утисак да је писањем о Тајни Христа аутор увек на почетку самопостављеног задатка. Да му се стално отварају видици нових искустава, каквих се овај теолог досеже у свом трагању за Христом, савршеним Богом и савршеним човеком. Онда се подразумева да се аутор у свом трезвеном пропитивању стално проверава мером човека, његовог постојања и смисла живота као словесне тварности, о меру Христову. Зато ће се такво искуство опомињати и враћати сопственој човековој мери и бавити се њоме као темом, „иконом Иконе”, што је садржај другог дела ове јединствене грађе. Добро схваћена „тајна Бога” постаје и „тајна човека”. Иако су ово позајмљени наслови, њихов неисцрпни садржај се одликује и својом оригиналношћу. Тим пре што се односи мере догматском тежином православног схватања и учења Цркве, али и химнографским приступом и прослављањем Имена Божјег. Ништа ново нећемо рећи ако устврдимо да је наше свештенослужење и богослужење препевана Библија. Да извире из Библије и да су богослужбене песме прецизни и најпријемчивији тумачи догмата и речи о истинама наше вере, те су тако молитвени и певљиви њени садржаји истовремено и рефрени нашег „Вјерују”. Ова збирка у добром свом делу постаје зборник литургијско-молитвених песама. Ретко ћемо, ретко где наићи, а још ређе прочитати, таква тумачења каква нам се нуде у садржају ове драгоцене збирке текстова, која се баве овом сложеном тематиком. Све је то тако интегрално, тако нанизано и спонтано, где се готово нигде не познају прелази из теме у тему. Шта рећи тек о пребогатој литератури која је ишчитана да би се заокружио овај даровни колач који је пред нама? Уверавамо се да ће се и они упућенији сложити да не постоји првенственија

литература која се овде није поменула или није била, у извесном смислу, мера овог вредног човека. Отуда је исто тако тешко да се изрази крајње дефинисање њених окира. Уосталом, то и није био циљ ове скромне процене, јер ће читалац лепше и садржајније наћи у њеном садржају оно што се не може лако приближити читаоцу на овај начин. Сигуран сам да ће ова књига помоћи свим Боготражитељима у њиховом продубљивању богословског наслађивања, али исто тако и другим читаоцима из научне теолошке свере, што је можда и преча њена порука. Отуда, велика благодарност Епископу Јовану, у име његових читалаца, на овој финој, очински писаној, књизи.

Протојереј-ставрофор др Драгомир Сандо

ВЕНАЦ ПРАЗНИКА

Ово обимно дело састоји се од око 2000 страна, подељених у дванаест књига научног пројекта под називом *Венац њразника*. Дело је посвећено мултидисциплинарном сагледавању и изучавању Господњих и Богородичиних празника Православне Цркве. Састоји се од Предговора, Дванаест Господњих и Богородичних празника и научног апарата. Свих дванаест целина су урађене на основу релативних извора. Реч је првенствено о богонадахнутом Светом Писму и богослужбеним књигама, које се, због богонадахнутости, суштински разликују од обичног штива. Аутор *Венца њразника* је јасно показао да је Свето Писмо неварљиви водич у људском животу, јер оно садржи живу реч и силу речи Божије, осветљава тајну људског постојања, а посебно драму људског живота и пут сваког човека за правилно поимање смисла и циља историје. Као што се може претпоставити на основу самог наслова, а што аутор објашњава у Предговору, књига је настала на основу библијско-светоотачког учења, богослужбених текстова и искуства Православне Цркве, хеортологије, химнографије, иконографије и савремене богословске мисли. Уравнотеженост текстова може да послужи за изграђивање живе Цркве Христове и њену мисију у свету. Посебно се види педагошки значај Светог Писма и његове поуке. Текстови ове књиге остављају могућност даљег удубљивања и истраживања православне духовности, упознавања са основним елементима српске културе и надградњу хришћанске православне културе. Једном речју, књига подстиче на даља истраживања у области културе и духовности, по избору читаоца. Долази до изражаја ауторова широка ерудиција: богословска, филолошка, патролошка, историјско-богословска. Аутор говори са ауторитетом поузданог познаваоца Светог Писма и светоотачке мисли. Из текста који је пред нама се може извући закључак да Хришћанство није вера Библије и да Библија није „папирнати папа”, као што је то случај код протестаната, него је она жива вера и искуство Цркве, односно, Хришћанство као истинско заједничарење човека са Богом, које се одвија у Цркви Христовој. Говорећи о српској култури, аутор не износи само догађаје из минулих времена, него говори о стању и догађајима који ће се одиграти у есхатону. Свој аутентични став аутор књиге гради и на основу најсавременије богословске литературе. На тај начин, ово дело је упућено свим људима независно од њиховог положаја у друштву, јер књига пружа широј читалачкој публици могућност увида у основне истине православне вере. Осим тога, књига својом многостраношћу може привући и најпросвећенијег појединца. Познавати српску хришћанску културу, њене изворе, карактеристике и ствараоце важно је за сваког љубитеља истине, јер је она не само садржај

сваког мисаоног бића, него је она уграђена и у темеље културе европских народа. Да бисмо то разумели, неопходно је имати у виду чињеницу да је Хришћанство формирало основу европских вредности и идеја. Аутор књиге која је пред нама убедљиво је посведочио присуство и предукус Царства Божијег овде и сада. Једном речју, људски род нема будућности без хришћанских вредности, што ће рећи да не смемо заборавити хришћанске темеље српске и европске културе. Овај венац или опус књига би могао да буде темељ младим научницима за интердисциплинарно истраживање семантике, поетике, духовности и богословско-философске мисли, просвете, смисла и јединствености културе српског народа. Истраживачи ће увидети да је утицај других култура на властиту културу, као и утицај српске културе на друге културе, увек присутан. То међусобно прожимање култура, а не слепо копирање, даје култури динамичку и развојну компоненту. Аутор у својим текстовима буди оне врсте сећања која су вековима одређивала културни идентитет српског народа. Млади истраживачи текстова др Јована Пурића могу наћи путоказе за садашњост и будућност. Дужни смо као хришћани да нашу духовну и културну баштину пружимо свима. Венац празника јасно сведочи да светоотачко предање није зачаурено у себи, него је оно динамично, васељенског карактера и значаја; управо због тога оно може допринети сведочењу Православља у данашњем свету и новом светском поретку. Осим тога, књига доприноси промени свести код Срба и очувању српског културног и духовног идентитета. Косовски завет је дошао до посебног изражаја, јер је он сила која Србе чини духовним народом, везаним за Царство Небеско, а не за царство земаљско и пролазне вредности.

Ауторови текстови показују да је богооткривена вера апостолска, отачка и православна. Наглашена је важност Светог Писма и Свештеног Предања, као и практични карактер Хришћанства. Аутор убедљиво показује да Истина, дакле, није никаква идеја или теорија, већ је она сам троипостасни Господ Бог, који се Самооткрива људима и жели личну заједницу са њима.

Дело *Венац љазника* изражава васељенску поруку Светих Апостола и Отаца на такав начин да заслужује да буде опште прихваћено. Мало је књига које су тако сажето компоноване, питко написане, сваком приступачне и разумљиве широј читалачкој публици, а да су при томе културу представиле свестрано и толико су потребне култури једног народа као књиге које су пред нама.

Опус *Венац љазника* др Јована (Пурића) заснован је на изворној историјској грађи и релативној богословској литератури, што му, уз стручну интерпретацију и ерудицију аутора, даје јасну научну вредност. У техничком смислу књига *Венац љазника* испуњава све академске стандарде. Епископ Јован Пурић је не само остао при постављеној тематици, већ је својим педантним и темељним

истраживањима, заснованим на критичком размишљању расположивих извора и релевантне литературе, обрадио зацртану тему, изложивши је прегледно и систематски. Његов рад је препознатљив по богатству извора литературе коју користи. Аутор је извршио одабир најкориснијег материјала за састављање овог рада. Дело је урађено свеобухватно, јасно и прецизно. Подаци су увек из прве руке, проверени и зналачки употребљени. Рад је изузетан по динамичности којом је написан, а стил је јасан и недвосмислен.

Венац ѝразника је оригиналан плод ауторовог научног истраживања и на савремен начин саопштава православно богословско становиште, у чему се и огледа његов допринос српској богословској мисли. Сматрамо да је аутор *Венца ѝразника* кроз свој рад, методолошким приступом, уложеним истраживачким трудом, постигнутим резултатима, као подстицајима за нова богословско-научна истраживања, показао познавање тематике, способност да обрађује, анализира, вреднује, тумачи и упоређује изворну грађу и литературу. Нема недостатака који би утицали на резултат истраживања. Тема је успешно обрађена, од посебног значаја је за хришћанску теологију и живот и аутор је дао свој допринос. Зацртани циљ др Јована Пурића успешно је постигнут. Имајући у виду чињеницу да је тема овог рада актуелна и још је увек недовољно обрађена у богословљу код Срба, као и све оно што је наш аутор изложио, задовољство нам је да издавачу препоручимо за објављивање рукопис плодног богословског писца и реномираног истраживача епископа др Јована Пурића.

Проф. др Мирко Ђ. Томасовић
Проф. др Ненад Милошевић

ВЕНАЦ ИСТИНЕ, ДОБРОТЕ И ЛЕПОТЕ

Рукопис *Венац истине, доброће и лепоће* подељен је на 32 поглавља, која су краће садржине, али изражавају догматско-уметничке хришћанске ставове о икони. Текст није оптерећен формално-научном методологијом, али се темељи на научним и методолошки потврђеним закључцима. Велики број поглавља пружа могућност лакшег кретања кроз историју и хришћанску догматику, али читаоца побуђује да трага за изворним текстовима који говоре о икони. Гледајући са историјског аспекта, текст није оптерећен суштим историјским фактима, већ се историјско употребљава да би поткрепило догматско. Дела хришћанских писаца се не наводе како би научном методологијом оптеретила текст, већ се спомињу најбитнији детаљи из најбитнијих списа, како би потврдили повест у том поглављу. Рефлексије Епископа Јована (Пурића) пуне су проживљеног опита, који уобличава догму и знање о иконама у Православној Цркви. Преко историјског, кроз догматско и на крају искуствено, аутор објашњава шта је икона и које је место иконе у хришћанској Цркви.

Поглавља у спису *Венац истине, доброће и лепоће* су: „Приступајући тајни иконе”, „Видљиво и невидљиво”, „Догматска основа иконе”, „Икона у Старом завету”, „Долазак Месије и новозаветна икона”, „Црквени оци и икона”, „Иконично присуство Богоматере и светих”, „Победа Православља”, „Икона – прозор у вечност”, „Човек по образу Христа Прволика”, „Икона и боголикост”, „Лице и икона”, „Простор иконе – простор Царства Божијег”, „Свет у светлости Христа Богочовека”, „Време и вечност”, „Иконе, боје и симболи”, „Икона и Свето писмо”, „Гаворска светлост и икона”, „Космички храм и икона”, „Трезвени занос и тајна иконе”, „Иконописац – човек чежње за Богом”, „Почети иконе”, „Оријентализовани хеленизам”, „Од катакомбе до базилике”, „Мистички реализам”, „Прве иконе”, „Од слике до иконе”, „Византијски класицизам”, „Икона и преображени човек”, „Византијски хуманизам”, „Зрело византијство”. Сами називи поглавља истичу жељу аутора да непретенциозно увуче читаоца у историјско-философско сагледавање феномена иконе и иконичног у хришћанској теологији. Аутор читаоцу не намеће догмате, без објашњења и анализе, већ их дедукцијом извлачи из записа хришћанских писаца, углавном из византијске епохе човечанства и потврђује место иконе у хришћанској мисли и самом животу верника у Цркви. Као својеврсни увод би послужила прва три поглавља, затим аутор излаже историјат места иконе – у Старом и Новом завету, затим у доба првих хришћанских писаца, преко иконоборачке кризе, до победе Православља и званичног одобрења поштовања иконе после Седмог васељенског сабора и сабора из 843. године. Поглављем „Икона – прозор у вечност”, аутор

започиње философско објашњење појмова иконично и икона за хришћане и оне који су заинтересовани за изучавање икона. Тај део списка може да се дефинише као главни део овог истраживања, јер доноси утемељен и аутентичан став о икони, односно, о појму иконично у хришћанској теологији; затим, кроз хришћанску антропологију и иконологију, говори о односу човека и Бога кроз и преко иконе. Аутор је на тај начин увео и категорију времена и вечности у целокупну повест о односу иконе и човека, а да би објаснио категорије времена и вечности у хришћанској теологији он је користио примере празника који се прослављају у богослужбеном кругу у Цркви. Овај – главни део – рада завршава се описом саме личности иконописца. Епископ др Јован (Пурић) тиме повезује повест о икони и човека, онога који иконопише и онога који икону доживљава као онострани органон комуникације са Богом. Затим се надовезују закључна разматрања, која сумирају знања о икони са историјског, философског, уметничког и теолошког становишта. Последња три поглавља поново говоре о човеку који икону види у датом историјском тренутку као помоћницу у превазилажењу јаза између света и трансцедентног, између лика и прволика, између човека и Бога. Аутор закључује да је – због свега наведеног – икона прозор у вечност и као таква служи за оприсутњавање Неба на земљи.

Епископ др Јован (Пурић) пише спис *Венац истине, добротe и лепог* на веома аутентичан и упечатљив начин, раскошним стилем, који није оптерећен стручним – богословско-уметничким – изразима, већ је прилежан сваком читаоцу. Због ширине промишљања и свеобухватности циљева које је пред собом имао аутор, рукопис је веома користан за разноврсну публику, од ђака и студената, преко професора и научних радника, до прегалаца на пољу културе и медија.

У Београду,
Дана 16. јануара 2020. године

др Аника Сковран
протођакон др Прибислав Симић
ђакон др Ивица Чаировић

ПРАВОСЛАВЉЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕННОСТИ

Књига епископа др Јована Пурића *Православље њед изазовима савремености* представља новину и уником у нашој научној литератури; она је, текстуално и стилистички предано, есеј, јер је тако писана – на граници је умјетности, ријечи и науке. Чита се као лијепа и танана есеистика. То је, разумије се, добро, јер ако је нешто писано тешко, замршено и незанимљиво – ко ће га читати? Књига јесте за читање, особито ова, јер представља одговор на акутна егзистенцијална питања духа и душе – појединца, опстанак друштва као заједнице: породичне, племенске, народне... Пошто се породица разродила и расула, друштво раздружило и Црква, односно, њена присутност у друштву, ресаборњује се, особито од половине 19. вијека, мада је тај процес почео од краја 18. вијека, од времена Француске револуције. Књига епископа Јована својим излагањем указује на недостатак црквености и религиозности, на недостатак етике и педагогије... а форсира се у друштву на глобалном плану, без религиозности, еманципација, десакрализација. Свуд око човјека је празан простор, пустош, из кога се може ударити којим хоћете правцем, само не оним којим треба.

Савременоме човјеку – а то је човјек особито из времена великих свјетских ратова, Првога, па Другога – отварају се понори, прво егзистенцијални, па други. Тамо не помажу ни медикаменти, ни медикотретмани органски, него је потребан третман његових унутрашњих дубина и за њих нови простори и методе, а сад још више пастирска пракса, којој је полазиште, амбијент и циљ – саборност, оцрквовљење; у питању је саборњење и усаборњење човјека/слике са Богом, њеним Оргиналом, те њихова благодатна идентификација: ту је смирај човјека, његов циљ и пуно осмишљење. То никако не може да се постигне и оствари без оцрквовљења литургијског, благодатног искуства пуне боголике личности.

Сва књига епископа Јована отвара те перспективе, односно, обрнуте перспективе – све дубље, шире, богатије – садржајније, у којим се у сфери благодати приближују, прожимају и сједињују твар и надтвар, човјек и Бог, његов творац и Оригинал. Оваква, она отвара перспективе за превладавање модерне пустоши, односно, пустоши постхришћанскога модерног човјека и отвара пут истискоме узрастању у Христу. Ту је простор дјеловања онога о чему она говори.

На аналитичну и методичку поступност је указано, али њих преовлађује само литургијска заједница Бога, човјека, неба и земље, као и човјеково искупљење и спасење од ове понорне пустоши, која води у нихилизам. У томе је тежиште ове књиге, а за њу већ годинама аутор у Острогу налази потврде свакодневне, од људи који су били растресени, уневоржени, изгубљени, дрхтали над безданом незнања.

Њима је потребна помоћ и примјена Лијека бесмртности, ради обнове, за коју човјек трба да се припрема интегрално и тако обновљен да дочека НЕВЕЧЕРНИЈ ДЕН ЦАРСТВОИЈА НЕБЕСНАГО.

Перспективе које ова књига предлаже, нуди и отвара су управо те и такве. Да се разумијемо, без ове књиге и акцептирања њених метода, хоризоната, садржаја... ни педагог, ни етичар, ни пастир, ни психијатар, ни други слични учитељи и љекари човјека немају шта да раде, осим да понављају досадашњу праксу, која ће да доноси још слабије резултате, јер је сад обездушеност, опустошење, обесцрковљеност, понорност... гора и тежа него икад раније, па ранији третмани и медикаменти неће донијети резултате ни колико раније – управо због дезинтегритета и скоро отписаности личности, породице, заједнице... Треба прићи срцу, укупности човјекова живота и личности, а не срцу објекту кардиохирургије, па упорно и истрајно радити на унутрашњем оздрављењу и оцрковљењу – тек тада ће доћи до смираја човјекова и његова заједничења са Богом. Ова је књига сва у тој преокупацији и окренута тим перспективама, па је у томе њена актуелност и незаобилазност у садашњости, а још више у будућности.

Протојереј-ставрофор проф. др Димитрије М. Калезић

ВЕРА, НАДА, ЉУБАВ

Монографија *Вера, нада, љубав*, Епископа Јована Пурића, редовног професора Академије Српске Православне Цркве за уметност и конзервацију, окупља низ ауторових богословских трактата на новозаветне теме. Монографија се састоји из два дела, првог, који се у ужем смислу односи на теме вере, наде, љубави и мира, а састоји се од следећих поглавља: „Беседа на гори као израз љубави Божије према човеку” (стр. 3–23), „Надом се спасавамо” (24–40), „Љубав као вечна садашњост” (41–66), „Мир Христов и службе помирења” (67–94), „Литература” (95–103), и другог, који носи наслов „Време и вечност: празнично време” (104–222), а састоји се из приказа Господњих и Богородичиних празника: „Рођења мајке Божије” (105–111), „Возвижења часног крста” (111–115), „Ваведења” (116–120), „Рођења Христовог” (120–134), „Богојављења” (135–145), „Сретења Господњег” (145–154), „Благовести” (155–164), „Христовог уласка у Јерусалим” (165–171), „Васкрсења Господњег” (171–177), „Вазнесења Господњег” (177–184), „Педесетнице – Празника изливања Светог Духа” (184–193), „Преображења Господњег” (194–204), „Успења Пресвете Богородице” (204–114), и „Извора и литературе” (2015–2019). На крају аутор доставља своју богату библиографију (220–222).

Сам наслов *Вера, нада, љубав* упућује на познату *Химну љубави* Светог Апостола Павла, у 1. Коринћанима 13, а провлачи се као мотив кроз цело дело. У свом третману библијских или прецизније новозаветних тема аутор нуди њихову богату богословску, иконолошку и химнолошку интерпретацију. У првом поглављу, посвећеном Христовој Беседи на гори, аутор подвлачи њену христолошку и есхатолошку перспективу, тј. чињеницу да је оваплоћење Сина Божијег залог обожења људи и творевине у Царству небеском, које се и само јавља кроз Божије присуство у историји (21–22). У другом поглављу, које носи наслов „Надом се спасавамо”, аутор налази хришћанску наду у самом оваплоћењу Бога Логоса у историји. Хришћанска нада је везана како за историју у којој се реализује Божије присуство, тако и за есхатологију, сходно обећању људском роду да ће бити причасници божанске природе (2. Птр. 1,4) (38–39). У поглављу „Љубав као вечна садашњост” аутор сам извор хришћанске љубави смешта у љубав која постоји између Три Личности Свете Тројице, чији је спољашњи израз, између осталог, стварање света (44). На тај начин љубав бива неодвојива од творевине и израз истинске љубави којом се свако биће саобржава Христу и преко њега Тројичном Богу (51). У последњем поглављу првог дела књиге, „Мир Христов и службе помирења”, аутор разматра појам мира као дара Божијег. Попут љубави, аутор смешта мир у међуперсоналне односе који постоје у Светој Тројици, а улазак мира Божијег у свет поистовећује са оваплоћењем Логоса Божијег (73). Аутор подвлачи да је светопавловски Бог наде и Бог љубави такође и Бог мира. У антрополошкој равни мир

је однос љубави између Бога и човека, који се касније, као светски мир, преноси и на ширу друштвену реалност. Према аутору, обавеза је сваког хришћана да врши службу помирења, јер мир све сједињује (90).

У другом делу књиге аутор прелази на опис Господњих и Богородичиних празника. Поруку првог дела књиге, по којој се извор вере, наде, љубави и мира налази у Христологији и преко ње Тријадологији, а њихово антрополошко испуњење у есхатолошкој равни, аутор смешта у новозаветни историјски контекст, показујући како се историја спасења одмотава. Аутор почиње свој приказ од празника рођења Пресвете Богородице, преко свих Господњих празника, који се врхуне у Христовом Вазнесењу, односно, Педесетници, до празника Успења Мајке Божије. Тиме он историју спасења у ужем смислу смешта у годишњи богослужбени круг тзв. празничног времена, које, опет, изражава као улазак Бога у историју, односно, као улазак саме вечности у време. Тај улазак вечности у време аутор назива освештаним временом, које је у уском историјском смислу период од рођења до успења Пресвете Богородице, а које се кроз богослужбени литургијски циклус продужава до краја света.

Аутор започиње са празником рођења Пресвете Богородице, указујући да је она корен Јесејев, чиме показује да је она изабраница међу људима да учествује у Тајни Христовој, као тајни спасења света (111). Празник Возвижења часног крста аутор тумачи у контексту показивање Христове славе, кроз његово бескрајно унижење, при чему се крст сматра престолом славе Његове (115). Код празника Ваведења аутор подвлачи инаугурацију Богородице, као родитељке „Господа и Владара свих векова” (116). Празник рођења Христовог, према аутору, открива предвечно замишљену тајну, по којој Логос узима тело, која није последица грехопада, већ неизмерне љубави Божије према човеку (123). Усредсредивши се на Празник Богојављења, односно, празник светлости, који се односи на Исусово крштење на Јордану, аутор истиче да својим крштењем Исус пресаздава, обнавља, подмлађује сав род људски, облачећи га у одећу Царства Небеског (135). Празник Сретења Господњег је за аутора празник човека који живи у Христу и Христос у њему, јер наду праведног старца Сименона Богопримца преноси на сваког човека и жену у свету (146). Празник Благовести, по аутору, сведочи да је Оваплоћени Син Божији имао стварну и истинску човечанску природу (155). Христов улазак у Јерусалим је празник који најављује Исусово страдање, али и даје наду да ће патња бити искорењена. Аутор прелази на празник Васкрсења Господњег, који сматра највећим историјским догађајем и осмим даном (171). Овај празник најављује, како истиче аутор, васкрсење свих који су се упокојили, а учешће у тајни васкрсења је, по аутору, доживљај обожења и одуховљења (173).

Празник Вазнесења Господњег, према аутору, потврђује васкрсењем најављену тајну обожења и спасење људског рода, те представља Христово извршење васцелог

Домостроја спасења (178). Празник Педесетнице или изливање Светог Духа, којим се хришћанска заједница преображава у Тело Христово, према аутору, означава есхатолошко време, јер се Духом свет осветљује у славу Свете Тројице (190). Према аутору, преображење Господње се надовезује на педесетницу, иако јој историјски претходи, на начин да изражава на потпун начин богословље људског обожења (194). На крају, последњи празник у богослужбеном циклусу Успење Пресвете Богородице је историјски последњи у низу новозаветних догађаја, који означава улазак Пресвете Богородице у Божију славу, пошто прима духовно тело (213).

Целокупно дело Епископа Јована Пурића прожето је христолошком димензијом, по којој сви догађаји историје спасења имају у свом центру Христа као Богочовека. Ова Богочовечанска реалност Бога Логоса указује и на есхатолошку реалност васкрсења целокупног људског рода и његовог обожења. Међутим, како изванредно показује Епископ Јован, историја спасења се поново одиграва, кроз богослужбени годишњи круг и као што је вечност била присутна у времену, припремом Христовог доласка у свет, његовим оваплоћењем и животом на земљи, те славним васкрсењем и вазнесењем на небо, њено присуство се наставља кроз присуство Духа Светога у Цркви.

Дело Епископа Јована свакако представља изванредно духовно промишљање основних хришћанских врлина, наде, вере, љубави и мира, не као психолошких стања човека, већ као Христових атрибута. На исти начин Епископ Јован промишља и вечност, не као сасуд у коме се одвија Божански живот, већ, пре свега, као атрибут живог Бога, који се, као и сви божански атрибути, преноси на човечанство његовим обожењем. Књига ће свакако бити веома добар водич, не само ученицима средњих богословских школа и студентима богословије, него и свакој хришћанки и хришћанину који желе да се упознају са тајнама своје вере, али и онима који то нису, али желе да завире у вековно хришћанско искуство, сублимирано на страницама ове књиге. Књига је изванредна синтеза духовног и богослужбеног искуства Епископа Јована, као монаха, острошког игумана и нишког епископа, са једне стране, као и његовог академског искуства, као професора Цетињске богословије, наставника Академије СПЦ за уметност и конзервацију и Православног богословског факултета Универзитета у Београду, са друге. Топло препоручујем ову књигу за објављивање.

Др Владимир Цветковић
Научни сарадник

Универзитет у Београду
Институт за филозофију и друштвену теорију
vladimir.cvetkovic@instifdt.bg.ac.rs

ПРАВОСЛАВЉЕ ПРЕД ИЗАЗОВИМА САВРЕМЕНОСТИ**рукопис, 300 страна**

У студији под насловом „Православље пред изазовима савремености” аутор, епископ др Јован (Пурић), на око 300 страница компјутерског текста, расправља о еколошкој опасности планетарних размера, која, упркос технолошком развоју, вуче савремени свет у катастрофу. „Последице еколошке кризе” – константује аутор – „захватају род људски не само по географској хоризонтали већ и по антрополошкој вертикали: сваки човек, па онда наравно и сваки православно човек је данас, и на плану свог антрополошког идентитета и на плану своје физичке егзистенције, објекат и жртва еколошке кризе” (231). Стога је разумљиво што су се у расправу о узроцима и последицама еколошке катастрофе укључили и водећи православни теолози, указујући „из дубина богословских анализа на све аспекте еколошког проблема” (174–5). На десетак страница (177–186) студије аутор подастире бројне званичне документе и закључке „Међуправославне конференције о заштити животне средине”, који сведоче о мисији Православне цркве у савременом друштву и о живој спрези богословског духовног учења са актуелним, животним питањима савременог света. Према томе, студија епископа др Јована (Пурића) није само хришћанска спекулација, метафизичког карактера, лишена непосреднијих веза са свеукупном стварношћу, како секуларни учењаци воле да виде богословска дела, него је управо тумач природе човековог односа према свету у коме живи и ствара. У разматрању тог проблема полази од појма „еколошки”, у ком и јесте садржан човеков „однос према сопственом дому”, средини у којој живи и ради (171), тј. „свеколикој творевини коју му је Бог поверио на старање” (као што и сведочи библијско предање о првобитном стварању света, неживог и живог, као и потоњем стварању човека). Стога, проблем садашње еколошке кризе аутор и види као „духовну кризу човековог односа према Богу”, „одсуство заједнице у Истини” (66), па њен настанак и развој уочава у „поремећеном човековом односу” према живој и неживој природи, тј. „читавој творевини Божијој”.

О том проблему аутор расправља с компетентним познавањем хришћанске и секуларних наука, систематизирајући грађу по заједничким глобалним поглављима, а унутар по ужим тематским целинама, дијахронијски по историјским „етапама”, а синхронијски по планетарно широком простору. У историјској вертикали прати се еколошки проблем на односу човека према свету („Човек и свет”), у његовим „христоликим” и „антрополошким” одредницама,

као и настојању Цркве, Православне посебно, да усаглашава њихову равнотежу („Црква и свет“) у бројним „искушењима савремености“.

У вези с овим питањима говори се о „традиционалном“ моделу („патријархалном моделу друштвеног понашања“), чији је атрибут „етички интегритет личности“ (смерност, честитост, поштење, свест о свом месту у заједници, итд), односно, „хришћански систем вредности“, као критериј за разликовање врлине и греха, па тиме и препознавања етике „спасања“. Други модел, супротан „христолошком“, јесте „антрополошки“, који је, ставивши у центар „егиотички индивидуализам“, „изгубио Бога“ и одбацио род људски у целини, да би живео у „једној свеобухватној окренутости себи“ (195–6). Аутор је ту развио цео један етички и филозофски есеј о култури егиотизма, коју карактерише: прво, одсуство човековог склада с природом, првом Божијом творевином; друго, свођење универзалног Ума на картезијански Разум, који познаје само оно што је створено; и треће, потчињавање ума страстима, страховима и утацају околине (110). У вези с тим је и вечито питање човековог „избора“, данас популарних „алтернатива“. „Нама је Бог дао“, пише аутор, „велику и страшну слободу“: „ми можемо да загадимо, затрујемо и уништимо наш свет, а можемо и да се бринемо о њему са Божанском и светитељском љубављу, евхаристијски приносимо Богу Дародавцу света“. Један избор је, дакле, пут антрополошког егиотизма, себично-утилитаристичког потчињавања свега живог и неживог задовољавању „нашег хедонизма и конзумерства“, а други је пут литургијско заједничарење, јер је Црква у „Божанској Литургији – Светој Евхаристији васељена, космос, читав свет, заиста један Дом – Дом Божији и човеков, дом заједнички и заједничког живота Бога и човека“, тј. „једно Тело – Тело Христово у које се светотајински, светоуховски интегрише све и сва, да Бог буде у свему“.

Православна Црква може у савременој кризи антрополошког карактера (проистеклој из егиотизма, потребе за афирмацијом индивидуе) и отуђења савременог човека „да одигра значајну улогу“, у домену свога образовног, васпитног и пастирског рада, пре свега, у „разликовању негативне и позитивне еколошке мотивације“. „Црква то треба да чини“, сматра аутор, „кроз плански и програмски спроведено еко-теолошко образовање“, како рационалним препознавањем очигледног, у секуларним образовним институцијама којим има приступ, тако и „литургијско-подвижничким“ сведочењем, које, из „еко-теолошке љубави према читавој творевини Божијој“, развија одговорност према околини и „суздржавање од неконтролисаног искоришћавања, загађивања и уништавања природних ресурса“ (229).

Према томе, студија *Православље ђред изазовима савремености* је изразито актуелна, како запитаношћу куда иде овај свет у свом технолошком развоју,

с неконтролисаним коришћењем природних ресурса, тако и по тражењу спасоносног излаза из садашње кризе. Тај проблем сагледан је из различитих перспектива: историјске, религијске, философске, социолошке, педагошке и психолошке. На плану Човек и свет и Црква и свет аутор развија читаве есеје о христологији и антропологији: о Богочовеку као архетипу човека и човека у антрополошком „коду”; о Литургији као заједници „истинитих” у Љубави и Евхаристији као човековом „сједињавању” са Живим Богом – свеукупном живом и неживом природом и о „антропологији егоисте”, који свет око себе види као објекат за задовољавање хедонистичких и утилитаристичких циљева. Разматрајући путеве и последице, раздвајања два пола човековог бића, христолошки и антрополошки, у историји света аутор настоји да објасни путеве, странпутице и последице „слободе избора”: да се препусти искушењима лепота „драгих чулима”, тј. Страдалничком путу у грех и „пад” или да се окрене Цркви и Литургији, као заједници истинитих, и Евхаристији као „сателесној” вези с Богом, тј. Спаситељском путу у ведрију будућност. По начину разматрања и по сугестивности и аргументацији представљања конкретних проблема, ово је изузетно инспиративно штиво, подстицајно за развијање одговорности према околини и за разумевање других. Аутор умешно изводи универзално из конкретног, метафизичко и философско из историјског, морално из педагошког и емотивно из психолошког. По проживљености искушења о којим пише, разумевању христолошке и антрополошке људске природе, ова студија сједињује у себи највише богословље и најдубљи хуманизам. Она ће и широј читалачкој публици, слепој и глувој за последице материјалног и духовног еколошког проблема, произашлог из изазова савремености, „отворити” и очи и уши, „капије” кроз коју ће у „град њихове душе”, како би рекао Свети Јован Златоусти, уселити мисли о одговорности „грађана” спасиоца од претеће савремене апокалипсе.

Др Бранко Летић
 Универзитет у Источном Сарајеву, Филозофски факултет – Пале

БОГОСЛОВЉЕ ПРАЗНИКА

Да ли савремено изучавање богословља помера границе предањског ауторитета Отаца Цркве? Посматрано са стране интелектуалистичког приступа, то је несумњиво, али искуствено посматрано савремено богословље вапи за лекаром.

Ова наука мора бити заснована на молитвеној љубави према Богу. Благодатно и молитвено промишљање о Светој Тројици, Светом писму и Светом Предању треба да допринесе преображењу људског рода и да сваког појединца у заједници приведе ка спасењу.

Слово је вредно, јер се Логос открива и у речи, треба му приступати са пажњом. Само у XXI веку на српском језику написано је на стотине богословских дела, а од појаве словенског писма настале су библиотеке књига и у њима је немогуће пронаћи грану богословске науке која није изучавана до данас.

Са друге стране, постоје теме које се често актуализују, па је њихово изучавање на корист верног народа. Такође, постоје теме које су дубоке, а које су увек актуелне, једна од њих је и значај празника у животу верујуће православне заједнице.

Сам годишњи круг празника, прожет богослужбеним литургијским доживљајем, чини вертикалу живота верујућег хришћанина, коју непрестано сече хоризонтални однос са ближњим.

Циљ писања књиге *Богословље ѡ празника* јесте управо да кроз духовни опит представи читаоцу молитвени однос човека, хришћанина са Богом.

Повезујући библијску, светоотачку и савремену богословску мисао, аутор се у делу бави изучавањем Господњих и Богородичиних празника. Широки приступ теми, кроз хеортологију, богослужбене текстове, химнографију и иконографију, подразумева и различите методе научног истраживања.

Празници: Рођење Мајке Божије, Воздвижење Часног Крста, Ваведење Богородице, Рождество Христово, Обрезање Господње, Богојављење, Срећење Господње, Благовести, Улазак Господа Исуса Христа у Јерусалим, Страдање Христово на Крсту, Васкрсење Христово, Вазнесење Господње, Силазак Светог Духа на Апостоле – Педесетница, Преображење Господње и Успење Пресвете Богородице; заједно са изворима и литературом, рецензијом, као и библиографијом чине целокупно дело.

Као што празник Рођења Пресвете Богородице отвара годишњи круг празника, тако и аутор почиње своје дело кроз поетично и историјско сагледавање овог празника. Карактеристично је то да овај празник извире из само једног извора, апокрифног списка *Пројшјеванђеље Јаковљево*, који и носи изворни наслов *Рођење Марије*.

Епископ Јован се у свом дугогодишњем раду, од најранијих текстова, посебно освртао на иконографију, па тако и овде детаљно описује икону Маријиног рођења. Истичући амбијент, затим фигуре, најпре, Ане, жена, Јоакима и детета и повезујући их симболичким ишчитавањем иконе, даје се пресек православног иконографског тумачења празника. На крају, ово је употпуњено житијним казивањем о Рождеству Маријином, које је сабрао Св. Димитрије Ростовски, из светоотачких радова, а које се овде скраћено приказује. На исти начин ће и житијно казивање о Увођењу у Храм Пресвете Богородице овог светитеља бити презентовано у опису празника Ваведење Пресвете Богородице.

Говорећи о литургијској подели празника посвећених Крсту, аутор заправо прави увод исцрпном истраживању о Проналаску Часног Крста. Догађај проналаска описан је детаљно у поднаслову *Воздвижење Часној Крстѿа*, а теолошко тумачење самог догађаја кроз светоотачке мисли описано је у поднаслову *Клањање или ѿошћивање Крстѿа*. Иконографске представе Крста такође су описане и истакнута је Византијска представа иконе. У одељку *Защѿо Крстѿ* истакнуто је да његова четири крака показују да је Онај који је на Крсту испружен Христос, чија снага и промисао прожимају целокупност твари. Богочовек Исус Христос је Цар славе, а Часни Крст је престо Његове славе, тајна Крста је тајна Страдања, али и тајна вечне љубави Бога према човеку.

Два додатка опису празника чине: казивања Св. отаца о Крсту и литургијска беседа о Крсту као једином путу спасења.

Опис празника Ваведење Пресвете Богородице почет је историјском различитошћу Источне и Западне Цркве, у погледу поштовања самог празника. Његова прослава на Истоку почела је још у VI веку, док се у VII и VIII веку ширила, па и постала битна у Цркви Цариграда. За разлику од Истока, на Западу је прихваћен доста касније, 1375. године, када је слављен само у појединим Црквама, а потом и неколико пута укидан, а разлог томе је његово извођење из апокрифа. Коначно је почео да се слави и у Риму крајем XVI века.

Поднаслов *Казивање* описује Протојеванђеље Јаковљево, из кога се празник изводи, што употпуњује историјски опис самог празника. Иконографија овог празника, која опонаша шему Христовог уношења у Храм – Спасења, врло детаљно је описана, са додатним тумачењима самог православног приказа. Посебно су у оквиру иконографије описани Храм и Дјева; Свештеник; Јоаким и Ана; Девојке са светиљкама. На самом крају дати су одломци житијног казивања о увођењу у Храм Пресвете Богородице, које је написао Св. Димитрије Ростовски, на основу светоотачких радова.

Празник Христовог Рођења је један од најшире описаних празника у овом делу, аутор се потрудио да теолошким знањем и богословском ученошћу појасни

и употпуни карактеристике празника, које је тешко срести у богословској литератури. Карактеристично је да аутор, обрађујући овај празник, искаче из до сада утврђеног распореда излагања. Оно што претходи историјском опису настанка самог празника јесте богословски трактат, где се од месијанских пророчанстава до савремених отаца Цркве говори о осведоченом Сину Божијем. Казивање о тајни оваплоћеног Бога Логоса ослоњено је најпре на Свето Писмо, Свето Предање и светоотачке мисли и дела. Прожимање литургијског, догматског и егзегетског садржаја доприноси бољем суштинском разумевању значаја празника.

Химнографски садржај, употпуњен богослужбеним, најпре литургијским доживљајем, предочен је кроз поднаслов *Идејни садржај дојослужења на Рождество Христово*. Управо у оваквом приступу се и читује вредност дела и његов допринос анализи црквених химни и канона знаменитих химнографа Цркве.

Литургијски приступ празнику предочен је поднасловом *Литургијски опис историје Рождества Христовог*, док је догматски детаљно описан у више наслова. Сотириолошки значај Христовог Рођења описује значај Христовог доласка за човека. Догматика празника предочена је и у наслову *Начин ипостасној сједињења двеју њрирода у Господу Исусу Христу*. Ово тешко теолошко питање аутор је изнео јасним православним речником, који подједнако може да задовољи и клир и лаос. *Обожење човечанске њрироде* је још један од наслова где се Рођење Христово описује са догматског аспекта. Описујући тајну оваплоћења, аутор говори о тајни спасења, јер у очовечењу Бога је обожење човека, а у обожењу је спасење. О овоме говори и посебан наслов *Тајна дојоовајлоћења и ѡтајна сјасења*.

Опис Богомајкине личности, кроз химнографски приступ, разрађен је у наслову *О Пресвелој Бојомајци Приснодјеви Марији Бојородици*. Посебан дар аутора у химнографији истакнут је одабиром богослужбених одељака из Акатиста посвећеног Пресветој Богородици; јутарњих и вечерњих служби; канона посвећених Пресветој; повечерја и других црквених богослужења.

Историјски приступ празнику, кроз поднаслов *Празник*, открива или боље разоткрива време рођења Сина Божијег и успешно појашњава разлог прославе Божића 7. јануара, односно, 25. децембра.

Православна Црква тога дана слави не само Христово рођење, већ и поклоњење Тројице мудраца. Ово овде посебно наглашавам, јер се у даљем тексту аутор бави иконографијом празника, а сама икона је сложена композиција природе, изображене у позадини многобројних фигура. Детаљно, у поднасловима, описују се редом: брда (горе); анђели; пастири; пећина; Дјева и дете; Јосиф; облак; звезде и дивљење Творца; пророк Исаија; слушкиња (бабика); Ева и купање детета; као и Света три мудраца.

Обрезању Господњем је посвећена већа пажња у оквирима приказивања осталих Господњих празника, већ у посебном одељку. Епископ је изнео кратак историјски осврт на сам догађај и истакао важност испуњавања закона, који истински има задатак да нам покаже да је Његово очовечење било истинито и да је Његово тело било стварно, а не привидно. Овим је изражен догматски карактер, док је симболички изражен кроз опис осмог дана од рођења.

Говорећи о празнику Богојављење аутор са посебном пажњом, кроз цео опис празника, показује његов сотириолошки карактер. Дајући веома детаљан историјски пресек, истакнуто је источно порекло празника, као и нераскидива веза са крштењем Христовим. Преплићући ова два велелепна догађаја, епископ Јован у предговору пролази кроз све аспекте историје, а са богословске тачке гледишта чини се да прави шематизам, користећи све гране науке. С обзиром на важност потпуног тренутка у времену када се Бог открива човеку и када се истом човеку открива тајна спасења, кроз крштење, јасно је да се не може написати целокупна важност догађаја. Али ово зрно у песку исписаних речи представља добар подухват обједињавања онога што као грешници можемо да докучимо. У наставку, аутор се бави именом самог празника, не само етимолошки, већ и богословски, истичући у први план тумачење имена Богојављење од стране Св. Јована Златоустог и Св. Григорија Назијанзина. Свакако, незаобилазна тема је црквени обред водоосвећења, који је предочен у посебној целини. Посебно место заузима богат опис иконе, предочен кроз поднаслов: *извор; корен дрвета; Јордан и море; природа; Христос; Анђели.*

Кроз два засебна списа, који су претходно већ објављивани, што је аутор педантно предочио у фусноти, приказује се комплетно хришћанско, православно схватање спасења, чији теолошки корени клијају кроз овај догађај. Називи списа су: *Христово крштење у Јордану – њочетак њројоведи сјасења и Тајна сјасијељевој крштења и тајна сјасења.* Посебно је интересантно то што се у првом спису приказује упоредно богословље, кроз Погрешна поимања Христовог крштења на Истоку и Западу, као и то што се као потврда православног учења предочава Реч отаца и савремених богослова.

Описујући четрдесети дан Исусовог богочовечанског битија у Цркви, прослављаног као Сретење Господње, Епископ приказује сусрет богомладенца Исуса Христа са старцем Симеоном, у Соломоновом Храму. Поред овог суштинског приказа, врло занимљиво је предочен однос новозаветних родитеља према старозаветном закону, који није укинут рођењем Христовим, већ њиме употпуњен. Датирајући почетак прославе празника у историји, као и бавећи се етимологијом имена самог празника, дат је научни осврт на значај и величину тог догађаја. Иконологија, као незаобилазан елемент празника, обрађена је кроз

опис пет фигура изображених на икони; Дјеве, Христа, Симеона, Јосифа и пророчице Ане. Детаљи црквено-богослужбеног спомена на празник Срећење Господње, обједињени кроз хеортологију и химнографију, приказани су у наслову *Празник Срећења Господње*. Посебно је истакнут химнографски рад Светих Константинопољских Патријараха Германа и Анатолија, Св. Андреја Критског, Св. Козме Мајумског, преп. Јована Дамаскина и Андреја Пира. *Срећење Господње – зајрљај Боја и човека* је наслов литургијске празничне беседе, коју је Епископ изговорио у манастиру Острог, као игуман свете православне породице и послушник свеца. Беседа као додатак опису празника на овом месту има карактер употпуњења онога испред реченог, јер доживљај тек проживљеног, наново оживљеног, догађаја у Светој литургији, заправо говори све оно што је ма каквом научном приступу немогуће.

Осми део књиге доноси опис празника Благовести. Специфичан стил излагања, препознат као егзегетски метод, који доминира описом целокупног празника, посебно се ослања на химнографију празника. Блага, радосна вест је „уводна песма неописиве радости”, Благовести су почетак свих Господњих празника. Зато аутор бира да кроз химну, песму коју тумачи, представи празник као најрадоснију новост васељене, којој се сви радујемо. Кроз светописамску и свето предањску егзегезу, величајући Самоделатеља тајне Домостроја спасења, богословски се приступа свакој написаној јеванђељској речи која описује овај догађај. Догматски приступ теми извршен је кроз критизацију римокатоличког учења о непорочном зачећу Свете Дјеве, односно, о учењу да је Марија зачета у утроби своје мајке без сенке првородног греха. *Зачеће Духом Свештим* је наслов у коме се описује и појашњава православни став о безгрешном зачећу Христа у утроби Богородице. Такође, предочене су и хеортолошке нејасноће у вези са празновањем празника Благовести, после ће читаоцу многе историјске недоумице бити јасне. Приказ иконе предочен је простом шемом, где анђеолог благовести младој жени, која седећи или стојећи преде пурпур. На неким иконама она у рукама држи чашу близу студенца или чита у покорном ставу.

Благословен Цар који долази у име Господње! (Лк. 19, 38) – усклик, песма којом је народ дочекао свог Спаситеља у Јерусалиму, заправо је почетак Страдања Христовог. Управо ове две стварности, описујући празник – Цвети, Епископ истиче, дивећи се Исусовој скрушености. Поред историјског описа догађаја, посебна пажња дата је богослужбеном поретку и начину прослављања овог празника. Опис иконе представљен је у детаље, кроз поднаслове: „Домови и магаре”; „Гора и ученици”; „Палма и Христос”; „Деца и народ”. Посебан осврт на Лазареву суботу дат је кроз трактат под називом: „Тајна Лазареве суботе и Цвети – свечани дочек сина Давидовог”. Текст препун симболике има за задатак

да покаже однос човека према Богу, Бога према човеку, човека према смрти, смрти према Богу и Бога који смрт побеђује. Спис „Теологија Цвети – Улазак Господњи у Јерусалим” је дубљи теолошки израз Епископа, као познаваоца сотириологије, не само у научном, већ пре свега у духовном, могу слободно рећи, монашком погледу. Наглашава се са посебном пажњом да Христос није исцељивао људе да би га у Јерусалиму дочекали са палминим гранама, већ да би се показала спасоносност Божијег додира. Трагедија света јесте његово стање да прославља Богочовека само ако га схвати као човека, ако га разуме само човечански. На Голготи се показало да то није довољно. Кроз Реч отаца и савремених теолога предочен је текст: „Тајна празника протојереја Александра Шмемана”, којим је дат увод у тајну страдања.

Страдање Христово на Крсту је историјски догађај, који се дешава због спасења људског рода, али и којег Ап. Павле назива „устројство тајне од вечно-сти сакривене у Богу”. Теологија страдања је веома комплексна, аутор се труди да читаоцу систематично, кроз развој догађаја, представи Христову жртву, као приказ љубави Бога према човеку. Незаобилазна историјска анализа, прожета егзегезом православног богословља, кроз седам текстова посвећених сећању на догађаје страдања, чини целокупан опис празника. Први од њих је „Теологија Великог Четвртка – установљење тајне тела и крви Христове”, он носи литургијски и еклисиолошки карактер. Суштински садржај текста везан је за Тајну Благодарарења, али Епископ се најпре задржава на новој заповести коју Христос даје ученицима, која је предуслов вршењу Евхаристије, а то је да воле једни друге, као што Христос њих воли. Такође, у оквиру овог наслова, предочено је упоредно богословље о Евхаристији и схватању Спасења на Истоку и Западу. Дат је и прилог тумачењу овог празника кроз реч отаца и савремених богослова, у првом реду Николе Кавасиле, у виду одломка „Значај Свете Евхаристије у нашем животу”; Генадија Сколарија: „О реалности Тела и Крви Христове” и Ноколаја Афанасјева: „Евхаристија и заједница”. Други велики наслов носи име „Богомајка под Крстом и код Гроба Христовог”, у коме се кроз иконографску и химнографску анализу приступа и богословском, теолошком опису тог најтужнијег дана у историји васељене. Опис Богомајке која излива дубину мајчинске туге део је текста који ће потрести читаоца и навести га на истински вечна питања живота. Четири следећа текста описују богословље празника кроз посебну анализу химнографског истраживања. Наиме, текстови су настали као коментар богослужбених песама, химни посвећених Христовом страдању. Ова четири текста укомпонована су у целину и њихови наслови одређују систематски низ: „Тајна спаситељевог страдања, крсне смрти и тајна спасења”; „Богочовек скида проклетство са рода људског”; „Оправдање, очишћење и освећење

људске природе крвљу богочовека”; „Богочовечанска победа над грехом, смрћу и ђаволом”. На самом крају, седми по реду и најважнији по догматском карактеру јесте „Теологија Великог Петка, смисао Христовог страдања и жртве”. Епископ, описујући трагику Крста, драму у којој човек суди Христу, Сину Божијем, као највећу драму свих векова, заправо, описује љубав Божију према човеку. Сотириолошки и еклисиолошки карактери православне вере дати су управо кроз ту љубав и потврђени на Крсту, које је ново дрво Раја. Упоредно богословље дато је кроз анализу Крста на Западу, где је у току Средњег века теологија Крста однела превагу над теологијом Васкрсења. Православно учење није кренуло тим путем, управо због одмереног односа између Распећа и Васкрсења у богословљу и богослужењу Цркве. Такође, предочена је реч отаца кроз Беседу о Крсту Господњем, коју је изговорио Св. Јован Златоусти; као и одломак из синаксара на Велики Петак.

Говорећи о Васкрсењу Христовом као о догађају којим су решени сви људски проблеми, аутор се бави и симболичком позадином празника. Прелазак из смрти у живот – Васкрсење Богочовека, царица свих празника, догодио се првог дана у седмици, у Недељу. Анализа библијског сведочанства тог дана правилно је распоређена и чини увод у анализу богослужења. Предочени историјски опис комбинован је дубоком химнографском традицијом Цркве и предањским ауторитетом Светих отаца. Са великом пажњом описана је иконографија празника, са посебним освртом на Византијску традицију и то кроз поднаслове: „Ад”; „Меница (грехова)”; „Христос и Адам”; „Праведници”.

У наредним текстовима Епископ се осврће на тему празника кроз молитвено богословље, где сваки од три текста носи један суштински карактер теолошке науке. Тако је у наслову: „Тајна Спаситељевог силаска у ад и тајна спасења изражено учење Православне Цркве о теологији Великог Петка и Велике Суботе”. У овом тексту Епископ Јован ослања се на велико богословско, молитвено предање Св. Јустина Ћелијског, цитирајући многобројне песме црквених књига, које се односе на догађај Христовог Васкрсења. Занимљива је мисао да чудо нашег спасења почива на парадоксима, те да се то осећа у свему што је Христово, што је православно, што је еванђелско, кроз чињеницу да је смрт уништена смрћу.

Наслов „Тајна Спаситељевог Васкрсења и тајна Спасења” је својеврсни наставак пређашњег текста, јер се у њему, кроз химне ускршњих и недељних богослужења, описује дан Васкрсења. Начело бесмртности, које је Васкрсењем Господњим ушло у људску природу, пројављује се као обновљење људске природе и тек у Васкрсењу Његовом људи су познали да је Он Бог Логос, вид свеколикој људској природи. Залазећи у тајну тријадолошке основе богословља, у

тексту: „Теологија Васкрсења Христовог”, Епископ описује Васкрсење као Тројични догађај.

Догматски описан православни став употпуњује и синтезира све наведено до сада. Васкрсење је догађај свеопштег, антрополошког значаја, оно обнавља људску природу ипостасним јединством Бога и човека, који је био разапет и васкрсао. Антрополошки осврт на опис празника видимо и у тексту упоредног богословља: „Васкрсење Христово – саблазан за разумско поимање кроз векове”. Реч отаца дата је кроз Пасхално слово Св. Јована Златоустог.

Вазнесење Господње – Спасовдан је следеће описан празник у богословском делу Епископа Јована Пурића.

Вазнесењем се завршило дело нашег спасења и искупљења, оно је, заправо, круна Христовог Богочовечаског Домостроја Спасења. Ослањајући се на антропологију и сотириологију, аутор истиче да је Исус својом човечанском природом изишао на престо и сео са десне стране Оца, тамо где се налазио као Бог пре свог оваплоћења, што значи да и Његово тело учествује у Божанској слави. Етимологија речи Спасовдан, као и историја прославе празника, предочени су у поднаслову „Празник”.

Иконографија празника, која је почела свој развој још у трећем веку, детаљно је анализирана кроз следеће поднасловне: „Извори”; „Христос”; „Природа и анђели”; „Дјева Марија”; „Апостоли”. Следе потом два списка: „Тајна Спаситељевог Вазнесења и тајна Спасења” и „Теологија Вазнесења, Христово обећање о присуству у Цркви”. Први је ослоњен на химнографски материјал о Вазнесењу Господњем, којим се дефинише сотириолошки значај празника за човека и природу. У тексту се види да је на плодног аутора дела посебан утицај извршило учење српског богослова, теолога и светитеља аве Јустина. Слажући се са овим „украсом православља” и разрађујући догму о томе да је људска природа саздана са циљем да вечно живи изнад свих небеса, са десне стране Оца, у ипостасном јединству са вечним Сином Божијим, аутор чини излагање о есхатолошкој димензији празника. Други текст, обједињујући христологију и сотириологију Вазнесења, чини корак ка апокалиптици – другом Христовом доласку, најављеног од стране два анђела, у часу узношења Христовог на небо.

Дело човека у периоду од Вазнесења до Другог славног Доласка Христовог обележиће историја Цркве, утемељена у празнику Педесетнице. Силазак Светог Духа на апостоле описан је пре као еклисиолошки тренутак, у коме се спасење човеково остварује на евхаристијски начин, у Цркви Христовој – у Заједници. Упоредни приказ старозаветне Педесетнице, која има симболички или предказањски карактер у односу на Духове, заузима посебно место у богословском приказу празника. Изражено позивање аутора на Свето Писмо и православне

оце, као и приступ теми кроз химну и икону, у служби је описа учења православне Цркве о пневматологији.

Иконографији је приступљено кроз опис: „Горница и пламени језици”; „Стари краљ (цар)”; „Дванаесторица Апостола”.

Следи затим спис: „Теологија Педесетнице”, којим се читаоцу приближава Црква као одраз тројичног живљења, где Дух Свети делује на обједињујући начин. Дело Духа је превазилажење димензија времена и простора, тако је Црква увек и свуда присутна. Свети Дух, истиче Епископ, оприсутњује две стварности: историјску димензију Христовог спаситељског деловања и Његов Други Долазак и есхатолошко стање ствари. Ми живимо између ове две стварности. Свети Дух надилази разликовање две временске перспективе и сада обједињује прошлост и будућност света. Христово обећање да нас неће оставити сиротне означава да нас неће оставити без свог присуства у Цркви, које нам даје Дух Свети. Темељни догађај Цркве зато је Евхаристија, која је по преимућству догађај оприсутњења Христа. Како Епископ посебно наглашава: „Црква живи даровима Духа и Свети Дух стално и непрестано делује у Њој, као у Телу Христовом”.

Упоредно богословље испољено је кроз спис под називом: „Западно богословље, Владимир Лоски и две икономије Спасења”. Добро познавање догматике, које и приличи сваком Епископу Цркве, поново је приказано управо овде. Истакнуто је да не постоји ниједан догађај из икономије спасења који није уједно и христолошки и пневматолошки и тријадолошки, јер Христос јесте Син Оца, Он увек делује у заједници са Оцем и Духом Светим. У православној теологији и црквеној стварности једностраних подела углавном није било, па овај текст представља, поред критике реформације западног хришћанства, критику две икономије Спасења, коју је заговарао Владимир Лоски. Реч отаца, као додаток опису празника, дата је кроз Беседу на Педесетницу Св. Јована Златоустог.

Преображавајући се на Тавору, Господ је открио славу Свога Божанства, која је била сједињена са човечанском природом, коју је Он примио на Себе и обожио у утроби Дјевиној. Пратећи ову нит Преображењског смисла, аутор истиче да Исус Христос није примио нешто што није имао, него је због свог човекољубља открио људима оно што има и оно што Он јесте. Комбинујући историјски и егзегетски приступ теми, Епископ је предочио садржај библијског појма „преобразити”, који је и сотириолошки и есхатолошки. Догађај Преображења нема само симболички карактер, него стварни, истински и искуствено доживљени. Таворска светлост је источник нетварног и вечног живота, чији предокус хришћани примају већ у овом свету, а пуноћу ће примити у будућем веку, после Другог Христовог доласка. Икона Преображења открива принцип по коме се икона не гледа, већ посматра, созерцава. Више о доживљају Преображења преко иконе и

самој иконографској представи празника предочено је кроз поднаслове: „Со-зерцање (посматрање)”; „Узлажење”; „Христос”; „Мојсије и Илија”; „Апостоли”. Следе потом три текста у којима се тајна преображења посматра кроз тајну христологије, јер је христолошка тема и христолошко – сотириолошко питање. У првом тексту: „Тајна Спаситељевог Преображења и Тајна Спасења”, кроз химнографски материјал приближен је читаоцу циљ и смисао Богочовековог Преображења. Други текст: „Тајна Преображења – Христос глава Старог Завета и доносилац благодати”, ослоњен је на слово Светог Писма, изворе Светог Предања и светоотачка дела, а приказује богословски смисао Христовог Преображења. Реч отаца и савремених теолога дата је кроз одломке дела три аутора: „Беседа на Преображење”, Св. Јефрема Сирина, „О томе да је Таворска светлост нетварна”, Св. Григорије Паламе и „Пролегомена за исихастичку гносеологију”, Еп. Атанасија Јевтића. Трећи и последњи текст „Тајна Преображења”, који описује овај догађај, има обједињујућу карактер свега напред реченог. Та синтеза мисли показује човека, коме, да би се удостојио виђења Божанске славе, потребно је да има духовне очи.

У опису празника Успење Пресвете Богородице доминира химнографски приступ, прожет молитвеним богословљем Светих отаца и Светописамским и Светопредањским изворима. После описа догађаја и историјске анализе прославе празника, Епископ је приступио богатој анализи иконографије. Предочена кроз поднаслове: „Апостоли”; „Преливање линија”; „Сион и Гетсиманија”; „Дјева Богородица”; „Исус Христос”; „Покушај понижења”; „Погреб и Успење”; „Велики херувим”, приказан је не само детаљан уметнички доживљај слике, већ и егзегеза иконе. Наслов „Успење Богомајке”, кроз дидактички приступ, расветљава историјске детаље богослужбених Успењских молитви. Тако у поднаслову, „Историјско- литургијски опис Успења Богородице”, могу да се прочитају прелепи химнографски стихови, у којима Богомајчина душа бива свечано узнесена Господом у Светињу Светиња на небесима. Тиме, како истиче аутор, постаје појмљив смисао богослужбених израза о томе да је погребње Божије Мајке постало лествица ка Богу, који се налази на њеном врху. Други поднаслов, „Дидактички елементи у канонима и химнама на празник Успења”, има за циљ да прикаже шта је све омогућено хришћанину који узима лично учешће у слушању празничног богослужења на Успење. Као што се Рођењем Пресвете Дјеве у Православном богослужењу отвара годишњи круг празника Успењем Пресвете Богородице тај круг се затвара. Описујући све Господње и Богородичине празнике у том црквеном, богослужбеном годишњем кругу, Епископ Јован Пурић показао је да је кроз молитвено богословље могуће спојити предањски, светоотачки доживљај празника са савременим приступима црквеним богослужбеним темама.

Целокупно дело *Богословље ѧразника* има свој смисаони и симболички карактер кроз двојаку намену. У првом реду, оно има за циљ да што широкој народној госпоштини приближи молитвени, богословски значај празника и истакне да он мора нужно бити проживљен у богослужењу, у заједници, у Цркви. Са тим у вези, књига има мисионарски карактер, чији је задатак учвршћивање вере хришћанина појединца, позивање на његово непрестано ангажовање у богослужењу, али и приближавање лепоте православља онима који нису православни, па и нехришћанима. Друга намена јесте и повод оваквог презентовања дела, а то је прослава 800-годишњице аутокефалности Српске Православне Цркве, 2019. године. Успење Пресвете Богородице је заиста празник којим се прелама не само богослужбени молитвени живот Цркве, већ празник чији датум прославе има велику улогу у историји свих народа. Успење је окосница пређашњег труда и будуће радости, кроз још веће узрастање, уистину, оно је непремостива лествица сазревања, обожења. Тог 15. августа, по старом календару, на Велику Госпојину, пре 800 година, Сава је у Никеји хиротонисан за архиепископа Српских и поморских земаља. Две године касније је архиепископ Сава у манастиру Жичи, као седишту једне од осам новооснованих Епархија, крунисао свог брата Стефана за краља, чиме је Србија постала Краљевина. Дакле, поред црквеног, ово је и државни повод за прославу догађаја на дан Велике Госпојине 2019. године. Символично је то да је штампање дела *Богословље ѧразника* учињено благословом управо Епископа Жичког, као и то да је овај молитвени приказ празника посвећен Новом оцу, молитвенику пред Господом за сав поносни народ српски и род православни, Патријарху Павлу. Не мали допринос кроз ово дело активног Епископа Српске Православне Цркве, Јована Пурића, чини само увод ангажовању око прославе јубилеја, али и подстрек другима у Цркви и држави да озбиљно приступе овом величанственом историјском догађају, који прелама границе црквености и државности. Важно је истаћи да је издавању овог дела претходило издаваштво комплета књига *Венац Господњих и Богородичиних ѧразника*, плодног књигописца, Епископа Јована Пурића, чија рецензија стоји на крају горе приказаног дела, коју потписују проф. Мирко Ђ. Томасовић и проф. Ненад Милошевић.

Стефан Сремац

БОГОСЛОВЉЕ И ПЕДАГОГИКА СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ

Сажетак: Пред читаоцем је најновије дело епископа др Јована Пурића, које је својом важношћу, аналитичношћу Златоустова дела, импозантним и волуминозним бројем чињеница обрадовало, између осталог, педагошку јавност Србије. Наиме, нашој педагошкој јавности је недостајао на овај начин приказан став православног аспекта посматрања педагошких крунских и врхунских категорија. Епископ Јован је у тротомном делу покушао да пружи заинтересованом читаоцу, било ког профила личности, прецизне податке из схватања Светог Јована Златоуста, посматрајући притом његову како педагогику, тако и богословље. Штавише, разлучујући ова два појма и доводећи их до њихове суштине, епископ Јован их, у ствари, спаја у једно нераздвојно јединство. Стога, ово дело има вишеструку вредност и значај, посебно за педагоге који се до сада нису потрудили, нити имали прилику да виде и разумеју педагогику из православног богословља уопште, окићено идејама Светог Јована Златоуста посебно.

Кључне речи: богословље, педагогика, Златоусти, православље.

БОГОСЛОВЉЕ И ПЕДАГОГИКА СВ. ЈОВАНА ЗЛАТОУСТОГ

О Св. Јовану Златоусту, великом јерарху и учитељу Васељенске Цркве (А. Јевтић, 1984, 325–451), мартирском проповеднику Јеванђеља Христовог, ненадмашном егзегети Светога писма и теологу-мистичару делатнога добра (Г. Флоровски, 1997, 317, 324, 318) у хришћанском свету и друштву Византије, у другој половини четвртог и првој половини петог века, у богословској науци хришћанског Истока и Запада, изречено је много тога, написано мноштво студија и есеја, објављено на стотине монографских и зборничких издања. Јован Пурић је покушао да у свом делу расветли педагошки аспект посматрања богословља овог свеца и ствараоца.

У првој књизи, која броји 232 стране, аутор у уводу као стартну хипотезу поставља Златоустово богословље и на њему засновану праксу егзегезе Светога писма неодојиво од лично-саборне праксе литургијског учрковења и евхаристијског богопознања. Како би Атанасије Јевтић рекао: „Циљ благодатно-подвижничке педагогије Цркве је благодатно-подвижничка гносеологија” (А. Јевтић, 1984, 224), тј. опитна теогностија, којој нема краја, јер је речено и заповеђено од

самога Христа: Будите савршени као што је савршен Отац ваш Небески (Ј. Поповић 1987, 139). На стр. 27 прве књиге Јован Пурић поставља тријадолошке основе педагогије Св. Јована Златоуста. На стр. 37 даље упућује и разлучује христолошке основе педагогије Св. Јована Златоуста, упућујући читаоца, притом, пажљиво да не падне у заблуду одвајања ова два правца. Напротив, позивајући се на Мајендорфа (J. Meyendorff, 1969, 102–104), тврди да Златоуст своје христолошко богословље заснива на тријадолошком богословљу кападокијских Отаца и Христа поима и исповеда у склопу православног тројичног исповедања, због чега је његова христологија неодвојива од тријадологије, што је еквивалентно мишљењу А. Јевтића. На страни 47 постава пневматолошке темеље педагогије Св. Јована Златоуста. Овај правац, пак, по Пурићу, произилази из тријадологије, а значи богословље о Светом Духу кападокијских светих Отаца (нарочито Василија Великог, Григорија Богослова, Григорија Нисијског и Амфилохија Иконијског), који су се кроз тешку богословску борбу против духоборачких јереси савелијанства и аријанства (осуђених на Другом Васељенском Сабору, 381. године) изборили за никејску једносуштност светог Духа Оцу и Сину, а тиме за истиниту православну веру у Духа Светога (А. Јевтић, 1991, 200). На страни 56 Јован Пурић говори о еклисиолошким основама педагогије Св. Јована Златоуста. Овај правац, по Пурићу, Златоуст никада не одваја од христологије и увек изводи из тријадологије, држећи се богословља кападокијских Светих Отаца. Све поменуте правце Пурић, на страни 77 прве књиге, уоквирује у рам, назван евхаристијски оквир педагогије Св. Јована Златоуста. О антрополошким основама педагогије Св. Јована Златоуста Јован Пурић, почев од 99 стр. прве књиге, говори најпре ценећи и проучавајући христолошку основу антропологије „по образу и подобију”. У овом делу посебну пажњу посвећује „слободи воље”, коју нам је Господ, без обзира на пад, даривао као поклон, да се слободно одлучимо где ћемо. Додуше, ова послегрехопадна слобода није више била иста као првобитна, Богом дарована, пуна и целовита слобода, већ слобода која је „услед разорних последица грехопада – била умањена и непотпуна, изобличена и осиромашена. Али и као таква, она је била премудри дар Божијега човекољубља, јер је представљала могућност да пали и грешни човек, у сваком тренутку, може да се опредељује за добро, а против зла, за врлину, а против порока, да може да се каје пред Богом и да се враћа Богу” (Ј. Златоуст, 2004, 331–401). О гресима и страстима Пурић говори као о „седишту зла у човековој личности”, тако да се образује „безизлазни круг” палости: зло–смрт–грех–зло... И... напokon, у оквиру антрополошких основа, Пурић на 187 стр. прве књиге детаљно разрађује богословске основе педагогије Св. Јована Златоуста, тврдећи да, као смиреноумни баштиник и стваралачки настављач кападокијске „новоникејске” тријадологије, Златоуст препознаје својство Божанске педагошке филантропије, односно, спаситељске филантропске

педагогије у свакој од три Божанске личности. Читалац у првој књизи добија сигурну подлогу темеља на којима чврсто стоји педагогија Јована Златоуста. Међутим, у личности и делу Јована Златоуста хришћанска педагогија је досегла своју пуну историјску зрелост и свеобухватност. Она је до Златоустовог времена проживела бурне векове интеракције хришћанских и античких узајамних, културних утицаја, мада је и у Златоустово време питање цивилизацијског оквира хришћанске педагогије било изузетно актуелно. Аутор озбиљно прилази питањима „васпитање” и „образовање” из угла Св. Јована Златоуста. Аутор личност и дело Св. Јована Златоуста види кроз величанственост зрелости, коју је хришћанска култура, а нарочито педагогија, већ тада стекла. Истина старе јелинске културе и педагогије није се угасила, већ се претопила и на преображен начин наставила да живи у хришћанској култури и педагогији. Златоуст говори о духовном, етичком и умном аспекту љубомудрија, нешто касније о естетском и духовном наслађивању прекрасним изгледом неба, сунца, звезда, цвећа, људи, људских творевина... Аутор сматра да Златоуст човека сагледава кроз лепоту творевине небеске лепоте, лепоте царства Божјег и на тај начин изграђује духовну лепоту своје душе, тј. целокупне своје Богоиконичне личности: јер што је на Богу невидљиво, од постања света умом се на створењима јасно види... Ово се у хришћанској педагошкој традицији често схвата као уводни педагошки мотив. Од познања твари човек се уздиже до познања Творца, што је у суштини педагошки процес, истоветан са процесом спасења, који, како је показао Александар Шмеман, има и своје естетске елементе (Дневник о. Александра Шмемана) и коначно, ту је практични део љубомудрија – физички рад, пост, молитва, учествовање на литургијама. Педагошки процес у Старом и Новом завету започиње узајамним односом и садејством родитеља и детета. Мајка хришћанка је први педагог, који у детету усађује клицу истинске философије: мајка је први педагог, по самом свом позиву (С. Кузењоцева – Б. Бруњак, 2001, 29). Та света родитељска обавеза, тј. старање не само о телесном, већ пре свега о духовном добру своје деце, као и руковођењу деце ка истинском љубомудрију – лежи и на очевима и на мајкама. (Исто, 30). Надаље, (Јован Пурић, 2011, 154) говори о целомудрености као основи моралног васпитања у педагогији Св. Јована Златоуста, као једном од кључних питања образовања и васпитања у савременој епохи. Иначе, проблем целомудрености се данас широко разматра међу световним и православним педагозима, родитељима и свештеницима. Управо зато Златоустова педагошка мисао – у чијем средишту се налази концепт црквеног остваривања свих потенцијала људске личности кроз светотајинску и световрлинску педагогију целомудрености – јесте данас актуелнија него икада. Јован Пурић (2011, 196) говори о улози учитеља у реализовању педагошких принципа из угла Јована Златоуста, а на стр. 237 пише о месту и улози породице и супружничке

љубави у хришћанском образовању, по Св. Јовану Златоусту. Породичну педагогију из угла Златоуста употпуњује на стр. 251, под окриљем улоге родитеља у процесу породичног образовања и васпитања. Све до сада речено крунише темом црквеног карактера породичног образовања и јерархијског карактера породичне заједнице, говорећи подрбно о Златоустовој „социологији”. Педагошки процес унутар породице, по филозофији васпитања Св. Јована Златоуста, представља (Јован Пурић, књ. 2, 2011, 280) Златоуста као искусног пастира и педагога, што је очигледно из његове светитељске личности и из богатства његовог књижевног корпуса (И. Попов, 2007, 45). У закључку (Јован Пурић, књ. 2, 2011, 305–313) аутор сумира речено и препоручује непоменуте чињенице, као нова питања која су се овим радом отворила, те тако препоручује читаоцу евентуална нова педагошка истраживања... као, на пример, питање односа који Бог Живи успоставља са човеком од самог почетка, од разговора Бога и Адама у Едену, јесте једна стална дијалогска педагогија, у којој је човек позван да напредује и узраста, тако што ће напредовати у благодати коју Господ даје човеку на његовом путу ка спасењу и савршенству. Аутор даје, такође, педагошки модел Златоуста, надахњујући путоказ и за савремену српску црквену и световну педагогију. У трећој књизи Јован Пурић равномерно распоређује идеју тзв. крштењске педагогије (Јован Пурић, књ. 3, 11), па као два упоредна процеса гледа литургију и васпитање (Јован Пурић, књ. 3, 31) и припаја све то идеји литургије као „свете тајне уласка” и православног васпитања (Јован Пурић, књ. 3, 2011, 43). У оба дела аутор анализира уводно славославље Литургије, које започиње благосиљањем – исповедањем Свете Тројице. Исповедајући тако тајну Свете Тројице, Црква исповеда једнога Бога у три једносушне Божанске личности, тј. Истину заједнице, истовремено и – истину личности, као неприкосновене вредности и суштинског критеријума хришћанског живота и бивствовања целокупне хришћанске теорије и праксе, теологије и филозофије. Литургију аутор овога рада поставља као „свету тајну речи” и православног васпитања (Јован Пурић, књ. 3, 2011, 63), затим као „Свету Тајну верних” и православног васпитања (Јован Пурић, књ. 3, 2011, 74), потом, Литургију Златоустог види као „Свету Тајну узношења” и православног васпитања (Јован Пурић, књ. 3, 2011, 92): „Нешто је завршено, а нешто тек сада почиње, Зато нас свештеники опомиње: ’Стојмо смерно, стојмо са страхом, да Свети Принос у миру узнесемо’” (Исто, 92). Суштину и врхунац испуњења и остварења циља и сврхе Златоусту види у Светој Тајни Причешћа. „Не постоји ништа иза Евхаристије, односно даље од Евхаристије. До приопштења самом Телу и самој Крви Христовој нема за човека присније заједнице са Богом Живим: - Пред нама је само Тело Његово” – вели Златоуст – „не само да Га се дотичемо, него Га и до ситости примамо у себе. Приђимо дакле са вером, јер сви имамо

неку (духовну) болест. Јер ако су они који су дотакли само руб Његове одеће, примили толику силу, колику ли ће тек силу примити они који Га целога имају у себи” (Јован Пурић, 2011, књ. 3, 111). На самом крају треће књиге, када се могло помислити да је све већ речено на ову тему, аутор пријатно изненађује читаоца новим наставком, ваљда, као доказ за став да се ради о неисцрпној теми, увек изнова актуелној. Литургија и живот – и ставови Св. Јована Златоуста о Божанској Литургији.

У трећој књизи Пурић расветљава значај Божанске Литургије Св. Јована Златоуста (Јован Пурић, књ. 3, 2011, 115), као појаву Царства Божјег, представљајући је у исти мах и као тајну Христовог доласка, јер Његов долазак и јесте Царство. Аутор сматра да „Кроз уста Св. Златоуста, Христос поставља питање Шта је Царство Божије? Потом и одговара ’Мој долазак’”. У Божанској Литургији се свештенодејствује управо Христов долазак, јер се Христос јавља кроз саме Свете Тајне (Златоуст на Јеванђеље по Матеју ј, 41, 2ПГ 57, 447, и О недокучивости Божанске природе, 4, 4 ПГ 48, 733). Свети Златоуст, даље, правом несрећом сматра једино грех. Све остале страхоте које задесе човека само се називају несрећама, али то су појмови без стварног садржаја: „Имена несрећа су без стварног значења” (Златоуст Ј, 5, 2, ПГ 49, 70). Но, Светитељ нам, ипак, саветује да овом прозбом молимо Бога да се избавимо од невоља. Боље је, наиме, да останемо без венца који следује подвижницима, него да нас невоља доведе до очајања. Боље је, дакле, да признамо своју духовну неукрепност и да све очекујемо од велике милости Божје. Охолост човека који сагрешује, сматра даље Св. Јован Златоусти, а не каје се, повлачи гнев Божји. Али, кад се говори о „гневу Божјем”, прецизира нам даље Светитељ, не треба при томе, разуме се, да имамо на уму гнев као страст Божју, већ гнев као премудро кажњавање човека: „Чак и када кажњава, Бог остаје бестрастан. Јер Он то не чини са гневом, него из старања и великог човекољубља” (Ј. Златоуст, На Псалам 7, 6, ПГ 55, 90). Бог, као врховни наш Васпитач и Учитељ, зна да је гордом човеку на корист да буде без добра и врлине: „Гнев Господњи је прекид давања Божанских благодатних дарова, он је на корист сваком сујетном и гордом уму који се хвали Богом датим добрима као да су његова сопствена постигнућа” (Ј. Златоуст, Палом Теодору 4, ПГ 47, 281). Пурић даље примећује да „најразличитије неизбежне потребе” спутавају човекову слободу (Јован Пурић, књ. 3, 2010, 138). Став Златоустог по том питању је следећи: „Што су ти веће потребе (за стварима), то ти је мања слобода... Ослободимо се тог страшног робовања и будимо већ једном слободни. Зашто сами себи измишљамо најразличитије бескрајне нове потребе? (Ј. Златоуст, На Јеванђеље по Јовану 80, 3 ПГ 59, 437–438), па наставља: „Заиста је пожељно и вредно труда да човек једном раскине ланце и да задобије Небески Град” (Исто). У следећем Златоустовом

ставу педагог садашњице препознаје свих пет компоненти васпитања. Певање посебно помаже када се боримо да остваримо општење са Христом (**Естетско васп.** Подвукла Јасна Парлић-Божовић). „Ништа толико не узвисује душу... и ништа јој толико не помаже да духовно живи и занемари старање за житејске ствари, као складна мелодија и ритмична Божанска химна... (**морално васпитање**, подвукла Ј. П. Б.) Од духовнога појања, производи велики (духовни) добитак, велика корист (**физичко и радно васпитање**, подвукла Ј. П. Б.), велика корист, обилно освећење и оне тако могу постати темељ свеукупног духовног живота (**интелектуално или умно васпитање**, подвукла Ј. П. Б.), будући да речи химни очишћују душу и да Свети Дух одмах улази у душу онога ко их поје” (Ј. Златоуст, На Псалам 41, ПГ 55, 156–7). У православној Цркви у богослужењу не користимо музичке инструменте. Сваки верник је Богом створен музички инструмент, а уједно и музичар. Ако музичар (душа) (**морално, интелектуално и естетско васп.** Подвукла Ј. П. Б.) васпитањем одржава свој инструмент (тело) (**радно и физичко васпитање**, подвукла Ј. П. Б.) чистим и правилно га користи, они заједно Творцу узносе богоугодно славославље. Јер свештену химну „рађа благочестивост душе, а храни је чиста савест и (такву) је прима Бог на небесима” (Ј. Златоуст, Беседа када је био рукоположен за свештеника 1, ПГ 48, 694).

РЕЗИМЕ

Као смиреноумни баштиник и стваралачки настављач кападокијске „новоникејске” тријадологије, Свети Јован Златоуст препознаје својство Божанске педагошке филантропије, односно, спаситељске филантропске педагогије, у свакој од Три Божанске Личности.

Бог Отац је у овом делу из пера епископа Јована, а из угла Јована Златоуста, Нестворени и Нерођени Извор благодатног педагошког човекољубља Свете Тројице. Бог Син, Нестворени и од Оца превечно рођени, Јединородни Син Божји, оваплоћени Логос, Исус Христос Богочовек, Нови Адам јесте жива и спасоносна, ипостасна Икономија Божја, Велика Тајна Вере – Бог јављен у телу, Божанска крсно-васкрсна педагогија, у Чијем се космичко-есхатолошком Телу, Цркви Неба и земље, савршава Тајна Нове Твари – спасења свега створеног, свих створења живих и неживих.

У спасењу човека и света, у Божанском домостроју и педагогији спасења, учествују све три Личности Свете Тројице: и све три – заједно, као Јединица у Тројици и Тројица у Јединици.

НОВИ ТИХИ ГЛАС У ЦРКВИ -О ДЕЛУ ВЛАДИКЕ ЈОВАНА-

Црква, коју је крвљу својом основао Христос, не може да постоји без епископа. У Посланици Источних Патријараха о Православној вери (1848. године) свештено предање о томе сажето је у следећим речима:

- „Без епископа не само Црква не може да буде, него се ни Црквом не може назвати, као ни хришћанин хришћанином. Јер је епископ, као наследник апостола који је полагањем руку и признавањем Светога Духа, задобио власт која му се по прејемству даје да разрешава и везује грехе, жива икона Божија на земљи и, по свештеностујућој сили, обилан извор свих тајни Васељенске Цркве којима се задобија спасење. Епископ је исто толико потребан за Цркву колико и дисање за човека и сунце за живи свет”.

Епископи су, по светом Кипријану Картагинском, они који нападају жедни народ Божији и чувају међе Животворних извора. „Оно што епископ благослови”, вели свети Игњатије Богоносац, „то је и Богу пријатно”. Митрополит Санкт-петербуршки и ладошки, Јован, каже:

- „Нема сумње да епископ има огроман значај у Цркви. На њему се Црква држи као на камену темељцу, преко њега чува прејемство благодати и свето предање. Он чува чистоту и учење Цркве. Преко њега Црква врши све Тајне. Он ствара пастире и учитеље. Епископи руководе и надзиру рад презвитера и мирјана. Епископ је жива икона Бога на земљи и, према учењу Источних Патријараха, представља поглавара своје духовне области”.

Уздигнут на такву висину служења, да буде икона Првоепископа Христа, сваки владика мора да испуњава и низ духовно-моралних услова, да би своју иконичност не само показао, него и доказао. Још је апостол Павле истакао да архијереј мора бити без мане, трезвен, mudar, поштен, гостољубив, кадар да поучава; не пијаница, не убојица, не лихвар, него кротак, мирољубив, не среброљубив (I. Тим. 3, 2–4). Зашто? Зато што ће, како рече митрополит петроградски Јован, сваки порок пре свега упадати у очи пастви и подривати ауторитет епископа, јер он треба да буде светло и со земље за верујуће”. Још додаје петроградски владика:

- „Епископ као Божији управитељ, који стоји на челу пастве, слободан је од грешних навика. Код њега духовне силе побеђују оне телесне. Као господар над слугама, он господари слободно покретима своје душе. Он је трезвен, будно прати себе, врши велики подвиг самоодрицања, не пушта у своју душу ништа грешно, градећи овако унутрашњи дом врлине. Путем непрестане будности, распињање старог човека који трули у својој похоти, епископ достиже очишћење

срца и ума, достиже чисто око, то јест здраво расуђивање о духовним ствари-ма. С његовим унутрашњим духовним савршенством у складу је и његов спољашњи лик. Он је скроман у облачењу, наочит у ходу, разговору и обраћању људима. Пун је унутрашње и спољашње побожности. У односу према својој пастви епископ је као отац који не угађа себи, већ Ономе Ко га је поставио на чело народа Божијег. Он не господари паством, то јест не врши насиље над њом, већ јој пружа добар пример светости. Он воли добро свим срцем, усађујући и другима исту врлину. Ова љубав се нарочито примећује у томе што он отвара врата својега дома за путнике-намернике и све оне којима је помоћ потребна...”

Једна од основних заповести апостола Павла Тимотеју тиче се и непрекидног проповедања: „Проповиједај ријеч, настој у вријеме и невријеме, покарај, запријети, утјеш, са сваком стрпљивошћу и поуком” (II Тим. 4,2).

Да, да, све је то тако. Но, да ли је то само теорија? Има ли од тога нешто и у пракси? Колико пракса пориче теорију? На крају крајева, као и ко зна колико пута у историји Цркве, поставља се питање – да ли је могуће испунити завет Христов...? Човек који о овоме размишља нађе се у различитим недоумицама... Може ли данашњи епископ бити на висинама на које га призива описани идеал?

Какво је то питање?

Разумемо ли ми своје епископе?

Ево, о томе мислим после читања проповеди једног српског архијереја.

Ретки су људи који могу да се уживе у туђи положај. „Сит гладном не верује”, каже наш народ. Другачија је перспектива из палате, а другачија из потлеушице. Тако није само у овом свету, који, библијски говорећи, у злу лежи; тако је и у Цркви, у којој болујемо од својих људских, сувише људских болести. Ретки су људи који могу да схвате положај другог хришћанина; колико је монах у стању да појми жењеног, који не спава ноћу, док му беба плаче, а колико је жењен у стању да разуме монаха, који не спава на свеноћном бденију... Један од црквених положаја који, на први поглед, изгледа блиставо по својој спољашњости, а који није лако појмити и молитвено сагледати, свакако је и положај епископа. Ми владику видимо углавном за време службе Божије и торжественних свечаности... Како је њима, у ствари? Са чим се они суочавају? (Одавно ми је јасно: разумевање за другог или, како би теоретичари теологије рекли, за Другог, може се имати само у молитви за њега...)

Ево шта о савременом положају епископа пише руски апологета, ђакон Андреј Курајев: - „Не може се сваком од наших архијереја рећи да је он пламени молитвеник или прекрасни богослов. Неки пре одају утисак искусних политичара и успешних каријериста... Али, како год чудно звучало, и таквих људи мора бити у свеопштој атмосфери архијерејског сабора. Неопходни су људи

који су навикли да на све гледају рачунајући на последице: А шта ће бити од тога? А како та реч може да одјекне у нашем кругу? Или оном? Или оном? Епископ, по самом свом положају, живи истовремено у неколико светова. То није монах који живи с људима што су скупа с њим начинили животни и светопогледни избор. То није ни парохијски свештеник који општи само са онима који су сами нашли пут до његове парохије и обраћају му се са оче. Епископ мора да „контактира” и са банкарима, и са партијским активистима, и са државном администрацијом и са лидерима других религиозних група, са световном интелигенцијом и са монасима...”

Због тога епископ у глави има већи број параметара, по којима прорачунава последице својих, оваквих или онаквих, речи и дела. Поред овога, епископ је, за разлику од духовника, јавна личност. Његова реч не говори се лицем у лице, на личној исповести, у затвореном простору храма, него јавно. Зато он мора да се учи да буде што обазривији. Да ли нам је то јасно? Морам да признам, мени првом, каткад није. Често бих хтео јачу реч од наших епископа, поготово у доба у коме, по речима Цара Мученика Николаја II Романова, свуда владају издаја, кукавичлук и превара. Тек кад се човек мало повуче, па размисли о узроцима и последицама оваквог или онаквог оглашавања архијереја, смири се... Чека да Дух Господњи благослови праву реч, реч коју треба рећи... Уосталом, од највећег броја пожртвованих српских архијереја није ни остало много речи – почев од светог Арсенија Сремца, преко светог Василија Острошког, до митрополита скопског, Јосифа Цвијовића, иза њих су, углавном, остала дела – и дела су сведочила више но речи. Од светог Василија, слава му и милост, остаде упамћено оно што сам записа – да је живео у студеној стени топлоте ради Божије. То је суштина његове благовести. Од владика, попут светог Петра Цетињског, који су писали, беседили, поучавали, остаде не само реч, него и претње и рвање с народом, непокорним и тврдовратим, за који је Свети каткад говорио да му је учинио више зла него Турци. Прихватајући се указане части да напишем поговор, пре него што нешто кажем о беседништву владике Јована, треба имати у виду да су изговорене беседе – живо сведочење, најпре скинуто с видео записа, које су овде објављене онако како су изговорене. Највише сам времена провео у размишљању над честим владикиним сведочењем да је он своју празничну беседу промуцао и одмуцао. Учинио ми се (можда грешим) да је то само значењско језгро његовог беседништва, као што су три тачке између реченице у кључним догматским огледима оца Георгија Флоровског сементички најносивија сведочанства о његовом односу према православном богословљу. Отац Георгије Фларовски је, иако један од најученијих мислилаца XX века, био свестан да никаква теологија не може коначно изразити дубину Божје Тајне (и зато овај

текст, „О смрти на Крсту”, почиње реченицом из вечерњег молитвеног правила „Мисао моју Твојим смирењем ограда”); а владика Јован Острошки, који, попут великих богослова, оца Јустина Поповића и оца Георгија Флоровског, у својим беседама и чланцима увек креће од препеване догматике, од песничког богословља богослужбених стихова, говори о својој муцавости не из лажног смирења, него зато што је тајна Речи Божје заиста надумна и зато што јој се можемо само приближавати, а никада је до краја појмити и дефинисати (што се, по свему судећи, данас често превиђа, а често у име философирања светоотачком терминологијом). Уз то, владика Јован своју беседу почиње од признавања чињенице да је богословље у Цркви, пре свега, богословље животом, те зато право на ту врсту богословствовања (која не искључује ученост, него је обасјава и греје) не одриче ни људима простосрдчним, али молитвеним. Није то ни чудо – он сам потиче из једне побожне породице, у којој је постојала жеља да син крене путем Растка Немањића – златним путем монашким. Чување те побожности и на епископском трону увек га је подсећало на речи светог Златоуста, које је тако волео отац Јустин Поповић: „Основа наше философије је смиреноумље”. Наравно, дивљење. Црквени песник се увек и свагда диви великој тајни побожности, Богу јављеном у телу; и све службе у храму, на врхунцу са Светом Литургијом, диве се Господу Исусу Христу, Оном Кротком, тихом Јагњету Божијем, које је на Себе узело грехе света, у свему се уподобило нама, осим греха (отрова који нас из јагњеди претвара у вукове). Владика Јован, у својим беседама, слушаоце стално опомиње да не забораве да се диве, да ликују, да се радују као деца – словесна деца Слова Божијег, а не бесловесна деца савременог хедонизма, под будним оком Великог Инквизитора новог светског поретка... Достојанство његове речи, посољене смирењем и трезвеношћу, избегавање полемике ради полемике, видарски приступ духовним ранама слушалаца, пасхална обасјаност Трпезом Господњом – све нам то указује да смо добили беседника који је свестан своје пастирске одговорности.

Стајати крај ђивота светог Василија Острошког значи стајати на највишој осматрачници светосавског и светозаревског завета. У Острог са свију страна притичу Срби православни, а и људи других народа и вера, тражећи помоћ и утеху у тешким временима и тешким околностима. Бити старешина острошке светиње значи свакодневно се суочавати са здрављем и болешћу својих сународника и човечанства уопште – духовним и телесним. У Острогу се може говорити силно и громко; али владика Јован не заборавља да се Господ јавио пророку Илији тихим и танким гласом, а не у бури и земљотресу; попут једног другог тихог гласа, архијереја браничевског Хризостома (Војиновића), владика Јован се труди да поучи остављајући човеку слободу и, како би рекао отац

Јустин, „приступајући људској души на голубљим ногама”. То не значи да владика Јован прећуткује истину; напротив, он је сведочи гласно и јасно. Прилазећи свим боловима и болестима свог народа са смелашћу духовног лекара. Све он помене: белу кугу, изазвану утробним чедоморством, распад морала код младих и старих, пропаст породице, заборав духовних вредности, политичке поделе и расколе; али он никада не дозвољава да тихи глас пређе у вику, у сипање муња и громава, јер је ученик Оног Архиепископа о коме Свето Писмо каже: - „Гле, слуга Мој, којег изабрах, Љубљени мој, Који је по вољи душе Моје: метнућу Дух свој на њега, и суд незнабошцима јавиће. Неће се свађати ни викати, нити ће ко чути по трговима гласа Његова. Трску стучену неће преломити и жижак тињајући неће угасити докле не доведе правду до победе” (Мт. 12, 18–20). Зар наш народ у овом времену, кад на њега насрће и ала и врана, није трска стучена и жижак тињајући? Зар тихим гласом не треба помагати том народу да се прибере и врати себи, да не заборави ко је и шта је и да остане на путу Христовом? Зато владика Јован не грми, него сведочи, пре свега својим животом, трудећи се да говори и себи и пастви, да опомиње и себе и народ. Има много лепих, светлих, радосних мисли владике Јована, као и оних отрежњујућих, опомињућих, рецимо: „Сва црква је анђео који благовести. Сваки свештеник, сваки епископ и сваки човек може бити анђео по свом назначењу и призивању”. „Ако је икада био угрожен лик људски, онда је то данас, будући да је цивилизација постала маска која нам се нуди као једино решење”. „Колико пута смо заборавили како Мајка Божја плаче за нас грешне и сујетне, како нас Бог Црквом својом покрива и милује”? „Ако истински волимо Бога, онда ћемо заиста волети и човека, јер волимо Бога у човеку”. „Кад живимо само телесно, онда се и душа отелесни, осмрти и потпуно замре у греху, и онда човек нема са чиме да изађе пред Бога, да му Бог да Царство Небеско”. „Црква је свекосмичка, она је ширира од свих глобализама”. „Зар ми не пролазимо сваког дана поред идола? Али ће идоли попадати у оној мери у којој будемо мирни и спокојни, у мери у којој будемо одисали Духом Божијим, у оној мери у којој будемо носили унутра Богомладенца Исуса Христа”. „А шта смо ми него грешници који непрекидно почињемо изнова у своме животу”? Има много таквих мисли, који светлуцају као бисери истине, логосног јављања правде у свету... Из сваке реченице осећа се љубав владике Јована према свом народу, грешном, али страдалном, жеља да се тај народ покаје и врати Богу, да не псује Онога Који га храни, ни сунце које га греје, ни кише које му дају плодност и напредак, већ да се врати Богу своме, својој светињи, што покајанији и свецелоснији, у ове наступајуће празнике.

Љубав Божјих родољуба према свом роду увек је спремна да се одрекне својих права и самоугађања, еда би посведочила пут Који је Истина и Живот.

Такав је био пророк Мојсије, који је Господу рекао да и њега избрише из Књиге Своје ако хоће да сатре његов народ, Израиљ; такав је био и свети Павле, који је био спреман да се одрекне свог спасења, ради спасења своје браће по телу, Израиљца... Угледајући се на њих, владика Јован никад не заборавља васеленскост Православља, не пориче љубав према своме роду и бригу за његов опстанак и спасење. Но, владика Јован мало верује у политичка средства за достизање циља. Он се стално, с правом, пита – где нам је побожност? Где су покајничке литије широм српских земаља? Где је приношење покајања, због свих грехова које учинисмо према Богу и ближњем? Увек нас подсећа да је спасење у побожности, у стицању Духа Христовог. „Не верујем да ћу данас срести свеца, али ако сретнем племенитог човека бићу задовољан”, говорио је Конфучије. Племенитост беседништва владике Јована, аристократичност побожности његове, понете из родитељског дома, тихи глас човека који је смерно свестан своје немоћи и висине дужности коју му је Црква поверила – све се то види из ове књиге. Види се и велико дивљење тајнама Божјим, литургијско-васкршња радост победе над смрћу, свест о томе да је и немоћном дата свемоћ у Христу, златоустовско поверење у стилу беседе, која и од камења може начинити децу Аврамову. Зато је Лествица тајноводственог путовања потребна и корисна: она нам показује да се увек и свагда може бити на висини епископског sluжења, које захтева и светост и одговорност.

Владимир Димитријевић

СКАЛА САЗНАЊА И БОГОПОЗНАЊА

Двадесет година богословског и филозофског труда посветио је игуман острошки Јован сложеном и непрекидном погледу у свеукупни живот Неба и Земље – кроз оптику личности и дела Светог Василија Острошког Чудотворца.

Живећи и служећи, јер је монахов живот служба, у Острошкој Светињи, а то значи у Светом Василију и у Христу, овај теолог је писао – као сазнања и открића – себи и другима: богословске радове, беседе и предавања, студије, проповеди, чланке, белешке, приказе, фелтоне... Све то сабрано је и распоређено у великој и пажљиво и систематски приређеној књизи *Лесџивица тајноводсџивеној џуџиовања* и та књига сведочи о православној мисли и служби једног монаха – на крају 20. и на почетку 21. века, уз то, из ракурса Острошке Светиње и Висине.

Кад кажемо Светиње, онда мислимо на огромну божанску снагу и љубав коју Острошка светиња даје свакоме. Кад кажемо Висине, онда мислимо на високу одговорност речи и мисли, коју сугерише Острог и својом моралном и својом надморском висином – својом лепотом и непоновљивим обликом вечности живого Бога.

Није случајно књижевно-теоријски рад игумана Јована започео огледом о Светом Василију Острошком – његовим животом и подвигом. Велики Светитељ српске цркве, некадашњи Стојан Јовановић, из Попова Поља у Херцеговини, од 17. века, па до данас узор је свим Србима, али и свима који знају за њега, не само хришћанима и не само верницима. Нема тога ко није надахнут или просветљен, усхићен или опоменут из Острошке литице. Страх и љубав из Острога су једно – осећање зависи од онога ко осећа. Игуман Јован писац је модерног житија Светог Василија Острошког. То житије такође је тајноводствено путовање.

Како је тек Острог надахнуо и вером опремио једног младог и образованог монаха, надградио његов дар и његову реч учинио важнијом од обичног значења, а у исто време разумљивом за свакога. Острог је допринео да беседе и студије игумана Јована буду и дубоке и разговетне, да зраче науком и лепотом, у исто време тихе и мудре.

Игуман Јован разлаже и тумачи православну веру. Ономе ко осећа, он објашњава шта и како осећа – значење осећања као вид вере. Пишући о богословљу иконе, он пише о човеку: „Икона” – каже игуман Јован – „није изван нас, него смо у њој”. Икона је, исто, црква.

У беседама игумана Јована види се да нема ништа ново под сунцем, као што стоји у Светом Писму, да се све што се догађа нама и што искушава човека у овим годинама и на овим просторима – већ догађало. Постоји записано, само

што постоји заборав и површност... Књига и црква, наука и вера, књижевност и историја – служе да се примјери чојства и јунаштва – не забораве, да се Божији подвизи и дела забележе и буду од помоћи свакоме.

Животи Светих Отаца, а нама Србима најближи су Свети Сава и Свети Василије Острошки, као народни светитељи и јунаци легенде, колико и актери хришћанске историје – исто су примјери чојства и јунаштва, колико и примери духовног подвига: доследности, мучеништва, логике и дисциплине вере... Њих саме и нас, који се у њима огледамо и према њима управљамо... Свети Петар Цетињски у 19. и Свети Владика Николај у 20. столећу само настављају осветљавање погледа и пута ка Богу – како у беседи Молитвеност Светог Саве – игуман Јован каже:

- „Василије Свети, би послан расејаном стаду српскоме да га руководи, тражећи га и обилазећи по свим збеговима његовим и на светлост стазе Божије изводећи из гора и гудура његових, из чатмара и дубоко укопаних земуница и колеба камених од сухомеђине, у каквим и овде, све до скоро, људи живљаху – с узаним рупама „виђелицама” уместо прозора, и утабаном земљом уместо пода, и сламом уместо постеља...”

У духовном смислу наш човек умногome живи без прозора и данас. Игуман Острошки то зна и сугерише му потребу да на кући, макар она била велика и богата – отвори духовне прозоре – у прошлости и будућности једнако. Наш човек и данас умногome говори овим језиком којим је написан овај чисто књижевни цитат и лексиком бивших времена (гудура, чатмара, земуница, колеба, сухомеђина, виђелица...), па му игуман тим речима и казује заветне речи вере, која је и морал и љубав, закон и доброта.

Ти прозори потребни су свакоме – ком мањи, ком већи. Неком је довољна тек анегдота о чудесима Светога Василија или Светога Саве, а неком расправа о устројству цркве, с упоредним доктринама, поткрепљена тумачењима, изворима, ауторитетима великих претходника. Студије монаха Јована представљају посебну књигу у књизи и она се, једног дана, може штампати посебно, мада, другачијим језиком, говори исто, само сложеније и научно разуђеније. Посебна је књижица или лекција Литургијска символика, разговетан и насушан део уџбеника, који чине одељак *Студије* у овој књизи.

Лествица тајноводственог путовања јесте управо то: скала – сазнања и богопознања. Збирка огледа и часова о степеновима човековог успона ка савршенству и чистоти. На степеницама те јединствене Лествице вредности налази се реч за свакога – некрштеног и крштеног, неписменог и високоученог. Од дна ка врху нижу се и предавања, чланци, коментари, писма, изјаве, реаговања – речи и мисли које старешина једног од најважнијих манастира у Православљу (ако

се тако сме рећи) говори и пише поткрај 20. и почетком 21. века – себи и свима, Србима и свету, који на нас у том раздобљу гледа кроз специјални микроскоп, звани нишан или снајпер.

Зато су списи игумана Јована у исто време и сведочанство нашег доба и духа, хроника једне епохе искушења и страдања, у којој је црква имала улогу да светли у невиделици и очајању, онако како то тумачи писац ове књиге. Као и увек.

- „За мене су предсједник државе и просјак у истом односу према Светом Василију. Бог тражи да будемо људи”, каже игуман Јован. Бог ће дати да се ове и овакве речи упамте, понављају и цитирају, у будућим књигама, годинама и столећима.

Драган Лакићевић

МОЗАИК БОГОСЛОВСКОГ СВЕДОЧЕЊА

Лесџвица џајноводсџвеној џуџовања, епископа диоклијског г. Јована Пурића, јесте збирка разноликих текстова, обједињених снажним православним духовним исијавањем. Њу чине ауторови први објављени радови, пригодне беседе и предавања, студије, мисионарски текстови са радија и телевизије, интервјуи, проповеди, чланци, прикази, библиографије и фељтони. Све ове бројне радове одликује духовно-мисаоно јединство и доследност у ономе што зовемо светоотачком опредељеношћу. Та опредељеност је присутна у читавом распону од раних, поетски интонираних радова, писаних за Православни мисионар, до озбиљних догматских студија, као што је *Мисџаџџија Прејоџоџној Максима Исиџведника* или *Тројична џерминолоџија исиџведања вере Никона Јерусалимца*.

У овој збирци, која личи на мозаик богословског сведочења, сусрећемо се с једном видном преданошћу, равном подвигу да се пронађе прави начин за представљање вере. За овај подвиг је потребно много љубави, која, у сведочењу епископа Јована, није сентименталност, нити само добра намера, већ највећи подвиг самопревазилажења, односно, светости. Имајући овакву љубав, аутор преноси својим читаоцима суштину вере и подсећа нас да нема ништа природније и лепше за хришћане, чланове Једне, Свете, Саборне и Апостолске Цркве, него говорити о светости, која се постиже у Евхаристији, као небоземном догађају, где верни постају Свети, али не задобијајући светост по природи, него бивајући благодаћу Свети, у једином Светом, у Господу Исусу Христу.

У студији о Прологу Јовановог Јеванђеља аутор се с лакоћом креће у егзегези предвечних унутартројичних односа. Богословље се у овом тексту креће од једноставне ранохришћанске химне и доксологије Христу Богочовеку, до синтетичког разлагања богословске терминологије, утврђене на Васељенским саборима.

Треба истаћи посебан осећај за теологију богослужења епископа Јована. Тако он, на пример, у кондаку појаном на Недељу Православља препознаје сажетак икономије спасења, божанске делатности *ad extra*, да би касније дедуктивно разложио појам иконе као сведочанства јединства Цркве. Овај осећај се, такође, очитује у синтетичком научном раду *Литурџијска симболика*, који је од изузетне помоћи за разумевање Евхаристије или Литургије као симбола Цркве, а у коме аутор указује да симболика у Литургији није подсећање на далеке догађаје, него истинито оприсутњење давне садашњости. Богословље епископа Јована је евхаристијско, што значи христоцентрично и то провејава кроз читаву књигу. Проповеди и беседе епископа Јована се одликују посебном присношћу

и јасноћом исказа. У Беседи на Сретење Господње аутор се пита колико смо се ми најдубље срели у себи с Логосом живота, који својим благим ликом разрешава оно питање које ми постављамо свакодневно: Чему овај живот? Шта ја чекам? Да ли се све завршава са гробом и са смрћу? По аутору, нема места страху и неизвесности ако је тај сусрет почео у братском загрљају, у Цркви, у храму, у Литургији, у причешћу.

У целој књизи епископа Јована доминира светлост Христовог васкрсења, јер Господ није био сам на Крсту. С њим су били Бог Отац и Дух Свети. Христос је узео сву патњу и сву муку људску на себе, сво страдање људско, из љубави своје према нама, да би нас избавио од наших грехова. На самоме Крсту, међутим, у часу таме, очаја и безнађа, када су се сви разбежали, Господ је славио. Као на студеничком Распећу, он светли, сија и избавља, силази у ад и васкрсва из мртвих. „Васкрсење је документ истинитог Бога”, како каже Владимир Соловјев. Бог није само *Deus absconditus* (затворен само у своје апофатичко ћутање), већ је истовремено и *Deus revelatus*, Бог открочења и љубави, Бог као субјекат и покретач икономије спасења у Цркви као телу Христовом, продуженом кроз векове.

Књига епископа Јована (Пурића) је дело теолошког континуитета, надовезана на оригиналну неопатристичку синтезу, коју су почетком и средином прошлог века заступали о. Георгије Флоровски, о. Александар Шмеман, о. Јован Мајендорф, а пре свега наши Црквени учитељи – владика Николај Велимировић и о. Јустин Поповић. Она, верна свом наслову, може за нас заиста да буде лествица тајноводственог путовања у наручје Онога који је за себе рекао да је пут, истина и живот.

Горан Раденковић

ПОЧЕТАК ВЈЕЧНОГ ЖИВОТА

Пред нама је књига која нам много говори о битним стварима нашег постојања. Говори о природи, (нарави) Цркве и црквеног живота у овом свијету – говори нам и о данашњем времену.

Прво, дакле, о природи Цркве, о заједници људи са Богом. Заједници која је сабрана, усмјерена, од Бога планирана да сачува, кроз путеве овог свијета и земаљског постојања, ка једној сасвим новој и другачијој стварности од овог свијета. Заједници, која постојећи у овом свијету, нашу духовну пажњу, пажњу нашег цјелокупног бића, усмјерава ка будућем и савршеном. Отуда је говор Цркве и њена поука о смислу и начину живота, њена поука о животној свакодневници – поука која нас учи да се дотичемо и да градимо пролазно, те да знајући то, морамо, шта год у животу радили и стварали – чинити то на начин који нас спрема за непролазно, које ће доћи.

Садржај књиге о. Јована, њена прилично разнородна тематика, која се дотиче многих аспеката нашег земаљског постојања – говори нам управо тако о животу у коме смо – скрећући пажњу на Непролазно и Вјечно. Односно, одвајајући нас од склоности да се везујемо за ствари и теме које у себи немају истинског Живота. Отуда намјера аутора и издавача да већ сами наслов књиге укаже на путовање. Путовање лествицом и путовање тајно. Неизрециво путовање ка горе. Али оно што је најважније – не остајање у овом свијету и не на једном мјесту, него „трчање за оним што је пред нама”, како каже Св. Апостол Павле. Природа ове књиге тако изражава природу Цркве и оног што је Цркви најважније да поручи у сваком времену. Овакво штиво сасвим добро свједочи о свему ономе што о. Јован пројављује својим вишегодишњим цеквено-просвјетним радом, својом пастирском службом. То је, свуда и на сваком мјесту, подсјећање себе и свих око себе, ученика, колега, вјерног народа на оно најбитније у црквеном животу, на оно што нас истински чини хришћанима и на опасност од разних застрашења, по питању нашег црквеног и хришћанског самопрепознавања. Та се застраења у овом времену најчешће показују кроз неке друге колективне индентификације – политичке, националне, идеологије разноврсних еманципација, просвјешћености, прогреса. Ми, млађе колеге, учимо се од о. Јована како у свом раду не лутати по темама и дилемама које нијесу црквене, које нијесу на спасење, односно, оне које су бриге овог свијета.

Овдје треба нагласити да Црква није та која не брине о свијету и његовим темама. Али, она о њему брине знајући за његову пролазност и његов крај. Она то ради без заблуде да је овај свијет засебан и одвојен од неких већих реалности (као што учи класични деизам и његови савремени настављачи).

Друго што је важно и веома значајно, ова књига представља континуитет, наставак, непрекидност онога што зовемо савремено, најновије православно богословље у српском народу. Многи су се са зебњом питали – да ли ћемо видјети Цркву, Њено издаваштво, на темељима који су прије двадесетак година вратили народ и омладину Цркви. Темама тадашњих јеромонаха Атанасија, Амфилохија, Артемија... о молитви, о јединству Цркве, о Литургији. Посљедњих година, само овдје у Црној Гори, неки нови богословски наслов могли сте да видите искључиво као превод са руског или грчког. Све се било окренуло некој, могло би се рећи, апологији историјских и идеолошких тема, неријетко отворено политичкој пропаганди и штиву. Када је ријеч и о таквим активностима Цркве, то у одређеним околностима има свога оправдања. То су ти непосредни, животни, али у богословском смислу заобилазни и припремни начини спомињања Светиње и истинског Живота. Они су потребни, али ако они баце у засјенак изворну јеванђелску ријеч онда то говори о кризи и нередовном стању – чак и о опасности да изгубимо свој црквени и хришћански призив.

Ово је, дакле, ипак, наставак живе, најнепосредније, богословске и јеванђелске ријечи, оне аутентичне из самог живота наше Цркве; посматрајући ту чињеницу с аспекта најновије црквене историје, онда је наша радост због ове књиге још већа.

Ову богословску ријеч (изложену у књизи о. Јована) одликује њена утемељеност у терминологији, начину теолошке систематизације, односу према кључним темама, онаквим какве смо добили вијековним црквеним предањем, отачким текстовима. У овој Лествици нема много експериментисања, нити опробавања јеванђеља у жаргонима и питањима других наука, преузимања нецрквеног језика, да би се, наводно, њиме на неки савремени начин изразиле истине Цркве. О. Јован то зна и то потврђује, да је Цркви потребна актуелност – али да се она не остварује новотаријама у давно освештаном богословском језику – већ бављењем темама и питањима која су нова – савремена. Коначно, ни то није без значаја, протосинђел Јован својом личношћу представља дијете Цркве од малих ногу, сликовит изданак непрекидне црквено-педагошке „радионице” Београдске Богословије, која се одликује темељним и педантним, може се рећи, класичним (за прилике наше помјесне Цркве) односом према богословљу. О таквом педантном односу говори временски и тематски дијапазон из кога су ови текстови сабирани и сада сабрани у једно. Овај класични манир неће вам никада донијети у центар богословске пажње тзв. граничне теме... рокенрол, савремене комуникације, масоне, Јевреје, свјетске политичке завјере, а све у контексту посљедњих времена... већ га одликује одмјерен и поуздан однос према савременим питањима појединца, друштва и Светиње. У

овом времену и покољењу Цркве, у ком доминира неофитство – скорашњи долазак већине нас из бројних ванцрквених амбијената и њихових тема, (с којима Црква, несумњиво, треба да се сусретне) личност о. Јована и ово његово дјело, које имамо пред собом, представљају освјежење, једну пријекно потребну дозу конзервативности, неопходну нарочито нама млађима, у нашем хришћанском узрастању. На крају, овај зборник (реаговања, интервјуи, прикази) израз је времена у ком живимо. Како је већ примјећено међу читаоцима, ови радови су писани у невријеме за сваки систематски и свеобухватнији рад. Библијски речено, „велика промјена царстава”: Титова Југославија, криза и распад комунизма, рат на Балкану, нова страдања Цркве... васкрсавање живота Цркве у Црној Гори, обнова Богословије (у чији је рад о. Јован цијелог себе уградио), напад на духовни и земаљски идентитет народа и Цркве. Све ово је написано у вези с тим, али с јаким свједочанством једне необузетости, неусплахирености, односа без панике... свједочанством мира и Богоуздања, управо свим оним што је неопходно да се из страдања и смутних времена изиђе цјелокупан, жив, читав сачуван за оно што чекамо, оно што би требало да буде крај нашег тајноводственог путовања или врх Лествице – а то је почетак Вјечног Живота.

Гојко Перовић

ЈОШ ЈЕДАН СВЕЖИ ЛАСТАР НА ДРВЕТУ РЕЧИ

Часни оци, у Христу браћо! Поштоване даме и господо!

Имам изузетну част да вечерас говорим о последњој књизи Игумана Острошког Јована, врсног богослова и професора Догматике Богословије Св. Петра Цетињског, бившег ученика Богословије Св. Саве у Београду, у којој сам био ректор пуне 23 године.

„У почетку беше Реч (Логос) и Реч беше у Бога и Реч беше Бог” (Јов.1,1).

Реч ће бити и на крају, јер:

„Небо и земља ће проћи, а Речи моје неће проћи” (Мт. 24,35).

Од благе речи Христовог Јеванђеља, преко свих мудровања Светих Отаца и верујућих ученика Цркве Христове, па до ове књиге оца Јована, Божанска Реч расла је и стасала у огромно Дрво Речи, које је прекрило не само Земљу и васељену, већ и поднебесје! Ево још једног свежег ластара на Дрвету Речи – Божанске речи, која приводи људе спасењу.

Човек гради кроз тај лавиринт Речи и ако има очи да види и уши да чује налази Аријаднин конац, који га наводи на уски Јеванђељски пут, који води у царство небеско и у сусрету с Божанским светлом може само да понови рефрен једне дивне песме Св. владике Николаја: „Помогао си мом виду, помогао мом слуху, слава Оцу и Сину и Светом Духу”.

Како ништа не бива без воље Божје, призван је у Цркву Христову и отац Јован и своје урођене таленте брзо је умножио, рано је пронашао пут ка светлости и не само да је пошао тим путем, већ за собом води и друге: својом појавом, благодатном тајном свештенства и Речима, којима је препуна књига која је пред вама.

У том колоплету живота наша су се пред оцем Јованом три пута. Тројство путовања слило се у зрелости у једну сигурну и непоколебљиву личност, која је кренула тајанственим путем Догмата Божанске премудрости, у чијој основи стоји Свето Тројство: Оца, Сина и Светога Духа. Први пут био је пут физичког и духовног узрастања. Рођен у крају којим су свети ходали, владика Николај и ава Јустин – понео је у живот духовне гене, којих није било само у храмовима, већ и у ваздуху, који су разносила васкршња звона када је Свети Дух силазио и освећивао дарове на Светим Литургијама.

С већ поменутиим урођеним талентима, та продуховљеност одводи га путем у Београд, где се уписује у Богословију Св. Саве, једну од најстаријих школа у Србији. Талентован, одговоран, духовно већ стасао за озбиљан рад, ништа није препуштао случају, већ плански и систематски улази полако у тајне богословске

науке. Рано, осим уџбеника, користи одговарајућу литературу и као ученик упушта се у писање озбиљних радова, преко Светосавских темата, оригиналних састава за књижевне вечери и, да ли је то случајно, одважио се и написао први научни рад, о Светом Василију Острошком Чудотворцу, чији ће игуман као млад монах постати. Оппростите на примедби, али ја сам увек игумане замишљао као седе старце! Но, оставимо Божанске тајне и додајмо да је тај рад тада објављиван у најозбиљнијим црквеним гласилима. А оно што је посебно интересантно за његово духовно узрастање у Светосавској богословији јесте следеће: Када сам далеке 1978. године дошао за ректора Богословије у Београду, ставио сам себи у задатак да за сваку прославу Светог Саве припремим посебан сценски приказ из живота Светог Саве. Поред недостатка простора за приказивање, исти су од стране гостију били лепо примљени и рано пре прославе су се интересовали за следеће и нове. Носилац свих главних улога, док је био ученик, био је отац Јован, а како је остваривао лик младог принца Растка, имао је част да га ословљавамо са: Наш принц! Последња улога била је у приказу БЕСЕДЕ СВЕТОГ САВЕ О ПРАВОЈ ВЕРИ, у манастиру Жичи, после добијања самосталности Српске цркве. После извесних предрадњи, излази Свети Сава, у пуном орнату, са жезлом, одржи такву проповед да су гости после представе говорили: Па да! То је беседа Св. Саве! – Не, није реч о садржини, већ о произношењу – а не знају колико смо ми дуго то увежбавали и дотеривали! Дакле, ту, у Богословији Светог Саве, поставио је отац Јован такав темељ, који је био и остао чврст, као острошки камен. Да додам и то да је нешто касније, као студент Богословског факултета, предавао Догматику у својој богословији, с изузетним успехом. Други пут оца Јована јесте путовање по земном шару, по оној Његошевој: „Човек живи само када путује“! Пропутовао је јужне земље – Грчку и њене светиње, Свету Гору и њене манастире, посебно манастир Хиландар, пропутовао је исток и места где је Господ ходао и наш Свети Сава, пропутовао је Свету Русију и тамо и студирао, далеку Шведску – за коју рече и написа Исидора Секулић: „Они ору камен и једу хлеб“, боравио је и на Западу.

Ти утисци са пута лако се уклапају у духовну енергију и од Човека стварају прагаоца, који крчи нове путеве, уклања коров и сеје благодатно семе Речи Божје, које доноси стоструки род.

Ова два пута извела су га на трећи, најлепши:

Пут кроз царство науке, филозофије и православног, као што рекосмо, науком се бави још као ученик, што је и показао својим првенцем о Св. Василију Острошком, а интересантно је и следеће: Богословски испит зрелости полагао је 1985. године и теме за писмени рад биле су следеће: Протумачити причу о талантима – друга: Ви сте светлост свету – и трећа: Шта би, данас, Свети Сава поручио младим богословима?

Отац Јован изабрао је другу тему: Ви сте светлост свету – добио највишу оцену и ослобођен матуре.

Дакле, оно што све време наглашавамо: рано је осетио у души Божанску светлост и кренуо путем ка њој, а преко благодатне тајне свештенства успео се до Острошке светиње, која као Град на гори стоји и светли и не може се сакрити! Имао сам прилике да се касно увече приближавам Острогу и у даљини се види Горњи Острог, који светли као Звезда на Истоку, позива и очекује поклонице.

Осим поменутих радова, отац Јован је приредио и издао прву и другу књигу – а у припреми је и трећа: *Тајна сјасења*, зналачки прикупљени и сређени догматски и други чланци, а за књигом следи златна нит тајновитог пута ка Светлости.

Уза све то, отац Јован предаје Догматику – раније и Катихизис – у Богословији на Цетињу. Како сам инспектор наших богословија, присуствовао сам и његовим часовима и уживао слушајући тумачења тајанствених догмата православља, неким новим, разумљивим, људском духу блиским језиком.

Да поновим: та три пута извела су га на Острошку тврђаву истине, која привлачи поклонице са свих страна. Последњи пут када сам био на Острогу, рече ми: „Свети Василије прима и помаже поклоницима, а онима који не могу да дођу јавља се и помаже. Скоро ми се јавио један Србин из Америке и вели да му се јавио Свети Василије”.

Ова књига, која је пред нама, плод је дугогодишњег бављења науком и одраз је једног немирног духа, који покушава да разјасни смисао човековог живота и објасни читаоцу: ко смо, одакле смо и куда треба да идемо.

Поштоване даме и господо, све ово до сада речено јасно ми је и разумљиво, али да се отац Јован разуме и у грађевинарство и да полако од Острошке Светиње изграђује центар православља, то ми није јасно! Био сам раније у Острогу, али оно што се данас тамо види то је нешто ново, нешто необично и сигуран сам да ће, ако остане на тој дужности, од Острога направити Центар светског православља. Оно што је замислио и полако остварује води томе:

Скоро је готова црква – Храм – у византијском стилу, на једном узвишењу између Горњег и Доњег Острога и посвећена је Великомученику Станку – дечаку од 16 година, кога су Турци посекли зато што није хтео да се потурчи, а чије се руке чувају као велика светиња. Када храм буде готов, на пространом платоу испред изградиће се традиционално Црногорско гумно и степенице са свих страна водиће ка њему. Ту ће се одржавати јавни скупови, предавања, концерти духовне музике, расправе и духовна надметања, тако да ће Острог постати Центар православне теологије.

На крају: поред познате ЛЕСТВИЦЕ Светог Јована Лествичника, из раних векова хришћанства, ево га на духовном путу ка Светлости још један путоказ, одмориште за све оне који су изабрали уски јеванђелски пут. Да парафразирамо Његоша:

И из грмена маленога лафу изаћ трудно није, са жељом, а уз нагласак да се надам да нисам изневерио ваше стрпљење, да отац Јован настави путем којим сигурно корача и помогне својим саплеменицима, да дâ и себе и свој пут ка правом животу.

Душан Дачић

О КЊИЗИ И ЈЕЗИКУ КОЈИ РАЗБИСТРУЈУ СТВАРНОСТ

Преосвећени владико, преподобни оци игумани, браћо и сестре. Задовољство је узети учешћа у оваквој прилици, прослави, свечаности, када промовишемо књигу која садржи у себи Христову истину спасења и исто тако искуство живо онога који читавим својим бићем настоји да ту истину потврђује и свједочи.

Ово је по много чему необична књига. Најпре по томе што она сабира мноштво радова, који су настајали у периоду од двадесет година. Ја сам био пријатно изненађен када сам узео књигу у руке и видио да је о. Јован, млад човек, рано почео да се огледа у списатељству и да је стигао да напише толико текстова. Приметио сам, ето, да је прошло двадесет година од кад ти текстови настају, а никад то, гледајући, не бих рекао. Књига је интересантна јер садржи текстове различитог типа, од ђачких радова, предавања, до студија, чланака, огледа, медијских наступа и интервјуа, проповједи, приказа. Дакле, жанровски гледано, књига свједочи о богатству форми у којима се огледао.

Језик којим је књига писана је прагматичан, чист и лак. Књига се чита лако и у њој нема, да тако кажем, неких збуњујућих, тешких мјеста, мјеста на којима бисмо се питали како да изађемо на крај са тим текстом. Ово ваља истаћи у овом времену када се, просто, намеће нека језива збрка, а та збрка је израз менталне пометње и збрка која, просто, хоће да нам стварност учини непрозирном, несхватљивом. Ваљда и због тога да не бисмо могли да видимо шта се све то стварно догађа. Ова књига је писана језиком који разбиструје стварност у овим смутним временима и то је свакако још једна њена предност.

Поводи за писање ових текстова су бројни, колико и теме које се у њој обрађују. Поводи би се могли свести на свијест живота, на сам живот, који нам не дозвољава да мимоиђемо важна питања, на која је нашу пажњу овом приликом скренуо о. Јован.

Ако бисмо направили преглед тих тема видели бисмо право богатство. То су богословско-философске теме, христологија, еклисиологија, литургика, иконолошке теме, молитва, покајање, жртва, светост, одговорност, крштење. Тешко би то било све набројати. Теме су одабране са сигурношћу, поузданошћу, која, свакако, читаоцу доноси добит, јер се може ослонити на ставове оца Јована. Ставови су јасно изражени и то свједочи да аутор има чврсто упориште опредељења у сопствено искуство у тим темама. То можемо да видимо и по тачкама ослонца које он бира у овој књизи. Те тачке ослонца су, наравно, у Господа нашег Исуса Христа, преко апостола, Св. отаца Цркве, све до нашег времена, до наших народних и црквених отаца, оних личности без којих не би могли говорити о себи. Тако да, читајући ову књигу и ослањајући се на те личности,

ми предузимамо једну врсту самопознавања. Унутрашњи тон у овој књизи је такође нешто вриједно помена и што треба имати на уму. Унутрашњи тон је исповједни, проповједни, ако то, у крајњој линији, није једно те исто. Јер како проповиједати ако човјек не исповиједа и како исповиједати ако човјек не проповиједа. Све у свему, књигу карактерише једна тематска образовна култура и то бих хтео да нагласим, јер је важно у нашој средини да се овакве књиге могу писати веома култивисано, да могу и овакве књиге представљати образованог човека, који јасно и чисто мисли, који елегантно пише, који увјерљиво свједочи о томе што говори. Важно је то избјећи и због тога што се не можемо посебно похвалити неком високом културом у изразу када су у питању теме нашег свакодневног живота, теме које јесу животне, које јесу и дневне теме, ма како биле вечне, а управо због тога треба истаћи ауторов напор да те дневне теме, које нас окупирају, дâ под видом вјечности, што је, уосталом, могућност која је пред нама увијек, да оно што дотичемо у пролазности учинимо вјечним и да га унесемо у вјечност и непролазност.

Књига се може читати као позив, позив на покајање и то је, ваљда, суштина проповједи, суштина обраћања ауторовог. То можемо да видимо на више примјера, на више тема, којима је аутор посветио пажњу.

У бесједи *Очинство и наше време* аутор говори о проблему који је свакодневан, да тако кажем, а у исто вријеме и вјечан. Он лако, чистим језиком и разумљиво, одмах показује да је наше очинство небеско и показује због чега ми уопште наше претке називамо Оцима. Јер они су Оци због тога што следују Оног јединог, који је Отац и коме се молимо као нашем Оцу на небесима. Па, дакле, скрећем пажњу да је то очинство, које је у нашој средини ових година доведено до удаљености и које упорно покушавају да сведу на биолошки ниво постојања, небеско и ако тако схватимо очинство онда ће нам многе друге ствари бити јасне. Онда нам је јасно због чега тако интонира свој текст, као поглед на откривени косовски завет. Због чега он у косовском завету види открочења Божија у историји и како је то прилика да истакне једну важну чињеницу, да се Бог открива лично и конкретно и да је то открочење, мада, наравно, у историји један вјечни догађај, један ванвремени догађај. Тако и ми, разумијевајући своје очинство као небеско, можемо разумјети и свједочити косовски завјет као особито небеско очинство. Када се Цар Лазар пита коме ће се царству привољети, онда је њему одговор јасан, јер он следује, заправо, овом небеском открићу. Кад говоримо о небеском царству, то није некакав други свјет, нешто што је тајна или тешко објашњиво, јер само онај ко чврсто хода по земљи, ко је укоријењен у историји свога народа, само онај ко у дневној пролазности може да дотакне вјечност – тај зна да Царство Небеско почиње на земљи и да то није никакво одустајање од земаљског царства. Напротив, онај ко се одрекао Небеског

Царства, тај ће убрзо изгубити свако и земаљско царство. Кад смо на тако тешким питањима и тако тешким одлукама, онда треба да знамо да је наш одговор на такве ситуације укоријењен у слободи и то можемо видјети у тексту *Поимање слободе код айосћола Павла*, гдје се расправља оно велико питање односа човјеве слободе и Божије воље, Божије заповјести, јер понекад неко проговори, како онај који се одриче своје воље, па каже „Нека буде воља Твоја”, заправо не може за себе рећи да је слободан. Напротив, у овом тексту, као што знамо, јасно је да, управо говорећи „Нека буде воља Твоја”, ми потврђујемо слободу, јер се слобода не може свести на једноставну слободу избора. Ма шта човјек да бира, само бирајући добро потврђује слободу, иначе би онда један пуки нихилизам био потврда слободе. Ова тешка тема је овдје изненађујуће лако представљена. Такође, у бесједи *О милости Божјој* покренута је једна важна тема, драгоцену за нас Хришћане, како да говоримо о Богу у ког верујемо. Да ли је Он превасходно Бог правде или Бог милости. У оваквим временима је то романтично питање. Не треба нам много памети, сви знамо, имамо непоколебљиво искуство да смо као народ извргнути великој неправди. То не значи да смо ми невини, да смо ми на правди Бога кажњени, али смо емпиријски, опитно, увјерени да трпимо неправду у личним животима и уопште у народном животу. Како онда изаћи из тог проблема, а Бог је Бог милости, не толико Бог правде, колико Бог милости, јер ако би Бог био искључиво и превасходно Бог правде шта би онда с нама било, шта би било са сваким од нас? Да ли би мени одговарало да је Бог на првом мјесту Бог правде, а не Бог милости? Свако би могао, преиспитујући себе, да схвати колико је важан тај увид да је Бог превасходно Бог милости.

Најзад, у једном тексту, који можемо читати и као пут (то је текст *Св. Тајна Крштења*, који је писан за потребе некрштених у Острогу, који се њима додељује), одмах се истиче најважнија ствар – да је крштење васкрсење. Ту можемо да увидимо општу интонацију ове књиге, која је све укупно узевши, у свој својој разуђености, један позив на покајање, а покајање је, како то рече Св. Јован Лествичник, „обнова крштења”, па читаву ову књигу можемо читати као позив на путовање, путовање које је и покајање, ходање љествицом тајноводственог путовања – позив који очекује одазив. Св. Јован Златоусти је, говорећи о беседништву, рекао: Извори истичу, а нико из њих не захвата воду, потоци теку, а нико из њих не пије. Али проповједник, ма нико га не слушао, дужан је да испуни све што од њега зависи. Отац Јован је то испунио, обратио се. Хвала Богу, има ко да се слуша, а кад је оваква књига у питању нека очекује одазив. Књигу препоручујем и о. Јовану захваљујем.

Богољуб Шијаковић

О БРИЗИ О ИСТОЧНИКУ НАШЕМ И БРИЗИ О ДУШИ НАШОЈ

У Духовној матици недјеље Светог Василија Острошког говоримо о књизи Епископа Јована, игумана Острошког манастира, *Острошки источник*, саборника омилија и евхаристијских бесједа. Јасно је да ових бесједа не би било без евхаристијског сабрања.

Управо васкршње славље нас ставља пред сјећање (помен) на будуће царство, тј. на евхаристијску литургију. У том контексту се, по мом мишљењу, открива смисао дарованог нам саборника. Књига *Острошки источник* по својој форми је зборник омилија и богослужбених бесједа, које је Игуман Јован изговорио с амвона цркве, служећи Божанску литургију, проповиједајући и свједочећи вјеру Христову и, изнад свега, живјећи у Христу, прослављајући Га на мјесту највише светости, гдје се Острог, као географија, преображава у хагиографију светитеља Светог Василија, гдје се историско име Острог преображава у придјев острошки, с надисторијским значењем. Владика Јован, монах и игуман Острошког манастира, непрестано је у матици духовних догађаја. Он се налази на извору, источнику – изворишту. Сунце се рађа на истоку, ријека истиче – извире, све започиње и све има своје почело, начело и исток. Зато је и ова књига омилија и богонадахнутих бесједа добила име *Острошки источник*. Ко је тај Острошки источник? Сви знамо да је то Свети Василије, слава му и милост, кроз чију светост се благодатно открива велика тајна побожности и спасења у нашем Господу Христу. Тајна побожности је најдубља тајна човјека. Када помислимо да смо је открили само смо је још више продубили. Као личност и као лик, човјек се тражи и одгонета, слиједећи древни делфијски налог спознаје себе, али као прволик, човјек зна да сам, без Творца, не може спознати себе и свијет.

Књига Игумана Јована није опис догађаја, нити историографија – већ свједочење оног који пије воде с источника живота вјечног и позива друге да се исцијеле, обнове и спасу. Кроз Острошко Чудо и велику тајну побожности Владика Јован созерцава цијелу библијску историју као реални догађај Хистовог оваплоћења, који се збива управо ту на једном од највиших мјеста побожности, пред његовим очима и у његовој души. Предметне богонадахнуте бесједе су посвећене кључним библијским догађајима и њиховом литургијском и светоотачком разумијевању – свједочењу. Епископ Јован нам не даје спољашњу наративију хришћанске историје, већ, прије свега, открива, кроз литургијско опитовање, присуство Бога живог, богочовјека, Исуса Христа. Због тога, свака од бесједа из овог саборника јесте литургијски подвиг, сагоријевање и предавање,

ради узрастања евхаристијске заједнице с Богом Живим. Ријеч је о духовном свиједочењу преображаја човјека од Старог Адама до Новог Адама. У својим бесједама Епископ Јован упозорава и позива на одговоран однос према свијету, Другом, Ближњем, како би као људи, тј. иконе Божије, непрестано бринули, мотрећи на Прволик. Та брига о источнику нашем је брига о души. Одговорност почива на бризи, она, по аутору, не смије да остане у равнодушности и индиференцији према гријеху који чинимо пред Творцем. Основна порука бесједа је ненаметљива и неизговорена, али упорна и дубока, она позива на промјену, преумљење и преображење. У првој епископској бесједи владика Јован слиједи Св. Павла, који схвата свештенослужење као непрестано сагоријевање – умирање до самозаборава. Ту се открива смисао свештеничког позива, да чује позив Богочовјека и да сам позове вјерне и невјерне да се усредсрејде на тај глас, који зове да се преобрази у нама Стари Адам у Новог Адама. Управо овај Саборник духовних бесједа Владике Јована је тај позив и жртвена борба да се спаси људска природа од пропадања и да јој се укаже на пут да сама у себи нађе божански оригинал, закриљен гријехом, злом и смртношћу. „Пробуди се човјече Божији, из греховности јер данас, спасења твога ради, Христос лежи у гробу”, позива Владика Јован, у бесједи на Велику суботу. Он зна да се сваки дан побјеђује смрт и да је сваки човјек позван да учествује у слави Божијој. „Треба живјети хришћански, световасилијевски и острошки, на сваком мјесту и у сваком тренутку”, каже игуман Јован. Ово нијесу формално-моралистички императиви и празне заповијести, већ призив на учешће и саучествовање у благодати личносног односа Бога и Човјека. Бесједнички начин обраћања у контексту литургије је далеко од реторике убјеђивања и опсесивне фасцинације магијом ријечи. Ријеч богонадахнуте бесједе проповиједа и оживљава Евангелије и његово светоотачко свједочење, на начин реалног и актуелног свједочења. Изговорена проповиједна ријеч је из истих уста која се причешћују и која нас причешћују у Светој Тајни Причешћа. Уста, један од биолошких отвора, преко кога, као биолошка индивидуа, узимамо храну и продужавамо живот, добијају личносно значење отвора којим се екстатички отварамо, крећемо и окрећемо ка Богу. Зато су она не само ознака биолошке хране, већ и симбол љубави и стремљења према Богу. Логос (ријеч) је та енергија, говор и одговор на позив љубави Божије. Као Божија творевина, Човјек природно тежи према Творцу, како би се спасио пада и отпада. Али то није довољно, да се тежи само по природи; потребно је да се тежи и по личности и њеној слободи. Ријеч је о слободном иступању из себе, кроз екстатичку љубав према Божијој пуноћи. Смисао овог иступања, екстазе, није у напуштању нас самих, већ прије свега у успостави заједнице. Заједница треба да се догоди. Тај догађај заједнице није само ствар

ријечи која нас наговара на заједницу (јер ријеч може наговорити и против заједнице, о чему нам говори актуелна кампања), већ прије свега ствар благодати, тј. истинског заједничарења и сједињења. Али управо то је највећа тајна, која је неизрецива. Неизрециво је сједињење двију природа, божанске и људске, тј. да Бог истовремено остаје Бог и истински човјек.

Учествујући у овој највећој тајни, Владика Јован зна да се она не може разјаснити ријечима, ма колико оне биле разложене и проницљиве. Та велика тајна побожности се свједочи молитвом и чином вјере, у литургијској заједници. Отуда богословљење припада подвижничком живљењу и литургијском свједочењу евхаристијске (причесне) заједнице. Оно се одвија у знаку сјећања на све догађаје из прошлости, али и на оне који следују у будућности, у есхатолошком испуњењу заједнице Бога и човјека. Епископ, као глава евхаристијског сабрања цијеле Цркве на једном мјесту, отвара врата есхатона. Улазак, кретање и утјеловљење у Христу кроз евхаристијску жртву посвједочени су кроз пасхалну жртву, гдје се Христос поистовјећује са пасхалним јагњетом. Бесједе Владике Јована се због тога требају разумјети као дио литургије, тј. свједочења призива Царства Божијег, као кључног есхатолошког догађаја. Утолико су оне више од пригодног бесједа. То „више” је оно што нас кријепи и охрабрује да учествујемо у матици духовног живота. Утолико Богонадахнуте бесједе Владике Јована, по свом стилу, садржају и надасве по духовној енергији, са радошћу препоручујем, као корисно штиво за образовање и духовно узрастање.

Саво Лаушевић

ЛЕПИ НЕБЕСКИ ТОНОВИ

Ова књига је сва у неким лепим небеским тоновима. Сигуран сам да је и њена садржина веома поучна, научна и духовна, јер то о. Јован спаја у својим радовима. Научно се озбиљно и већ дуго година, од својих млађих дана, бави књигом и има озбиљан приступ литератури, богословљу, духовности, а видео сам да има оног финог духовног искуства, које је веома драгоцено у богословским радовима.

Велика је радост што о. Игуман, по први пут у Црној Гори, у манастиру Острогу, пише. Наравно, оно што пише о. Јован није нешто друго од онога што су његови претходници имали да кажу, јер он само наставља да и писаном речју прославља Господа, да писаном речју проповеда Јеванђеље.

Интересантан је наслов књиге, *Лествица тајноводственој њутовања*. Одмах би подсетио на двије, можда, најзначајније књиге у историји православног предања, а то су *Лествица Јована Лествичника* и *Мистагија Максима Исповедника*. Не знам, нисам питао о. Јована како је дошао на идеју да да наслов овој књизи, која одмах подсећа на те две књиге, али ја то тумачим тако, јер када је књига пред нама сви имамо право да је тумачимо – о. Јован је до сада тумачио, а сад је ми тумачимо.

Познајући о. Јована дуго година, сарађујући с њим, трудећи се заједно у Богословији Цетињској и знајући да наше пријатељство датира из студентских дана, сећајући се свега онога што смо разговарали о богословљу, о духовном животу, мислим да је о. Јован назначио двије веома важне ствари. Он, речју, каже да је то тајноводствено путовање део нашег подвига, да је ту подвиг неопходан и тиме означава, црпи из монашког искуства, од Св. Антонија Великог, преко Макарија Египатског и Јована Лествичника, до о. Јустина, Владике Николаја, дакле, то духовно, подвижничко искуство, а то му, као игуману Острошком, изузетно припада. Он речју тајноводственог и мистагошког путовања назначује светотајински карактер нашег православног подвига. Врло често у богословљу и у духовном животу среће се и успоставља нека равнотежа између тог двога, а нема православља ако се то двоје не споји. Подвижништво из светотајинског начина живота, то једно из другог извире и светотајински начин живота је основ за духовно успињање. Та лествица се може утемељити само на Св. Тајнама Цркве, на светотајинском животу, а то почиње овако – као свештенослужитељу и као чувару кивота Св. Василија Острошкога, устројитеља Св. Тајни, оцу Јовану то припада по самој његовој служби. Најдрагоценије је то кад се оно о чему тешко говоримо, оно што богословствујемо, ослања на искуство, на живот у Цркви. Отац Јован је, још као млад, растући поред манастира Пустиње,

духовно сазревајући у тој светињи и под руководством о. Лазара, његовог духовника, који је тада био игуман манастира Пустиње и његов први духовни учитељ, преко учеништва у Београдској Богословији, на Богословском факултету у Београду и на Петровградској Духовној Академији, стекао то искуство. Увек је имао духовну равнотежу између светотајинског и подвижничког.

Дан данас постоји једна тежња да се у богословљу преистиче и потенцира само светотајински живот, а да се аскетски живот означи као нешто индивидуално, непотребно, као нешто, можда, превазиђено и нешто што припада заблудама, лошем наслеђу, чак, богумилства и есавријанства. Међутим, у православном отачком искуству то није тако. Ићи, пак, опет у другу крајност, да се наглашава само подвижништво, аскетизам, неко понирање у своју личност, као понирање преко свог подвига, преко поста и молитве и других врлина, без светотајинског живота, без ослонца у Св. Тајнама. То двоје изгледа нам често лако спојиво, међутим, то није лако спојити, то је познато сваком ко живи у Цркви, ко се труди на своме спасењу, а та благословена тежња је одлика православља.

Мислим да је наслов у том погледу изузетан. Како га тумачити кад у исто време наглашава нешто најдубље и нешто најбоље у православном богословљу: предање и подвижништво, у богословском, литургијском и мистагошком смислу.

Ово је прва књига – зборник радова оца Јована. Она сабира двадесетак година бављења богословљем и у том смислу ово је почетак. Очекује се, наравно, од њега да ће наставити бављење богословљем, јер га знам као великог љубитеља књиге и духовног живота. Овом књигом, свима нама, отац Јован је, као игуман Острошки, као свештенослужитељ, као монах, као богослов и као писац, дао изузетно добар пример. Надамо се да ће и убудуће, својим новим достигнућима на богословском пољу, да обогаћује наше душе, нашу богословску литературу, нашу богословску реч. Поставио је добре темеље у успостављању равнотеже између аскетског и светотајинског живота. С таквог темеља се може градити и дограђивати, јер је сабрано до сада велико искуство и разни плодови, као што се мед сабира са разних цветова. Сигуран сам да нам је вечерас откривена једна велика снага. Нека оца Јована прати та снага и у његовом даљем раду.

Епископ Будимљански Јоаникије

И УСТА ЗЛАТНА И СРЦЕ ЗЛАТНО

Овај свитак живе речи Његовог Преосвештенства, Епископа Диоклијског, г. Јована, изговорене преклоњених колена, скрушено, с великим састрадавањем, као да нас, сваким својим делом, подсећа на ону стародревну причу о убогом Лазару и богаташу, што се купаше у земноме изобиљу и не вероваше да осим овога живота постоји и неки други живот и неко друго време. Она се у једној јединој реченици сажима у бистрој и вековечитој јеванђеоској речи: „Уђите на уска врата, јер су широка врата и широк пут што воде у пропаст, и много их има који њиме иду” (Мт. 7;13). Ко се не сећа те поучне приче, што изнедрује из златних уста и златног срца оног који своје речи, као мелем, привијаше на греховне ране својих слушалица, о богаташу који се свакодневно одеваше у свилу и скерлет и приређиваше блиставе гозбе. О човеку што живљаше свој земни живот препуштајући се сваком весељу и улазаше на широка врата. „И све му је”, како каже златоусти Свети Јован Златоусти, „притицало као с извора – и хвале, и новац, и послуга, и неизрециве насладе”! Још, ходећи тако, озверен и осилен, пролазаше поред гладног, убогог и израђаваног Лазара, који лежаше пред његовим вратима. Ушав на широка врата, богаташ је замицао широким и пространим путем земнога изобиља и стомакоугађања. На његовом путу није било завоја и запрека – свагда га је пратио повољни ветар. Сиромах Лазар, пак, који лежаше пред богаташевим вратима, израђаван, без снаге да отера псе што лизаху ране његове, беше онај што улазаше на уска врата и корачаше тегобним путем.

Суочени смо, дакле, с два јунака ове чувене приче. С једним, који, ушав на широка и пространа врата, читавог живота храњаше своје земне страсти, као и с другим, који, ушав на уска врата, прелазаше тегобни пут и бораше се читавог живота с глађу. Како се прича разлиставаше, сваки од њих иђаше својим путем, долазећи до његовог краја – један до тесног и тескобног, други до широког и пространог, испуњеног миром и спокојством. Оног што корачаше уским, тегобним путем након смрти однеше ангели у наручје Аврамово, показујући му рајске путеве, јер је после земне глади, рана и лежања пред вратима, постао причасник оног неизрецивог спокојства које се речима не може описати. Другога, пак, што отвараше широка и пространа врата, што беше склон опијању и стомакоугађању, издалека, у паклу, гледаше Аврам и Лазар у наручју његовом. Онај што се весељаше у сну и сенци и беше заведен широким вратима и широким путем, који га доведоше до ускога краја, мољаше Патријарха да му пошаље Лазара, да умочи у воду врх од прста својега, не би ли му расхладио језик. Из речи Патријарха, који се не приклањаше његовој молби, сазнајемо колико је велика провалија између оног који се, живећи свој живот

у весељу и опијању, нашао у огњу пакла и оног који се, након година оскудице и глади, нашао у његовом наручју. Жива и верујућа реч Владике Јована нас, без остатка – отуд ово темељно разлиставање древне приче – води тим уским вратима и уским путем, како бисмо, савладавши овоземне недаће, пристигли на место починка. Жива и верујућа реч Владике Јована нас опомиње да се уразумимо и напустимо лажне пределе, што се указују кроз широка врата, да пођемо, као и Лазар, уским путем, да се избавимо пакла огњеног и удостојимо наручја Аврамовог. Христовођена и богонадахнута реч његова, која нас укрепљује у врлини и учи да је свет школа словесних душа и училиште богопознања, као да се придружује речи учених и лукавих питаача јерусалимских, која је, у шуми чувственог и пропадљивог света, свагда на трагу човека, те боголике круне света. Из готово сваке изговорене (одмуцане!) речи Владике Јована изнедрује да вера не може бити прикована за сумњиве чињенице историјског времена, које се њишу и на најмањем поветарцу, да је Бог сила која ослобађа, просветљава и преображава, да је свеколико учење Христово испуњено љубављу, милосрђем и свепраштањем. Будимо човечни и следимо пут врлине, учи нас Владика Јован, у једној од најчовечнијих епоха светске историје, јер тако чувамо Божанску идеју о човеку и припадамо цркви Христовој, у којој се Бог рађа у човеку и човек у Богу. Све то са свешћу да су духовне муке најелитнијих модерних духова равне физичким мучењима у средњем веку. Реч Владике Јована најприродније се наслања на мисли Светог Николе Кавасиле, који вели да ништа није толико свето колико човек, с чијом природом се Бог сјединио и постао њен заједничар.

Живећи мирним и безметежним животом, у сенци светих острошких зидина, служећи Оном, слава му и милост, што живљаше у студеној стени, топлоте ради Божје, свестан својих пастирских обавеза и свог владичанског позива, који у себи уцелињује и светост и одговорност, Владика Јован нас, с најмаркантнијег виса светосавског и светолазаревског завета, подсећа да нема истинског човека без истинске вере, да нема истинске вере ако није установљена на основама датим од Бога, надахњујући нас с извора живе воде, из којег истичу потоци божанске благодати. У трокњижу *Светша служба* и у свакој појединачној беседи коју је одмуцао Владика Јован укршћују се надахнуће, црквена утемељеност и беседнички дар, нудећи нам истинску објаву вере и наде, у овом обезвереном и обезнађеном времену. То је једна од оних ретких књига савремених аутора која нам, сведочећи језиком вере да је све око нас и у нама око Божанско и прозор кроз који нас Бог посматра, помаже да светлост Божанска настани наша срца и ум наш. Свака његова реч, настала у славу живог, вечног и непролазног Бога, позив је душеспасоносни да Он проговори у срцима нашим,

у срцима богогладних и боготраживих духова, да се развије његов вечни тросунчани пламен и да се дело Јединороднога Сина Божијега и недостижни венац његових заповести сагледа у свој својој пуноћи. Аутор ове књиге нас, такође, подсећа да није довољно савладати наук савремене цивилизације (стицање знања на основу моћи нашег ума, на основу познања природе око нас), већ да је неопходно испунити се врлином којом се Бог усељава у нас, врлином светлоносном, богоносном, христоносном – да следимо светлост света.

Селимир Радуловић

Напомена: Овим текстовима треба посебно придодати и стручне текстове који се у ширем смислу баве анализом научног рада Владике Јована, чији је аутор Матеј Арсенијевић, а који су континуирано објављивани више од две деценије. Такође треба придодати и приказ две књиге Владике Јована, чији је аутор Бранислав Илић.

Еп. Јован

Љубица Ј. Петковић
Јелена Ђеранић Берић

**БИБЛИОГРАФИЈА
ВЛАДИКЕ ЈОВАНА ПУРИЋА**

Издавач
Архив Војводине
Нови Сад, Жарка Васиљевића 2А
www.arhivvojvodine.org.rs

Библиотека Матице српске
Градска библиотека у Новом Сад

За издавача
Др Небојша Кузмановић, директор Архива Војводине

Лектура
Марија Цветићанин

Прелом и техничка обрада фотографија
Жељко Радаковић

Штампа
САЈНОС, Нови Сад

Тираж
300 примерака

ISBN 978-86-6178-232-9

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

271.222(497.11)-726.2-36:929 Purić J.
012 Purić J.

ПЕТКОВИЋ, Љубица, 1989-

Библиографија владике Јована Пурића / Љубица Ј. Петковић, Јелена Ђеранић Берић. - Нови Сад : Архив Војводине, : Библиотека Матице српске : Градска библиотека, 2025 (Нови Сад : Сајнос). - 342 стр. : илустр. ; 24 см. - (Библиотека Посебна издања / Архив Војводине, Нови Сад)

Тираж 300.

ISBN 978-86-6178-232-9

1. Ђеранић Берић, Јелена, 1976- [autor]

а) Пурић, Јован, владика (1965-)

COBISS.SR-ID 176206089